

Національна академія наук України
Інститут української мови

ТКАЧУК МАРИНА МИКОЛАЇВНА

Українські говірки Башкортостану:

Золотоношка і Степанівка

КИЇВ 2020

УКРАЇНСЬКІ ГОВІРКИ В ІНШОДІАЛЕКТНОМУ ОТОЧЕННІ: ЗБЕРЕЖЕННЯ Й РОЗВИТОК ЧИ РЕДУКЦІЯ?

Українська мова поширена не лише на теренах свого одвічного функціонування в Україні, а й численними острівцями в континуумах інших мов на різних континентах. На відміну від дисперсно розселених етномовних громад, острівні анклавні локалізовані в окремих поселеннях, де творять окрему мовну спільноту. Нерідко спостережено ситуації, коли переселенці закладали й формували нові поселення, а в ситуації доселення до вже наявної спільноти аборигенів компактні групи переселенців здебільшого зберігали свою етномовну окремішність. На нових місцях проживання в іншомовному оточенні громади українців підтримували такі форми суспільного, релігійного, культурного і мовного буття, які уможливлювали збереження своєї етнічної ідентичності, мови, історичної пам'яті, традиційної культури, створювали передумови переймання цих маркерів українськості наступними поколіннями, що засвідчують матеріали спостережень над мовою та етнокультурою далеких нащадків переселенців, нерідко — четвертого чи п'ятого покоління.

Рух носіїв українських говірок у простори іншоетнічних континуумів, трансформація структур переселенських мовних утворень упродовж їхньої тривалої взаємодії з гетерогенними діалектами перетворюють анклавні ідіоми в цінне джерело лінгвальної й історико-культурної інформації. Відповіді на питання — де поза Україною та з якого часу і за яких обставин сформувалися українські етномовні острівці; якими ці утворення були донедавна і як функціонують сьогодні; яких впливів могли зазнавати від гетерогенного довкілля та як впливали на неукраїнське оточення, — розширюють знання про українську мову та контактні з нею лінгвофеномени, укладають загальну картину збереження та розвитку в просторі й часі визначальних мовних і культурних етномаркерів.

Існування в іншомовному просторі великої громади переселенців або кількох / багатьох пов'язаних між собою гомогенних спільнот, їхня цілеспрямована організаційна діяльність та відсутність протидії її саморозвиткові може виявитися сприятливою для постання лінгводиому, структурно відмінного від гомогенної мови метрополії, не орієнтованого у своєму функціонуванні й дальшому розвитку на вихідний мовний феномен. У цьому, зокрема, переконує історія виокремлення бачвансько-сремського варіанта української мови (віднедавна відомого як *мова бачвансько-сремських русинів*): вийшовши поза сферу приватно-сімейного спілкування, ці українські з походження говірки в іншомовному просторі набули визначальних ознак окремого ідіому, перейшли тривалу структурну еволюцію і згодом переросли в надговірковий інваріант з усталеними нормами, які згодом було закріплено в граматиках і словниках та оприявлено в численних текстах; ці норми мають багато відмінного від кодифікованої української літературної мови метрополії. Застосування новопосталої мови в шкільництві, медіапросторі, словесній творчості відчутно зміцнило її суспільний статус. У кінці ХХ — на початку ХХІ ст. незаперечним фактом мовного життя Хорватії стало функціонування в українських із походження громадах *русинської* мови на тлі хорватської державної мови. Історія творення русинської мови в Хорватії доводить, що за комунікативної потреби переселенської спільноти, її виразного прагнення зберегти свою мову, культуру, ідентичність і за сприятливих зовнішніх (соціополітичних і культурних) обставин у житті держави новопоселення рух острівних говірок до формування й утвердження постдіалектної форми існування, переростання говірок у нову функційну якість — окремий літературний стандарт — можливе й закономірне.

Утворення окремої русинської мови в Хорватії ілюструє висхідний розвиток мови переселенської спільноти, не типовий на тлі не таких успішних лінгвальних історій багатьох мовних острівців у гетерогенному оточенні. Доля етномовного анклаву — його самозбереження й розвиток або ж редукція, утрата визначальних рис вихідного стану — залежить від поєднання різноманітних мовних і позамовних чинників у відповідному соціумі. На ситуацію найчастіше впливають: (а) наявність / відсутність прагнення переселенців до етнічного самозбереження; (б) мовна політика в державі поселення стосовно іншоетнічних анклавів; (в) характер мовних контактів (лояльний чи опозитивний / агресивний) із найближчим іншоетнічним довкіллям.

Діалектні анклавні привертають увагу лінгвістів і як виокремлений з континууму самодостатній лінгвальний об'єкт (актуальними залишаються дослідження формальної структури, функціонування та генези / змінності елементів структури), і як складник ширшого мовного простору, у взаємодії чи зіставленні з іншими гомогенними та гетерогенними говірками. Залучення широкого лінгвального контексту, у якому перебуває переселенська говірка, увиразнює наслідки міждіалектної взаємодії, розкриває шляхи переймання острівною говіркою структурних рис із діалектного довкілля, як і зворотні процеси — впливи анклавного ідіому на іншомовне оточення. Евристичну цінність зберігає також зіставлення острівних переселенських говірок з материнською основою (точно визначеною чи окресленою умовно), що уможливило ретроспективне моделювання їхнього вихідного стану на момент переселення, виявлення сталих і змінних елементів структури. Порівняльний аналіз переселенських і материнських діалектних систем важливий, зокрема, як один з інструментів верифікації поширеного твердження про підвищену динаміку лексики говірок на тлі консерватизму їхньої фонетики; це твердження нерідко приймають за аксіому.

Зазначені напрями досліджень анклавних говірок актуальні також і для латеральних (неанклавних) діалектних систем, що постали внаслідок відділення державним кордоном від основного гомогенного континууму частини говірок, які потрапили в інші соціолінгвальні умови: частина цілісного діалектного континууму опинилися в іншій державі, де потрапила в підпорядкування іншій мовній політиці, під посилений вплив гетерогенних говірок і літературної мови. Латеральні говірки, що розташовані в суміжних державах, нерідко представлені на лінгвістичних картах на тлі цілісного гомогенного континууму, наприклад, українські говірки в суміжних з Україною зонах у Білорусі, Польщі, Словаччині, Румунії, Молдові та Росії відтворено на картах *Атласу української мови*, що уможливило їх вивчення як елементів модельованого єдиного континууму, не поділеного кордонами між сусідніми державами. Значно рідше в загальномовних атласах репрезентовано діалектні анклавні, які розташовано дистантно стосовно материнського континууму. Таке картографування застосовано, зокрема, в *Атласул лингвистик молдовенеск / Atlasul lingvistic român pe regiuni Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria*, на картах якого подано інформацію про структурні риси багатьох молдавських / румунських острівних говірок на теренах України (Миколаївська,

Кіровоградська, Запорізька, Донецька, Луганська обл., Крим), Росії (Омська, Актюбінська обл., Приморський, Уссурійський, Краснодарський край, Абхазія), Киргизії (див.: [АЛМ I, х. 2])). Таке картографічне аплікування відкрило перспективи зіставного вивчення структури і напрямів розвитку різнотипних за соціолінгвальними параметрами діалектних систем, належних до основного (материнського) ареалу, і переселенських анклавів в іншомовних просторах. Подібної можливості були позбавлені автори АУМ, яким не дозволили подавати на картах матеріали, зібрані в територіально віддалених від України говірках на теренах інших держав, зокрема в Росії (про експедицію до Приморського краю РФ для записування українських діалектних матеріалів до АУМ див.: [Назарова]).

Інформація про українські острівні говірки, яку записано за спеціальними програмами, а також зафіксовано в текстах спонтанного чи цільово зорієнтованого мовлення носіїв говірок та у фольклорі, відтворює різні структурні риси досліджуваних діалектних систем, інколи вказує на особливості їх функціонування, уповажнюючи на узагальнення щодо закономірностей динаміки цих ідіомів, механізмів міжмовної / міждіалектної взаємодії. Власне лінгвістичний аналіз острівних говірок може супроводжувати позалінгвальна інформація, зокрема про час переселення, первісну та актуальну на момент обстеження чисельність українськомовної частини досліджуваного соціуму, вказівки на материнські говірки чи ширший ареал, що був основою утворення нової діалектної системи.

Центральним об'єктом вивчення переселенської говірки залишається формальна структура, семантика та особливості функціонування її лінгвальних елементів; спеціальну увагу дослідники закономірно приділяють ще принаймні двом проблемам: встановленню материнської основи переселенської говірки та виявленню наслідків її впливу на контактне іншодіалектне довкілля. Такий різноспрямований підхід закладає ґрунт для надійних висновків про напрями та інтенсивність змін досліджуваної діалектної системи, пізнання еволюції багатьох діалектних явищ, окреслення передумов збереження одних і втрати інших рис порівняно з модельованим вихідним станом материнської говірки / ареалу.

Для з'ясування тенденцій збереження чи редукції структурних елементів мовних острівців-анклавів важливі як докладні описи окремих говірок, так і їх зіставне вивчення, особливо

територіально віддалених переселенських діалектних систем, що функціонують у різних соціокультурних умовах, мають різну історію формування, взаємодіють із неоднаковим етномовним довкіллям. Наявність докладних описів багатьох переселенських українських говірок у різномовному оточенні є передумовою для такого транстериторіального зіставного студіювання. Проте багато українськомовних острівців в іншодіалектному оточенні досі не здобулося на науковий опис, архівування, а про окремі з них наявна інформація далека від необхідної повноти. Зокрема, із великої кількості українських говірок на теренах сучасної Російської Федерації, що функціонують у значному віддаленні від історично українських етномовних земель (як, наприклад, у Приморському краї, на Алтаї, Передураллі), дослідженнями охоплено лише окремі з них, до того ж інформацію зібрано в різний час і з використанням неоднакових цільових орієнтирів та методологічних засад.

Описи багатьох українських острівних говірок у Росії засвідчують, що сучасні носії цих говірок (а це нерідко вже четверте — п'яте покоління нащадків перших переселенців, які виїхали з України у другій половині XIX — на початку XX ст.) переважно зберігають усвідомлення своєї етнічної генези, нерідко — й етнічну самоідентичність, самоназву (*українець*, *хохол*; див. також локальне утворення *києвчане* 'переселенці з України; українці' [Слово 7, с. 137]), українську мову, пісенний фольклор та багато елементів традиційних (насамперед сімейних і календарних) обрядів; зрідка українську мову використовують у художніх і публіцистичних текстах. Названі маркери української ідентичності в різних переселенських анклавів оприявлені нерівномірно, варіативно, залежно від поєднання різних чинників.

Серед передумов збереження українського етномовного середовища важливіші такі:

(а) чисельність українськомовної громади в поліетнічних соціумах (за умови великої кількості носіїв української говірки зберігається її природне використання в різних комунікативних ситуаціях, зокрема її застосовують у міжпоколінньому спілкуванні; чисельність корелює з престижністю соціуму в регіоні, що зумовлює мовний і культурний вплив на іншоетнічне довкілля — мовлення, особливості побуту, елементи традиційної народної культури);

(б) наявність передумов для використання мови етносу переселенців в освіті, ідеологічна підтримка держави та місцевої влади;

(в) функціонування говірки / мови в медіапросторі, культурному житті (збереження й плекання фольклору, наявність рідномовної словесної творчості);

(г) ситуативним стимулом підвищення цінності українських етнічних маркерів слугує увага науковців до українських анклавів, записування й поширення евристично цінної інформації про мову, культуру, історію досліджуваних спільнот.

Анклавне буття українських мікросоціумів у Росії в тісних контактах з іншими етносами, існування гетерогенної офіційної мови, щоденне користування нерідномовними каналами потрібної інформації, зокрема із засобів масової комунікації, зумовили такий тип диглосії, наслідком якого стало відчутне скорочення сфер використання української мови в анклавних соціумах, зведення її до спілкування побутового, інколи — лише в межах родини, відчутне обниження серед нащадків українців етнічної самоідентифікації. Цьому сприяли етнічно змішані шлюби, заохочення / спонукання до офіційного реєстрування як росіянин під час офіційних переписів, постійне підкреслення вищого статусу російської мови в суспільстві порівняно з питомим мовленням українців та мовленням представників інших меншин. Такі зміни стану функціонування української мови та проявів етнічної самооцінки відзначено, зокрема, на Далекому Сході в Росії (Зелений Клин — Амурська обл., Приморський край і більша частина Хабаровського краю). Констатовано, що в окремі періоди заселення Зеленого Клину серед усіх переселенців українці творили більшість чи близько половини всіх новоприбулих, наприклад, у 1886 р. 46,5 % з усіх переселенців у межах сучасної Амурської обл. становили українці, а в 1890 р. — 59,6 % [Оглезнева, с. 34]. На високий статус першотворців багатьох поселень вказує багато перенесених з України топонімів, які досі зберігають пам'ять про рідні місця переселенців, напр.: *Лохвиця, Чигирин, Верхня Полтавка, Борисполь, Каховка, Ерковцы, Новоострополь* (пор.: *Острополь* у Подільській губ.), *Максимовка* (із с. *Максимівка* на Полтавщині) [Блохинская, с. 43–44, 59]. Закономірно, що мовою спілкування переселенців першої хвилі були їхні питомі говірки: за умови формування поселення вихідцями з різних місцевостей України відбувалося змішування говірок, що породжувало появу дублетних граматичних форм, синонімів та окремих нових надговіркових елементів.

У поліетнічному / полімовному середовищі українці переймали елементи мов, побутової культури інших народів. Водночас, припускаємо, що економічне становище українців у

регіоні було престижним або не нижчим порівняно з іншими етнічними групами, що уможливило впливи українців на іншоетнічне оточення, на що, виразно вказує багато українізмів, які увійшли в мовлення контактних етносів, переймання низки українських традиційних пісень. Поширення українськомовних структурних елементів в іншомовному просторі Надамур'я засвідчене насамперед лексикографічними джерелами: «Словарь русских говоров Приамурья» (1983), автори якого орієнтувалися на відтворення специфічної (діалектної) лексики «старожильческого населения Амурской области и Хабаровского края» [СРГП, с. 3]; діалектний лексикон, друкований частинами в альманасі «Слово» (про засади цієї праці див. нижче). Частину матеріалів лінгвального обстеження українських, російських та етнічно змішаних поселень Надамур'я опрацьовано у спеціальних студіях (див. список літератури). Важливо, що чимало з наведених у сучасних джерелах слів і фразеологізмів мають точні формальні й семантичні відповідники в українськомовній метрополії і водночас не засвідчені в говірках з інших теренів російського континууму, а тому не можуть бути верифіковані як елементи генетично спільної українсько-російської лінгвальної спадщини глибокого часу. Для багатьох вокабул зі згаданих словників, які можемо розглядати у світлі українсько-російської діалектної взаємодії, виявлено надійні відповідники не тільки в українському континуумі, а й у російських говірках смуги активного українського впливу на етномовному кордоні України з Росією. Такі свідчення дають підстави припускати можливість альтернативного шляху постання лінгвальних рис, спільних для українських анклавних і суміжних російських говірок Зеленого Клину: або як наслідок первісного перенесення рис з українського материнського континууму, або як результат двоетапної транслокації українізмів — спершу в російські говірки на етномовному кордоні, а згодом — у російські переселенські говірки новітньої формації на Далекому Сході. Зокрема, у СРГП подано лексеми, широко знані в українському континуумі й відсутні в СРНГ: *ка́ба* ‘сорт цибулі роду *Allium*’, *квасе́ц* ‘щавель’ (в [СРНГ 13, с. 159] наведено з локалізацією *южн.* за В. Далем), *ковеня* ‘кочерга’, *покры́тка* ‘покритка’ (в [СРНГ 29, с. 18] наведено з локалізацією *Новоросс.* та *Амур.*, остання локалізація — із покликанням на СРГП), *пурхавка* ‘гриб (який?)’ (перенесено до [СРНГ 33, с. 138] з уточненням семантики ‘дощовий гриб’; див. також *пу́рхавица* ‘те саме’ на Вологодщині — [СРНГ 33, с. 138]), *спотыкач* ‘самогон’ (перенесено до [СРНГ 40,

с. 247]). До лексем, поширених в українському материковому континуумі та в російських говірках Зеленого Клину й водночас у південноросійських говірках зони давніх українських впливів і не засвідчених у російських діалектах поза цим ареалом, належать: *налыгач* ‘налигач на роги худобі; воловод’ [СРГП, с. 165] — поширене і в південноросійському ареалі (Кубань, Краснодарський край, Подіння) і відсутнє в інших архаїчних російських ареалах [СРНГ 20, с. 25–26]; *грома́дить [сено]* [СРНГ 7, с. 25–26]; див. також подані в лексиконі «Слово» *копѣстка* ‘дерев’яна лопатка мішати страву під час приготування’ [СРНГ 14, с. 303–304], *лантух* ‘лантух’ [СРНГ 16, с. 256] тощо.

Деякі українізми зазнали в російських говірках формальної видозміни: *дробіна* ‘бокові стінки кузова веза’, інформант пояснює: *дробина на лестницю похоща* [СРГП, с. 78], пор.: укр. *драбини* ‘бічні несучі стінки кузова веза у вигляді драбин’ (із різною частотою оприявлення назва поширена в говірках усіх наріч [АУМ ІІІ, ч. 4, с. 105–106], а згодом стала нормативною в літературній мові; *мергичка* ‘дрібний дощ’ — укр. *мигичка* ‘те саме’, *хрустка* ‘хустка’ тощо.

Дослідивши українські й неукраїнські говірки окремих районів Амурської області, О. В. Блохинська виявила, що чимало лексем, притаманних мовленню нащадків українських переселенців, «отражает взаимодействие русских и украинских говоров на территории области: это украинские лексемы, активно функционирующие на территории Амурской области» [Блохинская, с. 183], з чого можна зробити висновок (який авторка виразно не вербалізує!) про поширення українізмів в іншоетномовному середовищі. З-поміж таких лексем промовисті своїм значним поширенням в ареалі метрополії й безпомилково пізнавані як українські: *балакаю* ‘говорю’, *босяка* ‘босоніж’, *бусел* (*Аиста буселом называли в детстве на Украине*), *вертать* ‘вертати’, *вы(и)ныч* ‘березові гілки, з яких робили *виныч*’, пор.: *бэрэзовым выничем топылы*), *гарно* ‘гарно’, *город* ‘город’, *гурок* ‘огірок’, *дерюга* ‘грубе домоткане полотно’, *запинатися* ‘зав’язувати на голову хустку’, *капустняк* ‘капусняк’, *колиска* ‘колиска’, *кохать* ‘кохати’, *куточок* ‘частина села, кут’, *мазанка* ‘будівля з лози, обмазана глиною’, *макитра* ‘макітра’, *молодиця* ‘молодиця’, *треба* ‘треба’, *трохи* ‘трохи’, *хата*, *хатка* (*Продали корову, хату. И купили там хатку собі*), *чи* ‘чи’; див. також у текстах: *уильцэ* ‘весільне деревце’ тощо. Показово, що серед уміщених у словничку лексем багато таких, які відрізняються від російських

лише звуковими чи граматичними особливостями (звук *i* на місці давніх *o*, *e* в новому закритому складі; *i* як розвиток давнього [ǣ]; збереження фрикативного *y*; наявні дієслівні форми на **-ти** тощо), що засвідчує високий статус таких ознак серед маркерів належності лексем до кола українських. Формальні маркери, зокрема структура слова, будова дериватів, нерідко пов'язані з іншою порівняно з альтернативними одиницями генезою, напр.: відповідником українському *вечорниці* в російських говірках є *вечерá*, *вечерки*, *вечерины*, *вечеринки*, *вечерушки*, *вечеровки*, *вечерованья* [ДАРЯ 3, ч. 2, к. 93]. Зауважимо, що українська генеза лексем, виразів зрідка зафіксована в поясненнях інформантів, ремарках-ілюстраціях: *безба́тчинка* ‘безбатченко’ із коментарем: *ба́тька — по-украински отец; озвар — мы называем это компот, а по-украински озвар; горилка* пояснено як ‘украинский алкогольный напиток с добавлением перца’ — *Йета на Украине гарелкѣй сьмогонку называѣют, а у нас реткѣ; доня* ‘донька’ — *тату меня доней звал; кувáть — кукушка... как она, зазуля, кувала, раньше так зазуля кувала, кричала; по украински говорили ведро — цэбэрко* тощо. Таке пасивне освоєння українізмів (коли в повсякденному мовленні вживають питомі назви, а українські еквіваленти лише ситуативно) задокументоване численними прикладами.

Досліджуючи український вплив на російські говірки Зеленого Клину, необхідно зважати на ту обставину, що записування матеріалів та їх опрацювання в деяких лексиконах оперто на нечіткі вихідні позиції, зокрема зарахування всіх сучасних говірок регіону східнослов'янської генези (без розрізнення їхньої російської, української чи білоруської материнської основи) до *нових російських*, пор. промовистий коментар дослідників:

Говоры обследованных сел Свободненского, Шимановского и Архаринского районов в большинстве своем — дети переселенцев, которые были выходцами из южных районов России, Украины или Белоруссии и говорили на одном из русских, малоросских или белорусских диалектов. Говоры же, сложившиеся в Приамурье, *определяем как русские* [виділено мною. — П.Г.]. Полагаем, что на территории активного междиалектного взаимодействия, какой является Амурская область, произошла нивелировка материнских говоров. В результате сформировались говоры переходного типа, сохранившие некоторые общие для материнских говоров черты и в основном утратившие черты, различающие эти говоры [Архипова 2005, с. 8].

Не заперечуючи нівеляції частини вихідних материнських рис у структурі сучасних анклавних говірок як процесу незворотного, констатуємо, що напрями, глибина й наслідки змін у кожній діалектній системі є різними. А це ставить під сумнів перспективу докладного аналізу динаміки кожної говірки та можливих впливів неросійських говірок на російськомовний континуум.

У вивченні сучасної мовної ситуації Зеленого Клину поч. ХХІ ст. увагу зосереджено на редукції неросійських східно-слов'янських говірок; зокрема, щодо українських анклавів підкреслено, що «українським діалектом послуговується лише старше покоління 1920–1930 років народження, частіше в домашньому чи добре відомому колі; із незнайомими людьми намагаються говорити російською мовою. Їхні діти пасивно володіють українським діалектом, що виявляється в тому, що вони розуміють українську мову, проте нею вільно не говорять» [Оглезнева, с. 36–37; див. також: Блохинская]. Зазначено, що редукція охопила також мову фольклору, у якому простежено російськомовні напашарування, субституювання українських лексем, специфічних фонетичних і морфемних рис відповідними російськими елементами [Архипова 2006, с. 185], хоча й підкреслюють збереження в українських піснях багатьох давніх слів, які в цьому ареалі сприймають як виразні українізми (*хмарить*, *журить*, *кошуля*, *зозуля*, *люлька* та ін.) [Архипова 2007, с. 185]. Пропоновані дослідниками узагальнення не завжди ґрунтуються на послідовному аналізі достатнього матеріалу, не дають очікуваної інформації про реальний стан анклавів та процеси, які його зумовили.

Відомо, що роль анклавних говірок в ареалі їх існування залежать від сукупності чинників, насамперед позамовних, які неоднакові в різних регіонах, мінливі в часі. Тому не лише анклавні (макро)зони, а й кожна переселенська говірка становить окремий важливий об'єкт вивчення, а опис її структури, встановлення вихідної бази та окреслення ліній розвитку має свою особливу цінність для лінгвістики та етнокультури. Передумовою вивчення острівних українських говірок, їхнього статусу в минулому й тепер, стану збереження вихідної діалектної основи, причин динаміки та характеру впливу на контактні іншоетнічні говірки є насамперед формування достатньої емпіричної бази, що забезпечила б зіставне вивчення українського мовного анклаву з його іншолінгвальним довкіллям. Для пізнання взаємодії з оточенням важлива зіставність матеріалів про українські говірки та позаукраїнське довкілля, чого на практиці досягти непросто, хоча й можливо. Результативним

щодо цього виявилось укладання лінгвістичних карт, на яких на тлі суцільного поширення говірок однієї мови для відтворення наслідків міжмовної взаємодії картографовано поодинокі говірки інших контактних мов (напр., в *Atlasul lingvistic român* під картографічним пунктом 366 об'єднано інформацію з кількох близьких між собою українських гуцульських говірок (Нісіпіт, Кунунське, Егріште та Садеу), див.: [ALRsn]); інформаційно цінним також є оперування діалектними текстами, паралельно записаними в контактних говірках різних мов, що дозволяє виявити в тематично однакових різнодіалектних наративах їхню близькість та наслідки взаємовпливів (приклад укладання таких зібрань діалектних текстів див. у: [Czyżewski]). Однак досі переважає традиція формування окремих баз даних говірок різних мов, що засадничо не орієнтовано на зіставну інтерпретацію гетерогенних діалектних систем, на їх «перехресне прочитання»; у центрі уваги дослідників продовжує перебувати не цілісний (мікро- чи макро)ареал, а його окремі складники.

Сьогодні триває формування емпіричної бази розрізнених українських переселенських говірок, становлення й розвиток яких має чимало спільних рис. Близькість контурів історичних доль різних українських анклавів, які віддалені між собою, зокрема в просторі Росії, засвідчують нові матеріали й дослідження про українські говірки Башкортостану, що досі залишаються недостатньо вивченими. Серед таких нових студій — книга М. М. Ткачук, яку підготовлено за власними польовими записами. Методологічно праця спирається на продуктивну ідею сучасної діалектології — аналіз говірок на підставі насамперед корпусу текстів діалектного мовлення з долученням відповідей на цільово дібрані контрольні питання. У просторі затранскрибованих наративів, діалогів мовні елементи оприявлені у формах, зв'язках, функціях, які здебільшого є типовими для відповідних говірок; такої точності й повноти досягти у відповідях на питання програми практично дуже складно, інколи неможливо. І хоча будь-яка фіксація мовних одиниць, записаних навіть принагідно, становить цінність (бо *заздалегідь ніколи не відомо, коли і для яких пізнавальних процедур зафіксовані мовні факти виявляться особливо цінними*), усе ж транскрибовані тексти мають численні переваги на тлі інших джерел інформації.

У цьому виданні подано зразки діалектного мовлення українців сіл Золотоношка Стерлітамацького р-ну та Степанівка Аургазинського р-ну Башкортостану; крім транскрибованих

діалектних текстів, наведено короткий опис говірок та соціомовної ситуації. Матеріали книги відкривають перспективу поглибленого вивчення двох говірок, які функціонують у значному віддаленні від українськомовного материнського континууму, мають мінімальну підтримку задля свого збереження (насамперед у формі початкового вивчення української мови і літератури у школі), проте не мають поза міжособистісним спілкуванням, переважно в родинному середовищі, інших сфер застосування, відтак позбавлені прагматичних передумов для сталого висхідного розвитку.

Матеріали книги уможливають моделювання стану збереження українських рис говірок, з'ясування співвідношення питомих і перейнятих із мовного довкілля структурних елементів, їх взаємодії та функційного розподілу. Спостереження над лексикою досліджуваних говірок спонукали авторку до узагальнення, що основний корпус лексики цих говірок хоча й зазнавав іншомовних впливів, усе ж залишився виразно українським, зберіг притаманні материнським діалектам риси, і що такі маркери «українськості» виявлено в усіх ділянках лексико-семантичної системи [Ткачук, с. 210]. Висновок М. М. Ткачук типологічно близький до узагальнень із спостережень над територіально віддаленими українськими говірками Надамур'я, зокрема щодо збереження широкого кола лексем, словосполук, виразів, які вказують на український мовно-культурний простір як їхній материнський ареал; водночас спільною ознакою українських говірок Башкортостану і Зеленого Клину є редукція багатьох питомих структурних рис.

Лінгвальні свідчення з різних структурних рівнів говірок, зафіксовані в матеріалах М. М. Ткачук, важливі, зокрема, тим, що можуть бути зіставлені як з інформацією попередніх досліджень цих українських говірок, так і проаналізовані на тлі російськомовного оточення, спираючись на «Атлас русских говоров Башкирии» (Уфа, 2000) та «Словарь русских говоров Башкирии» (Уфа, 2008). Зазначимо, що в атласі відтворено риси 5 говірок Стерлітамацького і 5 говірок Аургазинського районів [АРГБ, ч. 2, с. 55–56], зокрема і дослідженої говірки с. Степанівка (пункт 52 на картах атласу); матеріали говірки Степанівки подано і в словнику, у якому наведено також свідчення з ближчого оточення цієї говірки — усього з 8 н. п. Аургазинського р-ну та 4 н. п. зі Стерлітамацького р-ну [СРГБ, с. 15], що уможливує аналіз даних з українських говірок у ближчому просторовому контексті¹.

¹ Зауважимо, що з наведених у статті М. М. Ткачук лексем, які зберігають виразний зв'язок з українським материнським континуумом (*гаври* ‘граки’, *затіруха*

Функціонування в окремих російських говірках, мікроареалах Башкортостану низки структурних елементів, поширених і в українському материнському континуумі, дає підстави припускати, що саме українські говірки були джерелом постання цих рис. Зокрема, в АРГБ відзначено типові для українських материнських і багатьох переселенських діалектів явища, словоформи, лексеми, наприклад: розвиток */*ě/ > [i]* — *хлип* ‘хліб’, *витер*, на *земли* (к. 26), прояви укання — зміна */o/ > [y]* — *утнеси*, *угурицы* (к. 17), субституювання */ф/ > [x]* (*Хома*) чи *[хв]* (*хвакт*) (к. 33), словоформи *матер*, *мати* на тлі поширеної форми *мать* (к. 43), флексія 3 ос. дієслів *-т*’, інфінітив *пекти* на тлі *печь*, *печи*, *пехчи*, *печчи*, *петчи*, *печти*, *пешти* (к. 77). У СРГБ засвідчено чимало лексем, на українське джерело постання яких вказує їх поширення в українських говірках метрополії за відсутності оприявлення їх в інших російських говірках (напр.: *мыслик* ‘поличка для посуду’, *намысты* ‘намісто’, *нахрапник* ‘деталь вуздечки від перенісся до лоба коня’, *задуматься* ‘почати прокисати (про молоко, суп)’, *займище* ‘ділянка землі (яка?)’, *затин* ‘затінок’ тощо); чимало слів мають відповідники в українських і контактних з ними південноросійських говірках, що також дозволяє розглядати такі номінації в контексті збереження питомого лексику українських говірок Башкортостану. Водночас лексеми, що поширені в українських анклавних говірках та метрополії і водночас мають надійні відповідники у ближчому чи в широкому російському діалектному континуумі, захищені від редукції відсутністю структурного контрасту й комунікативного бар’єру.

Як засвідчують атлас (АРГБ) і словник (СРГБ), українізми у просторі російських говірок Башкортостану здебільшого не творять широких ареалів, інколи функціонують у віддалених між собою мікронах. Проте наявна просторова інформація засвідчує виразну тенденцію генетично українських елементів різних структурних рівнів до синтопії.

Отже, острівні говірки як динамічні феномени зберігають значну евристичну цінність для лінгвістики та етнології. Відмінні історико-культурні передумови постання кожної говірки, різноманітні соціомовні й комунікативні ситуації їх сучасного

‘рідка страва’, *кваша* ‘солодкувата страва із перебродженого житнього борошна’, *кендюх* ‘начинений м’ясом свинячий шлунок’, *кухторити* ‘куховарити’, *порати* ‘доглядати худобу’, *рити* ‘копати картоплю’, *солодати*, *всолодати* ‘ставати солодким’ тощо [Ткачук, с. 211]), у СРГБ та АРГБ жодної не зафіксовано, що актуалізує питання характеру й глибини міждіалектної взаємодії в цьому регіоні.

буття, неоднакові напрями й інтенсивність структурних змін — усе це корелює з їхнім сьогоденним станом і зумовлює майбутні зміни, становлячи предмет спеціального студіювання.

Різнопланові дослідження українських говірок на теренах Росії засвідчують, що на початку XXI ст. переважна їх більшість зазнає редукції на тлі демографічного скорочення мікросоціумів носіїв говірок, звуження сфер використання української мови в щоденній комунікації, заступлення її російською мовою, що неминуче супроводжується заступленням питомих мовних одиниць гетерогенними елементами. Інтенсивність редукції можуть дещо сповільнювати підтримування ментального зв'язку з Україною та історичної пам'яті, актуалізування культурних маркерів етноідентифікації, використання фольклору, ознайомлювальні навчальні курси української мови і літератури в початковій школі, хоча усе це разом не змінює загального напрямку розвитку говірок і громад нащадків українських переселенців.

Перспектива буття українськомовних анклавів на теренах Росії сьогодні бачиться як тривале в часі *коливання* між збереженням лінгвальних і культурних рис їхнього вихідного стану і трансформацією говірок як окремих лінгвофеноменів, із поступовою втратою ними гомогенних елементів структури говірок та набуттям гетерогенних лінгвальних одиниць на тлі змін структури мікросоціумів та сфер використання етнонаціональних маркерів.

Важливим наслідком тривалого існування українських острівних говірок у російськомовному континуумі є входження у структуру російських говірок численних українських елементів, що особливо помітно на лексичному й семантичному рівнях, менше — на фонетичному та граматичному. Отже, взаємодія українських острівних говірок із мовним довкіллям зумовлювала не тільки переймання українськими говірками елементів гетерогенних діалектів і літературних мов, а й спричинила зміни в контактному неукраїнськомовному оточенні.

Поширення українізмів з острівних переселенських говірок у близьке й віддалене діалектне оточення в російському континуумі актуалізує необхідність з'ясування ролі таких ареально рухомих елементів у диференціації російського діалектного ландшафту. Це завдання актуальне насамперед з огляду на відсутність у багатьох діалектологічних джерелах, зокрема словниках, належної інформації про джерела постання таких елементів, що відкриває шлях до хибного ототожнення факту їх функціонування у російських говірках з їхньою генезою.

Долго острівних говірок, зокрема українських в Росії, у ближчій часовій перспективі визначатимуть не тільки наявність усвідомлених прагнень громад анклавів зберегти свою материнську мову й етнокультуру, а й стратегія державної мовної політики, прийоми її реалізації, зокрема й стосовно мов і діалектів меншин. Послідовне втілення в Росії впродовж останніх десятиліть ідеологеми мовної уніфікації держави суттєво вплинули на функціонування українських острівних говірок, від багатьох з них в мікроареалах їх поширення в недалекому минулому залишилося українське етнокультурне відлуння — численні мовні елементи, артефакти традиційної культури.

АЛМ — Атласул лингвистик молдовенеск. Вол. I, парт. I. Фонетика. Кишинэу, 1968.

АРГБ — Здобнова З. П. Атлас русских говоров Башкирии. Ч. 1–2. Уфа, 2000.

Архипова 2005 — Архипова Н. Г., Оглезнева Е. А., Старыгина Г. М. Современные русские говоры Приамурья и фольклор: из опыта полевых наблюдений. Слово. Фольклорно-диалектологический альманах. Вып. 2. Благовещенск, 2005. С. 4–14.

Архипова 2006 — Архипова Н. Г., Филина А. Об особенностях языка фольклора в условиях говоров переходного типа (на материале лирических песен, записанных в Приамурье). Слово. Фольклорно-диалектологический альманах. Вып. 4. Благовещенск, 2006. С. 40–42.

Архипова 2007 — Архипова Н. Г., Рачко Е. Е. Украинская песня на Амурской земле: лингвистический аспект. Слово. Фольклорно-диалектологический альманах. Вып. 5. Благовещенск, 2007. С. 183–199.

АУМ — Атлас української мови. Т. 1–3. Київ, 1984–2001.

Блохинская — Блохинская А. В. Русско-украинское взаимодействие в русских говорах Приамурья (на материале речи жителей Октябрьского района Амурской области). Дис. канд. ... филол. наук. Томск, 2015. 207 с.

ДАРЯ — Диалектологический атлас русского языка. Вып. III, ч. 2. Синтаксис. Лексика. Москва, 2004.

Назарова — Назарова Т. В. Українські говірки на Далекому Сході. Мовознавство. 1967. № 2. С. 43–52.

Оглезнева — Оглезнева Е. А. Языковая ситуация в Дальневосточном регионе России: динамика славянской составляющей. Вестник Томского государственного университета. № 356. 2012. С. 33–38.

Слово — Словарь амурских говоров. [Друкується частинами в:] Слово. Фольклорно-диалектологический альманах. Вып. I. Благовещенск, 2003 —.

СРГБ — Словарь русских говоров Башкирии / Под ред. З. П. Здобновой. Уфа, 2008.

СРГП — Словарь русских говоров Приамурья / Сост.: Ф. П. Иванова, Л. В. Кирпикова, Л. Ф. Путятина, Н. П. Шенкевец. Москва, 1983.

СРНГ — Словарь русских народных говоров. Вып. 1 —. Москва; Ленинград, 1965 —.

Ткачук – Ткачук М. М. Лексика українських переселенських говірок Башкортостану: склад, генеза, варіантність. *Збірник статей на вшанування ювілею видатного українця Башкортостану Василя Бабенка*. Київ, 2020. С. 209–217.

ALRsn — Atlasul lingvistic român. Seria nouă. Vol. I–VII. București, 1956–1972.

Czyżewski — Czyżewski F., Warchoł S. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny. Lublin, 1998.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ ГОВІРКИ В БАШКОРТОСТАНІ ЯК ОБ'ЄКТ МОВОЗНАВЧОГО ВИВЧЕННЯ

Історія дослідження етномовного українського анклаву на Передураллі

Вивчення українських говірок поза межами України залишається актуальною проблемою сучасної діалектології, адже це запорука досягнення бажаної повноти опису цілісної картини побутування української мови. Нині ця проблема постала особливо гостро у зв'язку з динамікою геополітичних обставин. Найбільше українців сьогодні є т. зв. «східною діаспорою», яка проживає на теренах колишнього СРСР, зокрема Російської Федерації.

Мовознавчі дослідження таких говірок та ономастикону представлені як працями давнішими (Т. В. Назарової, З. С. Сікорської, Г. Т. Солонської, В. Ю. Чубенко та ін.), так і новішими, зокрема студіями українських та зарубіжних лінгвістів (А. А. Сагаровського, М. Т. Авдєєвої, Ю. В. Черенкової, В. І. Супрун, Н. Г. Архипової, Л. І. Ларіної та ін.). Ці праці відтворюють особливості українських переселенських говірок Воронезчини, Кубані, Сибіру, Далекого Сходу та Приморського краю РФ. Водночас досі обмеженою є інформація про українські говірки Передуралля, хоча історики, краєзнавці, етнографи та фольклористи цікавилися українським населенням цього регіону, починаючи з ХІХ ст. Зокрема, про українців у Передураллі згадано в працях П. П. Єфименка [Єфименко 1861], Г. І. Перетятковича [Перетяткович 1888], В. Д. Єфремова [Єфремов 1913] та ін. Експедиційне вивчення мови та фольклору українців Башкирії було реалізоване в 30-ті (Н. П. Колпакова [Ахатова 1999, с. 13]) та 40-ві рр. ХХ ст. Під час Другої світової війни вчені Академії наук УРСР, перебуваючи в евакуації в м. Уфа (докладно про це див.: [Володарська 2011; Гриценко 2011; Черниенко 2013]), продовжили справу попередників щодо вивчення мови і культури українців Башкирії. Серед цих досліджень — статті мовознавців П. С. Лисенка [Лисенко 1944;

Лисенко 2011], В. С. Ільїна [Іллін 2011]]¹, записи фольклорних текстів М. М. Плісецького [Плісецький 2011; Завези 1999], М. Я. Береговського та інших; ці дослідження опубліковано в збірнику праць «Українці Башкирії. Документи і дослідження. Т. 1» (Київ, 2011). Найновіші фольклорні та етнографічні матеріали з цієї території, зокрема і з населених пунктів Золотоношка і Степанівка, представлено у виданні «Етнографічний образ закордонних українців» (Київ, 2019), де подано тексти-розповіді башкирських українців² про заселення ними цієї території, міжетнічні стосунки, історію краю, традиційний побут, обрядовість тощо [ЕОУЗ].

Під пильну увагу сучасних дослідників потрапили історія, культура та фольклор башкирських українців. Серед ґрунтовних досліджень — етнографічні студії (В. Я. Бабенко), вивчення пісенної культури українців Башкортостану (Ф. Г. Ахатова), новіші історичні розвідки (В. Я. Бабенко, Д. А. Чернієнко, Т. Д. Крамарчук) та фольклористичні дослідження (М. А. Пилипак). На матеріалі експедицій науковців українознавчого осередку в Башкирії опубліковано історико-етнографічний опис с. Казанка Альшеївського р-ну [Казанка 2012].

Менше уваги вчені приділяли дослідженню мовлення українців Передуралля. Тому було організовано експедицію в ці села (2012 р.)³, у якій узяли участь діалектологи Інституту української мови НАН України Г. С. Кобирино та М. М. Ткачук; організацію і проведення експедиції забезпечили В. Я. Бабенко, Д. А. Чернієнко, М. А. Пилипак та Ю. В. Сіренко (учені-українознавці з Республіки Башкортостан)⁴.

Було записано понад 50 годин діалектного мовлення мешканців кількох «українських» сіл у Башкортостані (РФ) — Золотоношки Стерлітамацького р-ну та Степанівки Аургазинського р-ну⁵. Ці населені пункти обрано для обстеження з огляду на кількість жителів, що ідентифікують себе українцями: за офіційними даними, їх вважають місцями компактного проживання українців⁶.

¹ У виданні 2011 р. — Іллін.

² Записані відповідно до фольклористичної традиції спрощеним орфографічним записом зі збереженням основних мовленнєвих рис.

³ На матеріалі цих експедиційних записів опубліковано статті: [Кобирино 2013; Кобирино 2014; Ткачук 2018 та ін.]; повніший список див. на с. 231–240.

⁴ Складаємо подяку уфимським колегам — В. Я. Бабенкові, Д. А. Чернієнкові, М. А. Пилипакові, Ю. В. Сіренко, — які доклали величезних зусиль до організації експедиції та взяли в ній активну участь. Ці вчені і зараз продовжують активно працювати в галузі українознавства на теренах Башкортостану і формують там потужний науковий українознавчий осередок.

⁵ Копія записів зберігається в Українському діалектному фонофонді Інституту української мови НАН України [УДФ].

⁶ Про етнокультурний склад та історію переселення див. нижче.

Формування українських етновивних анклавів у Башкортостані

Перші українські поселення в Башкортостані виникли у XVIII ст., коли царський уряд видав указ, що стимулював українців переселятися на Передуралля, в Оренбурзьку губернію. На нових рубежах Російської імперії було зведено чимало фортець, оборона яких потребувала військової сили [Бабенко 2011, с. 10]. Як зазначав відомий учений, літературознавець і фольклорист П. М. Попов, покликаючись на В. П. Перетятковича, у 1742 р. на Приураллі було зареєстровано 509 українських родин [Попов 1999, с. 24–25]. Основна хвиля переселення тривала впродовж XIX ст. й аж до початку XX ст. Головною причиною переселення була соціально-економічна й політична ситуація в Україні. Здебільшого це були самовільні переїзди, селяни не отримували допомоги від держави, а іноді — навіть дозволів. Упродовж 1896–1905 рр. було зареєстровано 216,7 тис. самовільних переселенців. Після столипінської реформи в 1906 р. міграція українського населення на Схід значно поживавилася [Бабенко 2011, с. 10–11]. Ці показники щороку зростали, сягнувши, за деякими джерелами, 2 млн осіб до Першої світової війни [УСД, 11].

У пошуках вільних земель українці покидали рідні домівки. Пам'ять про таку довгу й нелегку дорогу закарбована в розповідях нащадків тих, хто наважився на подібні мандрівки:

I. Чому їхали? — *'В'іл'ну'земл'у шу'кали // а_тут_сво'бода / тут_зим'лі_було_много // баш'кир'і_в_осноу'ном_зан'ї_мали-с'а_ското'воцтвом / зим'лі_д'ел'ійем_мало_зан'ї_малис' / а_хах'ли_до_зим'лі_ї_якос'_прили'пали / ўсе // о'хота_по-'с'ійат'_по-'с'ійат'_по-'с'ійат'_зер'но / ну_так_і_периб'ралис'_поти'хен'ку // (С.).*

II. *а_св'і'руха_о'то_мо'й_а_ўсе_рос'казувала / йак_каже_ї'їхали_с_то'го / і_с_Пол'тави_во'ни_с'у'да // ой / с'т'іки / н'ї'у'то'ра_го'да_ч'ї_два / вони_ж_с'топом_ї'їхали / ло'шад'ми // каже_ч'етверо_д'ї_теї_ўмерло_п'рам_до'рогоїу // (З.).*

Для цього наймали т. зв. ходеків — першопрорідців, які їхали на чужину першими:

ў_ме'н'ї_все_свек'руха / вона_ж_ста'ра_ста'ра_бу'ла... // гн'їт_на_ка'пусту_камн'ї_вез'ли / 'може_там_не_бу'де_гн'їт_на_ка'пусту // і_вез'ли / с'у'ди / і_о'то_п'ї'рали_на_со'б'ї // гн'їт

*на ка'пусту 'може не_ 'буде / а за_ 'земл'у не_ 'знайу / 'може
й_ пр_ е'возили йа'ку ж'мен'у // прийіж' 'з'али // хода'к'іу
нан'і'мали да / з'роши скла'далис' / і то'д'і заку'пали о'це
'земл'і / 'земл'у // (3.).*

Після Другої світової війни розпочалося зменшення кількості українського населення, що відбувалося з різних причин (також див.: [Бабенко 2019]). Аналогічну тенденцію спостерігали й наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.: за переписами населення, у 1979 р. українці в Башкортостані налічували 75 571 осіб; у 1989 р. — 74 990; у 2002 р. — 55 249; у 2010 р. — 39 875 [ЯО, с. 686].

Обрані для опису села — Золотоношка і Степанівка в Башкортостані — засновані наприкінці ХІХ ст.

Село Золотоношка (станом на 2010 р. проживало 563 особи [ЧН, с. 123], 57 % з яких — українці) утворене першопоселеннями Золотоношка, Малодєєвка та Полтавка; наразі так називають частини села, де мешкають здебільшого нащадки вихідців із різних українських територій: колишньої Полтавської губернії, зокрема Золотоніського та Констянтиноградського повітів (нині Драбівський та Золотоніський р-ни Черкаської обл. та Красноградський р-н Харківської обл.). В українців існувала традиція зберігати назву рідного села — своєї малої батьківщини — у нових умовах проживання:

*от с'в'окор о'це / св'ек'руха мо'йа / ў_ 'вос'ім год йі'йі с'у'ди
привез'ли / іс_ Пол'тави // і о'тож наз'вали Пол'таўка // о'це
о'там Золото'ноша / то кат' із_ Золото'нож'ки де_ то // а
о'це 'Д'ейєўс'ка / йа не_ 'знайу // (3.).*

Здебільшого в оповідях інформантів збереглися лише опосередковані й узагальнені вказівки на населені пункти в Україні, звідки приїхали предки українців Башкортостану; зміна кордонів й адміністративно-територіального устрою України ускладнює сьогодні встановлення вихідної говірки. Деякі діалектоносії точно ідентифікують населений пункт, звідки переселилися їхні предки. Серед материнських говірок своїх батьків інформанти неодноразово визначали такі українські населені пункти, як Жорноклєови, Безбородьки, Нехайки, Безпальче, Гельмязів (Черкаська обл.); Вознесенське (Харківська обл.) тощо, наприклад:

*м'їй о'це рот Греч'к'їс'к'ї з_ Ва'з'н'е'с'еноўк'і / ш'ас
во'на суш'їст'вуйе на_ Укра'їн'е 'тоже ше до_ с'їх_ пор //
вот / і о'ц'у де'реўн'у с'разу Ваз'н'е'с'еноўкої наз'вали /*

*п'їу де'реїн'ї // там Золото'ношка на ту с'торону
на_ц'у Ваз'н'е'с'еноўка // ш'ас... / ну ш'ас во'на ўс'а ўже
Золото'ношка а_ран'ше так було // (З.).*

Про «деєвських», тобто мешканців колишньої Малої Деєвки, що наразі є частиною с. Золотоношка, односельці зазначають, що вони «київські», однак на початку ХІХ ст. до Київської губернії належали й північні райони Черкаської обл.:

*ну Мала'д'ейёка це 'кийїўс'к'ї / були // йак йїх / 'кийїўс'к'ї
трубол'готи нази'вали // во'ни ўсе то ў_вед'м 'в'їрили / то
вс'о та'ке // (З.).*

Мовлення «деєвських», за спостереженнями односельців, окремими рисами відрізняється від мовлення інших мешканців Золотоношки, що, однак, не впливає на цілісну структуру говірки.

Башкирське село Степанівку (за даними офіційного перепису населення, у 2010 р. в с. Степанівка проживала 381 особа; з них українців — 39 %) заснували вихідці із Сумського повіту Харківської губернії, де також існує однойменне село Степанівка:

*ну п'рад'їди пере'їїхали йак'рас о'це / Сумс'ка... / Сумс'киї
по'в'їт то'д'ї буў / 'Харк'їўс'ка гу'берн'їя / Сте'пан'їўка
се'ло та'кош / з'в'їт-и во'ни і пере'їїхали // ну / фак'тично
ўс'ї зв'їт':їл'а // пере'їїхали ну там у нас / йак ми виў'чали
дв'ї 'дати ўни / ч'ї ў_тис'ачу в 'с'їм'с'ат 'вос'мому 'роц'ї
то / 'топто сто д'вац'ат'_н'їат'_рок'їў то'му фак'тич'но
у'же 'буде на_нас'тупний р'їк // (С.).*

Село Степанівка в Україні розташоване в ареалі слобожанського говору, близько до межі із середньонадніпрянським діалектом [АУМ 1, к. ІХ].

Отже, основний склад населення обстежених українських переселенських говірок у Башкирії формують носії південно-східного наріччя, зокрема середньонадніпрянських говірок давньої формації (Золотоношка) та близько розташованих до них слобожанських говірок (Степанівка).

Із прийомів дослідження українських говірок у Башкирії

Переорієнтація дослідницької парадигми у слов'янській діалектології на текст як основне джерело вивчення говірок зумовлює активне формування корпусів діалектного мовлення, діалектних текстотек. Діалектний текст не лише доповнює дані, отримані з відповідей за питальником, а й стає визначальним джерелом інформації про народне мовлення. Адже, як зазначає П. Ю. Гриценко, «у діалектному тексті як різновиді мовного простору виявляється реальне співвідношення структурних елементів говірки, їх синтагматичні зв'язки, квантитативні характеристики; у ньому виразно проступає поділ одиниць за частотою їх використання у говірковому мовленні» [ГЧЗТ, с. 9]. Тому важливим завданням діалектологів залишається формування текстотеки українських говорів з увагою до максимального охоплення говірок, урахування тематичного розмаїття оповідей та соціолінгвістичних параметрів інформантів. Діалектний текст — це своєрідна мовна пам'ятка, що фіксує реалізацію говірки на певному етапі її розвитку, функціонування. Особливого значення проблема відтворення та збереження діалектного мовлення у форматі тексту набуває стосовно говірок переселенських, надто тих, що функціонують на теренах інших держав, оскільки вони особливо загрожено [Баранникова 1975; Бідношия 2013, с. 113], піддані впливам позамовних чинників, що пришвидшують їх асиміляцію та втрату українцями питомого мовного коду.

Зниження чисельності українського населення та відсотка українців, які вважають рідною мовою українську, демонструють й острівні анклавні українців Башкортостану (РФ), що, зокрема, засвідчує атлас «Українці. Східна діаспора» [УСД]. Згідно з офіційною статистикою (даними переписів), кількість українців становить 0,98 % від загальної кількості жителів Республіки Башкортостан. У зв'язку з активною зміною чисельності українців у Росії актуальним є комплексне вивчення всіх українських етномовних анклавів, зокрема оприлюднення діалектних текстів, що репрезентують переселенські українські говірки Передуралля [Ткачук 2018].

Для комплексного вивчення переселенських говірок, зокрема розташованих дистантно від материнського ареалу, доцільно зіставити риси говірок переселенських із вихідною (материнською) основою, ураховуючи ширше мовне тло — контактний діалектний ареал (українських та інших слов'янських і неслов'янських говірок). Тому, окрім загальної характеристики говірок З. і С. за різними мовними рівнями, у пропонованій студії зроблено спробу з'ясувати їхні питомі та набуті риси, а також встановити по змозі динаміку цих переселенських говірок.

Джерелом для зіставлення слугували насамперед друковані праці з української діалектології: [АУМ 1; АУМ 3; Мартинова 2003; ГЧ]. До мережі АУМ із зазначених населених пунктів, які ідентифіковано як материнські для говірок З. і С., увійшло лише с. Золотоношка Драбівського р-ну (н. п. № 587 у мережі АУМ⁷); узято до уваги також сусідні говірки цього мікроареалу, які оцінюємо як репрезентантні з огляду на типологічну єдність досліджуваного мікроареалу. Зокрема, для говірки З. — це н. пп. Свічківка (№ 373), Білоусівка (№ 589) Драбівського р-ну; Богдани (№ 551) Золотоніського р-ну Черкаської обл.; Вільховий Ріг (№ 163) Красноградського р-ну Харківської обл.; а також с. Піщане Золотоніського р-ну, Плешкані Гельмязівського р-ну Черкаської обл. [Вашенко 1968]; для говірки С. — населені пункти поблизу м. Суми: Новоіванівка (№ 192), Воронівка (№ 194), Річки (№ 195), Вири (№ 197), Улянівка (№ 401) Білопільського р-ну; Водолаги (№ 193), Хотінь (№ 196), Северинівка (№ 402), Піщане (№ 403), Грицаківка Сумського р-ну Сумської обл. та деякі ін. Також використано матеріали «Загальнослов'янського лінгвістичного атласу»⁸, до мережі якого включено середньонаддніпрянські говірки Черкащини, зокрема говірку с. Богдани Золотоніського р-ну (№ 478 мережі ЗЛА).

Джерелом для зіставлення також слугувала текстова база українських говірок, зокрема записи говірок, представлені у виданні «Говірки Черкащини» (2013) (напр., Нехайки, Золотоношка Драбівського р-ну, що сформували діалектну основу переселенської говірки с. Золотоношка в Республіці Башкортостан). Таких текстів виявилось небагато. Важливим залишається

⁷ У дужках біля назви населених пунктів подано їхні номери згідно з мережею відповідного тому АУМ.

⁸ Див. офіційний сайт проекту: www.slavatlas.org.

розширення зіставної бази шляхом записування мовлення носіїв середньонадніпрянського говору (зокрема — північних та центральних лівобережних говірок) для порівняння структури переселенської говірки з вихідною материнською говіркою на сучасному етапі. У перспективі це уможливить виявлення як стійких рис, що не піддалися асиміляції в полімовному та полікультурному ареалі, так і набутих унаслідок мовних контактів.

СОЦІОЛІНГВАЛЬНЕ ТЛО ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК У БАШКОРТОСТАНІ

Етнічна ідентичність українців Башкортостану

Зменшення чисельності українців на неетнічних землях є процесом закономірним в умовах відриву від материнського континууму й тісного контактування з іншими народами. Динаміка українського етносу в Башкортостані має свою особливість, адже там відбуваються не двосторонні контакти, як у більшості моноетнічних чи переважно моноетнічних держав, а поліспрямовані й полімовні. Окрім корінного народу башкирів, другого за чисельністю в Республіці (28,79 %), титульними етносами є росіяни (35,19 %) і татари (24,78 %); українці становлять близько 1 % населення¹.

Етнічна ідентичність, або етнічна самосвідомість, — «усвідомлення людиною своєї належності до певного етносу» — формується на підставі «спільних із членами етнічної групи уявлень, ідей, повсякденного досвіду, культури, історії вірувань, мови, комунікативної поведінки тощо» [Селіванова 2006, с. 147; див. також: Бушин 2010, с. 44]. Етнічна самосвідомість є одним із ключових факторів, що визначає поступ етносу, його відродження, можливість опору в ситуації потужного асимілятивного впливу інших культур та мов, поширенні всеохопних глобалізаційних тенденцій у сучасному світі.

Українці в Башкортостані виявляють високу національну самосвідомість, зберігаючи українські народні традиції, культуру, історичну пам'ять. Зокрема, з 1990 р. функціонують Республіканський національно-культурний центр українців Башкортостану «Кобзар» (спершу — Товариство шанувальників української культури «Кобзар»), самодіяльні музичні колективи («Кобзар» (м. Уфа), «Барвінок» (м. Стерлітамак), хор «Дніпро» (м. Мелеуз) тощо; докладніше див.: [Бабенко 2011, с. 41–45]). У

¹ Відповідно до офіційних даних перепису населення 2010 р.; про динаміку українського населення в Башкирії див. вище.

с. Золотоношка створено музей української культури, працівники якого, окрім мистецьких артефактів, зафіксували історію 200 родин українців, які переселилися на ці землі, та їхніх нащадків.

Українці Башкортостану ідентифікують себе як «хохлів», відрізняючи себе від материкових українців, але підкреслюючи водночас свою окремішність від місцевого населення. Назву *хохол* мовці різних вікових і соціальних груп сприймають як нейтральну, без негативного відтінку значення²; від неї утворено активно використовувані похідні: *по_хах'лацк'і* [говорити]; *хах'лацк'ії*³. Припускаємо, що відсутність негативної конотації назви *хохол* могла бути зумовлена тим, що для носіїв українських говірок Башкирії, як і українських говірок в інших країнах⁴, це була неконотована найпоширеніша назва / самоназва на час їх переселення — час формування мовного середовища в нових умовах функціонування, і саме така назва закріпилася в полінаціональних мікросоціумах.

Уживаючи самоназву *хохол*, нащадки українських переселенців підкреслюють, що не асимілювалися з іншими етносами. Оповідачі жартома зазначають: «*Укра'йінц'і жи'вут'на Укра'йін'і, а хох'ли, де 'луч:е*». Ця фраза стала крилатою, нею мовці підкреслюють свою окремішність і водночас пояснюють основну причину переселення.

Становище української мови в Башкортостані

Мовна ідентифікація — один із визначальних складників збереження національної ідентичності українців закордоння. Як зазначив Ю. С. Степанов, «найбільш авторитетні визначення “етносу” або “самосвідомості етносу” беруть за основу саме ідеальне — самосвідомість, усвідомлення групою людей самої себе як “своїх” на відміну від “чужих”» [Степанов 1997, с. 474–475], а відповідно — й усвідомлення себе крізь призму власного мовлення. Протиставлення *свій* — *чужий* — *інший* сягає своїм корінням у донаукову свідомість і є однією з базових опозицій у картині світу слов'ян, зокрема українців, за допомогою якої людина категоризує дійсність.

² Опитано людей із початковою та вищою освітою, які обіймають різні керівні посади (директор, завуч школи, вчителі, адміністрація села).

³ Також про самоназву українців Башкирії див. у: [Кобиринка 2014].

⁴ Дослідники також зафіксували формування в цій назві негативних конотацій; див. зокрема: [Познанській 1885, с. 613; АГП, с. 34; Кутилова 1998, с. 79; Черенкова 2009, с. 264–265; Кошелева 1970, с. 175 та ін.].

Попри активні міжкультурні та міжмовні контакти, в «українських» селах Башкирії досі збережена українська мова. Відомий український етнограф і фольклорист П. Єфименко ще в 1861 р. писав: «Меня очень удивило то, что, во-первых, как они, живя постоянно между чуждым им населением, не забыли родного языка; во-вторых, как они не изуродовали его, что весьма часто случается у нас, в Украине, с теми земляками, которые поживут с великороссами или с панами» [Ефименко 1861, с. 190].

Сьогодні державними мовами Республіки Башкортостан є російська та башкирська [Закон РБ], хоча остання не витримує конкуренції з мовою російською, якою володіють 96,4 % населення; на практиці башкирська мова має доволі обмежене використання в різних сферах суспільного життя [ЯО, с. 690, 692–693]. Українська мова тут функціонує як неофіційна. Її соціальна база здебільшого обмежена селянами (нащадками переселенців з України), рідше — містянами. Зауважимо, що, за даними перепису населення, відсоток населення Республіки, яке володіло українською мовою, знизився із 25 719 осіб (з-поміж них — 19 726 українців⁵) у 2002 р. до 16 674 осіб у 2010 р. (з-поміж них — 11 865 українців) [ЯО, с. 690].

Очевидно, що збереженню мовної ідентичності має сприяти вивчення української мови в школі. У сільських школах з великою кількістю укрaїнців діти вивчають українську мову (її введено до шкільної програми окремих населених пунктів у 90-х рр. ХХ ст.). Станом на 2008 р. українську мову та літературу в Башкирії вивчали в таких населених пунктах (у загальноосвітніх та недільних школах): с. Золотоношка Стерлітамацького р-ну, с. Санжарівка Чишминського р-ну; с. Троїцьке Благоварського р-ну; с. Степанівка Аургазинського р-ну; м. Салават; м. Уфа [Сіренко 2008]. Проте кількість годин української мови вкрай мала і постійно зменшується; напр., навчальним річним планом на 2018–2019 рр. у 8-му класі середньоосвітньої школи с. Золотоношка передбачено 17 годин української мови та літератури (загалом), тоді як російської: окремо 102 години занять з мови, 68 — з літератури [Офіц. сайт школи].

Попри це, школярі беруть участь і нерідко стають переможцями в різноманітних конкурсах, олімпіадах, зокрема й у Міжнародному

⁵ Відповідні дані, імовірно, можна пояснити тим, що українську на рівні з іншими мовами меншин у школах вивчають і представники інших національностей, а також, припускаємо, тим, що частина українців свідомо записувала себе росіянами під час переписів населення, при цьому ще зберігаючи мовно-комунікативні навички рідною мовою.

конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика; функціонують недільні школи, де також викладають українську, курси підвищення кваліфікації вчителів, відбуваються конференції, семінари з питань національної освіти⁶. Важливою є роль української спільноти та зусилля окремих її представників для збереження національної ідентичності загалом і української мови зокрема.

Найактивнішими носіями української мови в Башкирії залишається старше та, меншою мірою, середнє покоління, і вони не вивчали української мови в школі, на відміну від молодшого покоління. Це свідчить про ізолюваність діалектоносіїв, що стало основним чинником збереження основних рис материнських українських говорів у полімовному середовищі. Молодь рідше переймає мовний код своїх батьків (див. зразки мовлення Юнака Миколи, 1993 р. н., з родини сільської інтелігенції⁷ — тексти 11.1–11.3), та спілкується в побуті здебільшого російською, навіть з українськомовними родичами, хоча українську розуміє.

Показовою є ситуація, яку коментує один із мовців: *йот у мене д'в'е доч'к'і / от во'ни' о'бойе / во'ни' у'же по хах'лац'к'і і не ба'лакайт' у'же // пото'му шо во'ни' у'же 'ето'... // ну по 'руск'і* (С.). Зростання рівня освіченості населення спонукає молодь виїжджати до міст, де домінує російська мова, а українська не є престижною, бо вона не має широкого практичного застосування; тому діалектоносійам доводиться пристосовувати своє мовлення до зовнішніх обставин і переходити частково (здебільшого в сільській місцевості, у побуті) чи повністю (у містах) на мову російську. Як наслідок — українською мовці послуговуються принагідно. Отже, зміна мовного коду зумовлена насамперед позалінгвістичними чинниками.

У сучасних переселенських селах Башкортостану ступінь володіння українською мовою корелює з віком мовців; загалом картина володіння рідною мовою дещо відмінна від того, що спостерігали дослідники першої половини ХХ ст. Зокрема, за дослідженням В. С. Ільїна, станом на 1940-ві роки літні люди (60–75 років) та діти (8–9 років) були найактивнішими носіями українських говірок, хоча їхнє мовлення також зазнавало впливу російської мови [Іллін 2011, с. 406]. Припускаємо, тоді це стало визначальним чинником мовної редукції: сьогодні українське слово можемо почути лише в окремих населених пунктах Башкирії.

⁶ Докладніше див.: [Бабенко 2010, с. 56–58; Бабенко 2011, с. 41–45; URL: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/ukrainians-abroad>].

⁷ Батько — учитель історії, українець; мати — учитель української мови, росіянка.

Отже, серед загальних факторів, які впливають на етнічну й мовну інтерференцію українців з корінними народами, можна виокремити⁸: статус російської мови як державної (і її обов'язкове поширення в освіті, усіх сферах суспільної комунікації, на відміну від мов національних меншин), що є реалізацією відповідної мовної політики уряду; наявність близьких елементів культури в українців і росіян, мови та релігії, що пришвидшує асиміляцію українців; зростання кількості міжетнічних шлюбів (зокрема, слов'ян із неслов'янськими народами), що донедавна ще було неприйнятним з огляду на збереження національних традицій. Діалектоносії зазначають:

'м'ішан'іх [шлюбів — М. Т.] м'ного / мож так / ра'д'іт'ел'і хах'ли / а'д'іти ўже 'м'ішан'і // [...] ш'ас'ета от нака'л'ен'а 'наше ўже 'д'іти нач 'а'ли / а_нас'іш'е как_та не_ад:'вали за_та'тар / 'бол'но^а // за ч'у'ваши / за та'тар у'же пр'ітен'з'ійі бу'ли // не_хо'т'іли ро'д'іт'ел'і // [...] ка'зали / ч'у'ваши 'і'л'уди 'наши'і / а_ўже та'тари 'в'ера д'руга / ўже не_од:'вали // с'і'ч'ас'жен'уц'а та'тари / у_нас та'тарка хрес'тилас' / шоб 'нашого... // д'ітеї хрес'тит' у'же ўс'о // (С.).

Крім того, сьогодні збільшується й кількість шлюбів із мусульманами:

о'це у_нас ў'_род'і / с'тарий брат жи'ниўс'а 'тоже на_укра'йінк'і // а_м'латий брат жи'ниўс'а на_ч'у'ваши'і // ў_нас сна'ха ч'у'вашика // но_ў_нас 'ета / 'бат'ко / йак ска'зат'? / в'ін ни / ни_д'ілиў // вот / в'ін ска'заў «чу'ваши 'л'уд'і 'наши» // по'тому ў_нас... / а_о'це ў'_мене ўже мо'йі 'д'іти у_нас 'тоже там 'ета / пос'л'едн'айа 'доч'ка 'вишла за_та'тарина // (З.).

Ще один важливий чинник — стрімка урбанізація населення: за спостереженням В. Я. Бабенка, до початку 60-х рр. ХХ ст. українське населення в Башкортостані було здебільшого сільським; натомість згідно з переписом 2002 р. 80 % українців проживали в місті [Бабенко 2011, с. 12]. Відповідно, це руйнує осередки компактного проживання українців у селах, зумовлює їх мовну асиміляцію.

⁸ Докладніше про чинники, які впливають на збереження питомого мовного коду та процеси інтерференції в українських анклавах Башкирії, див. у [Кобирина 2014].

Мовна самоідентифікація носіїв українських говірок Башкирії

Українці усвідомлюють відмінності між мовленням своїм та мовленням носіїв інших говірок — як сусідніх з обстежуваними сіл, так і носіїв української мови з материкової України (і літературного стандарту, і діалектів). Своє мовлення вони ідентифікують як *хохлацьке* (що відповідає самоназві *хохли*), у такий спосіб відрізняючи себе від інших мовців, зокрема тих, що говорять російською: *по_ 'руск'і так не полу'ч'айец'а / 'луч':е по_ хах'лацк'і* (С.). Іноді навіть зауважують: *ну ми ба'лакаймо так по^а_с'войему у'же / е'ге // а у'же те шо ви с'кажете по_укра'їнск'і мо'гу не_по'н'ат' ка'н'ешно* (С.). Водночас вони усвідомлюють виразні лексичні відмінності та риси інших мовних рівнів, напр.:

– фонетичні: *от воз'ми 'іэто / Мар'йаноўку / там пол'таў-с'к'і бу'ли / 'йесл'і ми 'кажем «п'ішоў» / то во'ни ка'зали «по'шоў» / как_то у_йіх та'ки' говар буў'ето / вид'і'л'аўс'а как_то / д'іалект 'йіхн'іі* (С.);

– граматичні: *а 'Западна от Укра'їна у_нас з_ 'Западної Укра'їни служ'и'ю о'ди'н // в'ін соу'с'ім / у_йіх по_дру'гому ба'лака-йут' 'Западна // от в'ін / «йа п'ішоў споў» // шо та'к'е «споў»? / це спат' 'каже 'бач'іш / «йа п'ішоў споў» / «'буду споў» //* (С.);

– лексичні: *а ми не_так ба'лакайім / це та'к'е // йа на_Укра'їн'е йак служ'и'ю ка'жу_ж ми соу'с'ім / от ми не те // йа у'се знаў о'це / от крил'це у'йіх 'ганок називайе'ц'а по... / а у'нас крил'це / 'бач'іш_же // кар'мани / «ч'о ти 'каже у'к'ішен'ах 'руки 'держ'иш»? / а_йа сто'йу а_шо це та'к'е? / йа_ї не_знайу шо та'к'е там // а_ 'бач'іш кар'мани_ш / к'ішен'і там да 'разне / о'це соу'с'ім по_дру'гому о'ни ба'лакайут' //* (С.).

Переважно так звані комунікативні невдачі (непорозуміння між мовцями через використання різних мовних кодів) зумовлені вживанням різної лексики: *а во'на ми'н'і ска'зала «борошн'у зане'си» / а йа с'тала ї_ди'л'ус'а / ка'жу «а шо_ж во'но та'ке?» // а у'нас п'раўда / йа ц'о'го не_ч'ула слова // то'д'і / о'дин рас'каже / «он 'вит'агни ч'угу'нок іс_печ'і / бо там у'же окр'іп ки'пит'» // н'е во'на 'кає «дос'тан' окр'іп» // а йа ка'жу «Гр'ішка шо_ж...» / то'д'і у'же да'вай йо'го пр'е... п'еткл'у'ч'ат' / ка'жу «а шо во'но та'ке?» //* (З.)⁹; [Респондент запитує в експлоратора]: *А ви не пон'імаєте / да? / шо ми 'кажем? // [...] ну сло'ва то у'йіх д'руг'і / у_нас д'руг'і //* (С.).

⁹ Носій говірки Південної Київщини про говірку Північної Черкащини.

Зафіксовані й ксеноніми: в українських говірках Башкирії функціонує лексема *га'леки* на позначення мешканців іншого села за рисами мовлення: Інф.: *о'це Саф'іпол' там / де'ре'їна о'то там / о'то там га...* // *'наш'і хах'ли назе'вали йїх га'леками* // Е.: Галеками? Інф.: *Га'леками / во'ни...* // *у_йїх 'говор со'їс'ім дру'гий / ми 'даже не_пон'їмали / от* // (С.)¹⁰. Зауважимо, що мотивацію характерологічної назви носії не коментують; імовірно, лексема походить від дієслова **гала(е)кати*, поширеного в багатьох українських говірках зі значеннями ‘кричати’ [Словарь 1958, I, с. 267]; ‘базікати’, ‘говорити нерозбірливо’ [АСЗП I, с. 84], ‘балакати, розповідати’ [ГЧЗТ, с. 351] та ін.

Водночас аналіз метатекстових коментарів у мовленні українців Башкортостану засвідчує, що вони позитивно оцінюють мовлення, яке, на їхню думку, ближче до літературної української мови: *в_Саф'іпол'і там нам'ного б'лиже к... / к_укра'їнска^аму // у йїх <...> / а у_нас не_знат' // у йїх там йе от 'кажут' / ми не_пон'їмаєм // а_а'ни 'луч:е / й_йїх 'говар крас'їв'ей / йак ва'ни ба'лакайут' // (С.); так у'же 'бол'но укра'їнск'їй йа'зик ми й_же не'_знайімо / у'же у_нас йа'зик с'портивс'а (С.);* однак у цьому випадку йдеться про уявний мовний стандарт, оскільки з літературною нормою мовці не знайомі.

Несхвальної оцінки зазнає втрата первісного для мовців комунікативного коду і перехід на російську: *вона пе'рвертен' / ба'лакайе і 'наше і 'рус'ке // (З.)*. Однак перемикання мовного коду, тобто вкраплення російських фраз чи речень (але не окремі елементи, засвоєні в процесі асиміляції) у діалектних наративах, зафіксованих від українців Башкортостану, зумовлені насамперед стилістичною метою — вияскравити чуже мовлення та точніше відтворити мовний код іншої людини:

т'ї о'вечки поч'али ду'шитис'а / попере'дохла поло'вину там // тої_же моск'вич 'при'їха'ї 'каже / «ти смат'р'ї ка'кої он ку'лак / у_н'е'во га^а'р'їт ін'д'ук'ї 'ход'ат і н'е_йе'д'ат 'с'ена 'даже» / і так 'дал'ше // ну це та'к'е па'том // кол'ектив'їзацийа й_се_ж_таки кол'хози зро'били // (С.).

Хоч підкреслимо, що такі цитати часто мають негативну конотацію:

ну в'ін то'д'ї ну_шо? же'ниці':а / от же'ниці':а до_арм'ейї / 'жениці':а вот / а'га // «а_а'на 'б'еднайа» 'д'ада_а'В'ер'а 'каже / «ку'ди ми жер'їб'ца пр'їв'ажем до_ета'ї

¹⁰ У с. Софіполь проживають вихідці з південної частини Київської обл. — Тарашанського та Тетіївського р-ну.

'н'иш'енк'і / і / у_н'е'йо н'е_за'бора 'н'ету / н'іч'е'во» / а_м'і'н'е так о'б'ідно / ну_шо_ж йа винув'ата шо ў_мене 'папки не'ма? йо'го ў'били / не'йак не_рож:е'вемс'а / ми_ж не_винув'ат'і шо та'ка 'жиз'н'а су'рова // (С.).

Про збереження національної ідентичності українцями Башкирії свідчить також ономастикон, зокрема назви поселень, утворених українцями. Оселяючись на новій території, переселенці часто зберігали назву села — малої батьківщини своїх предків, що пов'язувало їх з Україною. Така практика була типовою для переселенців і в інших осередках українців (зокрема Т. В. Назарова спостерегла це в українців Далекого Сходу [Назарова 1967, с. 44]). Це стосується й сіл, у які здійснено експедицію: с. Степанівку Аургазинського р-ну було утворено відповідно вихідцями з однойменного села Сумського повіту Харківської губернії; с. Золотоношку — переселенцями із Золотоношки Драбівського р-ну Черкаської обл.¹¹. Крім того, про українське походження поселенців свідчать прізвища, утворені за типово українськими моделями, зокрема за допомогою суфікса **-енк-**: *Харченко, Єременко, Черненко, Майстренко, Тимченко, Яценко, Дем'яненко, Кравченко, Шевченко, Сидоренко*; суфікса **-к-**: *Гречко*; суфікса **-ак-**: *Ковтуняк*; способом основоскладання: *Новодран*; семантичною деривацією від власне українських слів: *Прочухан, Юнак, Лебедь, Калитай, Осадчий, Волик* та ін. Засвідчено збереження традиційних українських словотвірних моделей у творенні назв осіб жіночої статі, похідних від прізвища: *Гарбуз / Гарбузи — баба Гарбузка; Греч'ко — 'баба Гречиха*.

З-поміж традиційних імен, поширених серед нащадків переселенців: *Гортина, Христина, Васи́ліса, Софія, Катря < Катерина; Степан, Трохим, Марко, Данило, Григорій, Павло, Мина, Оксень < Оксен, Оксентій, Михлик < Михайло* тощо. Деякі скорочені імена побутують у властивій для російської мови формі — *Ванюша*, хоча подекуди — паралельно з українськими новотворами — *Ванко́* (зам. *Вáнька*).

Традиційними були й етикетні формули, зокрема звертання до батьків, бабусь і дідусів на «ви»: *в'ін при'в'іў х'лопц'іў сво'йїх / 'мама са'жали у'с'їх х'лопц'іў* (З.); *мам а_х'ї'ба вам о'це 'жал'ч'е 'Тан'ку да переч'їтала сво'йїх / йак о'це Г'ришку?* (З.).

¹¹ Про найменування башкирських сіл, заснованих українцями, див. також у [Крамарчук 2000, с. 110–111].

МОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК СІА ЗОЛОТОНОШКА І СТЕПАНІВКА

Фонетичні особливості

Фонетика досліджуваних говірок засвідчує, що мовці зберегли визначальні риси середньонаддніпрянських говірок (фонетичний опис українських середньонаддніпрянських говірок див. у: [Мартінова 2003]). Для вокалізму притаманна шестифонемна структура; визначити структурний тип вокалізму, як наголошеного, так і ненаголошеного, з урахуванням функційного навантаження фонем в мовленні доволі складно, адже мовленню носіїв досліджуваних говірок властива варіантність: з одного боку, вона залежить від діалектної основи говірки конкретного мовця (ідіолекту); з іншого, — від позалінгвальних факторів (мовної компетенції, соціального статусу, оточення тощо), які впливають на мовлення.

Для реалізації голосних фонем багатьох ідіолектів говірки З. притаманний перехід (повний або частковий) ненаголошеного [е] > [и]; *ни'має, ми'н'і, свик'руха, с_сист'рою, 'вибири'ш; зи'р'но; їди му'ку зани'еси; до_жин'іха; і ти'л'ат 'порали*. У формах дієслів із заперечною часткою *не* в мовленні більшості опитаних мешканців села превалює такий самий перехід: *ни_мо'гу; ни_з'найу; їа ни_пон'і'маїа; ни_но'сила о'ч'інок; ўже ни_с'тала 'їїздит' н'і'куди ни_хо'дит'; ни_х'ватит' і 'хати*; подібну картину засвідчено в материнських середньонаддніпрянських говірках: [АУМ 1, к. 40–44, 224; Мартінова 2003, с. 48–52, к. 8]. Рідше під впливом російської мови фіксуємо інші фонетичні варіанти: *а_їак н'е_дос'таниш*. Відзначимо, що для говірок материнського мікроареалу переселенської говірки З. загалом характерне значно більше функціональне навантаження фонем /и/ порівняно з /е/ та /і/; пор., наприклад: *а ни'чем хл'їб / на / 'раніше" ти'пер жи на сковоро'д'і / а 'раніше" пик'л'ї* [ГЧ, с. 79].

У говірці С. перехід ненаголошеного [е] > [и] трапляється зрідка, переважно на рівні окремих ідіолектів (форми *'вибири'ш, гри'ч'аних, напи'ч'ут', пови'т'агуйїм ним'ношко да до'мої прини'сем*

на тлі збереження опозиції [е] : [и] у слабкій позиції: *шерс'т'ан'і* 'р'адна, *зале'вайут'к'ін'а'точ'ком*); таку саму ситуацію відтворює АУМ для материнських середньонаддніпрянських говірок [АУМ 1, к. 43–44, 47]. А в окремих ідіолектах говірки С. навпаки відзначено збереження [е] у слабкій позиції, а також перехід [и] > [е]: *не'бол'но же'вем*; *не'було не'ў'кого 'даже в старе'к'ів на оч'ку'р'ах не'було*; *ми спем там* 'ми спимо там'; *напле'тут'і 'ходиш*; у З. такий перехід трапляється вкрай рідко: *ну 'баґка бу'ла пре'паміят'і*.

Окреслюючи тенденції реалізації фонем /и/ та /е/ в мовленні носіїв переселенських говірок З. і С., зауважимо, що їм властива варіантність — у тих самих позиціях можуть виступати як [е], так і [и]. Зокрема, у З. на тлі так званого икання фіксуємо: *Майст'ренко наш 'тоже не'п'лохий пр'етсе'дател'*; *'баба на не'ч'і 'сушит'*; *ў'матер'і бу'ла сем'йа здо'рова*; *н'і'кого не'має у нас* (З.); у мовленні одного інформанта в говірці С. — *не'з'найу*; *ни'з'найу йа / ни'пон'і'майу*; *там церк'в'єї! / ой-ой-ой! / м'ного то'д'і по тим врим'і'нам //*.

У З. та С. засвідчено форми з переходом [е] > [і] за моделлю вокальної гармонії: *м'і'н'і, м'і'н'е, с'ім'і'на*; аналогічне явище на периферії середньонаддніпрянських говірок зафіксувала й Г. І. Мартинова, однак в інших мікроронах, пор.: [Мартинова 2003, с. 35, к. 5]; для слобожанських говірок таке зближення також характерне [Бевзенко 1980, с. 231].

У З. спостережено перехід ненаголошеного, а іноді й під наголосом, [і] > [е], [и], часто — у префіксах, прийменниках: *сем'йа*; *по'в'ісили ко'лиску пед'ред'ванкойу*; *'бабка пед'карм'увала*; *із мо'чайи в'і'р'овоч'ка та'ка / і о'це с'у'ди вс'тавит' / пи'д'йажец'а і'їде*; *йа'кис' 'якісь'*; *п'ет'к'іне ко'му*.

У говірці З. перехід [а] > [е], [і], який відзначають дослідники в середньонаддніпрянських говірках [Гриценко 2007, с. 601–602], засвідчено лише в окремих словоформах: *ну о'це їдем у'веч'ір'і ди'виц'а на н'і'в'есту і'л'і на жин'і'ха / о'це ў'нас називали гл'і'д'ешк'і*. Подібний перехід можливий і під час адаптації запозиченої російської лексики до системи говірки: *і'колод'і'з'а пл'і'сам'*. Перезвук [е] > [а] в ненаголошеній позиції зафіксовано лише в мовленні окремих інформантів, що виступає маркером ідіолекту: *пара'весла* паралельно з *пере'весла*; *ну ўна на'р'ідна* [= *не'р'ідна*] *'мати йй / свик'руха а'казуєца*; *ў'да'реўн'і* (З.).

У ненаголошеній позиції здебільшого збережено опозицію /а/ : /о/, як і в материнських говірках [АУМ 1, к. 71]: *ш'ас йа вам ска'жу / а'йа'киї ў'нас?.. / по'лот'н'ан'і руб'ашки / сороч'ки //*

ше_ї с_п'іт:оч койу / ота'кий рубец' по'лот'н'аний о'тутеч'ка //; во'на все в'ремя рос'казувала; а спе'ред'і ко'н'ака од'на ї_си'дит' ма'лаї на ко'н'ак'е (З.); да / йа хо'дила / і йа п'ят' год хо'дила // а по'том у нас 'бат'ко роску'лач'ений / йо'го поса'дили на_п'ят' год // ну і ког'да / йак в'ін приї'шов с_т'ур'ми... // (С.). «Акання» в говірках З. і С. спорадичне, несистемне. Іноді відзначено варіантні рефлексії ненаголошеного [о], зокрема в позиції перед наголошеним [а]: а розга'вар'іват' н'е // ну йаг'би во'ни тут 'б'іл'ше жи'ли так 'може_б і разго'вар'івали (З.), пор.: [АУМ 1, к. 72–73].

В окремих діалектоносіїв відзначено більший ступінь «акання»: субституція /о/ → /а/ зумовлена впливом російської мови. Прикладом може бути мовлення директора школи с. Золотоношка (діалектоносій середнього віку з вищою освітою): ста'лова сва'йа / про'дукти сам пастав'л'аеш // сад'ік / 'тоже // так_шо ми_й_фонд'м'іра ра'ботайем в_с'ел'ско'й'м'естност'і // так што все /все_шо_йес'т' / все на ме'н'і // так / ра'ботайу вос'мий гот // шо полу'ч'айец'а // ну / ат'л'іч'ник абраз'аван'йа Р'іс'публ'ік'і Башкарта'с'тан // у_нас 'дуже ба'гато було гос'тей_й_школ'і за ц'і пас'л'едн'і п'ат'рок'іу // були пас'ли // три пас'ла були // (З.).

У новоутворених закритих складах /о/ реалізоване як /і/ (п'ідн'алис'а (З.), піт_с'т'іл (С.)), хоча водночас відзначено форми з [о] (у_воїну, поїшли; д'рож':і; 'воз'ем (З.). Форму з [о] засвідчено також у префіксах, де, очевидно, таку тенденцію підтримує структурна пам'ять й усвідомлення окремішності префікса та стабільності кореня лексеми: дос'тан', н'е_дос'таниш (З.); соб'рат' (С.). Варіантну рефлексію /о/ відзначено і в материнському ареалі північних середньонаддніпрянських говірок [АУМ 1, к. 64–66; Гриценко 2007, с. 602].

У консонантизмі відзначено збереження артикуляції нескладотворчих голосних [ў], [ї] у кінці складу: їка'таў, вої'ни, буў, ко'роўйач'і (З.); даў'но слу'жиў, устаў'л'али, слухаї, с_пус'той б'іс'таркої (С.), іноді — у позиції початку слова перед голосним: їот (З.); а також усередині слова між голосними: ко'роўу. В одному випадку в потоці мовлення після голосного перед приголосним відзначено перехід [у] > [ў] у слові їдиў'л'айуц'а 'дивуються' (від рос. удивляться) — унаслідок контамінації російської та української фонетичних систем: у'с'і їдиў'л'айуц'а шо дв'і с'вахи у_хат'і жи'вут' (З.).

У З. та С. зафіксовано збереження поширеного в середньонаддніпрянських говірках альвеолярного [ї] перед голосними и, е, о, у, а та перед приголосними: о'собено ї_нашом

кої'хоз'е та'кого страш'ного 'голода не" було шоп; йа ро'ди'лас'а; 'камн'ом об'люжили йо'го (З.); і с'таўл'а'іи на_п'і'ч'і, із 'ліпи / пле'іи лап'і (С.). Ця риса непослідовна навіть у мовленні одного інформанта; ступінь вияву альвеолярності може бути різний: 'каут' там на_Ук'раїні 'дуже 'голод' буў // у вої'ну ска'зат' по_п'раўд'е йак 'л'уди / от у_нас 'п'ухлі 'л'уди; жи'ли ни'л'охо / ў_нас хах'ли ни_л'одар'і (З.). У материнських говірках у відповідному ареалі середньонаддніпряньського діалекту Г. І. Мартинова зафіксувала чітко виражене збереження опозиції /l/ : /л' / [Мартинова 2003, с. 170–180, к. 25].

Дзвінки приголосні в кінці складу перед глухим чи слова оглушуються: ат'пус'кали; 'ба'қи; 'заф'тра; хл'іп; гот; і'ш'е_ш (З.); пох'л'опка; с_сери'динки (С.); перед дзвінками спорадично зафіксовані випадки одзвінчення глухих: ну йаг'би; шо_ж ти о'це з'д'елаў!

Вимова шиплячих, як і в середньонаддніпряньських говірках материнського континууму [Мартинова 2003, с. 147–164], є варіантною, що здебільшого залежить від особливостей індивідуальної артикуляції. Засвідчено як пом'якшену вимову [ч]: 'вич'ешеш, мо'ч'іли, зокрема перед [а]: д'ів'ч'ата, 'кач'ка, о'то_так нас і_л'іч'ат'; кре'ч'аў на_вс'у 'душу; ч'а'пан хтос' та'кій йй даў / тої д'л'ін:иї (З.); ч'а'пан / то були ўже во'ни 'ет'і / су'кон':і (С.); так і напівпом'якшену (рідше): ни'маіе ў_нас те'пер д'і'вич іч ір'іў; ц'і праўну'ч'атка так і'ш'е жал'н'иш'і (З.); а ми називали 'попросту тоў'кач' (С.); зокрема перед [а]: по'корме шоб не_плакало не_кре'ч'ало; с'іраўно д'іў'ч'ата не_над'інут' й'іи (З.); поч'али; бор_ш' йес'т' бор'ш' (С.); пор.: [АУМ 1, к. 122–123]; і тверду: із мо'чаліи ві'р'овоч'ка та'ка; н'і'в'еста то'д'і ве'де д'іў'чат сво'їх до_жин'і'ха; 'т'іки вої'на нача'лас' (З.); наў'чаўс'а тут у_ш'кол'і (С.). У засвоєній з російського усного мовлення частовживаній лексемі ш'ас переважає пом'якшена вимова шиплячого. Хоча якість шиплячих у мовленні добре збережена, а в окремих українців Башкирії дуже варіативна, проте м'якшення [ж] перед [а] в дієсловах 3 ос. мн. властиве лише окремим ідіолектам: ле'ж'али (З.), ле'ж'ат (С.), б'і'ж'ат' (З., С.), отс'лу'ж'ат' (З.), що свідчить про збереження давньої риси середньонаддніпряньського ареалу (див. також: [Тимошенко 2013, с. 143]).

Приголосні [д], [т], [з], [с], [л], [н] перед [і] мають пом'якшену вимову: вид'і'рали, с'перед'і і 'з:ад'і (С.), 'д'і'жки, із_не'д'і'лу, то'д'і, с_т'і'м'і 'д'і'тками, с'т'і'ки, по'лот'н'ан'і, ма'н'ішка, 'л'і'том, 'с'і'ни (З.). Губні [б], [п], [в], [м], задньоязикові [к], [х], глотковий [г] та сонорний [р] у цій позиції також вимовляються пом'якшено: д'іў'чата сп'і'вайут', об'і'жалис', ок'р'іп ки'пит',

'в'ікна; ос'тав'іли, х'і'ба (3.), мужи'к'іў, п'еро'г'іў (С.); лише зрідка засвідчено напівпом'якшену вимову: во'на пр'і'ш'ла, 'д'іти дво'ри п'ідм'і'тайут', а в'ін п'і'т'ходит', шоб м'і'ж з'л'уди не_ви'ходит' (3.). У зоні середньонаддніпрянських українських говірок, які стали вихідними для досліджуваних переселенських, Г. І. Мартинова фіксує нейтралізацію опозиції твердість : м'якість передньоязикових приголосних перед [і] різного походження, відповідно приголосні також вимовляються пом'якшено [Мартинова 2003, с. 139–146, к. 22].

Рефлексацію давньої сполуки губного приголосного + /й/ як губного з епентетичним /н/ зафіксовано паралельно з варіантами з пом'якшеним губним та зі збереженням /й/: а_нас сим'н'а; у_нас дв'і сим'н'і в_дом'і ж'и'ло; пре_пам'ят'і; 'м'асо (3.); в'ремн'а; м'н'ала л'он; 'йесл'і м'н'асо 'жирне / не'ч'о туди за'жарки не_д'єлали // а 'йесл'і 'м'аса не'ма / то 'д'єлали за'жарку ў_боршч (С.); аналогічну варіантність засвідчено і в середньонаддніпрянському ареалі [АУМ 1, к. 91; Гриценко 2007, с. 602].

У мовленні носіїв говірок 3. і С. у деяких формах — припускаємо, під впливом російської мови — відсутнє чергування приголосних за моделлю другої палаталізації, зокрема в М. в. іменників І відміни жін. р.: на Моло'д'єйє'к'є; ў_ко'лиск'і; на рид'ванк'і; на каро'с'інк'є; у_йа'к'ім 'рок'і при'їхали с'у'ди ваи'і ро'дител' шу'кат' зем'л'у?; на_по'рог'і; позво'нила 'ж'іноч'к'і; по_к'нижк'і; ў_зим'л'анк'і (3.); ґ_ка'душк'і; на_ста'р'ії зак'васк'і; у ру'баишк'є; ў_Мар'йаноўк'і (С.). Водночас наявні і форми з рефlekсами другої палаталізації (за нашими спостереженнями, їх значно менше): свек'рус'і, ў_ко'лис'ц'і, ў_сунду'ц'і, ў_х'вартус'і (3.); ў_Сте'пан'іў'і, ў_йа'кому'ро'ц'і (С.).

Серед характерних фонетико-морфологічних явищ у говірках 3. і С. — переважне збереження пом'якшеного [ц] у формах дієслів (напр., с'полни'ц'а, 'зиду'ц'а), так само як і в материнських говірках [АУМ 1, к. 266]; водночас засвідчено, що в інфінітивах зворотних дієслів та в особових формах 3 ос. одн. теперішнього часу помітний вплив російської вимови [ц]: за'п'ісува'ца, ч'і'тайе'ца (3.) тощо, хоча для материнських середньонаддніпрянських говірок характерна вимова т' + с'а як -ц'а. Натомість у мовленні носіїв говірки С. такі форми з твердим [ц] можуть бути наслідком збереження вимови, притаманної материнським говіркам, адже в слобожанських говірах у районі м. Суми засвідчено мікроареали твердого [ц] у дієслівних формах: оста'йе'ца, 'д'єлайе'ца (С.), див.: [АУМ 1, к. 266].

Фонема /ф/ реалізована непослідовно — як [х], [хв] чи [ф]: *хронт*, *хва'м'і'л'і'йа*, *кох'ти*, на *ф'ронт'і*, пор. [АУМ 1, к. 98]. Відзначено вживання м'якого [р'] у кінці слів: *оч'кур'*; на *су'хар'*, *'сахар'*у (С.), *'д'ів'ер'*, *те'пер'*, *Каб'зар'* (З.), що характерно і для материнського ареалу [АУМ 1, к. 130, 90; Мартинова 2003, к. 26]; рідко [р'] трапляється в кінці основи слова перед відмінковим закінченням, коли окремі іменники твердої групи перебирають на себе закінчення іменників м'якої в багатьох відмінках парадигми: Н. в. мн. — *баи'кир'і*, Д. в. мн. — *баи'кир'ам*, Ор. в. мн. — *із'с'векр'ами* (З.); Р. в. одн. — *'сахар'у_ж не_бу'ло*, М. в. мн. — на *оч'ку'р'ах* (С.).

В українських говірках Башкортостану засвідчені також спорадичні явища, які так само впливають на творення загального мовного портрета досліджуваних говірок. Зокрема, у системі консонантизму відзначено зміну *л > н*: *пас'л'он о'то во'ни р'вали мала'йі ц'і ма'нен'к'і* (З.); появу вторинного *н* за моделлю епентези після губних: на *м'н'істо* 'на місце' (З.); перехід *в > м*: *жи'м у_Без'нал'ч'ом* (З.); *пере'мисло* (З.).

Для мовлення носіїв говірок З. і С. притаманна повна або часткова редукція звуків та складів у потоці мовлення. Так, поширеним є як стягнення (дієреза) всередині слова: *с'к'іки*, *'т'іки*, *кат'* ('кажуть'), так і випадіння приголосних звуків між голосними: *хара'шо_ж замо'тали йо'о*, *на'ерно дв'і*; *ш'ас ни'має ц'о'о*; *'каут' там на_Ук'раїн'і* 'дуже 'голот бу'ї; *о'дин метр деа'носто 'вос'ем'*; (З.); *во'ни кае* за'муч'илис', *с_'сорок с'ід'моо*, *'саме 'первее* (С.); афери́за незалежно від вимови попереднього в потоці мовлення слова: *//найете/й'_мене д'і'теї п'йатеро бу'ло* (З.; позиція початку фрази після тривалої паузи); *т'ройе с'талис'а* ['осталися'] *'Кат'а Гриша і 'Гал'а*; *к'ваши та /ʸкусна бу'ла* (С.); *дв'і 'син'і* ['осені'] *ч'і три* (З.); втрата або ослаблення вимови кінцевих звуків чи складів у слові: *у'с'а де'реу'на соб'і'райе^{ча}*; *а мо* ['може'] *бол'і'є*; *'пра* ['правда'] *пере'д'елали по'том* (З.). В окремих випадках стягнення частин слова в поєднанні із суцільною його вимовою з іншими одиницями може ставати базою для ситуативного творення нових фонетичних слів, що можуть лексикалізуватися і згодом стати маркерами ареалу (докладно про творення універбатів див.: [Гриценко 2015, с. 18–24]): *йі'бо* ['йй-богу'] *д'і'чата* (З.).

Частою є редукція прийменників (повна або часткова) у прийменниково-відмінкових формах: *'можна ска'зати шо от дв'ац'ат' 'перийй р'ік тут ш'е бу'ї 'голот страи'ний Башкортос'тан'е* (С.); *но йа пр'ійи'ла до 'коло по'рога с'тала / нас 'хатка ниве'лика*; *а то ʸнас о'дин рас пр'ійі'ж':а'ли з_вашого*

'К'ієва; 'т'отку 'Ган:у 'Паш'енкову 'тоже поса'дили за... за_кар'ман пше'ниці во'на вк'рала 'нейі ди'тина бу'ла ма'лен'ка (З.); 'д_мене; 'ран'ше 'т'апкоу / ко'ри'ц':і с'ік'ли (С.). При цьому випадіння звука чи складу здебільшого не залежить від темпу мовлення.

Словотвірні особливості

У словотворенні українських говірок Башкортостану використовуються передусім давні форманти, що сягають праслов'янської доби і поширені в материнських діалектах, зокрема:

— **-к-** в іменниках з конкретним значенням, напр., у назвах предметів побуту: 'д'іжки (З.) (пор.: у С. зафіксовано безсуфіксний варіант *д'іжа*, що характерно для української літературної мови та материнських говірок на схід від Дніпра [АУМ 1, к. 176]); назвах транспортних засобів: б'іс'тарка (С.); номінаціях інструментів та приладь: лобог'р'ейка (С.); у позначеннях осіб — нейтральне 'мамка (З., С.);

— **-ик** в іменниках з конкретним значенням: г'лечик, 'коўбик (З., С.), 'гудзик, ш'калик (С.).

— **-ник** для творення назв приміщень: сви'нарник (С.), оу'ч'ар-ник (З.); див. [АУМ 1, к. 173, 174], віддієслівних предметних назв, зокрема знарядь праці: попе'решники, п'ідб'р'ушник (С.); п'р'аник 'праник' (З.) (з такою самою словотвірною структурою лексема функціонує в середньонаддніпрянських говірках [АУМ 1, к. 171]), назв страв: ро'с:ол'ник (С.); назв осіб чоловічої статі за різними ознаками, зокрема за професією: с'котник, рим'іс'ник (С.), п'лотник (З.);

— **-иц'** у назвах осіб жіночої статі: те'л'атниц'а (С.);

— **-ин':(-а)** для збірних назв: ло'зин':а (З.);

— **-ен'к-**, характерний для української мови суфікс пестливості та здрібнілості прикметників і займенників прикметникового типу відмінювання: ота'кен'киї, доу'ген'ко (З.); б'і'лен'ке усе'редин'і і крас'нен'ке, с'р'ед'н'ен'ка (С.);

— **-ин** у присвійних прикметниках: с'вашин (З.).

Серед особливостей творення іменників — суфіксальні словоформи ко'н'ака 'кінь', скоте'н'ака 'худоба' (З.), що мають нейтральний суфікс **-ак-**, як і в багатьох українських діалектах.

Для досліджуваних говірок властиве творення форм пасивних дієприкметників та безособових форм дієслова за допомогою суфіксів **-ат-**, **-ен-**, **-ан-**: з'д'елане; а_ў_нас со'ломої до'рошка

од_нас і_ж_до / аж_до со'с'ед'їй простелена; ро'гожка 'послата і 'заслато р'ад'ном; у_їїх 'мати там похоронета; у нас 'поўно / 'набрато / ўс'о (3.); п'іч' 'б'ілен'ка 'мазана; п'росто с_к'ірп'іч'а з'ложена; ка'наўка була 'вистругана (С.); причім суфікс **-ат-** / **-ет-** може виступати у формах, які в літературній мові мають відповідник з **-н-**, **-л-** і навпаки: в'ін с_ф'ронту 'ранетий приїшоў; пидго'р'іта ш'курка (3.); 'верхн'а 'короч ка с'содрата (С.).

Особлива риса говірок З. і С. — збереження давньої форми порядкового числівника *перший* без суфікса **-ш-**, імовірно, під впливом російського мовлення: *шиї'с'ат 'первій, 'перв'е бл'удо* (3.).

У говірках З. і С. функціонує порядковий числівник *в'торий* 'другий' з наголосом на основі: *в'торий 'год'ік 'д'евач'к'е буў* (3.); *на_д'вацт' в'торе і'ўн'а* (С.); варіантний наголос виникає дуже рідко: *ў_с'орок с'ід'мом го'ду / ўто'ром клас'і уч'ілас' // ў_шеї'с'ат ґ'тором* (3.).

Для дієслів характерне паралельне вживання суфіксів **-ува-** / **-ова-**: *ви'тасковали, рос'ч'осовали, с'в'азовали; а йаг од'б'ел'ували / 'ета // полот'но 'м'етроў так / шес'т'_с'ем / рос'катували / і ск'ладовали вот так; об'мотуват'; зак'ващували* (С.); *скер'дувала, за'мотовала* (З.). Для всього ареалу середньонаддніпрянських говірок в АУМ подано лише формант **-ува-** [АУМ 1, к. 179]; проте інші джерела з цього ареалу фіксують і варіант з **-ова-**, що, зокрема, свідчить про питоме походження афікса [Тимошенко 2013, с. 135–136], докладніше див. [ІУМ, с. 240–244]. Зауважимо, що частіше форми з **-ова-** зафіксовані в мовленні мешканців Степанівки, хоча загалом переважання **-ова-** чи **-ува-** залежить від конкретного ідіолекту.

В окремих ідіолектах носіїв говірок З. і С. відзначено редуплікацію префікса **по-** в дієсловах, що позначають повторювану дію: *попоже'ні'лис'* (З.). Для деяких ідіолектів властиве вживання прийменника *од* (а не *в'ід*) та творення дієслів за допомогою префікса **од-**: *йак це од_вас Доро'шенко от'стаў?; 'каже од_їїх / от / од_баи'к'іроў та'ке науч'ілис'* (З.); *од'возили, од:а'вали, оди'ж'мут', од'носиц'а, од'р'ізали, одер'вали* (З.); *од'носилис', од:а'вали, од'носилис', одб'і'лит', одр'і'зай'еш* (С.); префіксів **ви-**, **з-**, **із-** (зокрема для творення доконаного виду або дієслів із семантикою повноти дії): *'віпололи, з'бити 'побити (когось)* (З.); *вискр'і'бали, збро'диц'а 'вибродитися, ізмо'лола* (С.).

Зафіксовано прислівники, поширені в різних українських діалектах: *ў'біл'ішки 'завбільшки; ў'ширишки, ўпе'ред 'раніше, колись; 'тутеч'ке, 'тутеч'ка* (за відсутності форми *'тутка*).

Зауваги про граматичну систему говірок

Іменник

Іменникова система відмінювання в цілому зберігає риси материнських південно-східних діалектів української мови; окремі зміни (здебільшого спорадично фіксовані) або спричинені дією аналогії, або інтерференцією з граматичною системою російської мови (в окремих випадках).

Граматичний рід деяких іменників відрізняється від української літературної мови, напр.: *т'кали 'дома на тих / на верс'тат'ах // верс'тат'* [жін. р.] *ми називали 'етот ста'нок тої т'кац'киї //* (3.); зауважимо, що опозиція за ознакою граматичного роду в позначеннях ткацького верстата виявлена і в материнському ареалі: [Жуган 2019, с. 299, к. 30].

Іноді окремі іменники твердої групи перебирають на себе закінчення іменників м'якої в більшості відмінків іменникової парадигми – напр., м'якого [р'] в кінці основи (*башир'і*); або навпаки — іменники II відм. м'якої групи в Ор. в. одн. іноді можуть набувати закінчення іменників твердої (-ом зам. -ем після м'яких приголосних – *о'то с'мал'ц'ом 'іл'і т'ім* ‘зі смальцем ілі’ (3.); *тоўка'ч'ом* (С.); така часткова зміна парадигми зумовлена фонетичними факторами.

У Р. в. одн. залежно від групи іменники I відм., як і в середньонадніпрянських говірках та літературній мові, мають закінчення *-и / -і*: *із_мате'ринки, 'коло 'р'ічки* (С.); II відм. — *-а / -у*: *порт'ного баши'кира, розго'вору* (С.); III відм. — *-і*: *до_ос'ен'і* (С.), *'матер'і* (3.). Збережено модель відмінювання іменників IV відм. (іменники із суфіксом *-ат*) в одн. і мн., напр.: *так 'д'іти кру'гом йо'го і_од'но ду'т'а так 'держе і_з'в'оздо'чка у_ди'т'ати на_гру'д'і* (3.); *ти'л'ат* (3., С.).

У Р. в. мн. іменників жін. р. у говірках З. і С., як і в материнському ареалі, засвідчені нульове закінчення та *-іў, -оў, -иў*: *'йагод, рубашок* (С.), *'йагоди'ў та'к 'іх не'ма* (С.); *ўже на'єрно го'доўш'іс'т' йак бу'ла во'на* (3.). Для мовлення всіх носіїв говірок характерні сполучення числівник + *год* у Р. в. мн. (зам. лексеми *рік*): *све'к'рус'і бу'ло 'вос'ем год* (3.).

Спостережено поєднання функційно тотожних граматичних форм, типових для українських говірок і російського розмовного мовлення; напр., у типах відмінювання іменників: *у нас у'же 'поўно і баши'к 'ір 'іў / і ч'у'ваши'ї / і морд'в'і* (3.). Деякі форми мають виразно гібридний

характер, постали внаслідок пристосування російського слова до української моделі відмінювання, напр.: *с'ім'іна цв'іт'їў* (рос. *цветы*; збережено російський тип наголосу), *вра'ч'їў пр'іс'лали* (3.).

У Д. в. іменникам чол. р. у говірках З. і С. притаманне закінчення *-у*: *'н'іколи х'лопц'у* (3.); аналогічні флексії поширені в північній частині середньонадніпряньського ареалу, рідше – у центральних і південних говірках¹.

В Ор. в. іменників жін. р. I відм. у говірці с. Степанівка засвідчено закінчення *-ої* (в іменниках твердої групи) та *-еї* (в іменниках м'якої групи): *ї́же 'н'енкої їз'алос'*; *во'дої за'лут'*; *вес'но́йу с_краті'вої ва'рили*; *за'вар'у́йут' га'р'ач'ої во'дої му́ку*; *со'ломої га'ланки* [топили]; у *'хат'і га'ланка бу'ла с_пли'тої / с_ли'жанкої*; *па'том ме'не і те'л'атницеї по'с'тавили*; у говірці с. Золотоношка: *ї_нас 'хата бу'ла со'ломої к'рита*. Імовірно, такі форми постали під впливом російської мови (зауважимо, що таке закінчення властиве для говірок Східного та спорадично Середнього Полісся, що межують із російським діалектним ареалом; див., напр.: [АУМ 1, к. 183–185]). Вони вживані паралельно з питомо українськими формами на *-о́йу*: *з'речко́йу* (С.); *'ч'етверо д'ітеї ў'мерло пр'ам до'рого́у*; *'їес'л'і з'і'мо́у 'сани накри'вайут'*; *во'дич'ко́йу на'л':ем* (3.).

Спорадично й незалежно від наголосу флексію *-о́йу* (як у твердій групі), а не *-е́йу* в Ор. в. іменників I відм. перебирають іменники жін. р. м'якої групи: *а ти_ж о'це ци'бул'о́йу 'будиши 'терти?* (3.); *це об'і'зат'ел'но / с_ква'сол'о́йу бор'ш'* (С.); те саме явище відзначав і С. П. Бевзенко [Бевзенко 1980, с. 232].

У говірці З. в Ор. в. одн. засвідчено форму *пид_плет'н'о́у*, яка, припускаємо, постала як результат фонетичної зміни *м > в > ї*; вихідна форма іменника в говірках З. і С. — *пле'тен': пле'тен' буў* (3.).

У М. в. одн. ім. I відм., окрім власне українських форм (*на_сп'ід'ниці'і* (С.)), засвідчено флексію *-е* зам. *-і*, що виникла під впливом російської мови: *о'так на_па'л'а'ниці'е по'робит'* (3.). В іменниках II відм. спорадично відзначено флексію *-у*: *на_ко'н'у вер'хом 'насла* (3.), хоча переважає *-і*: *на_стол'і* (3.).

Характерне вживання прийменникової форми *на* + М. в. одн. у значенні місця дії: *на_т'ії де'ревн'е ро'дилас'* (3.); *а на Моло'д'ейе́уці'і от ук'раїн'ці'і* (3.); *с'ватали їа на св'і'нарнику бу'ла 'коли сватали, я у свинарнику бу'ла* (3.); поряд зі звичними конструкціями *на* + М. в. одн. у значенні напрямку: *так ми хо'дили п'іш'ком ту'ди_ж на ту Моло'д'ейе́уку* (3.); *пу'їду_ж на_сви'нарник* (3.); *на* + Зн. в. одн. із семантикою часу: *на Пет'р'ї́у ден'* (3.).

¹ На тлі переваги *-ові*, *-еві*; також див. [Тимошенко 2013, с. 82–86].

У функції вокативу трапляються форми Кл. та Н. в.: *'мамо дайте ми'н'і'руку* (3.); *а ч'о_щ ти доч'ка о'це н'і'ч'о ни_кажеш* (3.); *а с'т'іки го'лоу у_вас бу'ло 'бабо?* (3.); вокатив може мати усічену форму зі зредукованим закінченням, властиву російській мові: *Ну шо на'миста ни_бу'ло баб?* (3.); *мам а_х'і'ба вам о'це 'жал'ч'е 'Тан'ку да переч'і'тала сво'йїх / йак о'це Г'ришку?* (3.); *'кажем а_ч'о ба'бус'?* (3.).

Зрідка трапляються форми двоїни: *дв'ї ро'бот'і захва'тила щоб 'біл'ше зароб'ит'; дв'ї'пар'і ле'жит'; дв'ї сест'р'і* (3.); подібні форми спорадично засвідчені й у материнському ареалі на Середній Наддніпрянщині [АУМ 1, к. 274–275].

Прикметник

У досліджуваних говірках прикметники, дієприкметники, порядкові числівники та займенники прикметникового типу відмінювання жін. і сер. р. одн. та мн. здебільшого мають повну стягнену форму: *бори'о'в'і бур'а'ки* (3.); *о'тут_о'с' йа 'помн'у го'рохову по'ложили с'к ірду здо'рову* (С.); у чол. р. одн. — повну нестягнену: *таран'тас плет'н'овиї* (С.), що характерно для материнських говірок південно-східного наріччя та української літературної мови.

Рідше спостережено вживання діалектоносіями нестягнених прикметників жін., сер. р. одн. та форм мн.: *с'таршайа* (3., С.); *най'ду інфармаці'онуїу сп'равку* (3.). Збереження нестягнених форм в одн. жін., сер. р. та мн. у середньонаддніпрянських говірках трапляється доволі рідко (напр., на Полтавщині — див.: [АУМ 1, к. 238; Ващенко 1957, с. 330–331; Матвіяс 1960, с. 163]); у З. і С. вони, ймовірно, є наслідком впливу російської мови, для якої вони типові. Іноді паралелізм форм засвідчено в межах однієї синтагми: *та'каїа а'соба була коло'ритна* (С.); *д'ружн'і 'л'уди були / д'ружнийе* (3.).

Крім цього, зрідка зафіксовано властиві для української мови короткі форми: *'новен с'т'іл* (3.).

Подекуди прикметники та прикметникові займенники твердої групи зазнають впливу прикметників м'якої групи: *к'рас'н'ім та'к'ім 'вишити; бо х'лопц'і'у моло'д'іх да мужи'к'і'у моло'д'іх заб'і'рали; во'ни' були ни_ба'гат'іми л'уд'ми / п'росто йїх при'їхало три б'рата / 'р'ід н'іх* (3.). Такі форми засвідчено переважно в ідіолектах З.; у мовленні одних діалектоносіїв ця риса виявляється послідовно, в інших — лише в окремих словоформах. Підкреслимо, що ця особливість властива східним лівобережним

говіркам середньонаддніпрянського ареалу [Гриценко 2007, с. 602]. У говірці С. такі форми трапляються вкрай рідко: *'посл'е два'цат'іх го'д'і'ю; одног'лаз'іх ку'да_ж? / і'їх не_б'рали_же*.

Зворотне явище — набуття прикметниками м'якої групи закінчень прикметників твердої групи — виявлено лише в окремих словоформах: *п'ше'ниши'ний хл'іп пик'ли / це_й_наш'її с'ім'її / а_з'ї'мойу 'жит'ний / так вот 'жит'ний оста'у'л'али н'ім'ножко* (С.); у материнському ареалі воно поширене в перехідній зоні від поліських до середньонаддніпрянських і слобожанських говірок [АУМ 1, к. 237, 240, 241].

Здебільшого система відмінювання прикметників та інших частин мови прикметникового типу відмінювання не відрізняється від основного масиву говорів південно-східного наріччя й української літературної мови. Водночас у Д. та М. в. одн. прикметників чи ад'єктивних займенників засвідчено: *на дру'гої'нації бу'ло; пр'ї со'в'ецкої'влас'т'ї; у_Жи'том'ірської'облас'т'ї; ш'_Чір'каської'їлі Пол'та'вської* (С.); *по_бат'кової'л'ін'її* (З.); хоча в ареалі материнських говірок суцільно поширеним є закінчення *-її*, а на півночі, у контактних говірках полісько-середньонаддніпрянського суміжжя, — *-иї* (залежно від якості попереднього приголосного); докладніше див.: [АУМ 1, к. 240–241].

Флексію *-ої* засвідчено також в Ор. в. одн. числівника прикметникового типу відмінювання: *ї з_мат'ір'у з_од'ної оста'лис'а* (З.).

Ступені порівняння прикметників в українських говірках Башкортостану утворюються різними способами: *ка'жу «ум'н'іша 'буде»; і'ш'е жал'н'їш'ї* 'викликають ще більше жалощів'; *вс'іг'да бу'ло кри'чала «а-а! ми'н'ї де гр'аз'н'іше а_йї де ч'іс'т'іше»* (З.); *о'на тин'л'іша ч'ім с_ч'істих коно'пел'; во'на_то круп'н'іша; бага'т'іша // бага'т'їїша* (С.). Карти АУМ свідчать про те, що в говірках Середньої Наддніпрянщини (в усьому континуумі) функціонують аналогічні форми із суфіксом *-іш-*, рідко — *-їш-*, *-ішч-* [АУМ 1, к. 247]. Впливом російської мови позначені форми вищого ступеня порівняння прикметників, напр.: *воло'к'но'н'ежне / а із_мате'ринки гру'б'еї; хто у'м'ів та'ке 'тонке пр'асти / а хто не_ум'ї'ю по'гру'б'еї* (С.).

Зафіксоване творення вищого ступеня порівняння прикметників, у семантиці яких уже закладено вищу міру ознаки, — від прикметника *старіший* за допомогою суфікса *-іш-*: *во'на т'рошки стар'їш'іша* (З.). У мовленні це створює надлишковість вираження цієї семантичної ознаки, яку, окрім внутрішньої форми слова, передає ще й словотвірний формант (за аналогією до слів, у

семантиці яких такої особливості не закладено). Подібне засвідчує і прислівник *ран'ш'іше* (З.). Водночас вживані форми *'луч':е / 'хуже* (напр., *'лучшої'дол'і шу'кали* (З.)), типові для багатьох українських діалектів і літературної мови.

Припускаємо, що внаслідок контамінації російської та української моделей творення вищого ступеня постали прикметники *пос'таршин'к'і, поба'гач'е*: рос. префікс **по-** (постарше) + укр. прикметникова (у першому випадку — демінутивна) форма: *а_д'іу'ч'ата о'ц'і ко'тор'і пос'таршин'к'і ви'ходили 'зам'іж / т'і ук'раїнске над'івали* (З.); *а_хто поба'гач'е бу'у / а у_й'іх рис у'же ва'рили* (С.).

Найвищий ступінь порівняння прикметників утворюється за допомогою особової форми займенника **самий**, поширеної і в російській мові: *'сама 'мен'ша, 'сама с'тарша, 'самий с'тарший, 'сама пос'л'ед'н'а, 'сами 'луч:ш'і* (З., С.). Зауважимо, що використання префікса **най-** не властиве носіям середньонаддніпрянських говірок [Матвіяс 1960, с. 169]. Іноді для підсилення семантики вияву ознаки займенник поєднується із суфіксом: *ми ўже 'сам'і ста'р'ейш'і* (С.).

Також для досліджуваних говірок властиві конструкції із семантикою міри, утворені за моделлю займенник **самий** + прислівник та займенник **самий** + іменник: *'саме 'мало, 'саме 'много* (С.); *'сама гр'аз' 'найбільше бруду'; 'сам'і хах'лі 'тільки хохли'* (З.).

Займенник

У С. зафіксовано займенники *си'б'і, ти'б'і*, де кореневий *и < е* (як характерна риса середньонаддніпрянських говірок), що пояснюють аналогією до форм родового відмінка; *ми'н'і, м'і'н'і* — в обох досліджуваних говірках; ці форми належать до типових рис південно-східних діалектів. У непрямих відмінках з прийменником трапляються форми без приставного *н*: *у_й'ого, іс_й'ого, до_й'ого, з':іх 'з них* — з перетягуванням наголосу на перший склад; аналогічні форми трапляються в середньочеркаських говірках [Бевзенко 1980, с. 121].

Окремі словоформи запозичені внаслідок контактування з російською мовою: *й'й'о, ч'о, 'ето / 'ета*.

Дієслово

Інфінітивні форми в досліджуваних говірках переважно мають закінчення **-т'** (покривають більшість середньонаддніпрянського ареалу [АУМ 1, к. 250–251]): *не_мо'гу ска'зат', бро'сат', 'нада кри'ч'ат' на_вс'у, 'йіхат', с'тала жит', шу'кат'*

(3.); *с'ватат' вас преи'ли, йіхат' посту'пат', насе'пат' в'ід'ра, 'можна побалакат' (С.)*. Виняток становлять дієслова з наголосом на суфіксі, дієслова, що раніше закінчувалися на **-чи** незалежно від наголосу, дієслова на **-сти**: *'будии 'йісти, нау'ч'іли п'р'асти, не_хоч'еш і'ти (3.), не'сти 'воду (С.)* та форма *'бути: 'хоч'е 'бути (3.)*. Лише зрідка, здебільшого як варіантне вживання, зафіксовано форми з твердим **-т** в інфінітиві, особових формах дійсного і наказового способу (які для материнського ареалу цих говірок не властиві): *та'ке шоб йак коли'хат / дак коли'халос'; ід'ім заход'те с'у'ди; то'д'і із_того 'кур'ач'ого по'м'ота 'вит'анут та_і'ш'е ў_зо-лу покла'дут' (3.); ро'бит 'нікому було (С.); мо'тайут 'іл'і пр'а-дут вере'теном (С.)*.

Зворотні дієслова в говірках З. і С., так само як і в більшості материнських південно-східних говірок, мають варіантні форми на **-с'** і на **-с'а**: *не_з'найу ч'о'го ўо'ни пересе'лилис'а / схо'т'ілос' йім; на_т'їй де'ревн'е ро'дилас'; шос' йа ўже за'булас' (3.); ос'талис' 'д'іти; 'п'енкој ўз'а'лос' (С.) і йа ў_тр'іцт' ч'ет'вертом го'ду йа ро'дилас'а; ой же йак йі'йї зват' йа ўже за'булас'а (3.); бат'к'і тут наро'дилис'а; бу'вало шо 'балувалес'а (С.); хоча для материнських говірок притаманна форма **-с'а** [АУМ 1, к. 265].*

Дієслова 2-ї ос. мн. тепер. ч. та майб. ч. паралельно функціонують флексії **-м** та **-мо** (зокрема обидва варіанти засвідчено в межах однієї фрази): *'кажемо пот'і'р'айем; о'то хмел' од'варимо / за'парим за'парку; йа_ш ка'жу / сиди'мо п'лач'емо / 'йісти 'хоч'ем; а_ми_ж ота'к'і_во / пет'б'і'жим забе'рем / 'іл'і с'мал'цем на'мажим (3.); на'крадем; пови'т'агуїм; нар'вем да хо'вайім (С.)*. У материнському для говірок З. і С. ареалі поширені обидві форми; за даними [АУМ 1, к. 260], у Драбівському р-ні Черкаської обл. в окремих мікророзонах переважають варіанти на **-емо** (як і в літературній мові), водночас записи зв'язних текстів (зокрема із с. Нехайки та с. Золотоношка) свідчать про наявність обох форм [ГЧ, с. 59–61, 78–83].

Широко вживаними в мовленні носіїв говірок З. і С. в 3 ос. одн. дієслів колишнього III класу є усічені форми: *'т'іки во'дичку ту пидли'ва 'баба і_ўс'о; 'л'убе; воно соб 'і'ра соб 'і'ра (3.); а шо во'но озна'ч'а?; ка'н'а випр'а'га; ўстр 'і'ча; не_про'корме; не_пору'га (С.);* див. також: [АУМ 1, к. 258].

Для досліджуваних українських говірок Башкортостану властиве вживання дієслів II дієвідм. 3 ос. мн. у тепер. і майб. часі із закінченням дієслів I дієвідм.; зокрема, такі форми дуже поширені в говірці С.: *'кон'ами 'м'іс'ут' / і стан'ками / но стан'ки йес'т' та'к'і / но'си'ли йіх // 'топчут' і ви'нос'ут' 'сушут'; бур'а'к'іў*

на'ч'істум'; *роз'вод'ум'*; *'кос'ум'*; у З. їх вживання не таке частотне: *накр'ишум'* (очевидно, за аналогією — у фразі з кількома дієсловами І дієвідм.); *'ход'ум'*. Для говірок середньонаддніпряньського ареалу це явище також типове; водночас АУМ показує, що такі форми сконцентровані східніше від мікрозони материнських говірок для говірки З. і впритул до окреслюваного материнського ареалу говірки С. [АУМ 1, к. 261]. Спорадично засвідчене і зворотнє явище — вживання дієслів І дієвідм. із закінченням дієслів II дієвідм.: у З ос. одн. — *'даре* 'дарує' (С.) та в З ос. мн. — *хо'т'ат'* (З.).

Трапляються поодинокі форми давноминулого часу: *позеле'н'іла бу'ла* (С.).

У мовленні деяких носіїв говірок спорадично відзначені дієслівні форми мин. часу чол. р. з кінцевим *-л*, що є наслідком інтерференції з російською мовою: *кра'с'івий бил д'ет у_нас*, *'пон'ал* (С.). Зауважимо, що такі вияви є спорадичними.

Інтерференція також може виявлятися в адаптації запозиченої з російської мови лексеми та її оформленні за морфологічними законами української мови; напр.: *йа йак дож'ду сво'го ону'ч'ати / дак на голо'в'і запл'а'сайу* 'затанцюю' (З.); *пл'а'сайе / сп'і'вайе* (З.). Останнє дієслово постало внаслідок зближення рос. *плясать*, засвоєного українськими говірками З. та С. (*пл'а'сам'* л'у'биў д'ід (З.); *'бапки он / шо пл'а'сали* (С.)), та укр. *затан'ц'уйу*. Дієслівна форма *запл'а'сати*, вочевидь, є okazіональною; під час обстеження говірок З. і С. у мовленні діалектоносіїв її засвідчено лише раз, хоча рос. *пл'а'сам'* функціонує часто.

Лексико-словотвірні особливості

Найбільших змін під впливом полімовного середовища зазнала лексична система досліджуваних переселенських українських говірок Башкортостану, хоча основний корпус лексики говірок З. і С. лишився питомо українським, імовірно, часу формування цих діалектних систем. На це вказують відповідники в різних джерелах, що репрезентують говірки Середньої Наддніпряниці². Ця лексика охоплює різноманітні тематичні групи, репрезентує більшість ділянок лексико-семантичної системи З. і С. Зокрема, це:

— традиційна, обрядова лексика: *д'івич іч ір* 'звичай, коли перед весіллям подруги нареченої ходили в гості до нареченого, а друзі нареченого — до нареченої' (З.); *к'вітка* 'весільна прикраса на одязі нареченого' (С.); *к'лечан'а* 'зелень, якою на Трійцю

² Вказівку на наявність лексеми в інших джерелах подано в дужках.

прикрашають хату' (З.); *кра'са* 'весільне деревце' (С.); *стр'іч'ки* 'прикраса на весільному короваї' (З.); *с'вайба* 'весілля' (З.) [ОЛАЛ 10, к. 16];

– лексика ремесел: *верс'так* (З.) / *верс'тат*' (С.) 'ткацький верстат'; *с'н'імниц'а* (*с'н'їуниц'а*) 'ткацьке приладдя, на якому снують основу тканини' (З.); *по'йарок* 'вовна з ягнят' (З.);

– назви предметів хатнього вжитку (посуду, начиння, інструментів тощо): *з'лечик* 'глек, висока кругла глиняна посудина, розширена донизу'; *д'ї'жа* 'низька широка дерев'яна посудина, у якій готують тісто' [Мартінова 2000, к. 91]; *ма'к'ітра* 'вид глиняного посуду великого розміру з широким отвором' (З.); *ла'ханка* 'велика посудина, у якій, зокрема, замочували і прали білизну' (З.) [Мартінова 2000, к. 104–105], *'ноч'ви* 'довгаста посудина з розширеними доверху стінками для домашнього вжитку' (З.) [Ващенко 1962, с. 42–43; Мартінова 2000, к. 93]; *р'ад'но* 'покривало з ряднини' (З.); *ру'бел*' 'вузька дерев'яна дошка для качання білизни' (З.);

– будівельна лексика та назви хатніх меблів: *са'манка* 'хата із саману' (З.); *до'л'ї'ка* 'глиняна підлога' (З.); *пол* 'дерев'яна підлога' (З.); *пако'ли* 'кілки в огорожі' (З.);

– назви страв і напоїв: *зат'ї'руха* 'рідка страва з борошна й води' (З.) [Ващенко 1968, с. 124]; *холо'дец'*, *холодний бор'ш'ч'* 'окрошка, холодна страва з квасу і дрібно порізаних овочів та м'яса' (С.); *'коўбик* 'сальтисон'; *'кенд'ух* 'начинений м'ясом свинячий шлунок' (С.); *'к'ваша* 'солодкувата страва з перебродженого житнього борошна' (С.) [Ващенко 1968, с. 125]; *квас* 'бурякова закваска для борщу' (З., С.); *'ш'іпан'і галуш'ки*, *'р'ізан'і галуш'ки* 'різновиди галушок за способом приготування' (З.);

– назви одягу і взуття: *со'рочка* 'жіноча або чоловіча сорочка' (З., С.); *'кохти* (С.) [Ващенко 1968, с. 34], *с'витка* (З.) [Ващенко 1968, с. 31, 35]; *на'мисто* (З.); *тороч'ки* 'китиці' (З.);

– назви географічних об'єктів: *про'вал':а* 'обрив, місце, де круто спадає поверхня землі внаслідок провалу, осипання ґрунту', *по'л'іс':а* 'лісосмуга' (З.);

– назви рослин: *'ч'енч'ік* 'чебрець, *Thymus L.*' (З.); *п'ш'інка* 'сорт кукурудзи, яка швидко досягає' (лексема поширена в середньонадніпрянських говірках у ширшому значенні '*Zea mays L.*' [АУМ 1, к. 315]); *'сойашиник* (З.; форма поширена в середньонадніпрянських говірках паралельно з літературною *'сон'ашиник* [АУМ 1, к. 115]); *гар'буз* 'гарбуз, *Cucurbita L.*' (З., С.); *каву'ни* (З.); *мате'ринка* 'коноплі, що дають насіння' (С.);

– назви осіб за родом занять: *п'лотник* (З.) [Ващенко 1968, с. 46]; *куз'нец'* (С.) [Ващенко 1968, с. 45–46].

Чимало слів різних лексико-семантичних груп зазнає поступової деактуалізації внаслідок зникнення позначуваних реалій чи заміни давніших назв іншими і переходить до пасивного лексикону, напр.: назви частини кінської збруї — *с'їд'олка*, *попе'решник*, *п'їдб'р'ушник*, *шли'йа*, *гу'ж'ї*, *су'пон'а*, *ог'лобл'а* (С.); назви різновидів возів — *рид'ван*, *таран'тас* (З., С.); традиційного одягу та взуття — *лапт'ї* ‘постоли’, *оч'кур(р)'* ‘чоловічий пояс’ (З., С.), *їс'подн'їца* ‘спідня спідниця’ (С.); будівельна лексика та назви хатніх меблів — *лава* ‘ослін у хаті’ (З.) [Ващенко 1968, с. 28–29], *'полик* ‘лава, розміщена між піччю і протилежною до печі стіною’; *га'ланка* ‘різновид печі’ (З., С.); окремі лексеми зі сфери сільського господарства — *пе'ремисло* ‘джгут, яким скручували снопи’ (С.) тощо. Такі номінації збережені в мовній пам'яті переселенців старшого покоління, і самі мовці доволі точно їх семантизують, хоча широко в щоденному мовленні не використовують.

Зафіксовано чимало української дієслівної лексики: *гу'кати* ‘кликати’, *'рити* ‘копати (про картоплю)’; *соло'дати*, *всоло'дати* ‘ставати / стати солодким’; *о'жабитис'а* ‘осісти, оселитися’; *'порати* ‘доглядати худобу’; *кух'торит'* ‘багато куховарити’; і, зокрема, дієслів, які зберігають експресивний компонент у семантиці: *вика'мер'уват'* ‘викаблучуватися, викидати коники’; *ко'хати* / *'викохати* ‘плекати, виховувати дітей’; *отхворос'т'їти* ‘відлупцювати хворостоною’; *одпек'ти* ‘тяжко відпрацювати’; *шуго'нути* ‘розбігтися в різні боки, утекти з переляку’ (З.) тощо.

Носії говірок З. і С. зберігають неповторну образність українського мовлення, активно використовуючи фразеологізми, порівняння, сталі сполуки з виразною експресивно-оцінною настановою. З-поміж них: *кре'ч'ати на_вс'у 'душу* ‘сильно кричати’; *'т'їки ну!* ‘швидко, що й оком ни змигнеш’; *'випила і заку'сила* ‘зазнала в житті лиха’; *гр'їх на_душу ўз'ати* ‘діяти проти власної совісті, робити щось несхвальне’; *'Бога 'перит_со'бою но'сити* ‘діяти по совісті, за приписами моралі; мати Бога в серці’; *на_вс'ї 'руки от_с'куки* ‘на всі руки майстер’; *'дати чор'т'їу* ‘дати прочуханки’, лайл. *'Гацк'її 'потрах!* Народну мудрість відображають прислів'я та приказки: *Під_ле'жачий 'кам'їн і во'да не_те'че; Без_'Бога ни_до_по'рога; У 'т'їтки своїй 'д'їтки. 'Т'їтка своїйх 'д'їток за_ст'їл са'жа // а ми'не сирот'ину с_хати вир'а'жа; Кров н'є во'д'їца; ч'оло'в'їк шу'ка де 'луч:е / а 'риба де 'глибше; Де ро'диўс' / там і пр'їго'диўс' (З.); народні прокльони: *бо'даї_би йо'го (си'ра) зим'л'а 'викинула* (З.).*

Закономірною для українських говірок Башкортостану є інтерференція внаслідок контактування з іншими народами.

Найбільшим був вплив російського мовлення; меншою мірою впливали носії тюркських мов; впливи однієї української говірки на другу на лексичному рівні майже не відчутні. Як слушно зазначала Т. В. Назарова у зв'язку з інтерферентними процесами в українських говірках на Далекому Сході, «своєрідне “витіснення” процесів внутрішньоукраїнських міждіалектних контактів процесами українсько-російського контактування ... було можливим насамперед у зв'язку з близькою спорідненістю обох мов» [Назарова 1967, с. 49]. Аналогічні тенденції, вочевидь, були властиві й переселенським говіркам Башкортостану.

Найбільше запозичень виявлено в лексиці з російської мови чи за посередництва російської мови. Це слова активної частини лексикону говірки — ядра її лексичної системи. Наприклад, серед назв спорідненості і свояцтва, осіб за різними ознаками активно функціонують рос. лексеми *папа* і словотвірні варіанти з нейтральною конотацією *па'паша*, *па'пан'а*; експресивно нейтральна назва *ма'маша* (С.); *пу'зата* ‘вагітна’ (З.) [АУМ 1, к. 346], *сна'ха* (З., С.), *зо'лоўка*, *'бабушка*, *'мал'ч'ік*, *пова'ра*; *му'жик* ‘чоловік (у подружжі)’ (З.) (хоча остання лексема може бути підкріплена спорадичним вживанням у материнському ареалі середньонадніпрянських говірок [ЗЛАкарт]); також засвідчено назви предметів побуту — *'ш'олак*, *с'п'ічк'і*, *ка'шолка*, *ч'іма'дан* (З.), *на_поло'т'ен'ц'і*, *'р'умки* (С.); на позначення географічних та адміністративно-територіальних об'єктів — *пруд*, *де'реўн'а*, *'горат* (З., С.); назви страв — *'масло* *'посне*, *бл'є'ни* (З., С.), *'кушан':а* ‘їжа, страва, заг. н.’ (С.); зоонімени — *'лошад'і* (С.); назви суспільних понять — *фа'м'іл'ія*, *'оч'єство* (З., С.) тощо.

Носії говірок засвоюють також дієслівну лексику різних тематичних груп: *пола'гайу* (С.), *пр'ідола'гайу* (З.), *не_роп'тали* (С.); *пл'а'сат'* (З., С.), *'кушат'*, *кара'тали* (С.); кальковані російські сполуки: *вн'іман'ія не_обраш'чайут'* (З.); *на_с'ч'от'єтого* (З.). Імовірно, запозиченням можна вважати лексему *трос'тити* ‘сукати шерсть’ (засвідчено в словнику В. Даля [Даль 4, с. 397]); у материнських говірках її не виявлено: *шер'с'т' трос'т'ат'* (С.). Унаслідок появи нових реалій засвоєно й іншу лексику, напр.: *'сахарна св'ік'ла* (З. — див. текст № 2); *кош'ма* ‘повсть; виготовлений з овечої вовни цупкий матеріал’ (С.).

Значна частина запозиченої з російської мови лексики та кількаслівних номінативних одиниць належить до радянізмів і канцеляризмів, зокрема: *подо'ходний на'лог* (С.), *кол'хоз* (С.), *на_пар'т'ійном у'ч'от'є* (С.), *госу'дарство* (С.), *придси'дател'* (З.), *с'ел'с'кохо'з'айств'єна_проі'звоцтв'єний кап'єра'т'іф* (З.).

Трапляються в мовленні діалектоносіїв і нейтральні російські слова, адаптовані українською мовою: *'орд'ен трудо'вої слави їм'їє* / *т'р'ет'ої с'т'ен'ен'ї* (З.).

Деякі запозичення з російської мови, вживані паралельно з українськими відповідниками, є дублетами й семантично, функціонально та стилістично не диференційовані, напр.: *ро'дити'ї* // *бат'ки* (З.), *сна'ха* // *не'в'істка* (С.), *пл'ет'ен'* // *тин* (С.). Диференціацію засвідчуємо зрідка: наприклад, *'мова* стосується лише української, а *йа'зик* — різних мов, інф.: *'бач'те / в'ін на украенс'к'їй мов'ї розмов'ляе* (З.); *ї_нас то'д'ї коли йа у'ч'їйс'а не_у'ч'їли ї_нас не укра'їнс'ку [мову] / ми н'імец'к'їй т'їлки у'ч'їли / оди'н іност'раний йа'зи'к бу'ї* // *'руск'ї'ї / по_'руск'ї у'ч'їлис' і т'їлки н'імец'к'їй ізу'ч'али і_їс'о* // (С.).

Мовленню переселенців притаманні адаптовані до російської мови займенники *ч'о / ни'ч'о* зам. *шо, шчо / ни'чого*, які поповнили лексикон просторіччя; їм властива висока частотність вживання в мовленні: ну *ни'ч'о* / *вижила слава 'Богу* (С.); *йа не_з'найу 'ч'о_то* (З.); *і во'ни нам ни'ч'о 'бол'но не рос'казували* (З.); *ни'ч'о йа ни_ч'увствуйу* (З.); *ч'о там було т'ї го'да / не_з'найу* (З.) та ін. Засвідчено адаптацію вимови флексії *-ого* в Р. в. займенників *чого, нічого* до російського закінчення *-ево*, напр.: *ва'їна / п'ат' л'ет продал'жалас'* / *не'де неч'е'во н'е_било^а / не'де неч'е'во* // *хо'дили у_Н'іко'лайе'їку за_ку'соч'ком хл'їба / про'сили шоб да'ли* // *со'баки напa'дут' т'їкаємо* // (С.); *мама йак під'жар'е нам / ой / до_ч'е'во_ж* во'ни *'добр'ї* // (З.). Таке заступлення виявилось лексикалізованим і не поширилося на закінчення інших займенників, прикметників та порядкових числівників: *д'вацат'* *'п'атого 'марта* (С.); *у нас та'кого не_бу'ло в_де'ревн'е* // (С.); *навер'ху самот'кан:ого не_бу'ло* (С.); *а ч'о во'на до ч'у'жого д'вору пош'ла не_з'найу* (З.); *ї_же н'і'кого не'має у_нас* (З.).

Із розмовного російського дискурсу перейнято й інші елементи, зокрема займенники: *кої'хто (кої'хто сам со'б'е їка'таї* — С.); *кої'как (ко'роїу кої'как подо'їла* — З.); присудкові слова: *нада* зам. *треба* (*а по'том йо'го 'нада одб'їлит' було* — С.), *нил'з'а* зам. *не можна*; службові частини мови, вставні слова: *'їл'ї* зам. *чи* (*'їл'ї 'жи'з'н'а ш'ас 'хужа с'тала*); *как* зам. *йак* (*нако'пали в'ї'дер'дес'ат' ус'о'го / вот та'кой вот / как горох* // — С.); *што л'ї* зам. *чи шо* (— *А сп'їдниц'ї йа'к'ї були? — По фа'сону ш'то_л'ї?* — С.); *мол* зам. *мовляв* (*ни_з'думай мол*); *с'ї'час* зам. *зараз* (*с'ї'час та'к'їх у_нас в'їх'р'її не_ма* — З.); *ко'нешно* зам. *звичайно* (*ми ба'лакаїїм не_так ка'н'ешно* — С.; *ну во'на була ко'н'ешно пожи'лен'ка так 'бабка* — З.); прислівники: *'тоже 'їїсти 'бол'но ни_бу'ло ч'о'го*

(З.) тощо. Багато з цих елементів наявні і в системі українських середньоадніпрянських говірок, проте там вони також засвоєні нещодавно під впливом мови російської. Прикметно, що паралельно мовленню цих самих інформантів властиві й українські форми: *хот'по_ота'к'їй по'душечк'ї а'бо по раф'ї'наду* (З.); *о'дин ч'ї там уд'вох* (С.); *не_так йак у нас* (С.) та ін. Трапляється форма займенника *о'на*, зумовлена впливом російської мови та підтримувана тенденцію до редукції окремих початкових звуків: *о'на спе'ч'е* (позиція після короткої паузи; С.); форма Р. в. одн. жің. р. *їй'їо* (=їй'її): *їй'їо °д:а'вали за те шо два дн'а пропус'кайїш се'б'ї* (С.).

Значно менше лексики проникло в мовлення українців з башкирської і татарської мов; здебільшого це лише окремі слова, зокрема вигуки *аї'да*, *аї'дате*, які означають спонукання до дії. Зауважимо, що в українській мові також функціонує вигук *гаї'да* — з протетичним *г*; форма без протетичного, припускаємо, перейнята саме від неслов'янського оточення на території Башкортостану. Вигуки *аї'да*, *аї'дате* належать до високочастотних запозичень в українських говірках, набувши різної семантики та функцій (наприклад, присудкового слова чи частки): *д'ї'ч'ата аї'да до_с'толу* (З.), *аї'да 'вийемо с_твої'ейї 'миски / 'вийемо а те 'в'їз'ємо у шо не'буд'* (З.), *ну аї'да аї'да аї'да / 'с'їли / йа йо'му 'чарку д'ругу 'чарку д'ругу* (З.), *аї'да 'н'їдем по'дивимс'а* (З.), *нап'хайут' і аї'да / ве'зут' / 'сон':їх //* (З.), *пош'л'ї // аї'дате д'ї'ч'ата // аї'да!* (З.); *ну при'їхали на_с'їд'ме аї'да / йа с'їд'мого йанва'р'а на ра'боту у'же уст'роїс'а //* (С.), *ну 'визвали / аї'да на_б'їнзо'воз ми'не* (С.); *аї'да!* 'будьмо' (С.). Цю словоформу активно вживають і носії російських говірок та російської літературної мови: *'Вал'а / аї'да // аї'да / н'ем'ножка //*; *аї'да зах'а'д'їт'е* (С.).

Із тюркських мов запозичені назви окремих реалій, які властиві саме тюркським народам і які поступово переймають українці в результаті культурних контактів — *сабан'туї* 'народне башкирське й татарське свято закінчення польових робіт', *ку'реш* 'традиційні башкирські змагання з боротьби'; а також звичайних, повсякденних реалій, які в діалекті отримують паралельну назву, напр. *са'бан* 'плуг' (зафіксовано також в адаптованому до української мови варіанті з демінутивним суфіксом *-чик*: *са'банчик* 'маленький плуг'). Ця лексема поширена в багатьох російських говорах; крім того, *са'бан* утворює там розлоге словотвірне гніздо [СРНГ 36, с. 9–11]. До активного словника українців Баш-

кортостану належить слово *малай* ‘хлопець’, ‘маленький хлопчик’³. Засвідчено лексикалізовану одиницю, до складу якої входить цей іменник: *мала'йі_на_мала'йах* ‘дуже багато людей у хаті, яблуку ніде впасти’ (З.). Припускаємо, що засвоєння на сучасному етапі й доволі активне вживання башкирської лексеми українцями (як і росіянами) може бути підтримане формальною контамінацією зі слов’янським коренем *мал-* [ЕСУМ II, с. 371].

В українських говірках Башкирії поширена лексема *'морда* ‘пристрій, сплетений з лози для риболовлі’, яку П. С. Лисенко трактував як запозичену українцями з тюркських мов; у татарській мові на позначення риболовецького приладдя також є слово *мурда*, яку, проте, вважають запозиченням з марійської мови [Насипов 2009]; М. Фасмер уважав, що вона потрапила в російську мову з мов фіно-угорських [Фасмер 2, с. 653]. Ця реальність та її назва відома і на Середній Надніпрянщині, що не дозволяє вважати лексему в українських говірках Башкирії запозиченням із башкирської мови.

Відзначимо, що більшість цих слів засвоєні давно, їх фіксували в мовленні українців Башкирії ще в першій половині ХХ ст. П. С. Лисенко та В. С. Ільїн [Лисенко 2011, с. 398; Ільїн 2011, с. 406]; розширення репертуару запозичень із тюркських мов в українських поселенців не засвідчено.

Отже, аналіз рис мовлення носіїв переселенських українських говірок З. і С. у Башкортостані засвідчує збереження основних рис материнського континууму — говірок південно-східного наріччя української мови. Структурна стійкість притаманна українським говіркам у Башкирії на різних мовних рівнях — фонетичному, морфологічному, лексичному. Її можна пояснити донедавна відносною закритістю й особистістю соціумів, яким вдалося до сьогодні зберегти свій мовний і культурний код.

З іншого боку, ці говірки належать до редуکتивного типу діалектних систем, про що свідчить їхня динаміка внаслідок полімовних контактів з іншими слов’янськими та неслов’янськими народами.

Однією з важливих рис цих говірок є варіювання, яке виразно проступає навіть у межах одного ідіолекту, що зумовлено полідіалектністю материнської основи самої переселенської

³ В. Радлов вважав цю лексему в тюркських мовах запозиченням із мови російської [Радлов 1911, IV, 2, с. 2038], аналогічне припущення висловлено і в [Шипова 1976]. Натомість в [ЭСТЯ, VII, с. 22–23] цю думку заперечено.

говірки (пращури сучасних носіїв говірки репрезентували різні говірки південно-східного наріччя, яким були притаманні різні структурні риси, навіть за умови невеликої територіальної відстані між ними) та впливом полідіалектного середовища. Найбільше українські говірки зазнають впливу російської мови; кількість засвоєних тюркських елементів обмежена й водночас стала. Проте цілковитої асиміляції з російською мовою в мовленні старшого й середнього покоління не відбулося; цей процес більше охопив мовлення молодших вікових груп, у яких питому українську говірку функційно заступає російська мова.

Досліджувані говірки властиве значне лексичне розмаїття. Основний склад словника носіїв українських говірок становить питома українська лексика; водночас спостерігається варіантність вербалізації окремих предметів і явищ дійсності, і як наслідок — лексико-семантична надлишковість як одна з рис переселенських говірок, що зумовлено накладанням різних мовних кодів у свідомості та мовній практиці діалектоносіїв.

ЛІТЕРАТУРА

- Ахатова 1999 Ахатова Ф. Г. Из истории исследования украинского песенного фольклора в Башкортостане. *Завези од мене поклон в Україну... Фольклор українців Башкортостану*. Уфа, 1999. С. 12–23.
- Бабенко 2010 Бабенко В. Я., Черниенко Д. А. Украинистика в Башкортостане: опыт — проблемы — перспективы. *Украинистика в России: история, состояние, тенденции развития : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 11–12 ноября 2009 г.)*. Киев; Москва; Уфа: Изд-во Уфимского филиала МГГУ им. М. А. Шолохова, 2010. С. 50–58.
- Бабенко 2011 Бабенко В. Українці Башкортостану за чотири століття. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ НАН України, 2011. С. 9–45.
- Бабенко 2019 Бабенко В., Пилипак М., Чернієнко Д. Українці в Башкортостані: історико-культурний досвід малої етнічної групи. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 5. С. 26–43.
- Бевзенко 1980 Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ: Вища школа, 1980.
- Бідношия 2013 Бідношия Ю. Діалектні тексти закордонних українців як джерельна база етнографічних студій. *Народна творчість та етнологія*. 2013. № 2. С. 112–125.
- Бушин 2010 Бушин М. І., Чубіна Т. Д. Особливості збереження етнічної самосвідомості українцями Республіки Башкортостан у 90-х роках ХХ століття. *Історичний архів. Наукові студії*. 2010. № 4. С. 43–48.
- Ващенко 1957 Ващенко В. С. Полтавські говори. Харків: Видавництво Харківського державного університету імені О. М. Горького, 1957. 537 с.
- Ващенко 1962 Ващенко В. С. З історії та географії діалектних слів. Харків: Видавництво Харківського університету, 1962. 176 с.

- Володарська 2011 Володарська Е. М. Щоденник експедиції по збиранню музично-фольклорних матеріалів в Стерлітамацькому районі українських сел Золотоношка, Вознесенське. 18–23 березня 1943 р. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ НАН України, 2011. С. 458–463.
- Гриценко 2003 Гриценко П. Тексти як джерело дослідження українських говірок Румунії. *Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Діалектні тексти*. Едмонтон; Львів; Нью-Йорк; Торонто, 2003. С. I–XVI.
- Гриценко 2007 Гриценко П. Ю. Середньоадніпрянський говір. *Українська мова. Енциклопедія. Вид. 3*. Київ, 2007. С. 601–603.
- Гриценко 2011 Гриценко П. Ю. Уфимський період в історії інститутів гуманітарного профілю НАН України. *Вісник НАН України*. 2011. № 12. С. 87–93.
- Гриценко 2015 Гриценко П. Е. Феномен диалектного явлення: онтология и гносеология. *Исследования по славянской диалектологии. 17. Судьба славянских диалектов и перспективы славянской диалектологии*. Москва, 2015. С. 9–59.
- ГЧЗТ Говірки Чорнобильської зони. Тексти / Упоряд. П. Ю. Гриценко [та ін.]. Київ: Довіра, 1996. 358 с.
- ЕОУЗ [Чернієнко Д., Пилипак М.]. Республіка Башкортостан. *Етнографічний образ українців зарубіжжя. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Ч. 1. Культура життєзабезпечення та традиційні соціонормативні практики*. Київ, 2019. С. 242–272.
- Ефремовъ 1913 Ефремовъ В. Д. Изъ истории Уфимскаго края. Уфимскій край въ первой половинѣ XVIII в. *Вѣстникъ Оренбургскаго учебнаго округа*. 1913. № 7, 8. С. 236–252.
- Єфименко 1861 Єфименко П. О малороссіянахъ въ Оренбургской губерніи. *Основа*. 1861. Кн. 9, розділ XVI. С. 189–193.

- Жуган 2019 Жуган Н. А. Лексика ткацтва в середньонад-
дніпрянських говірках: дис. ... канд. філол. н.
за спеціальністю 10.02.01 — українська мова.
Черкаси, 2019.
- Завези 1999 Завези од мене поклон в Україну... Фольклор
українців Башкортостану. Уфа, 1999. 168 с.
- Закон РБ Закон Республіки Башкортостан «О языках
народов Республики Башкортостан». URL:
<http://docs.cntd.ru/document/935103425>;
останній перегляд: 12.12.2019.
- Іллін 2011 Іллін В. С. Мова сіл Рублівка, Софіївка і
Ляшківка Давлеканівського району Башкир-
ської АРСР. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ
НАН України, 2011. С. 405–412.
- Казанка 2012 Черниенко Д. А., Пилипак М. А. Село
Казанка и украинцы Альшеевского района. К
120-летию села Казанка, 30-летию народного
украинского фольклорного ансамбля
«Чаровницы» / Общ. ред. В. Я. Бабенко.
Уфа: ИЦ Уфимского филиала МГГУ им.
М. А. Шолохова, 2012. 134 с.
- Кобиринка 2013 Кобиринка Г. С., Ткачук М. Н. Украинские
говоры в этнокультурном и этноязыковом
пространстве Башкортостана. *VII Кирилло-
Методиевские чтения: сб. материалов
Международной науч.-практ. конф.
ИЦ Уфимского филиала МГГУ им.
М. А. Шолохова*. Уфа, 2013. С. 173–181.
- Кобиринка 2014 Кобиринка Г. С., Ткачук М. М. У мовному
діалозі Агідель і Дніпра. *Jahrbuch der IV.
Internationalen virtuellen Konferenz der
Ukrainistik. "Dialog der Sprachen — Dialog
der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht"*.
München; Berlin, 2014. P. 79–90.
- Кошелева 1970 Кошелева Н. С. Абсолютные синонимы
в лексике говорів чulyмского района
Новосибирской области. *Синонимия в языке
и речи. Доклады конференции (15–17 декабря
1969 г.)*. Новосибирск, 1970. С. 170–186.
- Крамарчук 2000 Крамарчук Т. Д. До питання збереження
етнічної самосвідомості українців у

- Республіці Башкортостан. *Український історичний журнал*. 2000. № 1. С. 109–114.
- Кутилова 1998 Кутилова Л. А. Украинцы в Сибири: пути этничности (конец XIX — начало XX в.). *Актуальные вопросы истории Сибири*. Барнаул, 1998. С. 78–81.
- Лисенко 2011 Лисенко П. С. Особливості мови села Івангород Давлеканівського району Башкирської АРСР. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ НАН України, 2011. С. 390–404.
- Лисенко 1944 Лисенко П. С. Из спостережень над мовою українців Башкирії. *Вісті Академії наук УРСР*. 1944. № 1–2.
- Мартінова 2000 Мартінова Г. І. Лінгвістична географія Правобережної Черкащини. Черкаси, 2000. 266 с.
- Мартінова 2003 Мартінова Г. І. Середньонадніпрянський діалект. Фонологія і фонетика. Черкаси, 2003. 368 с.
- Матвіяс 1960 Матвіяс І. Г. Поширення деяких морфологічних явищ у середньонадніпрянських говорах (На матеріалі карт до I тома Діалектологічного атласа української мови). *Середньонадніпрянські говори*. Київ, 1960. С. 156–169.
- Назарова 1967 Назарова Т. В. Українські говірки на Далекому Сході. *Мовознавство*. 1967. № 2. С. 43–52.
- Насипов 2009 Насипов И. С. О мари́йских заимствованиях в татарском языке. *Вестник Чувашского университета*. 2009. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-mariyskih-zaimstvovaniyah-v-tatarskom-yazyke>; останній перегляд: 11.11.2020 р.
- Офіц. сайт школи [Офіційний сайт середньоосвітньої школи с. Золотоношка Стерлітамацького району, Республіка Башкортостан, РФ]. URL: <http://mbouzol.ucoz.ru>; останній перегляд: 06.12.2019 р.
- Перетяткович 1888 Перетяткович И. Г. Малороссіяне въ Оренбургскомъ краѣ при началѣ его заселенія. *Труды VI Археологического съѣзда въ Одессѣ (1884 г.)*. Томъ II. Одесса, 1888. С. 373–397.

- Плісецький 2011 Плісецький М. М. Фольклор українських поселенців Башкирії. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ НАН України, 2011. С. 64–352.
- Познанській 1885 Познанській Б. С. Воронежские хохлы. *Киевская старина*. 1885. №4. С. 613–648.
- Попов 1999 Попов П. М. До історії вивчення українського населення Башкирії. *Завези од мене поклон в Україну... Фольклор українців Башкортостану*. Уфа: Изд-во Филиала МГОПУ им. М. А. Шолохова в г. Уфе, 1999. 168 с.
- Пустовіт 2017 Пустовіт І. В. Номінація рельєфу в діалектних текстах Черкащини. *Література та культура Полісся. Вип. 89. Серія «Філологічні науки»*. № 9. Ніжин, 2017. С. 100–108.
- Селіванова 2006 Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Степанов 1997 Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1997. 825 с.
- Тимошенко 2013 Тимошенко П. Д. Студії над мовою Тараса Шевченка. Київ: КММ, 2013. 224 с.
- Ткачук 2018 Ткачук М. Текстове представлення українських переселенських говірок Башкортостану: емпірична база й теоретичне осмислення. *Gwary dziś*. 2018. №10. S. 49–57.
- УДФ Український діалектний фонофонд / Упоряд. Гриценко П. Ю., Малахівська О. А., Поістогова М. В. Київ, 2004. 168 с.
- Черенкова 2009 Черенкова А. Д. Воронежские диалектные тексты как источник для изучения русского национального языка, истории и культуры народа. Воронеж: Полиграф, 2009. 328 с.
- Черниенко 2013 Черниенко Д. А. Украинистика Южного Приуралья : монография. Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2013. 308 с.
- Чернієнко 2010 Чернієнко Д. А. Розвиток українознавства в Башкортостані: досвід та сучасний стан. URL: <http://archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=2201>; останній перегляд: 14.08.2019.

ЧН	Численность населения по населенным пунктам Республики Башкортостан по данным Всероссийской переписи населения 2010 года: статистический бюллетень. Уфа: Башкортостанстат, 2012. 153 с., табл.
ЯО	Язык и общество. Энциклопедия. Москва: Издательский центр «Азбуковник», 2016. 872 с.

ДЖЕРЕЛА

- АГП Аркушин Г. Голоси з Підляшшя (Тексти). Луцьк: Вежа, 2007. 533 с.
- АСЗП Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2000.
- АУМ Атлас української мови: в 3 т. Т. 1: Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі. Київ: Наук. думка, 1984; Т. 3: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я та суміжні землі. Київ: Наук. думка, 2001.
- Ващенко 1968 Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. Лексичні матеріали. Дніпропетровськ: [б. в.], 1968. 158 с.
- ГЧ Говірки Черкащини. Збірник діалектних текстів. Черкаси: [б. в.], 2013. 881 с.
- ГЧЗТ Говірки Чорнобильської зони: Тексти / За ред. П. Ю. Гриценка. Київ: Довіра, 1996. 358 с.
- Даль Даль В. И. Толковый словарь живаго великорусскаго языка. Москва, 1866. Ч. 4.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови : в 7 т. / За ред. О. С. Мельничука. Київ: Наук. думка, 1982–2006. Т. 1–5.
- ЗЛАкарт Картотека *Загальнослов'янського лінгвістичного атласу*; зберігається в Інституті української мови НАН України.
- ОЛАл 10 Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 10. Народные обычаи. Москва; Санкт-Петербург, 2015.
- Радлов 1911 Радлов В. В. Опыт словаря тюркских нарѣчій. Санкт-Петербург, 1911. Т. IV, ч. 2.
- Словарь Словарь української мови. [Редакція журналу «Київська старовина»; упорядкув., з дод. власного матеріалу Б. Д. Грінченко; у 4 т.]. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958.
- СРНГ Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф. П. Филина и Ф. П. Сороколетова. Вып. 1–49. Москва; Санкт-Петербург, 1965–2016.

УСД	Українці. Східна діаспора: атлас. Київ: Мапа ЛТД, 1992.
Фасмер	Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева; 2-е изд., стер. Т. 2: Е — Муж. Москва, 1986.
Шипова	Шипова Е. Н. Словарь тюркизмов в русском языке. Алма-Ата: Наука, 1976.
ЭСТЯ	Этимологический словарь тюркских языков. Т. VII. Общетюркские и межтюркские основы на буквы «Л», «М», «Н», «П», «С». Москва: Восточная литература РАН, 2003.

СТРУКТУРА ТЕКСТОВОЇ ЧАСТИНИ

Загальні принципи

У книзі представлено затранскрибоване українське мовлення різних вікових та соціальних груп українського населення башкирських сіл Золотоношка та Степанівка, проте з орієнтацією на старше покоління мовців. Задля збереження структурної цілісності наративу тексти в книзі рубриковано не тематично, а за мовленням окремих інформантів (одного чи кількох, які брали участь у розмові) та комунікативними ситуаціями. Це дозволило подати великі за обсягом тексти, на прикладі яких можна вивчати особливості діалектного текстотворення, лінійне розгортання діалектного наратив, риси ідіолектів окремих мовців як архетипів мовлення у зв'язку з їхніми відмінними діалектними основами¹.

Записування матеріалу в зазначених українських говірках Башкирії відбувалося в різних комунікативних умовах, звичайно, з орієнтацією на невимушене спілкування. З огляду на це в зібранні текстів представлено різні форми мовлення: розлогі монологи одного інформанта та різні за тривалістю діалоги та полілоги носіїв говірки. Показовими є ситуації спілкування носіїв різних мовних кодів — українського та російського (у побутовому комунікуванні українці та росіяни зберігають свій мовний код, не переходять на іншу мову і при цьому досягають порозуміння): такі наративи також уміщено в текстовій частині книги.

Тематика представлених текстів охоплює різні важливі сфери життя мовців, серед них: переселення, міжнаціональні стосунки, історії про подорожі до України, тексти про власне мовлення, народні традиції та звичаї, зокрема Різдво, Великдень, весілля, хрестини; спогади про Голодомор і колективізацію; оповіді про побут українців — родину, дитинство, виховання дітей, домашнє господарство, кулінарію і народний одяг, сільське господарство і будівництво, церкву і мораль. Повніший темарій подано окремо в кінці книги.

¹ Загальні оптимальні параметри записуваних дослідниками текстів визначено в: [Гриценко 2003, с. XIV–XV].

Транскрипція

Мовознавці наголошують на «створенні текстової бази вивчення говірки як системи, а текстів — як спеціальних об'єктів лінгвістичного аналізу» [Гриценко 2003, с. V–VI] як на одному з першочергових лінгвістичних завдань, яке може бути реалізовано лише за умови представлення емпірично надійного мовного матеріалу. Тому засадничою під час підготовки діалектних текстів у книзі стала настанова на якнайточніше відтворення мовленнєвих рис носіїв говірок З. і С.

За основу взято систему транскрипційних знаків, апробовану у виданнях *Говори української мови. Збірник текстів. К., 1977; Говірки Чорнобильської зони. Тексти / За ред. П. Ю. Гриценка. К., 1996 та Атласі української мови. У 3 т. К., 1984–2001. Т. 1–3*. Деякі зміни й доповнення внесено для точного відтворення мовлення носіїв українських говірок Башкортостану.

Для вокалів прийнято такі позначення: *a, e, u, i, o, y*; часткову зміну підняття (обниження / підвищення) та ряду звуків позначено верхнім індексом: *a^o, o^a, o^v, y^o, e^u, u^e, iⁱ, i^u*. Знак *ó* відтворює специфічний лабіалізований голосний *o*, пересунений до середнього ряду; знак *ə* — звук середньо-верхнього підняття, переднього ряду; знак *ɑ* — просунений до середнього ряду звук низько-середнього підняття.

Консонанти здебільшого позначено літерами української абетки: *б, п, в, м, ф; д, т, з, с, ц, ɟ, ʈ, к, х, ч, ж, ш, н, р, л, й*, а також символами *ʒ* — передньоязикову зубну звінку африкату, *ʒ̞* — передньоязикову, піднебінно-зубну дзвінку африкату; *l̥* — боковий ясенний сонант; *w* — губно-губний сонант. Часткове одзвінчення / оглушення приголосних позначено символами *˥* та *˦* відповідно, напр.: частково оглушені — *б̥, в̥, ж̥, ɟ̥, ʒ̥, ʈ̥*; частково одзвінчені — *п̣, ц̣, ʈ̣, ɟ̣, ʒ̣*. Нескладотворчі звуки передано як *ʔ* та *ɦ*.

Для розмежування явищ зміни якості голосних та ослаблення вимови окремих звуків чи складів (редукцію), яка притаманна досліджуваним говіркам, редуковані частини слова подано верхнім індексом і курсивом, напр.: *ʔ^hот, укра^hінка*.

Подовження голосних і приголосних передається двокрапкою (:), напівподовження — крапкою, зміщеною до середини літери (·). Розрізнено пом'якшення (') і напівпом'якшення (˘).

Наголос подано перед наголошеним складом у слові / у фонетичному слові, яке утворене двома чи більше складами:

знаком (') — основний; знаком (,) — побічний. Нероздільну вимову (одне фонетичне слово) кількох слів відбиває знак ˘.

Трьома крапками у квадратних дужках [...] позначено випущені репліки діалектоносіїв, яких не можна було розібрати на тлі загального потоку мовлення, або уривки в цілісному тексті.

Мовлення діалектоносіїв подано прямим шрифтом; за потреби в середині репліки діалектоносія в квадратних дужках [] курсивом подано коментар упорядника про дії, реакцію, емоції, поведінку інформанта тощо; мовлення експлораторів друковано курсивом з окремого рядка і з відповідною позначкою (див. список скорочень). Сумніви щодо транскрибованої словоформи чи фрази позначено знаком питання в квадратних дужках, за потреби з відповідним коментарем — [?].

Фрази російськомовних інформантів не паспортизовані, їх виділено в текстах напівжирним шрифтом.

ТЕКСТИ ІЗ ГОВІРКИ С. ЗОЛОТОНОШКА

1.1. – Е.: Коли ви народилися?

– Йа 'сорок_трет'ого 'году / в_ї'юл'і 'м'іс'ац'і йа ро'дилас'а /
ў_сорок_трет'ом 'год'і //

– Е.: До школи ходили?

– Ў_ш'колу? / с'ім 'гот хо'дила // за'кон'ч'іла / оду'ч'ілас'а /
'бат'ка ў_мене не_бу'ло / нас д'в'і сест'р'і // сист'ра с'тарша тут
живе / ну / йа йі'ї хо'т'іла пригласит' / ну во'на бо'л'іе //

– Е.: Звідки ви приїхали?

– Ми? / з_Ук'раїни / Ч'ер'каска 'облас'т' / Д'рабовск'ї рай'он /
си'ло Бис'пал'ч'е // о'то о'т:уда 'наш'і... / р'іт при'їхаў // ми 'їздили
ту'ди ў_гос'т'і до_д'ат'ка / там м'її 'д'ат'ко дво'йуродний 'мамин
брат жим / у_Бис'пал'чом // о'дин у_Бис'пал'чом жил а_д'ругий
ў_Бизбо'рот'ках // ми ту'ди ў_с'ім'ід'іс'атом го'ду 'їздили
ў_гос'т'і / до_їїх // но_а_ми ро'дилис'а тут // йак_раз во'їна
бу'ла / 'сорок_трет'ам / і_тут бу'ли йак вам ска'зат'? / 'ранет'іх
с'у'ди / привез'ли / л'у'деї / мужик'іў // ну в'ін тут / м'її 'бат'ко два
'годи буў в'ін сам с_Хар'кова // мене ў_метриках 'ета / 'Хар'коў /
'Хар'коўс'ка 'облас'т' / о'т:уда от'кудас' // ну і / йа по'яв'илас'а
'тут_уже / 'хар'коўс'ка // а_бат'ко іс_Хар'кова / 'тоже //

– Е.: Але ви тут народилися?

– А_йа тут наро'дилас'а // 'бат'ка йа сво'го не_з'найу //
'бач'іт' йа йо'го не_бач'іла / не_з'найу // ну но'шу 'бат'кову /
но'сила 'бат'кову фа'мил'ію // так / йо'го бу'ло Дац'ко Нико'лаї... /
С'і'м'он Нико'лайев'іч / йо'го бу'ло так / і_йа так... // ну_то_д'і
на_в'ерно в'рем'а та'ке бу'ло / шо 'можна за'писуват' бу'ло // во'ни
не_р'іг'іст'р'іруван'і 'бат'ко з_мат'ір'у / а / ме'не запи'сали
у_с'ел'со'вет'і 'тотка мо'їа запи'сала на_бат'кову фа'мил'ію //
в'ін попро'сиў // хот' 'родиц'а х'лопец' хот' 'д'їўч'іна / запи'ш'іт'
на_мо'їу фа'мил'ію // так о'то йа_ї но'сила 'бат'кову фа'мил'ію //
но низа'кон:о йа йі'ї носила // 'може ў_його де_ї сем'їа йе //
йа 'думайу шо йе // ш'і'таїте з_де'с'атого в'ін 'году / та'кий
йак_і_мама // 'сорок_трет'ом го'ду в'ін тут буў // ў_сорок_трет'ім
йа ро'дилас' / в'ін буў ў_сорок_ўто'ром / у_же ш'і'таїте йо'му
'с'іки год бу'ло // на_в'ерно сем'їа ў_його / 'дето йес_сем'їа // ну
то_д'і іспол'н'іт'ел' до_нас преї'ж':аў зна'комий // 'каже 'матер'і

«да'вайте 'наїдемо йі'ї 'бат'ка» // ба'бус'а отка'залас' // 'каже «'може
у'їого се'м'їа йе / на'робите скан'далу там у'сем'їі // ни'нада» //
і'так'їа ос'талас' 'ето / без'бат'коуш'їна // ко'би 'бат'ко бу'ї / 'може_б
'луч':е_шо бу'ло // а_ч'о йа: с_п'ат'нац'ати гот п'їшла ра'ботат'
у'же // 'їісти 'бол'но 'н'їч'ого бу'ло // 'мати од'на нас д'в'ї // 'жиз'н'а
т'а'жола бу'ла / посл'ево'їен:а / пр'їш'лос' 'рано їти ра'ботат' //
так йак поча'ла / то два 'годи на_сви'нарнику проро'біла / а_то'д'ї
на_митих'ву йак пош'ла / і_поки на_п'ен'с'їу п'їшла до'йаркої
ро'біла //

[...]

– А_наш'ї 'р'їд'н'ї пре'їїхали во'ни у'триц'ат'_п'їйатом
го'ду во'ни пре'їїхали з_Ук'раїни с'уди / у_Баш'кир'їу // з'разу
д'їт пре'їїха'ї / с'уди // а_то'д'ї по'їїха'ї д'їт і_заб'ра'ї ба'бус'у /
і 'мат'їр заб'ра'ї / і_пре'їїхали во'ни с'уди до_од'н'їх зна'ком'їх /
жи'ли / 'хати не_бу'ло / ни'ч'ого ни_бу'ло / ба'бус'а 'каут' // а_то'д'ї
о'то та'ко / 'хатку ста'рен'ку дес' во'ни ку'пили // і_о'то так / так
ми_ї жи'ли // 'мати ро'били / ба'бус'а ро'били / д'їд ро'біу' // а шо
то'д'ї ро'били? / ко'п'їїки // 'палоч'ка //

[...]

– *А чого ваші батьки й діди сюди переїхали?*

– З'найете ч'о'го 'наш'ї бат'ки пре'їїхали? / о'це м'її п'рад'їт /
Ду'бенец' / в'їн жи'ї ба'гато / Пет'ро Ду'бенец' / во'ни бу'ли ба'гат'ї
'л'уди / і йїх йак роску'лач'їли / йїм 'жит' 'н'їкуди бу'ло // 'н'їде
бу'ло жит' йїх роску'лач'їли / 'вигнали йїх іс_хати / у_їїхн'її
'хат'ї / 'каже ба'бус'а / ба'бус'а йак рос'казувала / 'кажут' у_їїхн'її
'хат'ї ш'колу отк'рили // йїм жит' 'н'їде бу'ло // дак о'цеї Ду'бенец' /
в'їн по'їїха'ї у_д'ругий краї / су'їс'їм // ку'ди в'їн по'їїха'ї так ми
і_ета //

1.2. – Інф. 1: Про Ук'раїну ко'нешно ми з'найемо 'дуже 'мало /
то'го_шо ми...

– Інф. 2: Т'аже'ло бу'ло // і_о'це с'уди пере'їїхали ми /
по'коїний пр'етс'е'дател' бу'ї Степа'ненко / І'ван Де'нисович / в'їн
с_ф'ронту 'ранетїї при'їшо'ї в'їн до_ва'їни бу'ї / 'посл'е ва'їни да'ї
нам центр от'ход'ї'ї 'жит'н'їх / р'жа'н'їх от'ход'ї'ї 'жит'н'їх / і_о'то
соб'ї'рали гни'лу кар'тошку на_пол'ї / і_о'то м'їшали ўсе йо'го / то
лобо'ду ту'ди... / так // а то'д'ї ўже пош'ло пош'ло / с'тали і_сестри
ро'бит' / от / і да'вали... / ра'ш'от бу'ї у_кон'ц'ї 'года // пот'рошку
пот'рошку / а_ўже ў_п'їїс'ат пер'вом го'ду хо'рошїї уро'жаї бу'ї /
то'д'ї ўже роз'возили хл'їб і_по_дво'рах / і_хл'їба ўже то'д'ї
на'їїлис'а / і це по_сеї_ден'...

- Інф. 1: Ото'д'і ўже ў_п'іі'с'атом го'ду на'йіліс'а х'л'іба 'тіки //
- Інф. 2: У'же ўс'о... //
- Інф. 1: 'Т'іки по'бач'ілі 'шо_таке насто'йаш'іі хл'іп //
- Інф. 2: А пр'етс'е'дател' буў / 'ето... / 'золото //
- Інф. 1: Пр'етс'е'дат'ел'... / а_'поки в'ін буў на_ф'ронт'і тут була
- Хр'іс'т'іна Г'ваноўна // с'т'іки во'на л'у'деі переса'дила! //
- Інф. 2: Йі'йі прокли'найут' і_'ш'ас на_'том с'в'іт'і //
- Інф. 1: 'Д'іточ'ки ма'л'іс'ін'кі по_т'ройе д'і'теі ос'талос' нас... там на_Пол'таўк'е жи'ла / т'ройе д'і'теі ос'талос' ў_Пе'дашеі 'т'отка Гор'пина...
- Інф. 2: Да ў_'баби //
- Інф. 1: А? //
- Інф. 2: 'Баба Гор'пина Пе'даш //
- Інф. 1: Т'ройе д'і'теі ос'талос' / йі'йі поса'дили / ж'мен'у го'роху ў_кар'ман'і 'д'іткам принес'ла // 'самий с'таршій...
- Інф. 2: За_ж'мен'у го'роху поса'дила // два 'года чи с'к'ікі с'і'д'іла? //
- Інф. 1: Тр'і 'годи во'на са'дила // тр'і 'годи а_'д'іти 'ето...//
- Інф. 2: Три 'годи с'і'д'іла [...] // 'теш'а мо'йа 'висипала с_кар'мана / а_'та не_'висипала //
- Інф. 1: Та не вс'п'іла во'на //
- Інф. 2: А не_вс'п'іла 'висипат' і так...
- Інф. 1: Кри'чат' «Х'рис'т'а 'йіде / Х'рис'т'а» і во'на ни_вс'п'іла // то'д'і ту / 'т'отку 'Ган:у 'Паш'енкову 'тоже поса'дили за... за_кар'ман пше'ниц'і во'на вк'рала 'нейі ди'тина була ма'лен'ка // с'к'ікі во'на переса'дила! / а_'йак у'же Степа'ненко буў / йак пре'йіхаў с_ф'ронту да пр'е'ш'оў / 'л'уди б'і'ж'ат' навст'р'іч'у п'лач'ут' 'кажут' 'мама рос'казуйут' / п'лач'ут' / о'цеі Степа'ненко 'йіде на_'пол'і 'диўл'ац'а / у'гу / о_во'ни ўже за'гружен'і / хто пше'нич'коі хто ч'ім // по'йіхаў // в'ін 'будто_би і_ни_'бач'е шо во'ни ў_кар'мани понаси'пали / шо д'і'теі 'нада було кор'мит' //
- Інф. 2: Н'ет ха'рошій ч'олов'ік буў // і_о'то с'_'т'іх_'п'ір у'же нач'а'ли / і до... / йа ўже у'ходиў ў_'арм'ейу 'дев'ат' 'центнер'іў зароб'іў пше'ниц'і...
- Е.: *А вона хто була за національність?*
- Інф. 1: А?
- Е.: *Хто вона була за національність?*
- Інф. 1: Во'на?
- Інф. 3: Укра'інка //
- Інф. 1: Пр'етс'е'дат'ел' кол... кол'хоза во'на //

- Е.: *Українка?*
- Інф. 3: *Українка / Руд' Хр'іс'т'ін'і Гванаїна //*
- Інф. 1: *Руд' / Руд' Хр'іс'т'іна Гванаїна їна була //*
- Інф. 3: *Своїа була //*
- Інф. 1: *Своїа во'на / його сест'ри / мужи... / його 'р'ідної сест'ри / 'д'ідової / 'ета / мужи'кова була 'т'отка 'р'ідна / 'бат'кова сест'ра //*
- Інф. 2: *Х'рис'т'а оце? /*
- Інф. 1: *Х'рис'т'а да / Г'ванова // о'то сиди'мо під_за'бором / а_то'д'і 'доўго хот' борону'вали / хот' скир... 'ето ма'шина моло'тила / 'доўго ми с_с'таршої сест'рої сиди'мо під_за'бором / жди'мо / 'мама о'це пре'йде / ота'кий ку'соч'ок х'л'їба нам приви'зе [показує] / са'ма не_з'іс'т' о'то_там / приви'зе ми по'д'ілимс'а / і'з'ілі спат' пол'а'гали на_ц'ом //*
- Інф. 2: *Т'ажі'ло с'разу да було //*
- Інф. 1: *Т'ажі'ло було / ой т'ажі'ло //*
- Інф. 2: *Ма'шини ком'байни 'ет'і / ма'шини були / лоба...*
- Інф. 1: *Кар'тошка молоч'ко / ко'роўка о'то була //*
- Інф. 2: *Їа ше трошки по'гонич'ом буў на_лобог'р'ейк'і // ко'сили / ну лобог'р'ейка ни_з'найете шо та'ке? // на_кон'ах т'а'гають / во'но соб'і'ра соб'і'ра / рас сноп і 'етат / с'кинула // а_ба'би 'з:ад'і с_пара'веслами в'їажут' //*
- Інф. 1: *'В'їажут' //*
- Інф. 2: *Скла'дають у_копна / по'том 'воз'ат' / ма'шина / і_то'д'і мо'лот'ат' // там / і_ото'д'і і_гумна кла'дуть / по'ломи // їа ше з_мат'і'рїу по'коїної пере'весла кру'тиў // житн'у со'лому при'воз'ат' / д'л'ін:у / і от пере'весла 'дома кру'тили // там за од'но пара'весла їа ўже_ї за'буўс'а дв'і 'сотки ш'то_л'і // 'вопшем за п'їі'с'ат штук о'дин трудо'ден' а_поп'робуї його¹²⁰ / кру'тит' 'нада його 'шоб_же к'р'єпкиї // і то'д'і о'то при'носили // до'ма були пок'рит'і со'ломойу 'житн'ойу / [...] / так йак і_на_Ук'раїн'е //*
- Інф. 1: *До'ма йа'к'і? са'ман':і / о'це їа ж'і'ла 'тоже ў_нас...*
- Інф. 2: *Са'ман':і / да тут...*
- Інф. 1: *Са'ман:а об'мазана з_двух сто'рон //*
- Інф. 2: *Хто ў_зим'л'анк'і прям жиў //*
- Інф. 1: *Да хто йак //*
- Інф. 2: *'Вирийут' зим'л'анку нак'рийут' к'ришу і ўс'о // о'то тут о'цеї по'р'адок так пош'ти_шо ўс'і са'манки / тож ў_Анд'русенк'іў са'манка / у_нас са'манка / тор'цов'і во'ни / ну со...*
- Інф. 1: *Ну тор'цов'і не_са'ман //*
- Інф. 2: *Н'е не_са'ман / са'ман 'ето о'д':ел'но //*
- Інф. 1: *У_нас на_Пол'таўк'е була са'манка / са'ман м'і'си-*

ли / 'ран'ч'е... шаз... баш'кир'і хо'дили / к'і'з'ак баш'кир'і 'д'елали
ў_нас / нан'і'мали // баш'кир'і ко'лод'аз' ко'пали / баш'кир'і...
ну ў_кого йес'т' / а_ч'ім во'ни баш'кир'ам пла'тили? // п'риїде
му'жик 'ж'інка і штук т'ройе 'д'іток / о'то 'кормиц':а / о'то так во'ни
і_хо'дили // а_са'м'і 'робл'ат' а_д'ітки т'і у_хат'і си'д'ат' / а_во'ни
то к'і'з'ак 'д'елайут' / то ко'лод'аз' ко'пайут' / баш'кир'і //

– Інф. 2: У_нас 'роз'н'і ш'ас не'ма н'і'якої //

1.3. – Е.: *А овечок стригли?*

– О'веч'ок? // 'ос'ін':у не_ст'ригли сеї гот // так то ст'ригли
а_ето обле'нилис'а / вис'нойу стрижем / а_ос'ін':у не_с'тали
ст'ригти // з'найіте / шерс'т' ни'де ни_приї'майт' / шерс'т'
стрижем / вики'даєм // ни_би'рут' ни'де / ни_шерс'т' ни_би'рут' /
ни_кожи ни_би'рут' о'веч'ої це / о'веч'ок по'р'ізали он_на_за'бор
'кожи по'в'ісили на_за'бор'і 'в'іс'ат' // ни'кому во'ни ни_нужн'і /
'кожи // і_так_же і_шерс'т' ни'кому ни_нужна / п'ат' рубл'іў
к'ілог'рам // шерс'т' // л'уди м'ного на_мусорку ви'воз'ат' /
шерс'т' // ни_би'рут' //

– Е.: *А раніше?*

– 'Ран'ше поку'пали шерс'т' з'найіте / 'ран'ч'е во'зили тут
'йїздит' ма'шина / на_вал'анки м'ін'али // 'вал'анки вал'али
'ран'ше ми со'б'і 'вал'анки вал'али / вал'ш'і'ки тут у_нас
у_ди'реўн'і бу'ли / і вал'али ми 'вал'анки // ўс'і / о'це напр'і'м'ер
ў_нас на_семйу / іх х'лоп'ці ў_ш'колу хо'дили / х'лопц'ам вал'али
і нам у'с'ім / во'ни 'ета / шерс'т' од:аїєм / во'ни вал'айут' / а_ми
там с'к'іки во'ни 'кау^м' 'цену / п'латимо йім // 'ран'ше шерс'т' бу'ла
і_зда'вали / і_поку'пали / і_п'р'али шерс'т' на_нож... а_ш'ас... //
шерс'т' ни'кому ни_нужна //

– Е.: *А на овечу шерсть як казали? Просто шерсть?*

– Шерс'т' / так і_ка'зали // ру...

– Е.: *А руно?*

– Ру'но / ру'но / 'ето ру'но // йак о'веч'ку пост'ригли / і о'це
ру'но називаїєм ми / ру'но // о'то це / йо'го з'верним і ў_м'ішок
[...] ру'но // 'ето 'рун:а / а йаг'н'ат йак стрижем / вис'н'а'н'а / то
по'йарок називаїец':а / по'йарок // йаг'н'ат'а //

1.4. – Е.: *А ваша мама про голод розказувала?*

– Про 'голот? / рос'казувала / рос'ка... / голоду'вали во'ни /
голоду'вали 'дуже // но / 'ета / йа ка'жу шо во'ни голоду'вали но
д'ід в'ін у_йіх о'це Ду'бенец' о'цеї / Пет'ро / во'ни ба'гат'і бу'ли /

у_його дес' там було заховано зер'но / а де ўже? / 'ка^жут' 'мати
йа ма'лен'ка була не_помн'у / 'так_шо ў_йїх хл'їб буў // 'ноч':у
пек'ли / 'ноч':у пек'ли / на_мелнич'ке 'каут' 'мама мо'лоли // ну /
во'на 'хот'... ш'ас і'дем і'дем З'їн [відповідає на заклик сусідки йти
за стіл] / а_га / во'на хот' і не_жи'ла із_о_цей... із_о_ц'ім Пет'ром
Дубенцем / ба'бус'а / но йї'ї свек'ри ни_бро'сали // с'векор 'каут'
ба'бус'а та'кий 'добрий ду'ш'ї ч'олов'їк буў / 'ноч':у / 'ета / при-
ни'се // во'ни 'каут' ми жи'ли к'лун'ї / 'ран'ше були / у_к'лун'ї жи'ли
із_мамо'йу / л'їтом // і 'каут' 'ноч':у о'це во'на спи'ч'е в'ін о'так
хл'їбину пере'р'їже і при'ни'се нам з_Ол'гойу // «на Па'лащко /
йїж о'с'о хл'... / хоч' хл'їб'ц'а по... по'йїж теп'лен'кого» / ха'роший
ч'олов'їк / во'ни / ба'бус'а ўс'їда с'векра хва'лили / ўс'їг'да //

– Е.: *А свекруху?*

– А све'к'руха 'мач'уха була // не'р'їдна 'мати була 'мач'уха
була // о'це ба'бус'їного мужи'ка / і_ш'е там о'дин йїх два було /
не'р'їдна 'мати була / ў_нейї сво'її ўже д'їти тут бу'ли / дак_о'то
а... / во'на 'мач'уха / йїхн'а 'мати ў'мерла // д'їда Пет'ра і... / Ми'кола
'бут:о_би і ш'е од'ного за'була // о'то 'кає с'векор 'може в'ін 'кає
і ў_нейї краў / у 'жінки да ми'н'ї / а_ўс'їда 'кає при'носиў нам
з_ма... / із_Ол'гойу ку'сок хл'їба // ўс'їда / 'так_шо 'каут' 'ета... //
во'ни і_ў_Г'руз'їйї 'мати рос'казували бу'ли // во'ни ў_д'їр'ектора
ў_Г'руз'їйї / ту'ди з'разу во'ни 'вийіхали // у_цеї д'їд йїх 'Тихон
по'в'їз йїх у_Г'руз'їю / д'їр'ектора бу'ли во'ни / во'на була 'етої /
ну / й'ак ска'зат'? / у'бор'ш'їц'у ўб'їрала ў_хат'ї // у'б'їрала ў_хат'ї
'кає 'ета у_д'їр'ектора була / а_во'на 'кає по_рус'к'ї не_пон'їмає
по_гру'з'їнс'к'ї / дак_ета кр'їч'їт' / ба'бус'а 'каут' йа пош'ла / во'на
п'лач'е / мам заби'р'їт' ми'не от'с'уда / йа 'луч':е п'їду... / а_там
'рибн'ї п'ромисли бу'ли / йа 'луч':е п'їду там на_рибн'ї п'ромислах
'буду ро'бит' / во'ни ми'не об'їжайут' гру'з'їни / ба'бус'а заб'рали /
тої пр'еїшоў / гру'з'їн о'п'ат' заб'раў 'каут' 'мама ме'не // 'тоже
'мати хл'об'нули / во'на 'тоже ў_нас 'мати // во'на ўс'у 'жиз'н'у
про'р'обила / л'їто на_пайк'ї / о'це / а_з'їмо'йу на_сви'нарнику /
ва'рила с'вин'ам 'кашу // кот'ли сто'їали / за'парник / і_о'то уг'л'ом
во'на 'ц'їлу 'з'їму до_самого 'л'їта 'варе 'кашу / а_то'д'ї о'п'ат' //
'л'їтом о'п'ат' на_ланку на_бур'а'ки // 'тоже без_мужи'ка 'доброго
ни'ч'ого не_ба'ч'їла / ни'ч'о // 'вийти так не_вийшла во'на нас
пожа'л'їла / ми з_Р... с_сист'ройу бу'ли // а_с_перв'їм во'на
'перви брак во'на рози'ш'лас'а / в'ін у'йїхаў ў_Красно'дар / це
'Райін 'бат'ко // і_так во'на о'то 'б'єдна од'на прої'шач'їла на_нас
на_д'вох //

– Е.: *А не було так, що люди людей їли? Не розказувала вам
ваша мама?*

– Н'і / не_рос'казували та'кого ни_бу'ло // йа з'найу ба'бус'а
 рос'казували / шо в_обш'ім із_ето'го / із_Цараї'си / тут 'ета /
 баш'кирс'ка ди'реўн'а Цараї'са йе / і о'то баш'кир'і 'ран'ше то
 хо'дили і поб'і'ралис'а хо'ди'ли / і хо'дили 'ета... / і_о'дин му'жик /
 хо'диў / в'ін хо'диў ра'боту шу'каў 'іл'і погреб ко'пат' 'іл'і там 'ета /
 шо / і_йо'го / от'каут' Новодра'ни ў'били / в'ін до_йіх попро'сиўс'а /
 ч'і про'сиўс'а 'ноч':у [...] / і_во'ни йо'го ў'били / і там за_беригом
 у_нас бу'ли / йамки ко'пали дл'а кар'тошки там не'коли во'ди
 ни_бу'ло / за_беригом так на_буг'р'і // і во'ни там у_ту 'йаму йо'го
 за'рили / дак ж'і... 'ж'інка 'каут' хо'дила ў_нас по_де'реўн'і 'ц'ілу
 не'д'іл'у і_п'атеро 'д'іточ'ок ота'к'іх [показує] / шу'кала мужи'ка //
 но ўс'і о'ц'і ка'зали / ўс'і ка'зали шо Новодра'ни ў'били // шо во'ни /
 а так Бог 'милуваў / ни_ч'ут' бу'ло / шоб_ето... //

– Е.: *А от ви кажете «берег». Там річка хіба є?*

– Інф. 1: Н'і / 'р'іч'к'і ни_бу'ло // в_обш'ем о'це йак
 ска'зат'? / ну о'це де'реўн'а 'наша / а_ту'ди о'це ш'ас у_нас тут
 пруд о'це ў_нас у_за'дах / там ў_кон'ц'і г'р'адок пруд / а ў_нас так
 у_кон'ц'і г'р'адок 'тоже бу'ло 'берих / 'верби там бу'ли / ди'реўйа
 рос'ли / і за_т'ім'і де'реўйа'ми ту'ди так 'више йак бу'гор // там
 о'це так во'но йак ка'нава йшла / там 'копанки 'рили 'ран'ч'е / о'то
 'коно... 'ета / полот'но / т'кали / у_нас і_верс'так буў / і_с'н'іўниц'а
 бу'ла / сво'йе ўсе бу'ло / о'то пр'адут' / а_то'д'і о'то т'кали / 'р'адна
 т'кали / полот'но т'кали / сороч'ки / йа з'найу ў_мене полот'н'ана
 со'роч'ка бу'ла / та'ка йак п'лат':еч'ко / із_ру'каўч'іка'ми / і_то'д'і
 о'то в_от'іх 'копанках / у_бери'з'і / це 'бан'у на'топл'ат' / 'кур'ач'і
 по'м'от соби'рут' / ота'ке ж'лукто бу'ло / в_о'те ж'лукто то полот'но
 те скла'дут' / о'то т'ім 'кур'ач'ім по'м'отом йо'го зал':ут' / і_о'то
 во'но 'сутки ле'жит' / а_то'д'і о'т:уда о'то йо'го доста'йут' о'так
 из'мату'йут' / не'сут' на_копанку і там кла'дут' 'доски / сво'йа
 'копанка ў_нас / кла'дут' 'доску і на_ту 'доску о'то те полот'но
 'кида'йут' у_воду / а_от:уда ви'т'агу'йут' і_ета / 'пр'аник та'кі
 буў / ота'ке дл'інойу / з_руч'койу і_зубч'іка'ми / і_о'то йо'го
 виби'вайут' / ото_те полот'но полос'ка'йут' виби'вайут' одо_т'іх
 'кур'ач'іх 'г'івен / а_то'д'і о'то 'суш'ат'... / рубел' буў / ка'ч'алка /
 і_о'то т'ім рубл'ом прости'лайут' на_полику / 'ран'ч'е 'койок
 не_бу'ло / 'полик / на_полику р'ад'но т'кане / ли'жит' / і_о'то то'д'і
 'ето на_том 'полику о'те полот'но // на_ка... на ка'ч'алку і ка'тайут'
 о'т'ім рубл'ом / а_то'д'і 'ш'и'йут' о'то сороч'ки пе'тш'тан:еки /
 ото_так / у_ба'бус'і сороч'ки бу'ли і_ше тут / а_нам 'мама во'ни
 виши'вали рушни'ки во'ни са'м'і і_л'уд'ам рушни'ки і_со'б'і 'шили
 рушни'ки / йа с'у'ди до_Де'менк'і йак пр'еш'ла ми'н'і 'мама 'вос'ем
 рушни'к'іў 'вишила / ук'раїен'с'к'іх // да та'к'і у'зори кра'с'ів'і //

– Е.: *А як вишивали, хрестиком?*

– Х'рестико'м // х'рестико'м / йа х'рестик_он у'м'іу йа г'лад':у виши'вайу / у'м'іла виши'ват' / а_мама х'рестиком виши'вала / во'на і_сороч'ки виши'вала 'ето нам з_Райойу сороч'ки понаши'вайут' / і_ру'кава і_тут ру'кава і_там повиши'вайут' та та_ке кра'с'іве 'б'ігаєм гу'л'ат' // 'н'іч'о'о було / 'н'іч'ого / 'н'іч'ого було о'д'іт' / о'то полот'н'ан'і т'і сороч'ки // на 'полику о'то / во'но йак р'а... 'р'адна називалис'а / 'б'ел'іе з... / 'б'елого то / із_ко'нопл'іу о'то // і 'виткайут' од'б'іл'ат' йо'го і_о'то 'полик засти'лали / тим р'ад'ном / а так 'ето // там ро'гошка ле'жит' / д'ід испли'те о'то іс_со'ломи / то 'послата і 'заслато р'ад'ном / а те р'ад'но ку'л'уч'е! / во'но п'р'амостир'ч'ат' о'т'і ко'нопл'і / ну_а_ку'ди_ж д'інес':а? / і ўкри'валис'а та_к'ім і петсти'лали та_к'ім // іс_со'ломи мат'раси наби'вали //

– Е.: *А як казали на ці солом'яні матраси?*

– Так і ка'зали мат'рас со'лом'яни //

– Е.: *А ліжко яке було?*

– А?

– Е.: *Ліжко яке було?*

– Не_пон'ала //

– Е.: *На чому спали?*

– Йа вам ка'жу 'полик буў із... дери'вени' о'це так тут іс_тої... 'ета ну_йак ска'зат'? / ну йак о'це стул сто'йіт' / 'т'іки та_ке з'д'елане / і нак'ладен'і 'доски // і там на_т'іх 'досках о'то р'ад'ном 'заслате // р'ад'но та_ке / 'тофсте / і_так_о'то_і с'пали на_том // а д'ід з_ба'бус'ої на_пе'ч'і с'пали // а ми з_мамо'йу о'то на_том 'полику с'пали // і_та_к'ім_же 'сам'ім і_ўкри'валис'а / р'ад'ном //

– Е.: *А під голову що клали?*

– Пу'душки // пу'душки к'лали / іс_со'ломи // іс_со'ломи бу'ли со'лом'ян'і по'душки // та_ку д'л'ін:у з'д'елайут' по'душку / і_о'то ми ўс'і три о'т'і на_т'іх по'душках / а_во'на з'разу 'жостка / а_то_д'і ўже йак перет'рець_а м'а_к'ен'ка ста'є / а_пи'л'аки! // 'Господи! // по'ли бу'ли г'лин'ан'і // ни_дере'ў'ян'і а_г'лин'ан'і по'ли бу'ли // до'л'іуки називали ў_нас / о'то // к'расне г'лини наве'дем к'расної / і_о'то ба'бус'а по'мажут' зут'ра / у_же ў_хату до_веч'ора нас ни_пус'кайут' 'поки во'на 'висохне // 'висохне та г'лина / то_д'і_ўже за_ходим у_хату //

– Е.: *А де глину брали?*

– А г'лину 'йіздили ко'пали у_про'вал':ах / у_про'вал'ах г'лина // 'б'ілу г'лину у_нас тут ни_було / а_к'расна г'лина бу'ла у_нас // ос' 'коло_Золото'но... 'коло_ш'коли ў_нас тут йе і'ш'е к'расна г'лина / а ми б'рали там на_Пол'та'ў_к'е пед_Г'л'іноўкойу / там к'расну г'лину б'рали / к'расна_к'расна та_ка // 'вобш'ем / ха'рошого вспоми'нат' 'н'іч'ого //

- Е.: *А ви от сказали, що полотно у курячий...*
- По́м'от'і 'кур'ач'ом да //
- Е.: *А нащо?*

– А шоб ву'но... / во'но йа'ке о'це... // ко'нопл'і / 'моч'ат' о'то йіх / 'суш'ат' / то'д'і о'то так у'тро 'поки ў_ш'колу йти ба'бус'а да'йут' нам два пере... пере'весла / о'но / і_о'то_так но'гами ми мнем // а_ноги_то 'бос'і / а_во'но_то 'колиц'а // о'то 'вимнем / ба'бус'а п'ідут' йо'го / 'виб'йут' над'вор'і / і_сп'іци'ал'на ота'ка бу'ла 'виб'йут' / то'д'і йо'го 'ета / хара'шо ви... 'виб'йут'_в'иб'йут' шо йо'го 'мона шоб бу'ло пр'асти йак шерс'т' / о'то 'бабо е... то'д'і с'іда'йут' пр'а'дут' / о'те / на'пр'а'дут' йо'го / а_то'д'і с'н'імниц'а ота'ка бу'ла к'ругла / намо'тайут' та'к'і мот'ки здо'ров'і_здо'ров'і во'на ,серет_хати сто'йіт' / о'так у_путо'лок 'д'ірка / і_ў_пол'і 'д'ірка / ў_по'лу / ў_г'лин'і 'д'ірка / і_о'то_так йі'йі к'руг'ат' / ру'ками к'рут'ат' / намо'тали / клуб'ки о'то / 'вобш'ем йак о'то шерс'т' трос'т'ат' / о'то_так / по_дв'і 'нитки / і_то'д'і о'то сто'йіт' у_нас верс'так сто'йа'ў у_хат'і 'тоже / і_о'то 'мама т'кали полот'но о'це / а_во'но г'рубе / во'но 'жостке / і_о'то ў_ко'ро... ў_кур'ач'ом по'м'от'і йо'го... ота'ка ла'ханка здо'рова / во'но та'ке к'ругле // і_о'то ў_кур'ач'ом по'м'от'і йо'го за'мач'ували / на_сутки // а_то'д'і с_кур'ач'ого по'м'ота ви'т'агували і_о'то нес'ли... 'ето 'л'ітом ўсе 'д'ела'йут' / шоб 'наз'іму бу'ло шо ткат' //

- Е.: *А нащо його в цей пом'ют клали?*

– Шуб_ву'но од_зо'ли / шоб_ву'но 'б'іле бу'ло // то'д'і ни_порош'ка ни_бу'ло / ни_ми'ла ни_бу'ло / о'то т'ім 'ета... по'м'о-том 'кур'ач'ім // то'д'і із_того 'кур'ач'ого по'м'ота 'вит'анут та_і'ш'е ў_зо'лу покла'дут' / а_поп'робу'йте йо'го з_зо'ла іс':т'і'рат' / і_о'то то'д'і на_копанку о'ту на_копанк'і йо'го прос'т'і'райут' / і_там пр'ам порости'лайут' нуў'берез'і / 'поки во'но аж_у'же... / ну_ў'се шо йо'го 'можна ду'дому / на_возик то'д'і скла'дайім... // так / пош'л'і 'З'іна [*кличе за стіл*] / пош'л'і // аї'дате д'іўч'ата // аї'да! //

1.5. – Е.: *А колиски були?*

- Хто? //
- Е.: *У чому ви колисали дітей?*

– А коли'ха... / ко'ли'ска у_хат'і п'іт'ч'єплена п'ит_потол'ком // у... о'це у_ц'ого 'Л'он'ки Наза'реўс'кого / ко'ли'ска / бу'ла 'Тан'а / сест'ра 'Л'он'к'іна / так пр'єтпос'л'єд'н'а / н'єт Бо'рис пос'л'єд... да предпос'л'єдн'а // і в_о'ту ко'лиску пок'лали о'ц'у 'Тан'у 'д'євочку / а_т'отка / та / 'Ол'га / бу'ла ко'ло_ма'шини / там_і_мама бу'ли / а_ми

там з_Ма'рус'ої 'б'ігали / це з_Л'он'к'іної 'самої с'таршої сест'рої //
 ко'ли 'баба Наза'ревс'ка / свек'руха 'т'от'і 'Ол'гина 'вискоч'іла /
 «ой б'і'ж'іт' до_матер'і / б'і'ж'іт' // 'Тан'а в'билас'» / а... / Тан'а
 в'билас'а / а_в_обш'ім 'бабина пле'мениц'а / да / пле'мениц'а / це
 'Йел'ка / ка'тала ту 'д'івч'іну у_т'ії ко'л'і... 'Тан'ку коли'хала / і
 'видно на_ко'лиску йак пу'в'ісилас'а / і_та ко'лиска обир'валас'а /
 упала і_ди'т'а в'билос'а // в'торий 'год'ік 'д'евач'к'е буў / 'Тан'е //
 з'разу нас'мерт' у'билос' // ко'ли 'т'отка 'Ол'га при'б'ігла ўже
 с_ґетоґо... // із... / од_ма'шини / у'же 'д'іўч'іна 'мертва бу'ла /
 у'же... / с'і'даї с'і'даї в'нуч'іч'ка [сади́ть на руки онучку] // 'ран'ше
 ко'лиски бу'ли, серет_хати / ну_ў_нас у'же / у'же йак о'це Вал'ерка
 ро'диўс'а ўже ко'лиски не_бу'ло // у'же та'ка / д'ід на_м'італо'лом /
 в'ін 'шофером ро'биў / пов'із на_метало'лом / 'мусор // і_по'в'із
 на_митало'лом / і_там йо'му 'женш'іна і_кае / «с'лухай ти ше
 моло'дій / ос' воз'ми о'ц'у 'койіч'ку / хтос' 'викинуў» / жи'л'ізна
 та'ка 'койіч'ка і ў_тії 'койеч'к'і та'ка невелич'ка ка'л'асоч'ка /
 шо ка'ч'айец'а // от / і_д'ід о'то при'в'із / о'то ў_т'ії ко'л'асоч'к'і
 і_х'лопц'і повирос'тали і_ше... // і_од:а'ли і'ше ко'мус' // [...]

– Е.: *А квіти садили? Були у вас біля хати квіти?*

– Бу'ли / бу'ли // там на_Пол'таўк'і / і_ґвоз'дик'і /
 і_ч'орноб'риўц'і бу'ли / і_роза бу'ла та'ка о'то пус'та 'роза / ви'сока
 о'то_шо рос'те / і_на'г'ітки / і а'н'утин'і г'ласки / це ми по_с'воєму
 назив'айемо / це по_с'воєму ми назив'аем // w'с'ак'і w'с'ак'і
 бу'ли // і_ро'машка 'б'іла бу'ла / і_жоўта ро'машка бу'ла // у_нас
 ро'саднич'ок буў перет_хатої / і_хатка пага'нен'ка бу'ла / ну
 ро'саднич'ок буў і там ў'с'ак'і цв'ітки бу'ли / ў'с'ак'і // а_то'д'і так
 ро'садник т'рошки 'дал'ше буў / там 'тоже //

2. – Е.: *Скажіть, а як Вас звуть?*

– Інф. 1: Ко'го / ме'не? //

– Е.: *Так.*

– Інф. 1: Ма'р'іяа //

– Е.: *А фамілія?*

– Інф. 1: Ў_мене ук'раїнска / 'ч'іста / Х'іж'н'іч'енко //

– Е.: *Як?*

– Інф. 1: Х'іж'н'іч'енко //

– Інф. 2: А так ви хто? // Карна'ушченко / да? //

– Інф. 1: А 'д'ев'іч'а Карна'ушч'енко //

– Інф. 2: У 'матер'і Куз'менка 'д'ев'іч'а / а так Ск'рипник //

– Е.: *А коли ви народилися?*

– Інф. 1: Ё_тр'і'ц'ат' ч'т'вертом го'ду // 'п'атого с'і... // 'вобш'ім йа ни_з'найу ё_йа'кому 'м'іс'ац'і ро'дилас' / ну за'писана 'п'атого с'ін'т'аб'р'а // о'то та'ке //

– Е.: *А Ваші батьки звідки?*

– Інф. 1: З'найте / йак йа / так пр'ідопла'гайу йак / мо'йа і'ше 'бабушка рос'казувала // во'ни с_тр'і'нац'атого 'года о'бойе / 'папа і_мама / ну то ро'дилис' тут // йа ни_з'найу од'куда во'ни //

– Е.: *І не знаєте, чого вони сюди приїхали?*

– Інф. 1: Не_з'найу / не_з'найу //

– Інф. 2: А ч'о / 'земл'у / 'земл'у_ж 'нада бу'ло //

– Інф. 1: От с'в'окор о'це / св'ек'руха мо'йа / ё_вос'ім год йі'йі с'у'ди привез'ли / іс_Пол'тави // і о'тож наз'вали Пол'таўка // о'це о'там Золото'ноша / то кат' із_Золото'ножки 'де_то // а о'це 'Д'ейеўс'ка / йа не_з'найу //

– Інф. 2: Н'е / 'Д'ейеў / це по'м'еш'ік по_мойем тут буў //

– Інф. 1: Йа Г'р'іша ц'о'го не_з'найу //

– Інф. 2: Там 'Мала 'Д'ейеўка // Ма'к'ейеўка бу'ла // по'том шо і'ш'е тут? // ну Мала'д'ейеўка це 'кийіўс'к'і / бу'ли // йак йіх / 'кийіўс'к'і трубол'готи називали // во'ни ўсе то ё_в'ед'м 'в'ірили / то вс'о та'ке //

– Інф. 1: Во'на п'ат' к'ілометроў / ну кол'хоз в'ін наш / та'к'і 'сам'і хах'лі / 'т'іки п'ят' к'ілом'етроў с'у'ди // 'вобш'ем йа на_т'іі / на_т'іі де'ревн'е ро'дилас' / а по'пала с'у'ди // от / а св'ік'руха о'то мо'йа ўсе рос'казувала / йак 'каже 'йіхали с_то'го / іс_Пол'тави во'ни с'у'да // ой / с'т'іки / п'іўто'ра 'года ч'і два / во'ни_ж с'топом 'йіхали / лошад'ми // 'каже ч'етверо д'і'теі ўмерло пр'ам до'рогойу // а свек'рус'і бу'ло 'вос'ем год // о'то пр'ійіхали с'у'ди / Навод'ран фа'м'ілі'йа // і во'ни при'йіхали с'у'ди с_т'іми / із_ро'дител'ами / і о'то 'каже ч'о'тир'і дес'а'тини ш'то_л'і / йа не_з'найу / 'каже / зем'л'і нам да'ли тут 'каже Баш'кир'йіі // і о'то так / ну о'це Навод'ран / во'ни ё_нас / бу'ли йак за'житоч'н'і / ота'к'е о'то з'найу шо св'ек'ров' 'ч'асто рос'ка... / йіі дев'я'носто шест' год бу'ло йак во'на ўмерла // ну 'бацка бу'ла пре_пам'ят'і / во'на все в'рем'я рос'казувала // а оц'а 'Тан'а йак 'мал'ен'ка бу'ла ё_мене / так во'на ўсе / «ба'бус'у рос'каж'іт' ме'н'і!» // о'то нарос'казуйу у'се / о'це йа з'найу // а так в'іі з'найте / йа ё_тр'і... тр'іцт'_ч'ет'вертом го'ду йа ро'дилас'а / йа ни_бол'но вн'і'кала // то'д'е ви з'найте ё_нас не_дуже пр'іўл'е'кали // парт'йа // а 'папа ё_мене парт'йніі 'дуже буў // от / і ўот ми не_дуже так ўн'і'кали / щоб так йак о'то 'церква бу'ла // ну 'церкв'і / тут ме'не хрес'тили ё_с'тар'ііі // ота'к'е // ни_бол'но_то з'найу // а ви 'сам'і із 'К'ійе'ва / да? //

– Е.: Так.

– Інф. 1: Ї́ мене там у́ К'їєв'і де́то була род'н'а / ш'ас на'ерно ўже не'має // а о́то та'киї / праўну'ч'ата у́ нас у́ Сала'ват'і жи'вут' // о́то йак 'т'іки / 'т'іки там ше две'рима зашелес'тали / у́же во'но с'разу 'падає п'і'д но'ги і ле'жит' // ну йак вам наш'... / 'наша Баш'к'ір'іа / пон'равилас' ч'і н'і? //

– Е.: Так сподобалася. Люди дуже гостинні, дуже добрі.

– Інф. 1: Ш'ас у́же т'іх л'у'деї ни'ма шо були //

– Е.: А які були раніше?

– Інф. 1: То'д'і л'уч'і: і були // іл'і жи'з'н'а ш'ас 'хужа с'тала // Бох йо'го з'нає / не з'найу // жи'вут' нип'лохо / ну ч'о'го 'нада / о́це ч'о'нада? / бо'л'ачк'і кат' // н'ет / от ч'о'гос' йім не_хва'тайє / ч'о'гос' йім 'мало / ч'о'гос' йім... // а ми то'д'і на_п'алич'ки на_х'рестики ро'били / і ўс'о хва'тало так // і ос' йа 'помн'у йак / п'і'с'ат ч'іт'вертом го'ду ви'їшла 'зам'іж / а / на Пет'р'іў ден' // 'бач'у мо'їа свек'руха шос' у́ мисоч'ку там на'клала / п'ід_руку ч'іт'в'ороч'ку і_по'шоў // ос' 'ба'пки ви'їшли на_по'л'анку / пос'і'дали / і та'к'і п'іс'н'і сп'і'вайут'! / ш'ас с'ім ден' с'вад'бу гу'л'айут' і од'ну 'п'іс'н'у не_засп'і'вайут' // а ми ук'раїнці / ми 'л'убим п'іс'н'і // а ш'ас не'ма то'го / н'і // во'но на'ерно і ў_вас та'ке_ж / ста'р'і л'уди ат'ход'ат' / а моло'д'ож не_дуже пр'е'держуйєца // йа о́це ш'ас с'тала бо'л'іт' / а то ў_нас о'дин рас' пр'і'їж': алі з_вашого 'К'їєва / 'тож'є... / ой же йак йі'їи зват' йа ўже за'булас'а / ўже на'ерно го'доў ш'іс'т' йак була во'на / так ми хо'дили п'іш'ком ту'ди_ж на ту Моло'д'ейєўку // та'ка во'на ха'рошен'ка 'жен'ш'іна бу'ла ў_нейі / ше_ї му'ш'іна буў в'род'і // шос' йа ўже за'булас' // во'на доўго тут / на'ерно... / да ўже пр'і 'З'ін'і_ж / на'ерно із_не'д'іл'у жи'ла тут у'се соб'і'рала // тут і'ше... / тут 'Тан'а і... / зас'тол'є соб'і'рала 'тоже // йіі пон'равилос' / 'каж'є / ну 'т'іки_ж йа 'каж'є рож'д'она ў_Кийев'і / йа 'каже с'у'ди не_при'їду // а 'дуже йіі 'тоже пон'равилос' //

– Е.: А ви самі в Україні були?

– Інф. 1: Н'є // йа воб'ш'є н'і'куди не_йіздила / н'є // найєте / ў_мене д'ітеї п'їатєро бу'ло / н'іколі бу... // 'нада ро'бит' бу'ло / йа н'ет // ос' у́ мене ц'і два пут'є'шєств'єн'іка / о! // во'ни і на_Ук'раїн'і бу'ли / во'ни на_Ку'бан'і бу'ли // от // там во'ни бу'ли / там // о́це ос' с'вашин / 'д'ів'єр' / там жи'ве з_до'ч'ками / 'ж'інка ў'мерла / а во'ни там жи'вут' // о́то та'к'є / д'іўч'ата / йа... йа 'лишн'ого вам не_ска'жу / йа шо з'найу / ну йа з'найу шо свик'руха мо'їа 'каже / йа с_Пол'тави во'на // і о́то йі'їи 'первиі / 'бат'ко о'там орган'ізу'ваў // о́то 'тамач'ка і наз'вали Пол'тава // о'тутєч'ка йа'к'іс' Падал'к'і бу'ли кат' при'їхали із_Золото'нош'і // ч'і Ч'єрнен'к'и ч'і Па... Падал'к'и // о́то во'ни там орган'ізу'вали // а то з_Моло'д'ейєўки /

там йа'кис' і'нач'і // ну ми на... / од'на ў_нас 'мова бу'ла / од'на // от у_нас не_бу'ло / а те'пер у'же ми' не_з'найем хто ми та'к'і // йак у нас у'же 'поўно і баш'к'і'р'іў / і ч'уваш'іі / і морд'в'і / і т'іки ко'го тут не'ма //

– Е.: *А ваші діти якою мовою говорять?*

– Інф. 1: У'с'і ми на о'ц'ом язи'ку ба'лакайем // а от у 'Тан'і два 'сина / о'дин метр деа'носто_вос'ім / а о'дин два_і_д'ва // там та'к'і л'ви / 'више 'бат'ка в_два 'рази // і_то_му_шо два_і_д'ва / т'риц'ат' два 'годи і 'дос'і не_жо'натіі // 'ход'_би ви з_Укра'їни нам 'д'іўч'іну йа'ку привезли // 'н'іколі х'лопц'у // то 'уч'іц'а / то квар'т'іру ўз'аў / то ... // а в_с'таршого це ў'же д'воє д'і... 'д'іток 'іес'т' // так х'лопц'і во'ни ба'лакайут' по_рус'к'і // а пун'і'майт' у'се // у нас сна'ха 'рус'ка ос' у_Тан'і // і 'тоже во'на все ба'лакайе по_ру... // во'на ба'лакайе по_рус'к'і / а пон'і'ма ў'се ч'істо // і 'д'ітки 'ііхн'і ба'лакайут' по_рус'к'і / а пон'і'майт' у'се / йа... // а от во'ни не_пон'і'мали ш'е та'кого розго'вору так / 'шо_то о'тут ў_дво'р'і з'д'елали / Йі'горка // во'ни по'годоч'к'і йім / а йа ка'жу Йі'горка / срат' тво'йі 'матер'і / о'це_ж 'наша пого'ворка ук'раїнс'ка / шо_ж ти о'це з'д'елай! // во'ни о'бойе ў_сл'ози / і по'б'ігли а_Тан'а там упраў'л'алас'а // «бап Тан' / бап Тан'а» / во'на «шо та'ке?» / «баба Ма'р'ія н'іха'рошийе сла'ва гава'р'іт» // ч'і ва'ни па'думали матер'ш'ч'іни ч'і шо? // 'Тан'ка іде да ка «мам» / йа ка'жу «ч'о?» / «а шо ві' сказа'ли 'д'іт'ам?» / ка'жу «а шо та'ке?» / а во'ни сто'йат' о'бойе гла'з'ата 'витр'іш'іли // «йак ви / шо ви йім сказа'ли?» // ка'жу «о'так йа ска'зала» / 'Тан'а см'і'йец'а / «це ў_бабушк'і пого'ворка та'ка» // «н'ет / о'но н'іха'рошийе с'лово» 'кажут' // так о'то / 'д'іти пон'і'майт' у'се // а розга'вар'іват' н'е // ну йаг'би во'ни тут 'б'іл'ше жи'ли так 'може_б і розго'вар'івали / а х'лопц'і тут жи'вут' о'бидва жи'ли' / а по_рус'к'і розго'вар'уйут' а... // ну 'Сашка тої 'б'іл'ше с'таршиі по_ук'раїнс'к'і / а Мак'с'ім йа і не_чула і_рас по_ук'раїнс'к'і шоб_ба'лакаў //

[...]

– о'то_так д'іўч'ата йа... / йа 'лишн'ого... / ка'жу йа... / 'йакос' ми то'д'і не_ўн'ікали // ну п'іс'н'і ло'вила йа п'іс'н'і т'і ук'раїнс'к'і // йа от_т'ілки по'чула де п'іс'н'а 'нова / то йа ў'же не_отс'тану по'ка йа не_виуч'у йі'йі // йа л'у'била ук'раїнс'к'і п'іс'н'і // ну_і са'ма йа уч'астувала ў'се ў'рем'іе // а те'пер / 'з'ат'у на_шийу 'с'іла / 'возиц'а то ў_бол'ниц'у то з_бол'ниц'і //

– Е.: *А голоду не було?*

– Інф. 1: З'найете ў_с'орок с'ід'мом го'ду йа т'іки 'помн'у // а так о'тож 'ка^жут' і ў_д'вац'ат' 'первом буў 'голот т'іки / у нас не_буў_же // 'каут' там на_Ук'раїн'і 'дуже 'голод буў // у во'іну

ска'зат' по_п'раўд'е йак 'л'уди / от у_нас 'пухлі 'л'уди / у'се ну з'наєте шо? / і ш'ас 'пухнут' / бо 'лодар'і // а ъ_нас сим'н'а / ъ_нас 'баба бу'ла йак / коман'д'ір // во'на с_пет_зем'л'і дос'тане ну д'іт'ей на'корм'ет' / ми не_голоду'вали 'дуже // а от бу'лі шо / 'мерлі 'даже // а о'це / і ш'ас 'так_же 'само / го'роди ота'к'іми бур'й'а'нами позарос'тали / бес_кар'тошки си'д'ат' / ну йак так 'можна? // 'руки йес'т' 'ноги йе голо'ва йе / ну ро'би / не голоду'ватимеш / а то... //

– Е.: *А тоді чого голод був? Неврожай?*

– Інф. 1: Н'е / з'наєте шо? / у'се отпраў'л'али на_ф'ронт // 'кажут' на_ф'ронт отпраў'л'айім на_ф'ронт // а шо / ку'ди во'но ішло них'то ни_з'нає // і 'м'асо од... од:а'вали в госу'дарство / і шерс'т' соб'і'рали і йа'йіч'ка і 'масло і_мо'ло'ко / і кар'тошку зда'вали / ўсе кат' / на_ф'ронт // ну ми п'раўда / 'го'лод 'бач'ілі 'л'уди / йа ни_ска'жу шо йа го'лоду'вала / йа не_голоду'вала / а 'л'уди 'бач'ілі 'го'лот' ну хот' во'їни ни_бач'ілі // о'це 'саме г'лаўне //

– Е.: *А у вас господарство велике було?*

– Інф. 1: Йак? [*не розуміє слова*]

– Е.: *Хазяйство велике вдома було?*

– Інф. 1: Ў'дома? //

– Е.: *Да.*

– Інф. 1: Ну йак вас ска'зат'? / ми йак 'бат'ка з'д'ат'ками на_ф'ронт заб'рали ъ_нас / у_нас дв'і сим'н'і в_дом'і жи'ло // 'мама о'це 'наша / нас ъ_ма'ми п'йат'еро бу'ло ну два ў'мерло а / нас т'ро'е 'с'талос' // і ў_ба'би сим'н'а бу'ла / так у нас ко'рови дв'і бу'ло / во'но ш'і'талос' два ха'з'айіна // то'д'і ми не не_голоду'вали // а 'л'уди голоду'вали // бу'ло в'с'ого //

– Інф. 2: Це со'с'едн'і де'реўн'і 'кажут' до_нас //

– Інф. 1: А от / у_нас от 'тутеч'ка Стерл'і'башен'с'кого ра'йона о'це / там Сараї'са / ота'к'і / не'руск'і / ой там пр'ам о'це з'наєш' і'дут' і 'падають' / мрут' і_д'ітки і ста'р'і і_ўс'і // голоду'вали // ну ў_нас та'кого ни_бу'ло шоб_о'це 'нашу... / о'собено ў_нашом ко'л'хоз'е та'кого страш'ного 'го'лода не_бу'ло шоп... // у_нас т'іки йа 'помн'у од'на с'ем'н'а / Саш'ка По'г'и'би / р'ід вес' // по_чо'тир'і г'роба ви'носили з_дому // о'то та'ке / а так йа н'і_при'помн'у шоп... // і в_сорок с'ід'мом го'ду 'дуже / 'тоже 'посл'і во'їни // а чо'о во'но? ч'і 'засуха бу'ла? / вот_йа 'помн'у шо ми коло'соч'к'і соб'і'рали / по 'пол'у // і то 'баба на_печ'і 'сушит' / а то'д'і та'ка 'мелн'іц'а / о'так трут' // і му'ка по'л'учайіц'а і 'каша / 'вар'ім / о'це йа 'помн'у о'це 'тоже // о'це ў_сорок с'ід'мом го'ду / ну ўже ў_сорок с'ід'мом го'ду ми'н'і бу'ло ўже три'нац'ет' гот / йа ўже хара'шо це 'помн'у //

– Е.: *А дозволяли? Колосочки.*

– Інф. 1: А'га дозво'л'али! / в_нас у т'ур'му са'жали // од'на 'женш'іна іш'ла ч'і з_митих'фи / йа ўже це ни... // 'баба / 'баби 'В'ерина 'мати // іш'ла во'на з_Молод'ейеўки / і наб'рала на... / буў ток / де зи'рно с:и'пали / і во'на наб'рала два кар'мани го'роху / наз'б'і'рала по то'ку / ўже 'току не... / і во'на наз'б'і'рала і п'й'ят' год ат'сид'іла ў_т'ур'м'і // за т'і два кар'мана го'роху // ўс'о'го бу'ло // ну йа та'ко...

– Е.: *А хто бачив, що вона ті кармани набила?*

– Інф. 1: Йак'раз пр'етсе'дат'ел'ша 'йіхала // от / претсе'дат'ел'ша 'йіхала Х'рис'т'а І'ван:а ў_нас бу'ла пр'етсе'дател'ом у_во'ну // і во'на побач'іла і_даже... // ў_нейі ч'етверо іл'і п'й'атеро 'д'ітеі 'даж'е бу'ло // заб'рали і на д'і'теі не_поди'вилис' / і п'й'ят' гот 'ж'інка а'т'сид'іла / у т'ур'м'і // а од'на ў_нас / 'тоже / соб'рали ўже / то ку'сеі зо... соб'рали / тут за_митих'войу буў // і во'на 'в'іничок уз'а'ла і / тр'ох'л'етн'а 'д'евоч'ка / і / на'ерно го'дов / ш'іс'т' іл'і с'ім ота'ко мал'ч'ішка буў / і пош'ла ўні с_т'ім'і 'д'ітками тоі т'ії замес'ти з'нач'іт' / пше'нич'ка ч'і... / ну йа'кес' зер'но там бу'ло // і во'на ви з'найете 'тоже собра'ла і 'тоже три 'годи да'лиі // ну то'д'і об'і'жалис' на Х'рис'т'у І'ван:у / на предс'е'дател'а // во'на / де_ї пр'е'каз буў йі'йі а де_ї са'ма 'дуже пор'атку'вала // бо йак наш с'таріі пр'етс'е'дател' пр'е'ішоў І'ван Де'нисович' с_ф'ронта / пр'е'ішоў 'ранетіі 'кажут' // дак 'ета / три дн'а 'дома 'т'іки побуў і ўс'і бап'ки ўс'і / у'с'і молод'ож у'с'і пош'ли пр'ам наў'кол'інках про'с'ілі йо'го шо / і'д'іт' І'ван Де'нисович' п'ідн'і'маіте наш кол'хоз // і в'ін йак стаў / і ви з'найете / йак... / йак все з... із_р'іч'к'і паш'ло // і с'тали 'л'уди... / а ў_п'ііс'ат'і го'дах воп'ш'е / уро'жаі буў страш'ніі // ве'лікіі уро'жаі буў // ну по_етом го'дах йак ш'ас так / то'д'і ў_нас по / по_деўй'ят' 'центр'і з_гек'тара да'ло / так о'це страш'не пр'ам / це_ж ве'лікіі уро'жаі // а так / о'то_ж І'ван Де'нисович' 'дуж'е // ну_ї Маіст'ренко наш 'тоже неп'лохіі пр'етсе'дател' / а ш'ас... // оз' до'били / м'іл'н'а'нер ко'л'хоз буў // а те'пер шо? // ни'ма ни'ч'о // а би... буў м'іл'йо'н'ер ко'л'хоз // у_мене 'бат'ко ўс'у жиз'н' в'іт'і'наром ра'бота' так ў_Моск'в'і в / ве'диен'ха / йо'го фа... фото'карточк'і с'т'іки скоте'н'аки бу'ло / і ўсе упраў-'л'али 'л'уди / і ру'ками ро'били / бес_т'ехник'і без_н'іч'ого // а ш'ас... / пр'аўда ў_нас ш'ас ни'ма 'т'ехн'іки / а то'д'і... // ну то / ка'жу шо / жи'ли нип'лохо / ў_нас хах'ли ни_лодар'і // ну 'т'іки ни'ма ко'му п'равит' // он у'же 'тоже п'інс'н'о'нер си'дит' / у'же в'ін у'же 'тоже ат'ходит' // а йак о'ц'і'е ш'е го'да п'ідут' о'ц'і / п'ііс'ат'і го'да / на_п'ен'с'ійу / ўс'о про'паў ко'л'хоз соў'с'ем //

– Е.: *Розкажіть про ту Христю. Люди на неї не ображались?*

– Інф. 1: 'Дуж'є 'дуж'є об'їжалис' // ох і об'їжалис' // во'на об'їжала л'у'деї 'дуже // во'на не_ш'а'дила ти с... / ти ста'ра / ти бол'на / ти йа'ка // во'на пет_крі'лешко сво'єе соб'рала / 'куч'ку / а то_ї во'на не_ш'і'тала л'у'деї //

– Інф. 2: Д'їтеї в_д'е'дом од_а'ла //

– Інф. 1: Да_да_да //

– Інф. 2: І са'ма 'кончила ў_дом'є пр'еста'р'ел'іх //

– Е.: *Своїх дітей в дитдом віддала?*

– Інф. 1: Н'є / ў_нейі_ш син о'дин Г'р'іша буў / ну так в'ін у'мер / йа не_з'найу... // це ў_наш'і... йа з'найу все мо'йа 'бабушка і о'це_ї 'мама ка'зали / то йі'йі 'л'уди прокл'али шо в'ін о'дин і тої / у'мер 'рано от // во'на ох і була неха'роша // неха'роша 'женш'іна була / хаї ме'не... / хаї Бох прос'тит' / ну шо заробила то хаї с'лухайе // па'гана була 'женш'іна // ну І'ван Де'нисович 'оч'ен' ха'роший притс'і... / н'іка'да в'ін... / ви з'найете щоб в'ін 'голос о'це по'висиў / хот' на_ди'тину / хот' на_роўн'у / хот' на_с'таршого / н'і / на_с'тарш'іх вс'і'да по_оч'іству / і «ви» / а наш ха'хол / наш в'ін домо'рослий / і о'це Маїст'ренко та'кий буў // Маїст'ренка так 'рано пос'тавили 'тоже // ну с'к'ікі? / ну йо'му гот т'риц'ет' бу'ло / йак т'ікі пос'тавили пр'єтс'є'дател'ом // так в'ін на'єрно і гот 'сорок і буў пр'єтс'є'дател'ом // а то'д'і о'це моло'д'ож йак пош'ла / і йо'му оста'валос'а два 'годи іл'і п'і'уто'ра / доро'бид' до_п'ен'с'ійі так і не_дали' йо'му // оз' у_мене 'доч'ка во'на зоо'техник / до о'це_ж ў_з'алас'а за_цеї кол'хоз шо / шо_ж ви 'д'єлайете! / шо_ж ви роз'вал'уйте! / так йі'йі із_кол'хоза 'вич'іслили // да / во'на два 'годи не_робила н'іде ў_кол'хоз'і // от // ни_дали до_п'ен'с'ійі / во'на с_п'і'с'ат шис'того 'года / до_п'ен'с'ійі ни_дали доро'бит' // 'кажут' ти ба'гац'ко з'найіш' // ў_мене йіх п'і'атеро це // во'на с_п'і'с'ат шис'тої пос'л'едн'ії шо ув_У'ф'і в_о'беб ра'ботає / в'ін пол'ковник у_ме'не // іш_ши'с'ат шис'того це за_дес'іт' год п'і'атеро // у_мене 'доч'ка / о'це 'може йа_ї с'тала і_х'вора / у_мене доч' у'мерла ў_вос'єм'нац'ет' год // йа йі'йі на'єрно... о'це_б во'на сеї гот т'ікі_б на_п'енс'ійу пош'ла // а во'на ўже т'риц'ет' шес'т' л'ет йак у'мерла // о'це йа йак забо'л'іла і_забо'л'іла / но йа до_п'ен'с'ійі доро'била / йа п'і'с'ат гот п'і'шла на_п'ен'с'ійу / йа доро'била до_п'ен'с'ійі //

– Е.: *А що сталося з дочкою?*

– Інф. 1: Рак цинт'рал'ного мож'єч'ка // во'на ў'же_йак 'дес'іт' клас'іў 'кон'ч'іла / у'же с'тала у'ч'іц'а ў_т'ехн'ікум'і // ну 'мене ўс'і п'і'атеро во'ни / 'виуч'єн'і // а 'ш'аз_би йа йіх ни_пот'а'гла_б / 'н'єа / при_ц'ім ў'ремйі // ота'к'і 'д'єн'г'і ш'аз за інст'ітути п'лат'а'т' / і 'д'іти дво'ри п'ідм'ітайут' х'ворийі 'ход'ат' / іл'і

тор'гуйт' т'руси́ками / ізв'і́н'іт' за_ви́ра'жен'і́є // ро'боти́ ні_ма
по_сп'і́ціал'но́ст'і / не_ма́є // о ш'ас вра'ч'і́ў пр'і́слали́ йа о́це
дв'і́ не_д'і́л'і́ ле_жа́ла ў_бо́лі́ниц'і / попр'і́си́лили́ практ'і́кант'і́ў / от
ви́да́т' / те шо во́но по_сво́йом 'собствен:о́й во́л'і́ с'та́ло у_ч'і́це /
во́но йа́к в_у_с'о ў́н'і́ка́йе о_с'о то_б'і́ і_у_ко́л з'ро́бит'_о́с' // ми_н'і́
поза_у_ч'о́ра так п'ло́хо там бу́ло // во́на пр'і́шла́ та 'д'ево́ч_ка /
'во́бшем д'і́жур'а́т' во́ни / дв'і́ / г'ла́вна вра'ч'і́ха і́ практ'і́кантка /
во́на при_б'і́гла по_б'і́гла / на́йшла́ ту вра'ч'і́ху да_ва́і ско_ре́і // а
од_на при́шла 'так_йа́к с'та́ла / йа пр'і́шла́ на_п'ра́кт'і́ку / да́к
ти_ш практ'і́ку́с'а // а во́на н'і́ / бо ў_не́й 'папа ве́лика 'ши́шка //
о_то_так нас і́_л'і́ч'а́т' // шо л'і́карств'і́ў ні_ма / 'мо́же у_вас
та_ко́го ні_ма / а ў_нас л'і́карств'і́ў ні_ма́є // де дос_тани́ш то_ї́
'вил'е́ч'і́ц'а / а_йа́к не_дос_тани́ш то... // ну 'ме́не с'лава 'Бо́гу
ц'і́ доста_йут' // хара_шо // у_же ў_ме́не та_ко́го / ха́й вес' ко́л_хо́с
с'ка́же шо та_ко́го з'а́т'а́ йа́к у_ме́не 'на́да по_шу_ка́т' ш'е / ха_ро́ши
з'а́т' у_ме́не // у_с'і́ ўди_ў'л'а́йуц'а́ шо дв'і́ с'вахи у_хат'і́ жи_вут' /
і́ 'мир'а́ц'а́ йа ка_жу́ ну та_ке за_ку́кліу́ 'будим д'ра́ц'а́ ч'і́ за шо? //

– Е.: *А ви в школу ходили?*

– Інф. 1: Да / йа ш'і́с'т' к'лас'і́ў 'кон'ч'і́ла / а то_д'і́ д'і́ўч'а́та
с'та́ли 'йа́кос' / 'того 'матир'і́ ні_ма́є / 'того 'ба́т_ка ні_ма́є так /
с'та́ли д'і́ўч'а́та бро_сат' / і́ти на_сви_на́рник // у_ме́не бу́ло /
'ба́т_ко заста_ў'л'а_ў у_ч'і́ц'а́ / а йа / а! д'і́ўч'а́та ра_бота́йут' а́ йа
'буду́ / от // ну_ї́ шо / по_шла́ на_сви_на́рник д'ва́ц'і́т'_п'а́т' год
од... / пі_к'ла́ там // ну_ме́не 'п'е́н'с'і́йа ні_п'ло́ха / по_на́шим ш'ас
ўреме́нам // у_ме́не о́ди́нац'а́т' 'тис'а́ч' 'п'е́н'с'і́йі / о_с' у_с'вахи
д'ва́ц'е́т'_ш'і́с'т' // во́на во́йен:а // во́на са_ма вра'ч' бу́ла во́йен'і́й //
с'і́м'на́ц'е́ти год і́ше не_бу́ло / йі́йі на_фронт забра́ли // і́_э́то
'ж'і́нка те_пер ні_чу́йе н'і́ч'о во́на // то 'на́да кри_ч'а́т' на_в'с'у //
[до ко́та] 'ах_ти́ бе_с:ов'і́сній ти́ бе_с:ов'і́сній / 'Ба́рс'і́к! / ше_ї́
не_ви_го́дно / ба́ч' не_с'та́ли г'ла́дит' так в'і́н і́ш'е_ї́ 'серди́ц'а́ //
а от по_ч'і́му с'лұ́хайте / о́це_ї́ ви ук_раі́н'ц'і́ / ну_ї́ нас до / до вас
пре_пи́с... / вот с'о́ра_ў'но 'мо́ва ні_та_ка п'ра_ўда? // у_нас і́л'і́
во́на ў_же ско_вер_кана / із_о_ц'і́ми 'ру́ск'і́ми / шо ў_вас та_ка́ / та_кі́й
розго_вор / а ў_нас со_ў'с'і́м д'ругі́й //

– Інф. 2: Та за_ч'е́м? / йа... // ми́ йа́к 'йі́здили́ / у
Дн'е_прад'з'е́р_жинск / до_д'а́т_ка [...] / од'і́на_ко́во шо ў_нас шо
там // од'і́на_ко́во / во́обще розл'і́ч'і́т' ... //

– Інф. 1: Г'ри́ша́ йа́ йа́к 'ви́йшла́ 'зам'і́ж / свек'ру́ха ме_н'і́
і́_ка́же // ну́ йа́ при_б'і́гла с_сви_на́рника́ а свик'ру́ха і́_ка́же /
«Ма_р'і́ко / п'і́ди́ при_не_си́ 'борошн'у́» // йа́ с'та́ла і́_ди_ў'л'у_с'а́ //
а му_жик м'і́ си_ди́т' і́ йі́с'т' / ве_ч'е́р'а́й // в'і́н на_ме́не ди_ви́ц'а́ /
а свек'ру́ха се_ди́т' на_по́лику і́_ка́же / «за_не_си́ 'борошн'у́» / а́ йа́

й'перве 'ч'уйу шо во'но та'ке // ну 'ладно ше йа'зик пед'в'ішений
йа ка'жу «мам / а шо во'но та'ке? / де во'но сто'їт' ч'і ле'жит' ч'і
шо?» // а в'ін 'каже / «а ти Мо'ло'д'ейе'ус'ка і не_пон'імай'ш шо» /
«ни_з'найу ка'жу Г'ришка шо во'но та'ке» / 'тоже мужи'ка Г'ришка
бу'ло зват' / а в'ін і 'каже / «іди му'ку зане'си» / во'на на'с'їйала
све'к'руха / і 'каже «іди му'ку зане'си» // а во'на ми'н'і ска'зала
«'борошн'у зане'си» / а йа с'тала і_ди'їл'ус'а / ка'жу «а шо_ж во'но
та'ке?» // а ў_нас п'раўда / йа ц'о'го не_ч'ула с'лова // то'д'і / о'дин
рас 'каже / «он 'вит'а'гни ч'угу'нок іс_печ'і / бо там ў_же ок'р'іп
ки'пит'» // н'е во'на 'ка' «дос'тан' ок'р'іп» // а йа ка'жу «Г'р'ішка
шо_ж...» / то'д'і ў_же да'вай йо'го пр'е... п'еткл'у'ч'ат' / ка'жу «а шо
во'но та'ке?» / «да он ди'вис'а ч'угу'нок ке'пит' із_водойу» // а во'на
сп'їци'ал'но на'ерно св'ек'руха / і о'то та'ке / ў_нас м'ног'і_м'ног'і
с'ло'ва не... 'тоже так йа ни_пон'іма'ла //

– Е.: *А які ще слова Ви не помітали?*

– Інф. 1: О'це... // а'бо ска'зала «по'дай ми'н'і 'кухол'» // йа
'тоже ни_з'нала шо во'но та'ке // а то'д'і ў_же йа оп'їят' ка'жу «'мама
а_йа'ке во'но?» / 'каже «к'ружку по'дай» // о'то та'ке // ни_пон'іма'ла
йа ц'і с'ло'ва 'тоже // то'д'і ше йа'кес' с'лово / за'була йа // за'булас'а
шо / і ше на_шос' во'на нам'ек'ну'ла // а йа ка'жу «йа ц'о'го с'лова
не_з'найу» // а'бо 'мене_ж 'мама ни_но'сила о'ч'іпок / це_ж
ви з'наєте шо за о'ч'іпок? // на_го'лову ў'країненск'і 'бабушки
над'ївали / та'ка йак / йак 'шапоч'ка // а во'на «ос' Мар'їко ти
ст'їрайеш / пост'їрай ми'н'і_ї о'ч'іпок» / і 'кинула // йа 'бач'у
йа'кас' та'ка 'шапоч'ка ч'і шо // ка'жу «Г'р'ішка шо во'но та'ке?» /
«да о'це_ж 'мати то'б'і да'ла ст'їрат'» // о'то_так / а_мати ук'ра... /
а_све'к'руха мо'йа 'дуже хара'шо по_ук'раїнск'і ба'лакала / а йа
так / ми ў_же... / п'раўда шо Г'р'і'ша 'ч'асто 'каже мо'ло'д'ейе'уск'і
да... // а на Мо'ло'д'ейе'уц'і от ук'раїн'ц'і // там воп'ш'е д'руг'ї буў
разг'овор // воб'ш'е / ну йа_с_от:у'да 'рано у'їхала / так йа ў_же тут
обру'с'їла // а так во'ни сов'с'ім по_дру'гому ба'лакали //

– Інф. 2: Та у_нас ў_с'ем'їд'їс'ат'їх го'дах / про'цент'їў
дев'а'носто ук'раїн'ц'їў бу'ло / а ш'ас бач' раз'бавилос' во'но / т'і
вий'їж:айут' ш'аз з_го'рада / в_о'ц'їх_ос' квар'т'їру заб'їрайут' /
с'у'ди пре'воз'ат' / 'кидают' / тут 'хатку йім 'куп'ет' йаку_небут' //
раз'бавилос' вот_так у'се / ш'ас про'цент'їў ши'їс'ат' 'може
ос'талос'а //

– Інф. 1: Да і ни'ма'є на'ерно_то //

– Інф. 2: Ну да // ў_с'ім'їд'їс'ат'і 'даже про'цент'їў дев'а'но-
сто с_лишн'ім 'даже бу'ло //

– Інф. 1: Ох у_нас і де'ревн'а здо'рова кол'хоз буў // о'це /
о'це бу'ла де'реўн'а / то'д'і зо... Пол'таўка о'це / ку'ди о'це ш'ас

'З'іна по'їхала на Пол'таўку / там у два р'ада бу'ло // то'д'і о'це за'ф'ермойу де'реўн'а бу'ла / ш'ас ни'має н'іч'ого там //

– Інф. 2: О'дирванка //

– Інф. 1: Е'ге О'дирванка // і о'це Куш'кул' // де 'Йура Г'реч'ка / о'це ви там бу'ли // о'це та... 'тож'е д'л'ін'ий бу'у // а ш'ас 'бач'іте у'же су'с'ім ни'ма // і о'ц'а Золото'ношка 'йак іс'то'о Ст'ер'іта'мака 'їхат' / так і'ше три 'дома бу'ло туди 'ї_по'ле п'р'амо // бу'ли... / де'реўн'а ве'лика бу'ла / ко'л'хоз ве'ликий бу'у // ой... / Г'р'іша 'йакос' ко'лис' і об'я'у'л'али с'т'іки / ра'боч'іх душ бу'ло / 'йа 'ўже_ї за'бу'лас'а шо / 'йак_то нач'іс... шо ка'т' 'посл'е во'їни ота'кого на'роду бу'ло с'т'іки / а ш'ас ни'ма ц'о'го на'роду // то та'ке // а 'ў_вас 'тоже_ж дере'ўн'і там / і та'к_ї_ж 'б'ецтву'їут' 'йак_ї_ми ч'і н'і? //

– Е.: *Да, різні є. Різні є деревні.*

– Інф. 1: Но_о'с'о син 'його 'їзди'у с'тарши'ї / сво'їм с'топом т'ім / сво'їми ма'шинами дес' во'ни там про'їж... // так 'Маша м'і'н'е 'йакос' пр'еш'ла сна'ха 'їхн'а да_ї_каже / «о, баб, ви гава'р'іт'е шо тут / ну / па'гано ми жи'ли / 'каже / 'л'уди 'їес'т' і'ше 'хуже 'каже вас жи'вут'» // во'ни 'їзди'ли ма'шинойу / із_д'іт'ки... / із_д'ітками і_з_т'ім // на'ерно дв'і / дв'і 'син'і [осені?] ч'і три? // і о'ґ'то / 'каже ше 'хуже 'ета / 'їес'т' де'ре'ўн'і со'ў'с'ім 'каже за'пуш'ен'і // а 'йак це од_вас Доро'шенко отс'та'у? // наш ук'раїнск'її //

– Інф. 2: Каб'зар' //

– Інф. 1: Кобза'р'і //

– Е.: *Не було його з нами.*

– Інф. 1: А ч'о це? / ви не зай'їж'али до_ї'ого? // в'ін о'то ко'лис' із_ук'раїн'ц'ами при'їж'а'у 'тоже с'у'ди // Ба'бенко тої 'мало / в'ін при'їж'а ну р'ідко ко'лі'ї / а Доро'шенко тої ч'асто // це 'може на_п'ен'с'її 'їже на'ерно // а мо бо'л'їе // то'д'і там 'йа'кас' Ма'р'їа / Ма'р'їа 'тоже // 'йа за'бу'лас'а 'йак 'ї'її //

– Інф. 2: Ну кобза'р'і во'ни_ж Л'в'ї'у / 'запат //

– Е.: *Із За'падної тут є?*

– Ну са... / Л'в'ї'у ва'ни // о'т'уда по_м'о'їем кобза'р'і //

– О'це кобза'р'і // 'ізо_Л'ва на'ерно да? / ч'і ви не_з'на'єте 'їхн'у ха'ракт'е'р'іст'іку? // о'це 'ета / 'З'іна з'на'є ат'ку'да во'ни // [...]

– Е.: *Фа'мілія Кобза'р'?*

– Інф. 1: Н'ет / во'ни... // н'ет тої Доро'шенко / а тої Бо'бенко / а кобза'р'і 'їх на'з'вали по_ук'раїнск'і // 'в'ід'е на'ерно Та'раса Шев'ч'енко ш'то_л'ї // шос' Та'рас Ши'у'ч'енко там пи'са'у 'ї_наж_же //

– Е.: *То ансамб'ль, чи шо то та'ке?*

– Інф. 1: Да_да_да_да_да // вот / ан'самбел' «Кобза'р'і» //

– Е.: *Так а хто, ви кажете, зі Львова?*

– Інф. 1: О'це_ж...

– Інф. 2: О'це_ж «Кобза'р'і» по_мо́йем во'ни о'т:уда //

– Інф. 1: У_йіх ви з'наєте 'тоже розго'вор д'ругий // у_йіх 'йако́с' ,соу'с'ім по_д'ругому о'ц'і / ба'лакайут' о'то і́з... / ко'тор'і з'і_Л'во́ва о'то //

– Інф. 2: Ч'о ви? // у_на́с с'т'іки дере'вен' / і у_ў'с'ех 'раз'н'і / розго'вори бу'ли //

[...]

– Е.: *А який раніше одяг був?*

– Інф. 1: Ш'ас йа вам ска'жу / а_йа'киї ў_нас?... / по́лот'н'ан'і ру'башки / сороч'ки // ше_ї с_п'іт:оч'койу / ота'киї ру'бец' по́лот'н'аний о'тутеч'ка // о'це о'тут 'мати мо'йа по'ши́йе с_кал'ін'кору а'бо іс_сит'чу / а тут по́лот'н'ане // йа 'помн'у о'це 'бат'ко м'ї / і_д'ад'ки мо'йі / во'ни хо'дили ру'башки по́лот'н'ан'і 'т'іки л':ан'і во'ни бу'ли то'нен'к'і / і ше_ї 'вишит'і о'це тут рука'ва 'вишит'і о'це / ворот'ник сто'йо... с'то́йка / і о'це ма'н'ішка 'вишита // о'це йа 'помн'у хара'шо // кох'ти 'вишит'і бу'ли // і ше_ї ў_мене бу'ли і д'їу'чатам йа сво'їм... // а ў_мене / йа од:ала 'З'ін'і ў_тої... // ўже ни_с'тала 'йіздит' н'і'куди ни_хо'дит' / ка'жу «на 'З'іна» // бо с'іраў'но д'їу'ч'ата не_над'інут' йі'йі // ну йа йак'би з'нала шо 'мене 'буде п'раў'нуч'ка та'ка л'убо'питна до_виши'ван':а йа / рушні'ки 'даже і_ў_му'з'еї од:ала / і_ше і_сна'х'і о'с' Г'р'ішин'ї од:ала // шо / на... / во'на «баб'ето 'может і'ше нам і приго'диц':а» 'каже // от // нас... / тут ми раб... / ми са'м'і виши'вали / г'лад':у х'рестиком // ну йа хрестиком не... не_шила / а г'лад':у йа виши'вала //

– Е.: *А штани чим підв'язували? Чоловіки. А жінки — спідниці.*

– Інф. 1: Ну йак вам ска'зат'? // ну йак во'ни називали? // ой за'булас'а йа // но йа з'найу шо о'це у 'мами ў_мо'йе́йі даї ў_т'о'ток так на_пугов'і́чка... / на_пугов'і́ч'ках бу'ло 'тутеч'ка / а то йа'к'іс' во'ни / 'кожа о'це 'бат'ко м'ї так 'кожа / йа'к'іс' 'р'ізаў і 'д'елаў 'пояс // а так йак о'то 'ран'ше_ран'ше йа не_з'найу // йа з'найу діт Пусто'в'іт о'це... / ви ў_Кив'ів бу'ли о'це 'тутеч'ке? // 'Кива Сте'пан / 'Кива Л'і́да / о'це // вот / так у_нейі у С'ц'опи був д'ід // так тої д'ід / ус'і́да ў_йо'го та... / ш'ас йа вам ска'жу / із_мо'чали в'і'р'овоч'ка та'ка / і о'це с'уди вс'тавит' / пи'д'йажец'а і_ї́де / каш'не ўсе ми см'їялис' із_його // о'то ўс'і́да в'і'р'овоч'ка іс 'того // і в'ін на'єрно і_ўмер ў_т'іх тру'сах / ч'і ў_т'іх шта'н'ах // от н'і'ко́лі йа на_йо'му ни_бач'іла і'нач'ої одеж'і / о'то в'ін ўсе_ре... / но в'ін ч'істиї укр'аї́нец' // С'т'опа с'уди ўже пре'йіхаў в'ін у'же ў_ш'колу хо'диў // о'то та'ке //

– Е.: *А на ногах що носили?*
 – Інф. 1: Са'м'і 'шили 'ч'оботи // са'м'і // о'це шоб_ми там
 'тапоч'ок і'л'і... / а то'д'і пош'ла 'мода...
 – Інф. 3: Ой // 'Боже м'ї / 'небо д'ране //
 – Інф. 1: Шо та'ке? / дош?
 – Інф. 3: Ну ко'н'ешно //
 – Інф. 1: А 'кор'їу не'має? //
 – Інф. 3: Да шо_ж не'має / прег'наў // це_ж над л'у...
 на'родом 'нада_ж поз'д'ївац'а / 'с'од'н'ї йа... / ви ўс'ї 'будете
 над'вор'ї сто'їят' бо йа_ж ў'чора 'ран'ше прег'наў // ох і л'ю'дина /
 ох і л'ю'дина! //

[...]

– Інф. 1: У_нас 'баба із 'т'откойу / во'ни ўже 'тоже по'мерлі /
 так во'ни 'са'м'і 'кожи' ви'д'е... ви'д'елували // о'то од'ну 'кожу
 'вид'елайут' / поло'шубок по'шийут' / і йа хо'дила ў_поло'шубку /
 о'то 'кожи са'м'і ви'д'елували і са'м'і 'шили // а о'дин ста'рик у нас
 'кожи ви'д'елуваў / так 'ч'оботи шиў // о'то по'шийе т'ї / сан'дал'ї //
 так сан'дал'ї од'н'ї по'шийут' / та'ке кої_йа'ку собе'рут' там 'кожу //
 це йак вам ска'зат' / на_ро'боту // да 'б'їл'ше бос'а'ком хо'дили // а
 та'к'ї сан'дал'ї по'шийут' іс_ха'рошеї 'кожи / це на_виход'ний // о'то
 так ми хо'дили // плат'ки пош'ли / нас то'д'ї_ж не_бол'но плат'к'їў
 бу'ло / то л':а'не по'лот'но / ха'роши / то'нен'к'ї йа з'найу ў_баби
 ў_мо'їейі бу'ло // і_ше на кон'ц'ї цв'їток виши'вайут' / і тороч'ки
 по'д'елайут' / о'то на'р'ад буў д'їўч'ач'її // а х'вартух об'їа'затил'но //
 і йа захва'тила ўже х'вартух // а о'це у 'мами бу'ло дв'ї зо'лоўки /
 мо'ло'д'ї ше д'їўч'ата / і'дут' на_улиц'у / спа'д'ниц'а і_гр'аз'нен'ка
 і / там дес' в'род'ї_ї порвате / ос' во'на х'вартух на'д'їла но'вен'к'ї
 пош'ла / на'р'адилас'а // ш'ас о'це 'виіде во'но / ота'ке 'даже не_виіде
 ў_х'вартус'ї / а то д'їўки хо'дили ў_х'вартус'ї / а во'ни н'ї //

– Е.: *А що таке торочки?*

– Інф. 1: 'Китиц'ї // бач / де ви ни_з'наєте / де йа ни_з'найу / а
 то... / а ў_нас о'то... та йа 'б'їл'ше ат_све'к'рухи йа_ж іс_сви'к'рухої
 д'вац'ат' два 'годи прожи'ла 'тоже // св'ї'к'руха... / йа йак 'виїшла /
 в'ін у_мене в_сим'н'ї буў три'нац'атий син / 'ета / р'ї'б'оно'ак /
 ў_тр'ї'ц'атом го'ду // йа то 'виїшла за_йо'го так йа 'б'їл'ше
 с_све'к'рухої прожи'ла йа'к... // понес'ло 'зам'їж ў_дейат'нац'ет' гот
 ч'орт'ї_ч'о //

– Е.: *А розкажіть, як ви заміж виходили. Як ви з чоловіком
 познайомились, як сватали вас?*

– Інф. 1: С'ваталі йа на св'ї'нарнику була / прийш'ла у_нас
 сва'ти си'д'ат' а йа не_з'нала // за'хожу / а ми з_ним дн'а за_д'ва
 ўпе'рет... / да 'год'їў три в'ін мо'роч'їў 'голову і_со'б'ї і_ме'н'ї //

а тоді йа за'хожу ї_в'ін сидит' і два 'д'ад'ки сид'ат' // а 'мама 'каут' / «а ч'о_ш ти доч'ка н'і...» / а йа ў_матер'і од'на доч'ка а ч'і'тир'і 'сина // «а ч'о_щ ти 'доч'ка о'це н'і'ч'о ни_кажеш?» / а йа ка'жу «а 'шо?» / «так те'бе_ж ос'»... як'раз на Пок'ров_ден' // «те'бе_ш приїшли с'ватат'» а йа ка'жу «йак с'ватайут' то хаї вас / а йа ка'жу ни_соб'і'райус'» // а в'ін п'і'т'ходить' / в'ін с'тарший 'мене / п'і'т'ходить' да 'каже «перес'тан' // ми ўже 'каже зас'ватали» / і_ў'с'о // о'так_от //

[...]

– Е.: *А що свати казали, коли приходили, пам'ятаєте?*

– Інф. 1: Йа пр'їшла во'ни ўже сид'іли // йа ни_з'найу шо во'ни 'бат'ку ка'зали да 'матир'і / но йа пр'їшла до 'коло по'рога с'тала нас 'хатка ниве'лика / а 'мама кае «а_ч'о_ш ти доч'ка ми'н'і н'і'ч'о ни_кажеш» / а йа ка'жу «а 'шо?» / «а те'бе_ш приїшли с'ватат'» / ну йа ка'жу «йак с'ватайут' то хаї...» / про'ход'! [у хату зайшов сусід] // у'то та'ке //

– Е.: *А як домовлялись про весілля?*

– Інф. 1: Ну... / по_ук'раїнск'і гу'л'али он 'З'іна нас 'тоже ўже захва'тила // но у_нас 'т'іки так // ш'ас 'бач'іте молод'і ни_ход'ат' / н'і'в'еста ни_ходить' к'ликат' / а тоді ви з'найете н'і'в'еста у_л'ентах / уў_в'інку // ну йа п'раўда ў_плат':і бу'ла / ў_кого так о'то 'кохту 'вишиту та спод'ниц'у над'івали // от / а йа у_плат':і бу'ла / о'то к'ликала на 'свад'бу / і ўсе // ко'н'аку нар'а'жайут' хара'шо з_звон'ками // 'ет'ім / ха'рош'ім р'ад'ном там... / 'йес'л'і з'і'мойу 'сани накри'вайут' / 'йес'л'і л'і'ітом таран'тас // о'то та'к'і... // ў_ме'не... //

– Е.: *А що таке тарантас?*

– Інф. 1: Кор'зина та'ка п'летена // та'ка о'то кор'зина ї_во'но о'то... ў_нас пр'етсе'датель' 'т'іки 'йіздиў та'к'і бр'егад'іри о'то та'ке / і о'то у_нас запр'а'гали йак н'і'в'еста б'і'ж'іт' //

– Е.: *Це тільки на весілля запрягали?*

– Інф. 1: 'Т'іки на_ве'с'іл':а // д'і'ч'ата о'це / д'і'вич'і'іри бу'ли о'це 'в'еч'ірі до жи'н'і... х'лопц'і'ў про'водит' до_н'і'в'ести / а н'і'в'еста тоді ве'де д'і'ч'ат сво'їх до_жин'і'ха // а ш'ас ц'о'го ни'має // а тоді д'і'вич'і'іри бу'ли // о'то та'ке //

– Е.: *А в чому були одягнуті, коли виходили заміж?*

– Інф. 1: Ну йа ка'жу йа... йа не... ук'раїнске не_над'і'вала / йа ў_плат':і бу'ла // а_д'і'ч'ата о'ц'і ко'тор'і пос'таршин'к'і ви'ходили 'зам'іж / т'і ук'раїнске над'і'вали // 'кохта 'вишита / ру'башка тоді ка'зали // о'це_ж тут 'вишите / от / і 'ета... // а ш'ас 'бач'іте ў'с'ому 'бі'лому // а йа напр'і'м'ер бу'ла ў_розовом п'лат':і / і тоді 'йакос' і_луч':е бу'ло / а ш'ас / ми'н'і ни_н'равиц'а ц'а о'дежа //

– Е.: *А що на дівичичирі робили?*

– Інф. 1: Ну о'це напр'ім'ер йак в'ін при'в'іў х'лопц'іў сво'їх / 'мама са'жали ў'с'іх х'лопц'іў / д'іўчата т'і ў'сторо'н'і бу'ли // угос'тили / при'ходим до'ього / там са'жайу'м' д'іўч'ат / х'лопц'і ў'сторо'н'і // о'то так // там д'іўчата сп'івайут' пл'асайут' // [...].

– Е.: *А які прикраси були? Дівчата одягали. Прикрашали себе?*

– Інф. 1: Н'е / н'е / ў'нас ни_бу'ло ц'о'го //

– Інф. 3: Ну шо на'миста ни_бу'ло баб? //

– Інф. 1: А! на'мисто? //

– Інф. 3: Да / се'режо'к ни_бу'ло ч'і_шо? //

– Інф. 1: Да се'режки о'с'о тел'іпайуц'а // а на'мисто йа о'це од:а'ла //

[...]

– Е.: *А з чого робили намисто?*

– Інф. 1: Купу'вали // ну то'д'і ви з'найете б'іл'ше 'ето ци'гани 'ето 'йіздили / прода'вали на'миста / йа з'найу йа у_мами ук'рала 'дес'ат' штук йа'йец' / і на'миста наку'пила // дак йа го'д'іў два йо'го хо'вала / по'ка 'мати за'була т'і йаїц'а шо йа ук'рала // а так / у_нас д'ів'ч'ата / а то'д'і ўже о'це пош'ла о'це заво'рушка / так у'же с'тали / ни'має ў'нас те'пер д'івич'іч'ір'іў / н'і // то'д'і бу'ло йак 'т'іки н'і'в'еста а'бо жи'н'іх ў'с'і на_гл'і'д'ешк'і їдем / ў'с'і! / ў'с'а де'реў'на соб'і'райе^{ча} / а ш'ас хот' ти упид'р'ад моло'д'і і н'іх'то_ї не_ви'ходит' / ш'ас ни'має ц'о'о йак то'д'і бу'^{ло} / 'З'іна ї_то захва'тила на'ерно ше 'наш'і о'бичайі / да? //

– Е.: *А що таке «глядешкі»?*

– Інф. 1: Ну о'це їдем у'веч'ір'і ди'виц'а на н'і'в'есту і'л'і на_жин'і'ха / о'це ў'нас нази'вали гл'і'д'ешк'і //

– Е.: *Просто дивилися чи щось робили?*

– Інф. 1: Ну йак гар'мошка заг'райе / так ми там витан'ц'овували / сп'івали пл'асали / а так... // ну з'найете 'йесл'і ў'с'іх... / у_нас родн'у 'т'іки_ш склі'калі да со'с'ід'іў на с'ваїбу // а так / 'йес'л'і ў'с'у де'реў'ну зват' так... / ни_х'ватит' і 'хати // то'д'і сто'лоў_же ни_бу'ло / а гу'л'али 'дома / 'хатки 'мал'ен'к'е / це ш'ас о'с'о / на дв'і ду'ш'і пост'ройілі ка'зарму / а то'д'і 'хатки ота'к'і_о бу'ли йак о'це // і гу'л'али сваї'би і_в'се бу'ло // на'гон'ат' із_бур'ак'іў у'то'го / само'гонки / гу'л'айут' 'ц'ілу ни'д'іл'у //

– Е.: *А готували що на весілля?*

– Інф. 1: Шо... / ч'ім году'вали?

– Е.: *Так. Чим гостей году'вали?*

– Інф. 1: Борш' кар'тошка / к'і'с'іл' і_ў'с'о / о'т'іх бле'н'іў... / а са'лат'іў о'це 'т'іки с'тали пон'і'мат' шо за_с'алати / а то'д'і ни_бу'ло

са'лат'іу т'іх / о'то ка'пуста да ота'кий гу'рок ў'б'іл'шки / і_то
ни_по'р'іжут' / а_покла'дут' так / 'хоч'іш ла'маї йо'го 'хоч'іш... / а
ш'ас у'же кул'турн'і / та'ка та'р'ілоч'ка / покла'де о'дин огу'рець і
та'р'ілоч'ка сто'їт' / са'мойі по'суди 'повен с'т'іл //

– Е.: *А як дітей виховували?*

– Інф. 1: Ви... 'вин'ан'ч'ували? // у_мене свек'руха бу'ла / йа /
йа ни_з'найу йак во'на йіх ко'хала / 'мене свик'руха // пос'л'едн'ого
І'вана у_перв'і клас од:а'ла і_са'ма у'мерла // 'мене ўсе свик'руха
ро'била // у_мене свик'руха дуже ха'роша бу'ла 'женш'іна / во'на
'дуже л'у'била мо'їх д'ітеї //

– Е.: *А як діти щось не так зробили, ви їх сварили, наказували?*

– Інф. 1: А'га дас'т' 'баба то'б'і нака'зат' // йа о'дин раз
ізн'і'н'іт' за_вира'жен'іе йак на... шос' во'ни ў_мене зробили / і
ўс'і п'ятеро за 'бабу / а_баба ота'ка ў'ширшки бу'ла / во'ни за_бабу
ту'ди схо'валис'а / а_йа сто'їу / а_во'на / ізн'і'н'іт'і ка ме'не /
«'лехше 'каже висрат' йак 'вин'ан'ч'іт'» / йак по'н'ан'ч'іш / а то'д'
ўз'найеш // так йа с'тала да ка'жу / «мам а_х'іба вам о'це 'жал'ч'е
'Тан'ку да переч'італа сво'їх / йак о'це Г'ришку?» // «от уз'найеш
ч'і ўну'ч'ат 'жалко / ч'і йо'го 'жалко» 'каже // та'к'і п'раўда / йак
с'тали о'с'о / у_Г'риши йа с'тала жит' / да 'Тан'ка ч'о'го напа'де
на_х'лопц'а а_ме'н'і так 'жалко йіх / даї 'думаю п'раўда // а_о'це
с'терво ц'і праўну'ч'атка так і'ш'е жал'н'іш'і // да ш'е ў_мене
і_Йе'гор о'там у_Г'риши у'тої ўну'ч'ок та'кий / йа на_йо'го... ізн'ім
так звиди'мос'а ру'гац':а / о'то ч'о'го_ни'бут' пристану да_йо'го
о'дин рас си'жу да ка'жу / «'балуйіш? / у'ход'і до_Ро'манов'іх» //
а в'ін си'дит' та на_мене 'каже / «ми вс'е Ск'р'іпн'ік'і / а ти хто
з'д'ес'?» / 'мене_ш фа'м'іл'іа д'руга / дак йа с'тала / 'с'іла даї
си'жу о'там на_ди'ван'і да_ї_думаю / і_п'раўда а_х'то_ж йа тут? /
у_мене соўс'ім дру'га фа'мил'іа / а во'ни ўс'і Ск'рипн'іки тут //
ка'жу / «Йе'гор іди до_Ро'манов'іх / ка'жу ех_ти д'ід Ар'тур» //
ў_його 'д'ешку зват' Ар'тур // а в'ін 'каже / «ти Туї а_йа Йе'гока» //
от_і_ўсе // ха'рошіі та'кий 'мал'ч'ік / 'Сон'а та 'хитра // 'кает «ти
Туї а_йа Йе'гока» //

– Е.: *А вас батьки як виховували, не сварили, не били?*

– Інф. 1: О'го / п'р'амо! // йа т'іх 'мен'ш'іх дак йа 'сама
с'тарша_ж у_йіх / і ви з'наєте ў_сорок_ўто'ром го'ду... // н'ет /
це 'Йурка ў_нас 'сорок... / у_т'риц'ат_диўйатом го'ду ро'диўс'а
х'лопч'ік // а_баба нам на_п'іж' да пода'ла по_та'кому г'рудоч'к'е
'сахару і_каже / «о'це вам б'рат'ік по'даў» // ка'жу «а_де_ж ви
йо'го ўз'а'лі?» / «у_ка'пус'ц'і» // і_тоже го'ло'ва зва'рила / уз'а'ла
'мен'ш'іх х'лопц'іў і_п'іш'ла ў_берех / у_ка'пус'т'і шу'кат' со'б'і
ш'е б'рат'іка / шоб да'ли 'сахар // а_г'р'аз' бу'ла страш'на / так йа

загрузла с'ц'іми д'іт'ми / так т'іх д'ітеї поўкидали на_п'іч' / по'мили / а_ми'ні 'баба хворос'тини та'кої да'ла шо йа_ї за'бу-лас'а ку'ди_ї хо'дила за_ч'ім // бу'ло ўс'ого ви 'думаєте ш'ч'е / ш'ас так с'тали_б зайаўл'ат' і_ска'зат' забе'рем д'ітеї бо д'ітеї ўби'вайут' // а_то'д'і отхворос'т'ат' так т'іки ну! // і н'ікому ни_по'жалуйес'а //

– Е.: *А по хазяйству ви допомагали?*

– Інф. 1: А'ягже // 'мама_ж_нас ўс'о ў'ремйа на_ф'ерм'і ти'л'ат 'порала / о'т'ец в'іт'і'наром // йа на'ерно 'год ў_дв'і'нацет' у'же ко'рову до'йіла // 'мама хл'іб у'кине ў_п'іч' і_каже Ма'р'іко о'це // то'д'і ч'ас'іў 'йакос' йа ни_пон'і'мала / да'і_мама 'йакос' / о'це г'л'анеш йак ота'ка 'корка 'буде на_х'л'іб'і то ў'же вит'а'гаї / о'то с_печ'і вит'а'гайу // а ў_мене і_д'іўч'ата ў'же пун'і'мали / пу'ду_ж на_сви'нарник а_во'ни_ж... // ц'а с_п'і'с'ат шис'того а та с_п'і'с'ат вос'мого ко'тора ў'мерла / 'тоже пома'гали // о'ноде йа ту і_то 'помн'у йак во'на дро'ва пи'л'ала ў_бол'ниц'і / 'мама й'іі ў_бол'ниц'і ра'ботала / а_во'но та'к'іх йіх на'ерно штук с'ім д'ітеї ў_йіх було ну_о'тож / так 'мал'ін'к'і ўс'і 'тоже // ми ў_де"реўн'і тут н'іколі було гу'л'ат' нам // фсе пома'гали //

– Е.: *А як хліб пекли, розкажіть.*

– Інф. 1: А х'іба ў'краін'ц'і ни_пи'ч'ут' хл'іб?

– Е.: *А як раніше пекли? На чому ви пекли? Дріжджів же не було.*

– Інф. 1: А ви і'мійте пра... те шо 'виду шо о'ц'і д'рож':і да? / н'ет ми са'м'і д'елали / у_нас сво'йі / он ха'і 'З'іна с'каже / йа ўсе ў'ремйа пек'ла 'даже йім на_сабан'туйі //

– Е.: *Розкажіть як. Як дріжджі робили, як тісто робили?*

– Інф. 1: Ну о'це йак д'рож':і напр'і'м'ер / зат'і'вайеш д'рож':і / ми на от... / як у вас? / у_нас 'каут' 'вис'іўки //

– Е.: *Ви так і кажіть, як у вас кажуть.*

– Інф. 1: На_вис'і'вках 'іл'і на_отру'б'ях / от // зат'реш йіх на_сто'л'і ро'с'ипеш / 'висохнут' / у_тор'бинку / і_по'в'ісиш / а_то'д'і йак 'нада о'це напр'і'м'ер йа с'о'годн'а 'буду за'парку за'пар'уват' / за'пар'у за'парку / 'вистигне / т'і / одиж'мут' //

– Е.: *А як запарку запарювати?*

– Інф. 1: Га'р'ач'ойу во'дойу кип'яч'енойу // хмел' 'вареній // в'і_ш хмел' пон'і'майте шо во'но та'ке? // о'то хмел' од'варимо / за'парим за'парку / і'ета... // а то'д'і 'веч'ер'і / ў'же 'веч'ер'і / 'веч'і'р'і йа ўч'і'н'айу йо'го // там с'т'іки во'ди ў'же_ж йа пр'і'б'лізно з'найу / і ним'ношко му'ки / то'д'і на_ч'а'си г'л'анула... //

– Інф. 3: Спи'таіте ў_мене йак ме'н'і тої хл'іб надо'йіў 'поки во'на на_сви'нарнику ро'била / з_ота'ких п'ір д'іўч'ата /

о'це ос'тине / о'це / о'це с'у'ди до'баўте / о'це перем'ішайте / то'д'і
пос'таў // йе'д'інств'ене шо / н'і_ўч'і'н'ала бо ру'ка / і у_п'іч' /
жа'роўн'і ве'лик'і а_йа // а_то все о'це'во 'д'елала / а те'пер ч'ос'
ни_хоч'ец'а / ни'йак не_хоч'ец'а // он хл'ебо'п'еч'ку ку'пила /
во'но ми'н'і пе'ч'е //

– Інф. 1: Йа_ж йіі ко'ліс' ка'жу «'Тан'а у'ч'іс'а хл'іп пек'ти
по'ка йа 'жива» / во'на 'каже / «о'це йа 'буду пек'ти? / йа вас накорм'л'у
'каже сво'йім хл'ібом» / ну ч'о_ш? // те'пер хл'ебо'п'іч'ку ку'пила /
те'пер пе'ч'е //

– Е.: *А ви вчиняли тісто... У чому ви його вчиняли?*

– Інф. 1: А ў_нас д'і'жа сп'іци'ал'на бу'ла // а_то'д'і о'то с'талі
'ет'і / бач'ки поку'пат' о'то зе'лен'і то / мал'і'рован'і / а то йа йек
са'ма хаз'і'ну'вала ше ў_сво'йему 'дом'і / у_нас сп'іци'ал'но бу'ла /
нази'валас' д'і'жа // а то'д'і за'м'ісім / то'д'і пе'дйіде / то'д'і на_лист
на_жа'роўн'і / і ў_п'іч' йак во'на пе'дйіде ўже хара'шо / ну хл'іп
ўс'і'да ха'рошій // а_ш'ас пши'ниц'і т'і'йейі 'д'етки ни'мае 'даже //

– Е.: *А ви пшеничний пекли?*

– Інф. 1: Пше'нишний //

– Е.: *Житнього не пекли?*

– Інф. 1: Йа са'ма ни_пе'к'ла йа ни_буду ка'зат' / а свек'руха
мо'йа ўсе ў'ремйа пик'ла // ну во'на йак? / во'на ўпере'м'ішку //
'трошк'і...

– Інф. 3: Д'іўч'ата / 'житн'і хл'іп і_йа 'йіла / з'найіте /
'ран'ше да'вали_ж... / ш'ас пши'ниц'у да'йут' с'вин'ам / а_то'д'і
да'вали 'жито / а_ва'ни ку'р'ам / дак з'найіте йак? / ба'ц'ки... / 'хати
ш'е бу'ли са'ман'і / о'так 'лави 'вистаўл'ат' / руш'ник рос'тел'ат' /
хара'шо з'найу ук'раиен'с'к'іі к'рас'н'ім / к'рас'н'ім та'к'ім
'вишити / полнос'т'йу к'рас'н'ім / і ту'ди ота'к'іі хл'іп / йо'го
на_ло'пат'і у_пе'ч'і / а_то'д'і йо'го ла'майут' і_уткам да'йут'
'кур'ам / і_о'так ў_каждом дво'р'і на_лав'і так ли'жаў тої хл'іп //
а_ми_ж отак'і_во / пе'ўб'і'жим забе'рем / іл'і с'мал'цем на'мажим /
'іл'і ку'сок 'сала 'дома / час'ник а'бо ци'бул'у з'верху / хо'ў_би ви
з'нали йа'ке во'но 'добре бу'ло / а_ш'ас н'іх'то ни_йіс'т' та'кіі /
а_то'д'і 'добрий буў // так ми то вору'вали / 'дивимс'а 'йес'і 'лава
ў_дво'р'і сто'йіт' / руш'ник рос'телений і ш'е рушни'ком на'к'рито /
а_н'і'чо в'ін ота'кен'кіі / і_то'д'і за'ч'ем о'то... / 'жито_от хл'ібом
пек'ли / о'то п'тиц'і да'вали хл'ібом це йа хара'шо 'пом'у // ну ми'н'і
с'к'ікі? / ну 'года ч'і'тир'і / це на'ерно... ну шій'с'атій год на'ерно
ший'с'ат_первій ўже буў // ну о'то хл'іб ми 'йіли // а ви з'найете
'в'ін_же ко'р'авіі / т'рец'а ч'асни'ком_же хара'шо / а'бо с'мал'ц'у
поб'і'жиш с_сково'р'ітки 'воз'м'еш / бо 'топл'ат_же 'наз'іму / о'то
с'мал'ц'ом іл'і т'ім / 'салом / о! / н'іх'то та'кого ни_йіў а_ми 'йіли //

– Інф. 1: Ну а мене свик'руха дак йак ро'била? / 'житн'її хл'їп пе^нч'е / так ота'кої ше / о'так на_пал'а^нниц'е по'робит' [показує жєстами] / а йа ка'жу «мам а_на'шо це ви?» / ў_нас у_Карнаушен'к'їў ц'о'го ни_бу'ло / а_це йак йа ўже приїшла ту'ди // «а ти_ж о'це ци'бул'ойу 'будиш 'терти?» / п'раўда // так 'люўко о'то нат'реш во'но пр'ам ўс'а цибу'ли'на там ост'аница // о'це та'ке //

– Е.: *А борщ йак варили?*

– Інф. 1: Квас с'таўл'али // ми квас ро'били //

– Е.: *А як квас робили?*

– Інф. 1: Ви з'найіте / о'це / о'це ш'аз бур'аки са'жайут' / 'кажут' борш'ов'ї / то'д'ї ни_та'к'ї бу'ли / то'д'ї о'то / о'це б'їлен'ке усє'редин'ї і_крас'нен'ке / о'то йак'раз борш'ов'ї / борш'ов'ї бу'р'ак // пр'ам у_ка'ждого 'тоже та / ма'к'їтра / ви з'найєте шо во'но та'ке? // о'то ў_ма'к'їтру закла'дайім / па'ч'їстим т'ї бур'аки / закла'дай^{ем} во'дич'койу на'л':ем / ну в'ін сто'їїт' 'може д'н'їў п'їят' 'ш'їс'т' / ну ни'д'їл'у / в'ін укис... а_йа'кїй 'добрий! / пр'ам ви з'найєте аж пит' о'хота / пи'ли йо'го // і_о'то йак с'таўл'аєм бор'ш' / ну то'д'ї_ж м'аса та'кого 'вол'у ни_бу'ло / ход' з_го'рохом хот' с_хва'солийу / ну шо? го'рох укинеш / бу'р'ак пок'ришєш / ка'пуста і_кар'тошка / о'ці'х та'мат'їў не_бу'ло то'д'ї / а_о'це так... / і_бор'ш' та'кїй 'добрий буў і_ў'сє // ш'ас йак нач'нут' 'тикати... //

– Інф. 3: Ко'нешно / нас п'їатєро 'с'адє / та йїх т'ройє / та ч'о ўже в'ін не'добрий буў? // а_йак у_мене 'т'їко йїх д'войє / так ота'ко / «Саша 'будиш? / Ма'к'с'їмка 'будиш?» / ота'ко_о за_ними // а_йак п'їатєро до на'б'їгайуц'а да 'с'адут' да ш'є тут п'їатєро дру'з':єї п'риїдє / а_с'т'їл ота'кїй дере'ўйанїй здо'ровїй сто'їаў ў_перв'їй 'хат'ї / дак ко'нешно 'будиш 'їїсти / ч'о ўже... / ч'о_ж во'но ни_добре? //

[...]

– Інф. 1: Ше му'жик у_мене та'к'її буў / 'зайдут' хот' і_дєс'ат' / са'жайє за_с'т'їл ўс'їх // кар'тошки напе'ч'є о'це ў_його 'перв'є бл'удо бу'ло кар'тошка ў'вєч'єр'ї // напе'ч'ут' кар'тошки / ка'пуста / 'сала 'тоже ко'ли йєс'т' а_коли і_ни'ма / а_ка'пуста ўсє в'єрєм'а //

– *Пєчєна?*

– Інф. 1: Пе^нч'єна кар'тошка / пи'ч'їн... га'ланку 'топит' / і на_пли'т'ї напе'ч'є // і та'ка 'добра кар'тошка! / ш'ас н'їч'о ни_йї'д'ат' // «'баба разв'є 'єта° кушайут'?» ко'лис' Йє'горка ми'н'ї 'кажє // «єт_тол'ко с'в'їн'їам 'вар'ат' так» // от // а_йїм 'нада з_мага'з'їна // он ш'аз «Пуз' гава'р'ат»... / н'єт / 'єта/ «Гово'р'їм по'казуйїм» / по'казуйут' шо потрав'їлис'а гри'бами // у_мага'з'їн'ї

наб'рали гриб'іў / он три / три ч'олов'іка в_од'н'її 'хат'і по'мерли / ш'ас йа ди'вилас'а // а_то'д'і ми мага'з'ін':і ни_бол'но з'нали // а_ч'аї пи'ли / 'тоже і_ран'ше ў_нас 'тоже пи'ли // так ви з'наєте ч'аї шо / 'сахарна св'ікла йак поїа'вилас'а ў_нас / ў_нас 'ран'ше ни_було тут 'сахарної св'ікли / а_бу'ла... / ну / йак поїа'вилас'а так_о'то нат'рут' / у_нас 'суш'ат' йї'ї / і в_тої... / у_сумоч'ку / йак ч'аї за'вар'уват' / 'сахарної св'іклої за'вар'ат' ч'аї / ой та'кії 'добрий! / пиї і_хоч'іц':а // ка'лина ўс'о ў'ремйа була // ка'лину 'тоже 'парили / іс_чайем пи'ли // гар'буз ва'рили / 'тоже 'йїли // ш'ас 'бач'іте по_рус'к'і 'кает' ар'буз це ка'вун по_нашому // то та'ке //

– Е.: *А гриби самі збирали?*

– Інф. 1: О'це т'і 'л'уди ў_мага'з'ін'і вз'али о'це ш'ас по_т'іл'і'в'ізору по'казували / уз'али гри'би / і ви з'наєте / в_обш'ім / сна'ха ў'мерла / р'іб'онок п'а'тиго... 'летн'її ўмер / і о'т'ец по'мер // о'це ш'ас / і не_з'найут'... / прода'вец': «ў_нас та'кого не_бу'вайе» / а во'ни 'т'іки поми... 'поминки бу'ли / і приїшли с_кладб'іш'а / і_с'іла сим'н'а са'ма ве'ч'ер'ат' о'то отк'рили 'баноч'ку і_по'мерли //

– Е.: *А у вас гриби були? Тут ви збирали?*

– Інф. 1: Соб'і'рали і_ш'ас соб'і'райут' // соб'і'ра... но ми 'ран'ше 'йакос' ни_з'нали ц'іх гриб'іў / 'ч'есно // не_пон'і'мали / ш'ас о'це муло'д'ож нас приу'ч'іла / а_то ми не_пон'і'мали 'ц'ого //

– Е.: *А які гриби збираєте?*

– Інф. 1: А йа о'це попе'таїте йа_ї ни_з'найу // йа йїх с'роду ни_соб'і'райу // йа_ї ни_з'найу //

– Е.: *А звірі в лісі є?*

– Інф. 1: Не... / да ў_нас 'л'ісу ни'має // у_нас ни'ма 'л'ісу // о'це о'це по'л'іс':а шо о'це л'есо'поласи і ўс'о //

– Інф. 3: 'Наш'і ч'ос' п'р'етки с'т'еп ку'пили / а_на'шо во'на йім? // ну дол'... баш'кир'і л'і'са не_дуже_ї прода'вали / руд... рудни'ки 'р'іч'ки // ў_нас_же 'р'іч'ка тут Куш'кул' тек'ла / о'то / о'там де ви но'ч'у... но'ч'ували тощ Куш'кул' у_нас... / о'це йак пе'тайеш у йа'кого не'бут' баш'кирина / в'ін 'кає «от'куда ви?» / «з_Золото'ношки» / «е'ге...» / «ну с_Куш'кул'а» / «а-а! Куш'кул'!» / от_о'ни з'найут' сво'є / от у'же дав'но не_жи'вут' / даўно ўже в'ін хах'лацк... 'б'іл'ше ста год хах'лацк'її / а Куш'кул' о'ни 'помн'ат' / і_бач' / 'р'іч'ка та Куш'кул' 'б'ігла / Те'руш... Т'уруш'л'а так і_ос'талас' ма'лен'ка в_Ашка'дар т'і'кає / а_наша поч'і'му_то 'кажут'... //

– Інф. 1: *А з'найіш поч'і'му?* //

– Інф. 3: Ну 'кажут' шо во'ни у'ходили вн'іч' і_рудни'ки за'били //

– Інф. 1: 'Шерс'т'у'шерс'т'у/о'веч'ойу за'били рудни'ки // о'це от... от_т'і'йейі де'реўн'і і_аж до_Пол'таўк'і / там на_Пол'таўк'і прут //

– Інф. 3: О'це ми до_д'ад'ка Мар'ка по'їхали / це там мо'їа 'род'іна Пол'таўка //

[...]

– Інф. 3: А Пол'таўка нач'і'налас'_о'це два Навод'рана / це мо'їйі 'бапки р'ід / Х'іжн'і'ч'енко це 'бат'к'іу р'іт // от / 'тамоч'ка йіх називали 'дев'ат' ч'оло'в'ік / і_земл'у 'баба ка'зала / йа пр'і'м'ерно з'найу де 'наша зим'л'а / 'тамач'ка //

– Інф. 1: 'Тан'а за_тої... / о'це за Х'р'іс'т'у І'ваноўну 'може ти т'рошки 'може шо з'найш? / шос' во'ни до'питували //

– Інф. 3: А_шо про_нейі з'найу? / йа 'т'іко з'найу шо / йак во'на ў'мерла йа та'к'іх мат'у'к'іу / шоб ма'їа ба'бус'а мат'у'халас'а / йа та'кого з'роду ни_ч'ула // пр'і'шла д'руга 'бапка до_нейі / со'с'ітка / і_каже...//

– Інф. 1: Васи'лиса бу'ло зват' / 'бабу йі'їі //

– Інф. 3: Йа так / так переживала ч'о мо'го / мо'їу 'бабу йак 'к'ішку звут' // йак ко'та / 'Вас'ка // а_то'д'і ка'жу «ба'бус'а аї_йак 'ваше те?» / «Вас'іл'іса Тро'х'імовна йа» // «а-а! дак ви так йак у_с'казк'і» // то'д'і йа по_д'ругому с'тала до_ц'ого імен'і од'носиц'а / но йа хара'шо 'помн'у йа ш_ш'коли приш'ла / і_ка'жу / у_К'лавд'ійі Ал'ек'с'ейеўні / у_нашого д'і'р'ектора ш'коли / там 'мати ў'мерла / ну ўна на'р'ідна 'мати йіі / свик'руха а'казуєца / ко'ли при'ходить д'руга 'бапка і 'каже / «'Вас'ко! / ти 'ч'ула шо та / Х'рис'т'а І'ваноўна ў'мерла?» // 'йес'і о'це ха ота'к'їй ма'т'ук буў / о'то п'лакали бап'ки / о'то 'нейі 'лайали / а_п'лакали! / а_с'л'ос с'ц'іко бу'ло! / а_то'д'і ўже роз'ійшлис'а так т'і шо... / сп'рашуйу «ба'бус' а_ч'о ви так п'лакали і так 'лайалис'а 'дуже / шо ми 'д'іти» / у_наж_же / це_ш ст'рого / це_ж ни_було шо мат у_хат'і буў / да 'Боже збаў! // а це 'бапка ко'тору ми ўс'іда л'у'били во'на нас ўс'іх 'вин'ан'ч'іла / і_вд'рух то'б'і та'ке то'б'і 'каже во'на 'каже / і о'на да'ваї тут рос'казуват' йак во'на 'поки во'на бу'ла над_л'уд'ми із_д'івалас' / а_то'д'і 'каже «наш притси'дател' при'шоў / і ми ў_тої_же ден' п'ішли йо'го про'сит'...» / 'хата йо'го тут ш'е сто'їт' он йак'рас 'прот'іу прав'л'ін':а // пош'ли с'разу про'сит' / аж на_ко'л'іна 'падали / «І'ван Де'нисович' прин'і'маї» / «ну 'даїте_ж ми'н'і хот' т'рошки 'дома по'бут' / да 'мене са'раї похи'лиўс'а» / ну ч'о'тир'і 'года во'ни ў'се_ш_таки / о'ни 'каже «ми йо'го умо'л'али» / в'ін 'каже дн'іу ч'ерес ч'і'тир'і ч'і 'ч'ерес п'ат' та'к'і пр'ін'аў / так ни_са'раї св'іі ни_поп'равиў 'н'іч'ого це це шо нам 'баба ка'зала // і то йа сп'рашувала де 'наша зим'л'а / во'на там по'ка... ка'зала ми'н'і /

о'це туди_во / ка'жу «а_йак ви 'вийшли за_нашого 'д'іда 'зам'іж /
 йак / вам 'бат'ко да'ваў?» / «'даваў 'каже 'земл'у / а_ў_на'с 'р'адом /
 то'д'і_ш 'каже 'дев'ат' се'меї пре'йіхало / і_м'і друг 'воз':е 'друга
 'р'адом ўз'али» / 'так_шо Новодра'ни і Хи'ж'ки бу'ли 'р'адом /
 «і_вот 'каже мо'йа зим'л'а йак'рас ке до_Хи'ц'к'іўс'койі» // во'на
 і_ска'зало с'к'іко 'бат'ко даў т'іі зим'л'і / 'найете / було шес'нац'ат'
 йак 'баба ў'мерла / от во'на нам пи'талас' рос'казуват' вот 'шо_то /
 ну от поч'іму ў_шис'нацат'... / ў_п'іс'ат_ш'іс'т' інти'ресно /
 а_вот ў_шис'нацат' поч'іму_то... // вот 'так_би йа 'ш'аз_би /
 'баба_б вер'нулас'а... // вот а'на м'ного хо'т'іла / вона ўсе ў'рем'а
 ка'зала / вот йа бу'ла це_ш п'іо'н'ер комсо'молец' йа / во'на 'каже /
 «ба'бус'а ви ко'ли ро'дилис'а?» / п'інс'іону к'нижку наш'ла / тиш'у
 вос'ім'сот 'вос'ім'іс'ат ч'іт'вертій сто'йіт' / «т'у-у 'кау ба'бус'а» /
 «йа ро'дилас' пр'і_ца'р'у Саш'ку / ни_з'найу 'кажут' ха'роший
 буў / жи'ла пр'і_Мико'лайу / 'ход'_би ни_йо'го прос'т'і'тутка о'та
 'н'емка / ше_б жи'ли 'лоўко / а_то при'шоў ваш придурко'ватий
 'Л'енін со_С'тал'іним...» // ну С'тал'ін нам то'д'і_ж за'пр'іш'е'но
 ўже бу'ло // а_от про_Л'еніна! / та х'іба_ж 'можна та'ке ка'зат'? /
 а_ба'бус'а си'диг' і та'ке... і_о'на то'го 'Л'ен'іна со_С'тал'іним
 с_полика / на_полику си'диг' 'б'іл'а 'печ'і і... // йа та'ка зла бу'ла
 на_бабу / та'ка зла! / 'думаю ну... / ну... / от_претс'таўте со'б'і // ми
 з'нали Хру'ш'оў па'ганій / нас буква'р'і Хру'ш'оў буў / йа 'перв'ім
 к'лас'і ў'ч'ілас'а / і_ми йо'го про'шли хара'шо / а_йо'го ў_окт'аб'р'і
 і_но'йаб'р'і з'н'али / і_нам ска'зали 'морди позак'рашуват' / ну йа
 ни_зак'рашувала н'і / так і_ос'таўс'а //

– Інф. 1: Ну 'жиз'н' пар'т'ійна бу'ла //

– Інф. 3: Ну ўже сест'ра 'посл'е 'мене пош'ла ўже ц'і буква'р'і
 за'пр'ітили // у_на'с 'жоўтого ц'в'ета бу'ли / 'жоўтого_ж да Гр'іш
 у_на'с бу'ли? [звертається до чоловіка] / тоі во'ни / а_ў_них ўже
 зе'лен'і / у'же там Хру'ш'ова ни_було / а_нам ска'зали шо... / а_в'ін
 так сто'йіт' з'_д'іт'ми так / йа хара'шо з'найу / так 'д'іти кру'гом
 йо'го і_од'но ди'т'а так 'д'ерже і_з'в'оздо'чка у_ди'т'ати на_груд'і /
 і_у'ни йо'му ска'зали / шоб нам ска'зали за'ч'ор... / хто за'ч'оркуваў /
 а_йа поч'іму_то йа з'найу 'точ'но шо йа йо'го ни_зач'ерк'нула /
 а_поч'е'му ни_з'найу // о'то та'ке / о'то нам 'баба та'ке про_ца'р'іў
 рос'казувала // а_то'д'і 'каже с'у'ди... / «а_ч'о ви с'у'ди ба'бус'
 при'йіхали?» / «та там зим'л'і 'мало бу'ло / на_Укра'ін'і ўс'іда
 зим'л'і 'мало / то п'лаўн'і то бо'лота то л'іса» / ота'ко 'баба нам
 ка'зала // а_тут 'холодно 'каже бу'ло з'разу / спа'с'іба баш'к'і'р'ам /
 нау'ч'ілі 'вар'ушки нос'ки в'азат' / ми_ш 'кае ни_ў'м'ілі / ми 'кае
 при'йіхали ў_сво'йему / о'то с'т'оган'і / ну_йа 'бач'іла на_Укра'ін'е
 йак кухвай'ки о'то / о'тета с'т'огане // о'це ў_ц'о'му / а_в'на 'кае

о'це ў_ц'о'му 'кае 'холодно тут хо'дит' / о'то баш'кирки 'кае нас нау'ч'ілі / 'ходили 'кае спец'і'ал'но у'чиц':а / во'ни 'каже 'ход'ут' йім 'тепло / і_то'д'і о'то о'веч'ок с'тали роз'водит' 'тутеч'ки і_то нас 'кае нау'ч'ілі п'р'асті і в'я'зат' / о'це 'каже од_йіх / от / од_баш'к'іроў та'ке нау'ч'іліс' / це в'я'зан':у // так то 'каже 'може хто і_ўм'іў то виши... виши'ват' ми 'каже ўс'і ў'м'ілі / а_от в'а'зат'... //

3. – Е.: *Розкажыць трышкі про себе.*

– Інф. 1: Шо / тут ро'дзіўс'а тут же'ніўс'а [*сміється*] / тут на'ерна і_поми'рат'_же 'буду //

– Е.: *Коли вы народилися?*

– Інф. 1: П'і'с'ат т'рет'іі // на_той гот у'же п'ен'с'іа ў_ета... ў_ап'рел'і / ўс'о // пос'л'едн'іі іа із_ра'ботаўш'іх / а_то у'с'а 'хата 'буде п'енс'іа'н'ери //

– Е.: *А до школы ходили?*

– Інф. 1: Хо'ди-іў [*протяжно і ствердно*] //

– Е.: *Скількі класів закінчили?*

– Інф. 1: 'Дев'ат' / по'том у_них ша'ф'ором / м'ехан'і'затарам // у'ч'отч'ік // [...]

– Е.: *А розкажыць про своїх бацьків.*

– Інф. 1: 'Бат'ка з_двац'ч'іт'вертого // у_вос'емс'ат_диў'іа'том ўмер / рак // 'тоже м'ехан'і'затар буў / ра'ботаў // буў п'лотник / д'іт Да'ниіла ха'рошій буў // а остал'н'і... // д'іт 'Міна / ні_з'найу ким в'ін ра'ботаў //

– Е.: *Як-як?*

– Інф. 1: 'Міна 'Міна //

– Е.: *Так называўся?*

– Інф. 1: Да_да_да / а_прап'рад'іт / той Паў'ло буў // цеі 'Міна 'Паўлавич / по'том Да'нііло 'Мінавич / 'Павел Да'н'ілавич і о'це іа Грі'гор'іі 'Паўлавич / і о'це пош'лі Ал'ік'сандр Грі'гор'ев'іч о'цеі... //

[...]

– Е.: *А як ваші предкі сюды перейхалі?*

– Інф. 1: Та 'тоже_ж 'земл'у 'нада бу'ло // 'із_за зе'м'л'і перейхалі с'у'дзі // по_дес'ат' дес'а'тін / це ў_ра'йон'і по_о'дінац'а'т' гек'тар во'ні ку'пілі тут / 'земл'і // а_по'том 'іа'кос' на_соб'ран'іі іа пі'таў / 'кажу «а 'іа'к_так ос' / з'нач'іт' це возвра'ш'айут' у'же 'ет'іх ос' / дво'р'ан'с'к'і з'ван'іа по'м'ес'т'а // а_де мо'іа зем'л'а? іа о'дін нас'л'едник ос'таўс'а» // 'кажут' «да ў_тр'і'ц'ат' го'да при_кал'ект'ів'і'зациі безваз'м'езна іа'к преда'лі / тепер не_шу'кайце» // і ўс'о //

– Е.: А було розкулачування? Розкулачували тут чи ні?

– Інф. 1: Бу'ло // бу'ло бу'ло бу'ло // за'лишн'е с'лово / раску'лач'ували // ос' у'нас / та 'Вов'ік І'ваш'енко ос' / 'тоже_ш / йіх роску'лач'ували // о'но 'етот... // 'ет'іх... / Гар'буж_же при'хо-диу' / тут по'р'атки на'водиу' / ў_граж'дан'с'ку во'їну // в'ін ком'і'сар продот'р'ада буў / і_тут 'тоже / ўот / йіх постре'л'али // о'ц'у 'Д'ейеўку спа'лиў / 'Д'ейеўка за'житоч'на бу'ла ку'лачна / от во'ни і спа'лили йі'ї // ў_мене ба'бус'а 'помнила 'каже // «т-т-т-т-т-т» // над'в'ір 'вишла с_церкви с_коло'кол'н'і пул'і'м'от на_уў'ч'арник б'йе / там б'іл'а'к'і сто'йали на_оў'ч'арнику / а_к'рас'н'і тут бу'ли о'це // 'так_шо... // а так шо ми... / то'д'і незада'валис' ми о'ц'ім / це ш'ас п'іт_с'тарос'т' во'но інте'ресно с'тало / а ў_молодос'т'і во'но не_інте'ресно бу'ло // 'можна бу'ло насоб'і'рат' / а ш'ас он... / у'же ў_кого ви спи'тайте? / ну_х'то? ну_ос' / і'ш'е ў_пам'ат'і 'теш'і / і_то во'на ўже 'мало з'найе // це 'наш'і_б_д'е'ди / ц'і_б_роска'зали_би шос' // а у'же... / во'но зат'і'р'айец'а / пот'і'р'айец'а // [заходить дружина, чоловік звертається до неї] та ос' пи'тайет'... //

– Інф. 2: Про роску'лач'ен':а?

– Інф. 1: А'га //

– Інф. 2: У_мене со'с'ідка / 'баба В'ірка 'Лисенкова бу'ла / дак о'на рос'казувала // йак нап'йец'а ч'олов'ік Сер'г'ій / о'так в'ідро ле'тит' у_нейі / «ах ти ку'лач'ка! ти ку'лач'ка!» / ну ми_ж мал'і 'нам_же 'ч'удно бу'ло ди'виц'а / 'Тан'ка та'ка йак йа го'дами / то во'на 'т'іко д'вац'ат_ч'іт'вертого і'йун'а ро'дилас' / йа д'вац'ат_ч'іт'вертого с'ін'т'аб'р'а // ўот / ота'ка ў_нас 'разниц'а / на_т'ри 'м'іс'ац'а 'р'іўно // а_то'д'і о'то ў_нейі сп'рашувала / йа ка «баб В'ер а_ч'о вас д'іт Сер'г'ій все ў'рем'а ку'лач'койу зве?» // о'на 'каже «а_ми роску'лач'ін'і бу'ли» / і_о'це з'найеш 'З'іна де во'ни жи'ли? [звертається до інф. 3] / де це пр'і'м'ерно це 'Бор'а Новод'ран / о'це... о'їн'ет де 'Воўка Г'реч'ка по_мо'йему тут 'ран'ше 'йіхн'а 'хата сто'йала / о'це йак с_си'ла вийі'ж':ат' / 'перва 'хата / у'тут во'ни жи'ли // і_о'на 'каже / о'на п'лач'е / споми'найе и_рос'ка-зуйе / кае «ноч':у при'шли а_нас 'семеро [...] ў_бат'ка / а_шо ў_нас бу'ло? / хр'ак буў / да'вали дру'г'іх сви'ней ос'ім'ін'ат' / жере'бец' буў / б'рали 'тоже 'гроши за_це / жирип'ц'а да'вали 'л'уд'ам / у'же ш'і'талис'а ба'гат'ім / а_ми 'кае са'м'і на_себе ро'били» / і_то'д'і / 'хурман 'тутеч'ко буў / в'ін буў жи'натий на_р'і'дн'ій 'т'отк'і мо'йіі 'матир'і // 'матер'іна 'мати і_та 'т'от... 'баба 'Ман'ка / йа йі'ї хара'шо 'помн'у / ту 'бабу 'Ман'ку / о'це во'ни 'р'і'дн'і 'сестри бу'ли / і_о'це в'ін буў жи'натий / у_йо'го 'д'іти ўже ў_ш'іс'т' 'м'іс'ац'іў ни_п'лакали ў_ко'лис'ц'і / у'так на'гайка бу'ла / йак в'р'іже дак те ди'т'а у_к... у_ко... / ота'кіі буў / со'в'ец'ку влас'т' уста'наўл'уваў //

і_ше бу_у 'д'ат'ко 'р'ідний у_матер'і / о'тутеч'ко ам'бар / за'пер /
і_в'ін од_воспа'л'ен'йа 'л'охк'іх і_ўмер / т'от'_Сашин 'бат'ко /
т'от'_Саши Са'рицинойі 'бат'ко / д'ід 'Йосип // дак о'це 'баба
'В'ерка ро'сказувала «приш'ли 'каже 'ноч':у / і_да'ваї все ви'тасковат'
все вики'дат' / а_мене_ш при'дане ўже бу'ло / де пла'ток де шо /
а_сороч'к'і_ж ук'раїен'с'к'і во'ни ши'рок'і 'каже / а_ми стой'імо
так т'русимс'а 'д'іти / а_нас 'каже роску'лач'у'йут'» / о'на_ї наз'вала
фа'мил'ію йа'когоз' 'д'ат'ка / наш дере'венс'к'іі / піди'шо_у і_каже /
«В'ірко о'с'о_де пла'ток / і та / с'витка» / то во'но ши'роке то 'каже
«схо'ваї» / дак йа пла'ток пид_г'руди схо'вала / і_ту 'каже с'витку
'тоже п'іт_со'роч'ку / ну_куди? / бу'ран 'кае над'вор'і / а_каже
«ш'ас 'каже 'вигон'ат' вас над'в'ір с_хати» // і_баба 'В'ерка 'каже
'ета схо'вала / і_цеї 'хурман... / це ш'ас 'парубок у_д'і_ўки 'шарит'
н'і'ч'о / ни_пост'іс'н'а_с'а 'кае 'руку за'суну_у ч'ерез_о со'роч'ку
'каже о'то ўсе ота'ко / ўс'у одежу шо 'каже захо'вала / тої ч'оло'в'ік
'каже сто'їт' ке бо'їц':а шо йа ш'ас 'видам йо'го / і_то 'баба 'В'ер-
ка 'кае «нас на_мо'роз 'вигнали / но в'ін 'каже вс'о_ра_ўно 'йакос'
схо'ва_у / жалос'м' / в'ін пр'етсе'дател' с'ел'со'в'ета йо'го пос'тавили /
в'ін ни_хо'т'і_у а_йо'го пос'тавили / і_о'то 'каже / нам о'то 'каже шо
з_о'тіх сунду'ка о'так 'каже / шо гр'ебо'ну_у там 'може мат'ер'йал
йа'к'іі 'може йа'к'іі / йа'к'іі 'може ч'об'іт ч'і_шо 'каже о'так / шо
'каже 'кину_у / ми о'так по_ўкри'ва... / а_ў_хату ўз'а'ли і_поч'е'пили
за'мок він за... / так ми ке п'іт_са'райем о'то ў_бу'ран_ка си'д'іли» /
так о'то 'баба 'В'ірка о'це ро'сказувала //

[...]

– Інф. 2: Так о'це ше... це про_роску'лачен':а ше йа 'помн'у //

– Інф. 3:: Роска'жи 'Тан'а шо ти ч'ула про_Гарбуза / о'ц'ого
шо тут попа'ли_у по_ўби'ва_у у'с'іх //

– Інф. 2: Йа шо ч'ула? / о'це на_Пол'та_ўк'і 'баба Бу'р'ач'ка
'Н'інк'іна 'мати жи'ла / тут тої Гар'бус бу_у ко'тор'іі ба'гатіі бу_у
'кажут' / о'це в'ін / ну там ви'дат' по_хат'і / там і_кр'іша та'ка // а це
дес'_о'там ўсе соб'і'ралис'а / пи'тали ў_старе'к'і_у / з_ў'реднос'т'і /
йа не_по'в'ір'у шо н'іх'то не_з'на_у / пи'тали хо'т'іли 'хату
востано'вит' йак р'евол'уц'о'нера йо'го дом // н'іх'то не_с'помни_у //
от ну_н'іх'то не_с'помни_у де йо'го 'ха... / да_неп'ра_ўда / о'ни ўс'і
сво'їе 'м'істо з'найут' / ўс'і о'ц'і старе'ки / то'д'і_ше ко'тор'іх ми
зас'тали...

– Інф. 1: О'це_ш 'баб'і Ли'с'енч'іх'і рад'н'а //

– Інф. 2: Гар'буз? //

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: Це не_тої Гар'буз // о'це тої в'і'дат' ко'торіі...
о'на... йі'їі разку'лач'іли / а це тої шо... но во'ни 'р'ідн'і бра'ти

бу'ли / 'т'іки поч'е'му_то тої шо на_Пол'таўц'і тої ба'гатії бу'у / а_поч'і'му Бур'ак'і ока'залис'а ў_йіхн'їй 'хат'і йа ни_з'найу // ч'і Гарбу'зи с'у'да Бур'ак'і с'... / 'овош'і ўс'і жи'ли [сміється] // а_тої там дес' жи'у / і_о'це про йо'о ка'зали / да бо'даї_би йо'го і_зим'л'а 'викинула / 'баба ка'зала си'ра / то шо в'ін при'в'ів із_Н'іко... бач т'і де 'каже... / із_Н'іко'лайе'у'к'і л'у'деї / і 'ж'іноч'ок ни_од'ну приве'ли і ке 'тутеч'ко ростри'л'али // ну о'с'о де наш'ли у_нас за_ш'колою / там о'то 'пам'атник_же сто'їт' //

– Інф. 1: А / да да ми нати'калис' //

– Інф. 2: Наш'ли / от ви'дат' о'це ц'і 'л'уди рост'рел'ан'і //

– Інф. 1: Мо'гилу 'рили / і на_ск'і'л'ет натк'нулис'а // зу'б'і'у не_бу'ло і 'л'ева ла'патка 'дирач'ка / 'пул'ка ат_на'гана / так ми а'куратно йі'ї там... //

– Інф. 2: І_баба ше нас ка'зала / 'каже «ми 'ноч':у над'в'ір не_ви'ходили ў_т'і годи» // 'кажем «а_ч'о ба'бус'?» // во'на ка'зала ўсе ў'ремйа 'вистр'іли о'тут ов'рах у_нас там йес'т' / о'там / о'там 'каже ўс'і'да 'вистр'іли бу'ли / 'каже / о'так бу'вайе хто 'ноч':у попа'дец':а / т'і'кайут' ско'р'іше ў_дв'ір / пед'води з_л'уд'ми / ви'дат' зі_Ст'ерл'іта'мака / о'це ви'дат' з_о'ц'іх кра'йі'у...

– Інф. 3: З_Нордо'у'к'і там 'б'іл'а...

– Інф. 2: З_Нордо'у'к'і ви'дат' рост'рел'уват' ос'у'ди пре-'возили // путу'му_шо 'каже 'вистр'іли во'ни ч'у'ли / 'баба 'каже / ну_бо'йалис'а 'вийти / ўот / «ми 'каже ми не_ви'ходили» // і ше 'каже з'найіте йо'го 'баба / 'мати ос' свек'рухина / Ма'р'іяа Саш'ка ро'дила / і_о'на о'то рос'казує 'каже / «да / хара'шо бу'ло / ко'ли о'то п'рийдут' 'б'іл'і // во'ни зер'но ў_нас куп'л'али / о'ни ўсе куп'л'али 'кон'ам / набе'рут' і_п'ідут' / а_й'ак к'рас'н'і п'рийдут' дак ўс'і хо'валис'а / бо х'лопц'і'у моло'д'іх да мужи'к'і'у моло'д'іх заб'і'рали ў_себе ў_ту ў_Ч'і'рвону 'арн'у» / 'арм'і'у / а йа да так... / у'же_ж / у'же_ж ро'дила ў'же д'вац'ет' ў'же_ж бу'ло / ну ч'о так 'баба 'каже К'расну 'арм'і'у па'гано? // а_т'і 'кае п'рийдут' ўсе 'виберут' ўсе забе'рут' / ко'го ростре'л'айут' / ко'го 'тамач'ко о'так за_шк'варники в_арм'і'у / 'б'іл'і так не... / 'йес'і г'рошеї не_бу'ло во'ни рос'писки да'вали шо тої 'онде // дак 'б'іл'іх ми ни_бо'йалис'а / шо_ка'зали назі'вали 'б'іл'іми / во'ни / во'ни 'каже ха'рош'і 'л'уди бу'ли // коза'ки ха'рош'і 'л'уди бу'ли / а_й'ак к'рас'н'і 'зайдут' ой_Боже! // то ми_ї бес_ско'тини оста'валис'а / і без х'л'іба / да_ї ше_ї х'лопц'і'у заб'і'рали // хоч'іш ни_хоч'іш но'сил'но / кри'ч'ат' 'будиш дак ше_ї шти'ком 'каже по'луч'іш // о'це / о'це йо'го 'баба рос'казувала / о'це йа з'найу //

– Інф. 1: О'це і_Тол'а рос'казува'у / ос' кол'госп тут у_нас / роску'лач'ували / ш'веїна ма'шинка бу'ла / ўс'о'го ку'лак // а_шо

то'д'і? на'р'ад да'йут' на_с'ел'са'в'ет 'дес'ат' ч'оло'в'ік кула'к'іу /
от претсе'дат'ел' к'рутиц'а // 'дев'ат' на'шоу де'с'атого не_на'шоу /
сам де'с'ат'ім п'ідеш // на_Солоў'ки //

4.1. – Інф. 1: Ё_хат'і 'тепло //

– Е.: *Нагопили добре.*

– Інф. 1: Та / 'топи'ц'а не... не наба'гато / ну на д'воіку д'іт
укл'у'ч'іу // хара'шо шо газ йес'т' // да у нас і хара'шо було / о'тут
була га'ланка / ви'ходила с'уди / у с'пал'ну во'на там // пле'ти
не_було / а та'ке обогр'іван'і'е / п'йати ч'і се'ми обо'ротн'а / а
там п'іч' / у_нас у_хат'і н'іколи не_мок'р'іло / 'тепло було //
хара'шо // ну к_ут'ру да // 'в'ікна з_вечора наг'р'іуц'а / а тод'і
йак понамер'зайут' / і те'ч'е з_в'ікон / а с'іч'ас красо'т'ен' // ви
удво'йом з_Укра'їни? / на Укра'їну пом'ч'іт'ес'? //

– Е.: *'Так.*

– Інф. 1: О'то там сво'йім 'мамкам / ко'му там / с'кажете хот'
і не_з'найіте а гомо'н'ат' так / пр'ів'ет за вас / шо ви при'їхали /
о'так // а то йа_ш ка / йа була / с'танц'і'йа Шеў'ченко / по'с'олок
Греч'коўка // 'т'отка там жи'ла // да о'то / да шо там 'можна з_ним
по'бач'іт' / во'но / ми ў_вагон'і з_реста'рана не ви'лазило / а йа
'коло ч'емо'дана си'д'іла / н'іч'ого н'і_по'бач'іла // ну і 'ладно /
побу'ли // дех'нули т'ім 'воздухом / ро'д'іт'ел'і де 'наши //

– Е.: *А землю не везли з собою сюди? Не набирали землі?*

– Інф. 1: 'Може й_наб'ірали // во'ни наб'ірали з'найеш шо? //
ў_ме'н'і все свек'руха / во'на_ж ста'ра_ста'ра була... // гн'іт на
ка'пусту 'камн'і везли / 'може там не_буде гн'іт на ка'пусту // і
вез'ли / с'уди / і о'то п'ірали на со'б'і // гн'іт на ка'пусту 'може
не_буде / а за_земл'у не_з'найу / 'може й_пр'е'возили йа'ку
ж'мен'у // при'їж'з'али // хода'к'іу нан'імали да / г'роши
скла'далис' / і то'д'і заку'пали о'це 'земл'і / 'земл'у //

– Е.: *А не казали, скільки грошей коштувало?*

– Інф. 1: Н'і / н'і / то'го_шо 'баба ше то'д'і йак це 'д'ело
'д'елалос' / во'на ше / може ше й_не_зам'іж':у була свек'руха
мо'йейі ше не_було на_земл'і / во'на ш_ч'е'тирнац'атого 'году // а
св'ек'руха о'то із вос'ем'сот деа'носто... / да не_з'найу // д'руг'іі раз
'каже 'мати ка'зали шо йа в'род'е з_деа'носто вос'мого / а 'пище'ц'а
з_деа'носто п'йатого / а 'бат'ко ў_йо'го з дев'а'носто_первого /
вос'ем'сот дев'а'носто_первого / старе'ки // ну в'ін при_ме'н'і три
'годи по'жиў і тоі / уш_ч'ім'л'ен'і'е гр'іж'і // не по'їїду ў_бол'ниц'у /
хот' у'бийте йа не по'їїду ў_бол'ниц'у / не_нужна во'на ме'н'е / н'і //
у не'д'іл'у гул'аў_пл'а'саў / у'вес' ден' / тут од'н'іі 'д'іу'ч'ін'і во'на

те'перу'же не_д'і'їч'іна / с_п'і'їс'ат с'ід'мого 'года / год'ікгу'л'али /
род'н'а 'наша / Карпен'ки // пл'а'саў у'вес' ден' і / до'дому при'шоў
і / на 'другі ден' у'мер // ши'с'ат с'ім год було / а_баба 'п'іс'л'а
'його / т'риц'ат' три 'годи жи'ла // доў'ген'ко // а жи'ли / перенес'ли
шо ка'жу / л'уди жи'ли бач' / тод'і і жи'ли 'доўго // перенес'ли шо //
і ў_т'ур'м'і си'д'іла / аж на 'Дал'н'ом Вос'ток'і // а о'це / о'це ма'ле
'було три 'годи ос'тавили / ноч'у'ваў де пид_с'кирдойу / де йак //
так / і во'їна // ми хот' не_бач'іли и_то'го / і не_ч'ули г'рохот'іў /
хот' стра'дали тут у во'їну да не_бач'іли // а Укра'їіна / вона /
ў_нас сна'ха з Укра'їіни у_п'і'їс'атом го'ду пре'йїхала до_т'оток
с'у'ди і б'рат м'їі уз'аў / йї'їі дак 'каже / у_б'ерез'і 'тоже о'так
во'їни у_Пол'тавс'к'їі 'област'і / ў_Безбо'роў'ках / а_там дак о'копи
поко'пали ў_б'ерез'і / і_о'то там си'д'іли / і 'жаби там п'лигали
коло_їїх // хто бо'йаўс'а / ви'лазиў / од'на ў_нас у'же ў'мерла / да
'каже... // ви в_Мар'ка були на По'л'таўц'і? //

– Е.: Були.

– Інф. 1: О'то йо'го 'ж'інка 'Дун'а ў'мерла / то во'на ма'лойу
бу'ла пид_н'емц'ами // 'каже та'к'і 'жаби // спиш і во'їни за'лаз'ат' і
ў_пазуху л'ізут' не то шо л'а'гали_ж і / і там росте'лалі шо йїм да
л'а'гали // а 'н'емц'і позах'ватували / 'хати позах'ватували // ну йак
іш'ли на Моск'ву / не_заїмали н'їкого // і ў_хат'і о'це 'нада йо'му
пу'луч'ку йа'ку_не'буд' / пе'дїде / оч':ек'месиў / 'каже / а ти се'ди
'т'їки де'вис'а // 'н'емц'і о'то / ну не_ўби'вали // а йак на'зад іш'ли /
ойо'йо шо ро'били // о'це_ж 'наша сна'ха ўсе і_бач'іла // со'с'ед'і /
ў_нейі 'бат'ко буў тої / во'їен:иї / і кому'н'іст / так бу'ло / і_со'с'е-
д'і преда'ли // в'ін з'разу_ї по'гиб 'т'їки во'їна нача'лас' / в'ін дес'
по'гиб з'разу на передо'в'її // а 'мат'ір р'їшили по'в'ісит' / шоб
'д'їти ос'талис' / у_нейі ше брат буў / тої / і_во'на о'то 'каже до-
же'дала / до шо / ос'_ос' / в_о'дин ден' / не_з'найу і_ко'ли
ч'і / йа'кого ч'іс'ла // 'каже / 'вил'ізла 'мати / 'каже / п'їду до
сест'ри сест'ра там у_д'ругом о'коп'і // с_Тан'ейу та з'_д'їт'ми
попрош'чайус' / бо за_м'нойу с'о'годн'а пр'і'їдут' // і_прев'їязу'їт'
до_хвос'та / до_ко'н'ачого / і на_гору 'т'анут' / не_хоч'еш іти /
'будеш 'волоком / а то_ї б'ї'жи / йак ко'н'ака 'буде йти // і л'у'деї
'гон'ет шоб ди'вилис'а // і л'у'деї / з'р'ел'ішче // а'га / 'вил'ізла
о'то да / і_сто'йала / ко'ли_ж із_го'ри 'кон:иц'а 'така не'сец'а /
а во'на спере'л'аку ў'пала / 'каже о'це ме'н'і ўже ўсе / о'це 'д'їтки
ўсе / ни_по'бач'іла не_Тан'і ни_д'їтеї н'їкого / о'це_ї у'се // а
ко'ли_то к'рас'н'і / 'наш'і / і о'то / і по'перли то'го 'н'емц'а / дак о'то
о'нисто'жаў / па'лиў ўсе / о'нисто'жаў // о'то так ос'тав'іли 'ето /
попропа'дали л'уди с'т'їки // а ми хот' не_бач'іли / ми стра'дали
но... // у_нас 'рад'іво бу'ло // ми жи'ли там де Мар'ко / де ви ў'чора

бу'ли то 'наша 'хата / і ота'ке 'рад'иво / ви не_бач'іли н'іколи
та'кого / о'це ота'кий круг / і т'ім / йак у т'ім... / бу'мага та'ка тоу'ста
у'шита / і 'зам'іст' ви'дат' антени ота'ка 'голка про'танута с'уди і
там рад'ів'це_ж оте вс'тавлене / і 'кажде 'утро соб'і'рали_ж ж'ін'ки
і с'лухали йак Л'ів'ітан і 'в'ес'т'і з_ф'ронта / кре'ч'ау на_в'с'у
'душу / а во'но у_хат'е у_нас то'пит' 'н'іч'ім / там ш'іс'т' к'із'а'ч'ін
покла'дут' шоб зго'р'іло / у_нас к'із'ак з_на'возу ро'били / 'хата
'мокра / с'т'іни з'і'мої / до 'мати поси'лає б'рата / ниве'лич'кого //
'кажут' / С'т'опа / дер'жис' с... / ниг'рамотне / ни'уч'ене // держи'с'
отак за_оту п'роволоч'ку за_голоч'ку / а в'ін в'із'ме 'пал'ч'іком
за оту ви'дат' антена / во'но йак заоре на_в'с'у 'хату / шо йа
невелика бу'ла і_то 'помн'у // о'це так ми жи'ли у_во'їну / ну хот'
ни... / г'рохота ни_ч'ули / ни_бач'іли // а ти 'д'іду да'леко? //

– Інф. 2: Шас //

– Інф. 1: Ну а у 'важ_же / ро'д'іт'іл'і у_вас із_йа'кого 'году
ро'д'іт'ел'і? // п'ісл'аво'їен':і / е'ге? // п'ісл'аво'їен':і // а у_нас... //
тут хот' о'ц'і т'іл'іх'вони 'ход'_би бу'ли да_зас'н'і'мали / шоб
зас'н'і'мали дак / о'то жи'ли у_нас о'до до'рога бу'ла / там за о'т'іми
'вербами / шо отак у_то'му / ви'сок'і бере'га 'були ви'сок'і! / це во'но
у'се 'с'іло / і там о'то во'да бу'ла 'копанка і_ви'сокиї мост'ок / і о'то
на_город 'йіхали вс'і'да проз_нас / іс_ф'ронта ішли проз_нас /
і_ми о'то ота'к'і стой'імо жди'мо хто п'риїде / ч'іі 'бат'ко п'риїде /
і б'іжи'мо хто шо... // а пр'і'но / а_гостинц'а при'носили // хот'
по_ота'к'іі по'душечк'і а'бо по раф'і'наду // ну 'л'уди по_разному
да'вали / хто 'б'едно_б'едно жиу дак тої / у нас о'дин 'д'ад'ко
дак у_ж'мен'у наб'і'рау да да'вау / дак ми т'і'кали шоб од_нас
не_заб'рали т'і канх'вети // а од'на 'т'отка бу'ла / та'ка / бага'тен'ко
жи'ли / 'оч'ін' хара'шо / а д'ід ни_з'найу ч'і у_труд'арм'іі буу / но
ни на_ф'ронт'і / на'ерно / дак... // оту раф'і'надину на ч'ети'р'ох
рос'кусувала і_отак... / а ми ла'дон'і дер'жали / із'лижемо
і_по'перли // 'рад'і з'лизували шо пл'увала / вс'і рав'но гостинец' //
так ми прожи'ли // вої'на / там 'б'ед'ні 'л'уди / постра'дали // а
мате'р'і_ж н'іколи 'дома не_бу'ли // уй'а'зали хо'дили / хл'іба тут
ха'рош'і бу'ли / ба'гато / ко'н'акойу // о'то мал'і бу'ли у'же п'ісл'а
вої'ни о'це / дак по'гонич'і бу'ли // не'ко'ли_ж не_бач'іли ж'н'еїка /
дв'і ко'н'аки запр'а'гайуц'а / а_спе'ред'і ко'н'ака од'на і_сидит'
ма'лаї на ко'н'ак'е шоб... / по'гонич'і називалис' / по'гонич'і // а
ба'би о'то уй'а'зали / сно'пи да / скир'ду / шо т'і'ки... / 'мати н'іколи
'дома не_бу'ла / н'іколи_н'іколи // отак ми ро'б'іл'і // дай Бох
шоб ни_бу'ло вам 'д'етки ни'йакої вої'ни / шоб ви жи'ли хот'
'мирно_мирно // йа_ш ка'жу / сиди'мо п'лач'емо / 'йісти 'хоч'ем //
у_нас 'мен'ший брат с_т'р'іц'т'_шес'того / та'ка 'мордочка бу'ла

його к'ругла / в'ін сил'нен'киї / с'аде ў д'ругому кут'ку
на_пе'ч'і / а ми с_с'тарш'и'м коло того / і п'лач'емо йісти 'хоч'ец'а /
в'ін т'іки 'дивиц'а // 'мама п'риїде да_тоже п'лач'е / н'ічого йісти /
н'іде н'іч'ого не'ма //

– Е.: *А репресовані були у вашому селі?*

– Інф. 1: При... / були // і... / і з_Моск'ви... / т'і л'уди / ви
шо о'те... / із Моск'ви бу'ли / р'адам коло нас / о'то де Мар'ко о'то
живе / ше р'адам ха'та там бу'ла / у_йіх йа з'найу / 'помн'у шо
бу'ла на_квар'т'ір'і із_Моск'ви // дак во'ни 'думали шо / пше'ниц'у
н'іколи не_бач'іли / і колос'ка не_бач'іли / 'думали шо хл'ібина
ро'сте на_кус'ту // о'тета хл'ібина шо во'ни 'йіли // ч'о ўже во'ни
так'і бу'ли / порт'ниха та'ка бу'ла / си'д'іла ши'ла / а му'жик
на_ф'ронт'і / а_то'д'і йак во'на о'то 'кон'ч'ілас' дак / хто 'живий
буў дак пр'ійж'з'али 'семйі заб'і'рали // од'на не баш'кирка /
та'тарка бу'ла / у'се хо'ди'ла поб'і'ралас'а / а'бо 'заїде ў_хату да
о'то хто ук'раде де ў_кого шо з'іс'т' / а'бо ноч'у'ват' поп'росиц'а /
дак у_п'іч' 'ноч':у за'л'ізе // 'холодно / о'но за'л'і... 'утром 'вил'ізе
ў_саж'і ўс'а ч'істо // Хват'і'ма / би'ла //

– Інф. 2: У_саж'і б'ідо'лаха //

– Інф. 1: У_саж'і ўс'а Хват'і'мата / е'ге // а л'ітом на_вигон'і //
ч'а'пан хтос' та'кий йі даў / тої д'л'ін'иї зво'ротн'іи во'но // ко'ли йак
при'йіхаў му'жик / во'йен'иї / г'ін'і'рал йа'киїс' іна... / не_з'найут'... /
от не_помн'у йа'ка ўже ма'шинка бу'ла / но при'йіхаў // і_о'то йі'йі
заб'рали дак... // і'ше бу'ли 'дал'ше од_нас / 'тоже во'йен'іх ж'ін'ки //
ну ч'о'го_ж во'ни так'і безоб'разн'і бу'ли? / ў_хат'і жи'ли о'то / у
т'іі / у / Ке'рилов'іі 'хат'і ў_Ч'ух'нов'іі жи'ли // [...]

– Інф. 1: І ў_саж'і / так'і бу'ли г'р'аз'н'і ж'ін'ки о'то
во'йен'іх // а'га / дак брега'д'ір б'і'гом зас'тавиў у_кого 'бан'а
бу'ла / нато'пили 'бан'у / да пере'мили' йіх / шоб не_пустит'
так'іх г'р'аз'н'іх // е'ге де ўже хто йа'ку о'дежку о'то назда'ваў де
ч'іс'т'іша //

– Інф. 2: Кру'гом ске'таліс'а //

– Інф. 1: Ске'таліс' / і_голо'дали / і_поб'і'ралис'а поб'і'ралис'а
хо'д'іли //

– Е.: *Не хотіли працювати вони так, як українці?*

– Інф. 1: Н'ет н'ет н'ет! / не_ро'били н'іч'ого / во'ни н'іч'о-
го не_ро'били // ха'о'дили поб'і'ралис' / о'то / хто шо дас'т' 'йіли //
ой г'р'аз'н'і! / а ч'о_ж во'ни так г'р'азно жи'ли ни_на... / а ба'гато
ў_нас бу'ло ба'га... // то'д'і 'ранен'іх / 'ранен'і бу'ли о'то / тої коло_нас
Ахва'нас'іі буў то'д'і на Моло'д'ейеўк'е ше там / бага'тен'ко бу'ло
му'жик'іў / с'у'ди із_того / приси'лали / а то'д'і... // попоже'ни'лис' /
поже'ни'лис'а да / до'дому 'йіздили п'раўда / вийі'ж':али і вер'таліс'

на'зад // бо йа знайу ше в_Ишин'байі ў_т'отки жи'ла / ў_сорок с'ід'мом го'ду / ўто'ром к'лас'і у'ч'ілас' дак... [...] // на квар'т'ір'і жи'ли мо'ло... / ожи'ниўс'а тут // а чо'го в'ін 'іл'і 'ранений 'дуже буў / а мо'ло'диі / 'дес'_то 'може о'так з_д'вац'ет' ч'і'ет'вертого_п'йа-того 'года // і сим'н'а ўсе_п'іс'ма с'лал а_то'д'і на Укра'їну по'йіхаў / і 'ч'ос' при'йіхаў / бо_ї тут ди'тинка бу'ла / си'д'іла // ў'с'ого на'бач'ілис' 'Господи // тут 'тоже бу'ло па'гано // ну хот' 'грохота ни_бу'ло / не"бу'ло // т'і само'л'оти ре'вли / ди'вилис' ми / сто'йали йак / у_неб'і л'і'тали //

– Е.: *А ті жінки самі приїжджали? Без дітей були?*

– Інф. 1: О'це йа / йа_ж 'тоже ни_дуже ве'лика / о'це шо поб'і'ралас'а / ка'зала і_ше бу'ли / дак ни_бу'ло ди'тиниі / а т'і ми'н'і 'кажец'а 'тоже бу'ло йіх там штук ч'о'тир'і 'іл'і с'т'іки ў_хат'і жи'ло / шо гр'азно'та бу'ла // 'може і_бу'ли 'д'іти / ми дали'ч'ен'ко так бу'ли / да шо ми'н'і там бу'ло / ч'е'тир'е 'годи / п'йатиі // дак / о'то... // так ми 'д'етки [...] йа_ш ка'жу // на'бач'ілис' 'л'уди // ўсе //

– Е.: *А якщо жінка народжувала дитину без чоловіка, то народ якось обсуджував її?*

– Інф. 1: Су'дилиі / об'сужували / об'сужували // у_нас ў_су'с'ед'ах / ну во'на бу'ла ко'н'ешно пожи'лен'ка так 'баб'ка / а доч'ка у_нейі бу'ла ро'весниц'а 'мойіі 'матер'і / а ро'дила во'на ў_д'іўках / йак ўна ў_ч'ітирнац'атом го'ду хо'т'іли поже'ниц'а бу'ла бе'ремена / а_йо'о заб'рали на_во'їну ў_ч'е'тирнац'атого 'года / і_ўбили // а во'на ро'ди'ла / а ну 'в'ін_же йі'йі не_браў н'і'ч'ого / ни на_п'разники н'і'куди ни_ви'ходила / зако'лише де'тину ў_хат'і о'то / а са'ма за_са'райем си'дит' / шоб м'і'ж з_л'уди не_ви'ходит' / ни_по'казувалис'е // опсуж'дали 'л'уди / опсуж'дали / хто наро'диў / суж'дали //

– Е.: *А як називали таких дітей?*

– Інф. 1: Да х'тозна йак йіх на'зи... // 'йаг_же йіх на'зи... / а нази'вали 'йакос' е'ге //

– Е.: *Не байстрюки?*

– Інф. 1: О'це во'но та'ке с'лово / 'точ'но! / бо по_рус'кому во'но по_і'нач'е // баістр'у'ки / баістр'ук / 'точ'но_точ'но / так ка'зали / нази'вали //

– Е.: *А на жінку як казали — ту, що народила без чоловіка?*

– Інф. 1: Да Бог йо'го зна йак ка'зали на_нейі / а 'може йак і_ўзи'вали / х'тоз'на // да во'но і_с'і'ч'ас продол'жайец'а та'ке 'т'іки вн'і'ман'і'я не_обраш'чайут' / в'род'і так_і_нада // 'або 'роде да дес' і_ви'к'ене / пет'кине ко'му //

– Е.: *А так підкидували дітей?*

– Інф. 1: Пет'кидували! // бу'ли / бу'ли д'і... / і та'ке бу'ло //

'кидали д'їтеї // од'возили // ос' у'же йа 'помн'у і 'п'їс'л'а воїни су'їс'їм тут йес'т' во'ни 'жил'ї аш'там на Куш'кул'ї жи'вут' у'кон'ц'ї 'ж'їнка / С'л'усарова 'Пол'ка // одвез'ла / х'лопч'їк у'же жил / і жил і по'їхала ў'горот / а тої / а йїї му'жи... шо / ну х'лопец' йїї / 'парубок йїї то'д'ї буў / в'їн і 'дос'ї 'жив'їй ше / [...] / два 'рази же'ниўс'а / 'ж'їнка ў'мерла дак в'їн ше же'ниўс' і'та ў'мерла // а та ж'їн... / шо ў'молодос'т'ї гу'л'аў / да то'одвез'ла йак по'їхала ў'горот / ч'ї де у'д'ет'дом'ї по'кинула на'крил'ц'ї / ч'ї 'може... / ка'зали шо уто'пила дес' не'знайу х'лопч'їка //

– Інф. 2: Уў'Ашка'дар 'кажут'... //

– Інф. 1: Уў'Ашка'дар ў'кинула // і пре'їхала бес'х'лопц'а до'дому // а'то'д'ї 'вийшла / с'її'ч'ас йїї д'їч'ата тут / то'д'ї ше во'на 'вийшла // пр'їїшоў з'арм'її дак у'з'аў х'тос' йїї // бу'ло / бу'ло та'кого / питки'дали і в'д'ет'дом'ї / шо ро'били // ро'д'ом'ї ў'же не'бу'ло / те'пер'би одка'зас' у'ро'д'ом'ї даї / і к'ри'шка 'д'ела // а то'д'ї ж'дома / на'пе'ч'ї / даї у'се //

– Е.: *А могли утаїти, що, наприклад, вона дев'ять місяців проходила, і в селі не знали, і вона тихенько народила?*

– Інф. 1: Да... / ц'о'го не'знайу // не'знайу і та'кого / хо... / ч'ї хо'дили до'к'райу ч'ї / ч'ї шо // були шо і вики'дали ро'били / йак у'же ми с'тали пон'їмат' / а'то'д'ї х'тозна йак / було //

– Е.: *А ви вдома народжували дітей? Удома ваші діти родилися?*

– Інф. 1: Дво'їїх / дво'їїх //

– Е.: *А баба-повитуха з чим приходила? У неї свої були якісь інструменти?*

– Інф. 1: Не'йак'їх інстру'мент'їў ни'бу'ло / 'т'їки 'дома у'же по'йа'вилис' / йа не'знайу ч'ї на'ц'їдилки 'марл'у б'рали мит'рами // а'то'д'ї ў'же йа не'знайу йак / і то'д'ї тої / і по'мойему' ч'ї д'їка'лон буў ў'же то'д'ї по'йа'виўс'а йак йа о'це ро'дила трої'нїї // то'баба 'руки з'мілом по'мила і на'терла т'їм д'їка'лоном / і од'р'їзали ч'ї... / одер'вали // ни'од'р'їзали а'одер'вали 'марл'ї пу'пок заў'йазувала йак во'на заў'йазувала 'тоже йа ни... / ни'бач'їла / а прин'їмала 'роди / прин'їмала // ни'йак'їх інстру'мент'їў не'бу'ло / ў'се во'на ро'била ру'ками // і по живо'т'ї шо во'на ро'била росп'равл'увала / спа'сали / них'то ни... / із 'бабками не'ўм'їраў н'їх'то / н'їх'то // прен'їмала //

– Е.: *А їй за це щось давали?*

– Інф. 1: Н'їч'ого не'брала // н'їч'ого не'брала / н'їч'ого! //

– Е.: *Ні хлібину, ні хустину, нічого не брала?*

– Інф. 1: Ни'чого ни'брала / а то'д'ї ў'же по'мойему йак шо справл'али ч'ї ро'дини ч'ї шо / дак то'д'ї приг'ла'шали дак... //

– Е.: *А як таких бабів називали?*

– Інф. 1: Да ба'гато хто пови'тухойу назива'ю / пови'туха / 'баба // о'це так називали / а по_нашому ни_з'найу йак / а о'це ўже_щ тут пом'ішало'с' у'се / дак о'це так називали // бу'ла / 'тоже //

– Е.: *А хто її кликав? Чоловік ваш кликав?*

– Інф. 1: Хо'ди'ю в'ін // а х'лопц'а роди'ла / а_са'мої ле'жа'ю пед_л'ісо'ю / то'д'і за'бор'і'ю ота'к'іх не_бу'ло / а_в'се зап'летене 'верба'мі" / пако'ли на'бит'і / і ло'зин':ам за... / о'то та'к'і заго'родки ў_нас бу'ли // а в'ін жда'ю ко'ли ро'диц'а / ко'ли закри'ч'іт' //

– Інф. 2: Пит_плет'н'ом //

– Інф. 1: Пит_плет'н'ом // пре'йіа'ю з_ра'боти // пре'йіа'ю де'с'а'того с'інт'аб'ра // ше пре'йіа'ю / а йа вез' ден' / да не'д'ілу ц'ілу кар'тошку 'рила // 'рила кар'тошку і по_д'ва в'ідра ў_погреб но'сила // а во'но ра'ботало із... / те'пер так не_робл'ат' // 'т'іки розм'р'іе на_д'вор'і ч'ут'_ч'ут' / 'йіде на... / 'йіде // хот' 'с'іло'с' / 'с'іло'с' то'д'і во'зи'ю / йак 'Ван'а ро'ди'ю'с'а // а йа на гр'адках кар'тошку 'рила // да 'ладно шо бу'ли / бу'ла та'ка кар'тошка / називалас' 'рожа / да куш'ч'і / а_гр'адк'і ч'іст'і_ч'іст'і / 'бат'ко ў_йо'го оку'ратні' бу'ю / дак 'ви'ду на_гр'адках дак 'вид'орну // не_пед'копувала // і во'на ўс'а за куш'ч'ем 'вил'ізе // і_ото'д'і пре'йіа'ю з_ра'боти / «'може ти ше о'веч'кам да ко'ров'і по'сипеш 'с'іло'су т'рохи пре'в'ізу» / йа ка «н'е 'ето ўже йа...» // на_каро'а'с'інк'е во'дич'к'і нагр'іла да об'милас'а / да 'бабу при'в'і'ю / ко'рову ко'і_как подо'йіла // 'матер'і 'дома не_бу'ло / подо'йіла ко'рову / те'пер 'н'ежи'ц'а бач / подо'йіла / ну вон го і ро'дило'с' // о'так ко'мок 'ров'і / 'баба два ра'зи оп'купувала у 'ноч'вах / х'лопец' // ну і с'лава 'Богу / 'жи'в'і ше / ра'бота дес' / Аў'ган про'ішо'ю //

– Інф. 2: Да ти рос'казувала //

– Інф. 1: 'С'ем'іс'ат_де'в'аті' / ну йа_щ ка'жу це'й х'лопец' / це'й о'с'о 'мен'шин'кі' / о'це ў_нас 'мен'шин'кі' / 'Воўка / дак в'ін у_Гер'ман'ейі слу'жи'ю // два 'года слу'жи'ю у_Гер'ман'ейі // а_Ван'а / то'ї 'с'ем'іс'ат_де'в'а'том йак уз'а'ли / і_то при'ішо'ю ў_вос'ем'с'ат_пер'вом //

– Е.: *Його обкупали, так? Омила повитуха...*

– Інф. 1: У_ноч'вах / у_ноч'вах / ну / найш'ли там де / та йа'к'і пел'уш'ки бу'ли! // де ни'годна со'роч'ка о'та шо / 'шит'і_ж бу'ли та'к'і сороч'ки або... / ну ч'істе / все ч'істе шо ў_сунду'ц'і там ле... та'ке... // роз'ір'вала / п'ідос'лала там у_то'му / у го'лоўку шос' п'ідмос'ти'ла / у_ноч'вах // і оп'ку'пала // раз / то'д'і наве'ли во'ди / не_з'найу ч'і са'ма наве'ла ч'і / ч'і йак во'на шо // уз'а'ла да оп'олос'нула йо'го ше так / на_руку / йак во'на йо'го к'лала / йа ле'жала воп'ш'е // ко'ли о'то во'на пош'ла до'дому / ос'тавила //

у_нейі д'іт та'киї буў шо / йак бу'ло ку'ди їде 'б'єдна / дак 'поза
г'р'адками // та'киї ста'риї а_реў'нивії буў / крек'ливії // во'на
пош'ла до'дому // а_Пашка заїшоў у_хату да... / да л'іг спат' /
а_лампоч'ка пере'го'р'іла // то йа вста'вала 'лампочку ўк'руч'у-
вала // йак бу'ло / ну бу'ло // то так бу'ло / у_хат'і 'холодно бу'ло /
те'пер о'с'о йа'ка красо'т'ішч'е //

– Е.: *А купіль, у якій вперше купали? У чому, не пам'ятаєте?*

– Інф. 1: Во'дойу 'ч'істойу ку'пали / із'разу 'ч'істойу / а_то'д'і
і преготоў'ляли йак нази'вали ў_нас і во'ни йе / голу'б'ін'ц'і //
с'іч'ас 'кажут' ци'кор'ії / о'це шо випус'кають / а ў_нас / у'се ў_нас
о'тут за... / і с'іч'аз / пет'ров'і бато'ги // то'д'і ч'ере'ду / 'жоўт'ім
цв'іте ў_берез'і ў_нас ба'гато // 'тоже / нас'тайували і добаў'ляли
ў_купел' // ў_купел' добаў'ляли //

– Е.: *А для чого? Для чого добавляли?*

– Інф. 1: А_во'но л'іч'ебне / л'іч'ебне // не_преста'вало
не'йак'іх / о'то на ш'кур'і н'іч'ого ни_бу'ло // ку'пали у_ц'ом //

– Е.: *Це кожного вечора купали чи ні?*

– Інф. 1: Ку'пали 'кажди'ї ден' // 'кажди'ї ден' ку'пали / 'кажди'ї
ден' // ку'пали / йа са'ма / у'же йак 'холодно / дак на пе'ч'і // 'ноч'ви
пос'тавиш на_пе'ч'і і_ч'авун з_во'дойу / 'купил' // пидбаў'лайеш
теп'лен'ку / ўс'іг'да йа пед_го'лову на'мош'ч'увала / [...] / і
пе'л'ушкої за'мотувала //

– Е.: *А дівчаток і хлопців в одній траві купали?*

– Інф. 1: В_од'н'ії // в_од'н'ії в_од'н'ії //

– Е.: *Любисток дівчатам не кидали в купіль?*

– Інф. 1: Н'і / не_ки'дали // а тої... / н'ет_н'ет не_ки'дали //
л'убистка... о'це / о'це йак у_мене шо бу'ло / дак бу'ла ч'ере'да
на'сушена / у_баби бу'ла пу'ч'еч'ка з'їязана / да о'це пет'ров'і
бато'ги // о'це ў_ц'о'му ку'пали // дак во'но_ж не_кажди'ї ден'
ў_йо'му ку'пали / а так 'ізр'ітка ку'пали щоб / 'може м'ікроби
йа'к'і / 'може шос' во'ни з'нали //

– Е.: *А годували як?*

– Інф. 1: Году'вали? // йак шо... //

– Е.: *Грудьми довго годували?*

– Інф. 1: До... // йа ўс'іх 'норму устано'вила о'динац'ет'
'м'іс'ац'іў / посо'сали / а хто і 'може і_б'іл'ше / хто 'може сов'с'ім
не_году'ваў / йак моло'ка ни'має // а 'йіли те'пер_же 'д'ец'к'і
с'м'ес'і да 'кашка там 'манка / а шо ў_нас бу'ло? // а д'ікр'ет йа'киї
буў // два 'м'іс'ац'і / і на_ра'боту // і'ди! / бо 'будут' штрахуват'
те'бе / 'будут' судит' шо 'м'інімум не_виробила //

– Е.: *А що робили? Куди дітей дівали?*

– Інф. 1: А куда... // у 'кого 'дома 'н'ан'ч'іли / а йак 'б'іл'шен'ке /

'йасл'і були / 'йасл'і на_кажд'їй де'реўн'і були / ту'ди... / те'пер 'кажут' 'сад'ік / ну 'сад'ік вз'рослен'к'і_же / а то'д'і і ма'лен'к'іх та'к'і'х дес' 'м'іс'ац'іў с'ім шо та'ке ўже сидит' 'лоўко / і та'к'іх прин'і'мали / н'ан'ки були / ро'били //

– Е.: *А якщо літо, на поле з собою брали малюсінських зовсім?*

– Інф. 1: Ко'ли кол'хоза ше не було да ос' йо'го 'мамка / б'рали с_со'бойу заб'і'рали і_ко'лиску по'в'ісили з_вос'ім'нац'ате'го 'года 'кажут' буў син / і по'в'ісили ко'лиску пед_ред'ванкойу / пере'в'ісили шоб во'но там було ко'ли / с'і'час так'іх у_нас в'і'хр'іў не'ма / ко'ли йак на'ле'т'іў 'в'і'хор / 'ч'орний / і не_ўс'п'іли бо ўс'і_ж в'іа'зали / де хто шо ро'били / і_поки до'б'ігли дак ко'лиску ту перевер'нуло і_йо'го / у'мер х'лопец' йо'го / перекру'тило 'в'і'хр'ом йо'го перекру'тило // б'рали с_со'бойу / б'рали //

– Е.: *Скажіть, от раніше ж пустишок не було. А тоді що давали замість пустишок?*

– Інф. 1: У 'марл'еч'ку ос' і_мо'йім 'д'іт'ам / 'баба нажу'йе йак йе пе'ч'ен':е дак на'моч'е / і ў_марл'оч'ку і ў_ротик / і во'но со'се ви'сасу'йе оте_те йа'к'е_б во'но не_було / а йак не'ма дак х'л'іба / х'л'іба шоб не_п'лакало смок'тало / не_було 'сосок // о'це та'ке було / мо'йі вс'і рос'ли так / 'сосок не_було / а 'бабка пед_кармл'увала //

– Е.: *Маку не давали смоктати?*

– Інф. 1: А н'і / мак не_давали / а 'баба було йак у'же 'м'іс'ац'іў три_ч'отири' дак / у борш'ч'і кар'тошки навит'ага'йе да нам'не да / по'корме шоб не_п'лакало не_кре'ч'ало // так і жи'ли //

– Е.: *А на рочок стригли дитину?*

– Інф. 1: На год? // на гот ст'ригли' / і пост'рижини гу'л'али ми он / о'ц'іі с'таршен'к'іі // 'дуже гу'л'али // 'мен'шому н'е іш_ши'с'а'того 'года бо нач'і'нали о'це 'д'ело 'д'елат' / ст'роіт' / бо там 'хатка ха'лупенка та'ка була шо / 'н'ічого 'д'елат' // а пост'рижини гу'л'али / гу'л'али // і 'год'ік спраў'л'али / йак год з... с'полниц'а год // гу'л'али / то'д'і 'л'уди д'ружн'і_д'ружн'і були // о'це на_Паску ў_кого шо йе / до_йа'кої до_одн'і'йсеі 'з'ідуц'а там шо... // у кот'рой та'мо йа'ка 'миска холо'д'ц'а / у_йа'кої там ч'і йі'к'іс' і'ншиі / зни'суц'а // кис'л'ушки з_бур'ак'іў / т'і / та'к'і 'ч'етверт'і були / на'робл'ат' да о'с'о с'п'і'вайут' с'п'і'вайут' / се'д'ат' // д'ружн'і 'л'уди були д'ружнийе // а то'д'і / йак ро... / поўм'і'рали ста'р'іш'і / порозійж'з'алис' 'зам'іж ку'ди ў_д'руг'і де'реўн'і пови'ходили дак у'же / а с'і'ч'ас вобш'че // со'с'ед'е'й йес'т' 'л'уди та'к'і шо_ї не_презна'йут' //

– Е.: *А що робили з тим волоссям, як дитину...*

– Інф. 1: А ку'ди_ж йа 'д'іла? // не_вики'дали / а ку'ди_ж

д'івали т'і 'коси о'це ўже і не_с'помн'у / а соб'ірала 'коси не_кидала / он стриг із_мо'йім б'ратом / 'сам'і ст'ригли //

– Е.: *А на голову миску одягали, коли стригли потім уже старших?*

– Інф. 1: Н'і / н'і / н'іч'о / н'іч'ого / н'і ни_над'івали // н'іч'ого не_над'івали // так ст'ригли // соб'рала 'коски йа / а куди_ж ми йіх? / ми йіх і берег'ли / а куди йіх... //

– Е.: *Можє, деє закопували чи ні?*

– Інф. 1: А чос' йа і_не_з'найу // а... а ше од'на бу'ла // йак о'це неў'ремене 'родиц'а / дол'іўки_ж бу'ли / дак / і_такий 'полек ос' поди'в'ітєс' йакий 'полек у_нас / і о'то пед_полеку за'копували ў_хат'і / о'то тако́го у'ма //

– Е.: *Це коли, як...*

– Інф. 1: Нив'рем'ін:є / дак на_к'ладбишч'і не_хоро'нили / не_хоро'нили там йєсл'і... //

– Е.: *Якщо в шість місяців народжене...*

– Інф. 1: Да да да / ота'к'і / ота'к'і ниви'лик'і // те'пер йак у_мене ро'дилас' 'перва 'д'іўч'інка ў_п'ііс'ат ш'іс'том го'ду / і нев'ремен:є тоже // жи'вен'ке ро'дилос' но нев'ремен:є / ў'мерло // 'т'іки л'іш і_ўз'а'ли ў_погреб'і зако'пали // 'йаш'іч'ок зр'обили / і хара'шо_ж замо'тали йо'о / а ро'дила / ро'дила 'дома тоже / ро'дила // і зако'пали // йа то'д'і ўже к_л'іту пиди'ду до_погреба / ну ни_мо'гу зал'ізти кар'тошки наб'рат' там і 'д'іжки_ж сто'йат' / зако'пали / от_ота'ко // ко'ли ў_йо'го 'бат'ко / свєкр / та'кий ха'роший буў / і_р'ідного не_нада / ха'роший буў / уз'а'ли да 'моўчки ўд'аг'лис' / 'вико'пали і_пош'ли / ў_нас к'ладб'ішче_ш'єта / нам / йєс'т' // дак во'ни / у_йіх 'мати там похо'ронєта / ста'руха / дак во'ни 'вирили ў_нейі 'йамку / нам... у_мо'гил'і глибо'ч'єн'ко / 'кажут' з_метр йа 'вириў і пос'тавиў тої 'йашч'іч'ок / і на'ладили мо'гил'у / на'ладили / і_о'то то'д'і / а йа пиди'ду даї сто'йу // вони / «ой да 'доч'єч'ка л'із' / там у'же не'ма / йа зако'паў у'же на к'ладб'ішч'і / до_баби зако'паў» // у_нас тоже 'баба / йо'го 'мамка / дво'йіх п'раўнучок ко'лише // не... / да / п'раўнуч'ки // ро'дилас' трої'н'ашка ў_си'на ў_нашого у_ц'ого / Вла'д'ім'єра П'єт'ров'іч'а // ро'дилис' / да / дво'є // та захо'лоли во'ни / ў_Ух'в'і ро'дило // а од'н'ії с'іч'ас 'будє с_первого нойаб'р'а ч'і'тир'і 'годи // там ро'зумне / з'воне ме'н'і ў'ч'ора // ага / «баба п'тичк'і л'і'тайут' ше? / не_по'мер... н'є_по'м'орзли?» // вона пе'ревертен' ба'лакає і 'наше і 'рус'ке // ка'жу «н'і не_по'мерзли» // так і_йєс'т' / о'то так бу'ло //

– Е.: *А що робили з пупком?*

– Інф. 1: А йак пуп'ок одпа'даў?

– Е.: *Да.*

— Інф. 1: А ку'ди_ж йо'го за... д'і'вали? / о'це йа_ї'тоже... / у'же о'це на цеї воп'рос йа... // а ку'ди д'і'вали? // ч'ос' 'тоже не_з'найу // дес' на'в'ерно за'копували де 'л'уде не_ход'ат' ч'і / ч'і де / йа ч'ос' і_не_з'найу // ку'ди йа д'і'вала? // а отпа'дали / у одно'го у_ц'ого дак / аку'шерка одер'вала ше ч'е'тир'і дн'а 'т'іки проїш'ло / ку'ди во'на йо'го 'д'іла? // за'л'іч'у'ваў х'вел'шер за'ходиў / 'мимо 'хати було іде ў_нас там у_кус'тах бол'ниц'а була / 'заїде да на'маже з'ел'онкойу / ва'но п'лакало // адер'вала / а так о'це і не_з'на ку'ди д'і'вали // да 'нада було пр'ам... / у'ма не_бу'ло / да 'н'іколи було // та'ке ўсе енте'ресне 'баба рос'казувала йо'го 'мамка / свек'руха // 'с'адут' 'коло 'мене / там рос'казуйут' шо 'можна к'ни'жку на-пе'сат' // і 'н'іколи було // і не_пе'тали // йак 'бабу йо'го / з'найу йа шо Ок'сана зват' / ни_оч'іства ни_з'найем... // йак 'д'іда / ну 'д'іда шо / 'тої_он 'оде // 'Ф'одор Ва'с'іл'ов'іч' / то Ва'сил'... //

— Інф. 2: ...Хворос'товск'ій / шо це сп'і'вач... //

— Інф. 1: А / да йа ўже йім ка'зала / йа йім ка'зала // да 'баба не_од'лазила од т'іл'і'в'із'іра // о'це 'може / о'це 'д'ад'ка Дмит'ра 'може во'но дес' ўну'ч'а а'бо п'раўну'ч'а / о'це во'но / о'це... // і_о'но си'д'ат'/'око те нас'таўл'ат' на_тої/на_т'іл'і'в'із'ір / і_о'то / ўс'ігда йо'го с'лухали Хворос'тоўс'кого // 'мати була Хворос'тоўс'ка // а 'мерли 'д'іти / 'мерли // 'дуже_дуже 'ран'ше 'д'іти 'мерли // дак не_пре'вивок / о'це ў_його 'матер'і деўйатеро було // о'це о'дин по'гиб на_ф'ронт'і / о'це пос'л'ед'н'ій 'живий ос'таўс'а / а т'і ч'ос' уйіж'з'али на_Ку'бан' / там род'на була 'сестри / дв'і сест'ри жи'ли / ў_йіх сем'на 'дуже ве'лика була / дак уйіж'з'али / а_то_д'і оп'йат' ў_три'ц'т'_вто'ром пре'йіхали с'у'ди / ни_з'найу 'год'іў п'йат' во'ни там жи'ли ч'і н'і // о'дин вос'ми'л'етн'ій / од'ни шести'л'етн'і / поўм'і'рали // обк'лад 'горла / шоз' за'даўл'увало / ч'і т'іф йа'киї хо'диў / шос' та'ке хо'дило // 'ага / так п'лакали про'силис' с'у'ди до'дому / во'ни_ж наро'дилис' тут йіх повез'ли // дак п'лакали / а'га / до'дому //

— Е.: *А от раніше, кажуть, якщо маленькі діти «невчасні» народжувалися, шестимісячні, то їх, кажуть, на пічку — в шапці вигрівали. Ви про таке не чули?*

— Інф. 1: Та'кого йа не... не_бач'іла / не_бач'іла но вижи'вали / вижи'вали / ко'ло нас не'да'леко 'ж'інка жи'ла / во'на на_год од_мене 'менша та 'д'іўч'іна / йі'йі 'Л'ус'кої з'вали 'Л'ус'-ка // е'ге / дак во'но ро'дилос'а семи'м'іс'ач' не ро'дилос'а / на_пе'ч'і ў_то'му / ў_ко'лиск'і 'викохали / ви... 'виросла / 'виросла / 'мати // рос'ли // йак... / йак і ч'ім кор'мили ч'і... / ни_з'найу / ч'і 'циц'ку со'сало? / да на'в'ерно со'сало_ш семи'м'іс'ач' не // бо у_нашой о'с'о наро'дилис' шо йа ка'жу о'це дак / со'сала 'діўч'інка ц'а //

со'сала до_т'р'ох год // о'це пре'йдут' с'у'ди / і_т'іки роскла'ду
д'і'ван во'на 'л'аже 'коло 'нейі / і са'ма 'л'ізе і вигор'тайе 'циц'ку
і_со'се / «'поки шч'е 'будеш» / ка'жу «ум'н'іша 'буде ха'й со'се» //
те'пер йі / н'і_нада / ў_сад'ік 'ходе // да ше_й'я'ке г'рамотне /
ст'іш'ки рос'казуйе да п'іс'н'і сп'івайе //

– Е.: *А колыску як робили? Завчасно?*

– Інф. 1: Ко'лыску да / ота'ко із то'го оно'де / із_дош'еч'ок
зби'вали // так зби'вали / то'д'і полот'ном о'там заби'вали ни'з / і /
в'і'р'оўкі о'це прич'еп'л'али / ў_нас на_печ'і гвозд'ки на'бит'і //
і йа коли'хала ўс'іх у_ко'лиск'і // а_то'д'і йак 'б'іл'шен'ке була
дереу'йана 'койоч'ка / та'ка 'кач'ка / поро'біў в'ін сам / та'ке шоб
йак коли'хат / дак коли'халос' / о'то ў_та'кому с'пали // а ко'лиск'і
бу'ли / ў_у'с'іх бу'ли // те'пер у'же / у ка'л'асках йіх ко'лишут' // а
бу'ли ў_мене у ко'лисках / коли'хали / си'д'ілі //

– Е.: *А називали дітей в честь когось? Як вибирали імена?*

– Інф. 1: Нази'вали / 'може і у_ч'ес'т'_ко'гос' / йак у нас два
бу'ло... / 'бат'ко ўмер двач'і:т'вертого нойаб'р'а / йо'го 'бат'ко /
с'векор // а йа до 'мами пош'ла і ро'дилас'а... [...] // а во'на ро'дилас' /
ше д'ід на_лав'і ли'жаў / не_хоро'нили ж'дали 'поки 'родиц'а //
ни_хоро'нили / 'поки ро... о'це 'Л'уба ў_мене с'тарша / ро'дилас' // а
та'д'і о'то ро'дилас' / це'й за'шоў / там поп'лакаў / а_с'у'ди за'шоў да
'радуваўс'а шо 'д'іўч'іна йе / бо ми 'перв'і дв'і похоро'нили' // од'на
време'на: а / дак на_кладб'іш'і хоро'нили // у Сала'ват'і ў_бол'ниц'і
ме'не о'це од'ну йак хоро... / те... / ро'дила дак... // не спас'ли вра'ч'і //
ка'жу 'баб'ка спас'ла_п ко'н'ешно // похоро'нили / а о'це г'рет'а / шо
о'це ўч'ора бу'ла / ч'і позаўч'ора // о'то во'на ро'дилас' і ж'дали //
в'ін за'шоў і з'разу йі'йі наз'ваў / «ха'й 'буде 'Л'уба» // йо'го сест'ра
бу'ла дво'йуродна 'Л'уба // та ме'н'і бу'ло ўс'о_раўно / назива'і //

– Е.: *А чому не можна було хоронити? Чому ждали?*

– Інф. 1: Ж'дали? // шоб пойа'вилас' ду'ша на'м'істо
на'в'ерно // бо / 'хот'_би_ш це чу'жа л'у'ди'на / а_це св'і'і 'р'ідний /
да ше так ждал / 'Господи / «йа йак дож'ду сво'го ону'ч'ати / дак на
голо'в'і запл'а'сайу» // пл'а'сат' л'у'біў д'ід / а'га // і о'то ж'дали //
'т'іки наро'дилас' і_йо'го повез'ли на_кладб'іш'че / похоро'нили //
обож'даўс'а //

4.2. – Е.: *А скажіть, будь ласка, от у вас є намисто. Ви його носите постійно, так?*

– Йа ўс'у 'жиз'н'у но'сила / ше_й 'д'іўч'іно'й бу'ла // а то'д'і
те де розгу'билос' так у_мене // і о'це ме'н'і 'д'іўч'і'на о'ц'а 'Ол'а
'сама 'мен'ша / йак ку'пила ше не_з'найу / в_інст'ітут'і ў'чилас'

на'в'ерно // і пре'вез'ла / а_йа із_шийі загу'била // і от у_мене
'воздух хо'лодний гу'л'а / і_ў'се // йак об'е'р'іг йа'кйіс' ч'і_шо //
і_йа ў_бан'у іду / і_сп'л'у / 'нитку к'р'іпку зро'била із_того о'то
пол'іт'і'л'ену / і о'це так йа йо'го і_но'шу і_но'шу // х'рестик ту'ди
'нишч'е / а_це те // ото'то / но'шу //

– Е.: *А от раніше те намисто, яке розірвалося, то вам хтось купував чи хтось передав?*

– Ме'н'і да'рили // д'іў'ч'атка на'ерно / купу'вали 'Л'уба
'іл'і хто // а ўпе'ред_упе'ред 'мати купу'вала // ўсе ў'рем'я у
нас по_де'реўн'і 'йіздиў називали 'м'елушник / та'кйі баш'кир
на_ко'н'ац'і / на рид'ванк'і 'йіздиў / і ч'ама'дан у_його здо'рови'ї
там_о'то ў_його / і_пре'колки / і_б'рошки / і_на'мисто / і то'ї / там /
ну у'с'ака ўс'а... / і гр'іб'ішки / і гр'іб'ін'ц'і шо 'воше'ї ви'ч'і... / ой
вош'ва йак тут хо'ди'ла! / ой 'д'еточ'к'і 'наш'і / йак бу'ло ст'рашно
ў_ш'кол'і з_вошами хо'ди'ли д'руг'і 'л'уди / ой 'Господ'і // дак
о'то 'йіздиў / і ни за_г'роши / бо ў_л'уде'ї же г'роше'ї ни_бу'ло /
хто к'іст'ки зда'ваў здо'ров'і / б'рали / на'ерно перероб'л'ат'
на_гр'іб'ін'ц'і // а хто да'ваў 'роги ко'роўйач'і йак р'іг / о'то ота'ке
при'маў // то'д'і тр'ап'ки стар'і хто ў_кого йа'к'і / о'це на та'ке
ви'м'ін'ували / дак мо'йі 'мати на'мисто ви'м'ін'увала ўсе в'рем'а йа /
і се'реж'ки // а поко'лоли ше ма'лен'ка йа бу'ла ми'н'і поко'лоли / ше
у 'йасл'і хо'дила // 'Господи! / а 'йасл'і йа'к'і бу'ли 'д'еточк'і! // о'це
з'вар'ат' го'рох / суп го'роф'і'я // ну 'може во'но_ї не_з'вариц'а / ну
нам по'ї'д'от / бо 'зуби бу'ли / поке'пит' / е'ге // із_б'ратом сиди'мо /
с'тарши'ї брат 'дома / ро'весник ос' йо'му / у_наз' д'іду 'с'ем'д'іс'ат'
'вос'мйі год / ме'н'і 'с'ем'д'іс'ат п'йати'ї / йа 'мен'ша од_н'ого //
і_о'це пос'і'да'йем 'йісти / а'їда 'вийемо с_тво'йейі 'миски / 'вийемо
а те 'в'із'мемо у шо_ни'буд' / ч'і лопу'шок 'вирвем / ч'і де шо //
п'ри'їде брат / і_в'ін забере то'ї го'рох по'йіс'т' // с'таршому / а од'ну
'порц'і'ю по'йі'мо // о'це так у_йасл'ах ми бу'ли // і_с'пали / з_дому
при'носили / де 'дуже ма'н'іс'ін'к'і / дак у 'койочк'і дере'ўйан'і /
а т'і оно_де // питсти'лат' із_дому // но ў_нас 'мати оку'ратна /
і_та'ка шо жа'л'іла на'с дак / 'ват'н'і од'і'йал'ца ў_нас бу'ло та'ке
ше із_малеч'ку во'на то'ї / ро'била нам / а'га // і ўкри'валис'а / а
'мен'шин'к'і ў_койоч'ках у_дере'ўйан':іх / а ми 'дол'і // о'то 'йасл'і
та'к'і бу'ли // так жи'ли //

5. – Інф. 1: Ста'лова сва'йа / про'дукти сам пастав'л'аеш //
'сад'ік / 'тоже // 'так_шо ми ў_фонд 'м'іра ра'бота'йем в_с'ел'ско'й
'м'есност'і // так што все / все шо йес'т' / все на ме'н'і // так /
ра'бота'йу вос'мйі гот / шо полу'ч'айе'ц'а? / ну / ат'л'іч'ник

абраза'ван'їя Р'іс'публ'ік'і Башкарта'с'тан // у'нас 'дуже ба'гато
бу'ло гост'ей ў'ш'кол'і за ц'і пас'л'едн'і п'ат' 'рок'іў // бу'ли
пас'ли // три пас'ла бу'ли // бу'ли / так / в'ер'ховний ком'і'сар
обеес'їе Кнут Вол'і'пек // йак'рас во'ни ди'вилис' йак у'нас
про'водиц'а абу'ч'ен'їе / ў'ш'кол'і / вот // йак жи'вут' укра'їн'ц'і
о'ни ди'вилис' воп'ш'е се'ло / а'так ў'ш'кол'і а'ни 'ц'ілий ден'
ра'ботали / ў'нас тут к'руглий с'т'іл буў / бу'ли з'м'ін'іс'т'ерства
абраза'ван'їя / наш м'ін'істр абраза'ван'їя / вот / і'ди'вилис'а
йак / йак ми ве'дем образо'ват'ел'ну 'д'ейат'ел'нос'т' / йак 'д'і'там
тут / ўот па'єтому та'ку ха'рошу пала'жит'ел'ну а'ценку да'ли /
'отзиви ха'рош'і / па'єтому ра'ботайім 'дал'ше // гост'ей ба'гато /
ў'нас і'Шапа'валенко буў ў'ш'кол'і о'с'о'де ў'март'і // так... //
ш'кола / д'і'тей ш'ас ниба'гато у'нас // йа ш'колу прин'і'мала /
бу'ло ба'гато за'сотн'у / ш'ас ост'алос'а вс'о'го 'с'ем'іс'ат
два і'в'дош'кол'наї г'руп'і д'вацет' д'і'тей // полу'чайец'а
вос'ім'із' 'два но йа 'думайу шо дл'а 'с'ел'ско'ї 'м'еснос'т'і це ш'е
хара'шо // ш'е хара'шо ми жи'вем 'того'шо / да Йул' *[звертається
до одного з експлораторів]* / з'найеш на'єрно шо йес'т' ш'коли
де і'д'вацет' 'три / да / і'триц'ат' 'два 'так'шо ми ш'е па'ка
жи'вем / жи'вем і'нипа'гано / 'д'іти у'нас... // укра'їн'ц'іў ба'гато
ў'ш'кол'і обу'ч'айец'а с' 'с'ем'і // 'д'іти от'ш'ас по'дивитес'
ўс'і та'к'і / ну'в'идно шо / нацио'нал'ний кала'р'іт сахра'нивс'а /
вот // ш'кола ў'нас / п'ідага'г'іч'еск'і кал'ек'т'іў у'нас п'ет'нацет'
ч'оло'в'ік 'робе / п'еда'гох'пс'і'холах йес'т' у'нас / ну'так
в'осноў'ном вс'і проф'іс'іа'нали // укра'їн'с'ка 'мова на'єрна
Йе'л'єна Ал'ек'с'ейєўна рос'казувала у'же да? / з'де'в'а'носто
т'рет'ого 'года / а'на ка'зала це у'же? // пр'епада'йец'а з'де'в'а'носто
т'рет'ого / 'года / пре'йіхала у'нас с' 'К'ієва Ак'сана бу'ла // да? /
с' 'К'ієва о'на бу'ла? *[звертається до одного з експлораторів]* //

– Е.: *Я вже зараз не пам'ятаю.*

– Інф. 2: Н'ет / н'ет-н'ет-н'ет / н'е'с' 'К'ієва //

– Інф. 1: З'Богус'лава //

– Інф. 2: Богус'лав //

– Інф. 1: З'Богус'лава пре'йіхала с'п'еду'ч'іл'іш'а 'д'евач'ка /
і'а'она / а'она тут припода'вала у'нас укра'їн'с'ку 'мову нач'ала
с'поч'ат'кових клас'іў / а'то'д'і ў'же переш'ла 'дал'ше / по'де'в'атиї
клас // по'том / Йе'л'єна Ал'ек'с'ейєўна уш'ла ў'д'ек'р'ет' / ве'ла
йа...

– Інф. 3: Н'ет / по'де'в'йатиї клас у'же йа ве'ла //

– Інф. 1: С'тарш'і / а'поч'ат'ков'і ве'ла йа і'доўго на'єрно
'рок'іў с'ім'вос'ім ви'ла / і'дош'кол'ну г'руппу ми нач'али
з'де'в'а'носто 'вос'мого 'года / нач'али ў'дош'кол'ної г'рупп'і

с_тр'охл'єтн'ого 'возраста 'д'іти ізуч'ат' україїнс'ку 'мову / 'так_шо у_нас ш'ас Йе'л'єна Ал'єкс'єйєуна / у_же с'т'іки 'рок'іу ве'де //

– Інф. 3: Дв'є'нацет' //

– Інф. 1: Дв'є'нацет' / вот / па'єтому ў_нас ра'бота пас'тавле-
лена хара'шо / наг'рат 'тоже м'ного / 'Йе'л'єна Ал'єкс'єйєуна
пака'зала? //

[...]

– Е.: *А годин української мови скільки?*

– Інф. 1: Ой_ойо / так... //

– Е.: *Нам сказали, одна година зараз іде.*

– Інф. 1: Од'на / да / ми ос'тавили ш'ас йа п'росто 'думайу
йа_к'і к'ласи ми_ни_єто / ч'о_го ос'тавили / то_го_шо... // пош'ла
у_же на_те шоц_ш_колу не_закри'вали // за_два ч'а_са р'ішила ц'у
пробл'єму / 'думайу ну_й_ак ми_н'і да_ли_ш там 'тоже_ш ф'і'нанси
да_йут' да? / 'думай ну_й_аг_же нам шо_б / шо_б і_українск'її ос'та-
вит' 'нада_ш і_баш'кирскіи ас'тавит' да? / і_в_се 'нада поостав'л'ат' /
два ч'і_са зак'рилас' ка_жу / Вал'єн'т'іна Гл'і'н'ічна до_мене ни_кого
ни_пус'кат' / шо / і тут на_п'ат'ід'н'євку переїш'ли ми / то_йєс'т'
йа там у_же ч'а_си / 'с'єм'з'іт два ч'і_са ў_м'іс'ац' йа сократила /
'бистро дос'тала план / 'думайу са_ма соср'єдо'точ'ус' / і_нач'є
'йєсл'і йа ш'ас ни_ч'о ни_з'і_д'єлайу за_о_цеї ден' нас зак'рийут' //
і_й_а о_то за_два ч'і_са зробила цеї план / по_й_їхала до_г_ла_ўного
інс'п'єктора до_нас / тут_же п'ісл'а_об'іт і_ми о_це ў_се прош'ло /
по_єтому од'на го_дина ў_нас ос'талас' // ну Йе'л'єна Ал'єкс'єйєу-
на ў_нас / о_на і_посл'є у_рок'ів з_д'іт'ми ба_гато / і_а_ни до
З'іна_йіди Ал'єкс'андро_уни с_Йе'л'єної Ал'єкс'єйєуної 'ход'ат' /
'д'іти ў_нас україїн'с'к'ім зан'і_майуц'а / і_ан'самбл' у_н'іх там /
і_а_ни... / і_сп'ік'такл'і с'тавл'ат' / о_ни 'вопш'ім в_компл'ікс'і ў_се
у_нас / у_нас полу_ч'айєц'а шо не_од'на го_дина / а_у_нас там /
ден' а_ни ш'ас йак нач'нут' р'єп'єт'іроват' таї_то... 'єто / там два
ч'і_са три / тут ч'ас / є_но полу_чайєц'а по_три по_ч'і_тир'і ч'аса
ў_ден' у_них ў_ср'єдн'ом ви_ходе / шо во_ни ц'ім зан'і_майуц'а
україїн'с'койу 'мовойу / 'поєтому йа_ї пош'ла на_ч'ас 'то_шо
з_найу шо ми там зан'і_майімс'а // ў_д'єцком са_ду 'тоже там у_нас
це йєс'т' / і_па_єтому паш'ли на_це / вот // ну о_на так го_тове /
ко_ли к_ол'імп'іад'є о_на йіх оста_ўл'а паста_й_ан:о 'посл'є у_рок'іу
зан'і_майєц'а / у_нас / пра_водим / 'ти_жен' у_крайєн'с'кої 'мови
у_нас йєс'т' / і_о_ни о_то до_н'ого го_то_ўл'ац'а 'до_ўго / там о_ни
шос' нам по_казуйут' рос_казуйут' [...] // по_том Ше_ўч'єн_ко_ўс'к'і
дн'і У_фа про_воде / по_том / «Ч'єр'вона ка_лина» бу_ло_і /
к_ф'єст'євал'у го_то_ўл'ац'а / 'то_йєс'т' у_нас ра_бота і_де тут

не_од'на го'дина по'єтому // ра'боти / ра'боти ба'гато // ра'боти ба'гато і_ми ў_ш'кол'і 'йакос' 'йа ка'жу 'даже на_п'ер'е'м'єнах 'д'іти у_нас і_по_україн'с'к'і ба'лакають' / і тут у_нас ўсе перепл'і'тайец'а і_не_поїмеш ни'ч'о / от //

6. – Е.: *Загалом скільки українців у селі?*

– Так / 'йа вам 'зафтра най'ду інформаці'онуйу сп'равку / у нас па_ц'ентру дес' була / с'т'іки по_п'ер'еп'іс'і // но ми так 'п'ер'еп'іс' ста'ралис'а... / 'Н'іна 'Й'ван:а 'наша ро'била / шо_ш це та'ке / ук'раїнцеў 'мала // хто_ш 'хоч'є ш'є за_п'ісуваца ук'раїнцем / а хто й не_хоч'є / і та'ке 'йє / ўот // і про'сили пр'ам за'писуваца ук'раїнцями // 'йак_же_ш так 'каже ук'раїнска де'ревн'а / о на_пр'і'м'єр у_н'ого бат'к'і / 'тато ук'раїнец а_мама 'руська / а в'ін 'хоч'є 'бути 'руск'ім // і о'це та'кий скан'дал / т'рошк'і було ў_с'і'м'йах 'йак 'п'ерип'іс' була // но за'писувалис' в_асна'в'ном ук'раїнцям'і / вс'і // бо про'сили / 'кажемо пот'і'р'айем ук'раїнска'є // а ш'ас не_з'найу шо 'буде // то'д'і 'йак разго'вар'ували шо'б ост'алос' 'наше наз'ван'і'є еспе'ка 'ім'єн'і Шеўч'єнко // і о'це ни_з'найу шо з_наз'ван'і'єм 'буде // у_Золота'ношкун...

– Е.: *Еспека — це що?*

– Еспе'ка це с'єл'с'кохо'з'айств'єна_пра'і'з'воцтв'єний кап'є-ра'т'іф / ўот / еспе'ка / кол'госп // 'Шеўч'єнко у 'наж_же назі'вайец:а кал'хоз 'ім'єн'і Та'раса Гр'і'гор'іч'а 'Шеўч'єнка // а шо з_ним 'буде ш'ас / о'це 'йак тр'і' ну'л'а 'будут' [ООО — *рос. «общество с ограниченной ответственностью»*] / 'йа не_з'найу // а_так 'хот'і'лос' шо'б еспе'ка 'імен'і 'Шеўч'єнко ост'алос' / ха'т'а_би... хаї 'буде і три ну'л'а / но 'буде три ну'л'а 'імен'і Та'раса Гр'і'гор'іч'а Шеўч'єнка // бо тут 'йак при'їхали / 'йак кал'хос арган'іза'вали / то вс'і 'кажут' / р'і'шили шо кал'хоз 'буде 'ім'іт' та'ку 'назвун //

7.1. – Е.: *Скажіть, як вас звати?*

– Інф. 1: По_ук'раєн'с'к'і Па'лашка // по_руск'і Пол'а //

– Е.: *По-своєму кажіть.*

– Інф. 1: П'єла'г'єйа //

– Е.: *А по батькові?*

– Інф. 1: А'к'імоўна //

– Е.: *А фамілія?*

– Інф. 1: 'Д'єв'іч'а Д'рац'кайа / а_шас С'л'усар' //

– Е.: *А з якого ви року народження?*

– Інф. 1: Двац'т'_с'ід'і'мого //

– Е.: *Ви тут народились?*

– Інф. 1: Тут тут / тут ро'дилас' тут і пр'іго'дилас' //

– Е.: *А батьки ваші переїхали чи теж тут?*

– Інф. 1: Во'ни ро'дилис'... / ска'зала_б дак не_з'найу //

– Інф. 2: Жирнок'л'овах // пра'баба пр'ейшла с'уди //

– Інф. 1: Баба ўсе... Жернок'л'ов'і... Г-Г-Гел'м'азове ч'і йак? //

– Інф. 2: Гел'м'азове Жернок'л'ови // о'це прабаба йім рос'казувала / ми'н'і праба'ба йім 'баба //

– Інф. 1: 'Баба рос'казували / шо о'т:уда во'ни //

– Інф. 2: О'це 'т'іко во'ни шо_і_з'найут' / шо приїшли...

– Інф. 1: У йіх с'ім си'н'іу / ч'і'тир'і доч'ки ў_мо'йейі 'баби // о'динац'ат' штук бу'ло // вс'і роз'їхалис'а // два т'і / Ки'рили / на_Ук'раїн'е буў / а_д'ат'ко Куз'ма ў_г'ород'і жиў / шас йо'го там 'д'іти но йа йіх не_з'найу / 'поки бу'ла та'кої йак_о'то / то ми 'їздили / с_т'атом // а_те'пер' йа не_з'найу // то'д'і_ж бу'ли ма'л'і 'хати / хот' у_г'ород'е / а_шас ку'р'атники понаст'ройували / Господи / во'но_ж за'писує все ту'ди //

– Інф. 2: Ва'ни з'і'грут' //

– Інф. 1: Шо не_з'найдеш і_сво'го не то чу'жого // ой [зім-хає] // ў_кул'хоз'і ро'била // три доч'ки / 'Гал'а 'Н'іна На'таша // ў'нук'іу дв'і'нац'ат' // ой...

– Інф. 2: Шос' 'баба 'мало наш'і'тала //

– Інф. 1: Дв'і'нац'ат' ў'нук'іу / праўнук'іу п'їатнац'ат' // 'мало //

– Інф. 2: У_нас с'редн'а / ўс'іх опш'іго'л'ала 'семеро д'і'тей у_нейі //

– Інф. 1: Ў_с'редн'ойі 'Н'іни 'семеро д'і'тей / ў_Гал'і дв'і доч'ки / у_На'таши доч'ка і_д'ва 'сина // ну доч'ка тут жи'ве / а_си'ни ў_г'ород'і ра'ботають // там жи'вут' // а_с'редн'а доч'ка ў_За'р'і / с_сво'їми д'і'т'ами // до'яркойу там ро'била / а_шас на'ерно...

– Інф. 3: На_п'ен'с'їйі 'дома во'на ш'ас //

– Інф. 1: На_п'ен'с'їйі ўже / не_робет' // з_ў'нуками во'йуйе //

– Е.: *А чому ваші батьки сюди переїхали?*

– Інф. 1: Ай от'куда йа... шу'кали_ж де 'луч:е / чоло'в'ік шу'ка де 'луч:е а_риба де г'липше // 'баба с'уди пре'їїхала во'на тут на'ерно_ж і_зам'іж 'виїшла // то шо йіх с'ім се'н'іу // м'ї 'бат'ко / 'д'ат'ко Фе'дот буў / 'д'ат'ко Тро'хим / 'д'ат'ко Куз'ма 'д'ат'ко Ки'рило // Гав'рило во'ни ка'зали ма'лен'ік'ім уто'пийс'а / ч'і'тир'і доч'ки / 'Нас'т'а / 'баба 'Нас'т'а / 'баба 'Варка / 'т'отка Ма'рус'а і 'Марта / жи'ла ў_Без'гин'і [?] йа йї'ї тош... / 'т'іх_то з'найу шо тут жи'ли а_та ў_Без'гин'і йа йї'ї ч'ос' не_помн'у // 'т'отку 'Марту //

– Е.: *А в Україну ви їздили?*

– Інф. 1: Забула ййа'кому 'год'і до дво'йуродного б'рата йКре'вий Рог йа 'йїздила // йо'го 'мати' же"ве Чага'дай'юкою о'т:уда / на'ерно чере... два 'пол'а 'йїхн'е йже т'рет'е // йїх у'же н'ікого не'ма йе йо'го не'ма йа йже забула ййа'ком 'год'е йа 'йїздила йУкра'їну / із дво'йурадної сест'рою // сест'ра йже та ймерла шо йа з йне'йу 'йїздела //

– Інф. 2: 'Йїхн'і х'лопц'і при'й'ж'али с'у'ди / 'мама 'тоже ни_п'омн'ат' / во'ни йїх рису'вали рису'вали мо'йїх 'д'іток 'х'лопч'і ма'л'і бу'ли //

– Інф. 1: Ну 'Над'кен'і //

– Інф. 2: На'в'ерно так 'гот_йак по ч'і'тир'і по_п'йат' / во'ни і_порт'р'ети... по'том...

– **Інф. 4: А'н'і с'у'да пр'йїе'ж:ал'і в_д'ев'аноста_п'ервам га'ду //**

– Інф. 2: Ни_п'омн'ат' 'мама //

– Інф. 1: Не_з'найу //

– Інф. 2: Пи'сали стат'йу во'ни про_йїх / і_нам пр'іси'лали га'зету / во'ни 'до'у'го йї хра'нили / п'росто йа ш'ас ни_с'тала йдоку'ментах / мо'же дес' во'на і_ле'жіт' з'вернута //

– Інф. 1: Та_може не_з'найу //

– Інф. 2: Там ве'лика стат'йа про_н'їх бу'ла йак во'ни ро'били йко'лгосп'і / йак про_йїх вс'і т'і 'їхн'і на'гради йсе_й'се йїм / пли'м'аник в'ін йїм до'водиц'а пи'са'у про_н'їх //

– Інф. 1: 'Перву на'гради ймене сам Ша'к'іро'у на'граж'да'у йУх'в'і / 'йїздили ми в_У'фу // на_пара'ход'і / поп'лавали хто... йа'ка там? 'Б'їла? / ч'і йа'ка 'р'їчка 'коло Ух'ви? //

– Інф. 2: По_Б'їл'її / да //

– Інф. 1: На_пара'ход'і // то'му... // йресто'ран'і ч'і йак йо'го нази'вайут' там ми_ї н'очу'вали //

– Інф. 2: У_гос'тиниц'і ви н'очу'вали //

– Інф. 1: Ч'і гос'тиниц'а ч'і шо во'но 'Бог_їг з'найе йак йо'го нази'ват' там // в_сто'лов'її [*сміється*] //

– Е.: *Розкажіть про ваші нагороди. За що вас нагороджували?*

– Інф. 1: За_шо? / за_о'вечки / за_шерс'т' ви'сокий пока'затил' 'шерс'т'і / ви'сокий пока'затил' йаг'н'ат //

– Інф. 2: В'с'у жиз' ч'аба'ном прора'ботала // вс'у 'жиз' 'виходила во'на //

– Інф. 1: П'йат'нац'ат год йа чаба'ном прора'ботала // 'поки ме'не ко'била не_йг'робила / то'д'і йже пош'ла в_ох'ран'ики //

– Інф. 2: На_ко'н'у вер'хом 'пасла //

– Інф. 1: Пола'мала //

– Інф. 2: І_п'їш'ком хо'дила / вс'ак бу'ло //

– Інф. 1: І_коней уб'їрала і_о'в'ец' 'пасла // дв'і ро'бот'і захва-
'тила шоб'біл'ше заробит' / 'д'іток прокор'мит' / 'виростит' 'виучит' //
ой Господи_Господи! [зімхає] / де во'на 'ходе? не_їде за_м'нойу //

– Інф. 2: Ну-ка! // п'рі'їде // де 'ходе... / перес'тан'те //

– Е.: *А розкажіть про роботу чабана.*

– Інф. 1: Йак прово'жу св'їй та'бун 'утром / у_п'ат' ча'соў
і_на_ф'ерму / виган'айу і_до_вечора / па'су / 'ц'ілий ден'
на_сонц'і 'жар'ус' //

– Е.: *А співаєте щось, коли пасете? Співали пісні?*

– Інф. 1: 'Н'іколи там було сп'їват' / 'їйх у жару не_по'гонеш
а_ў_холод не_до'гонеш / о'вечок //

– Інф. 3: А с'т'іки го'лоў у_вас було 'бабо? / с'т'іки го'лоў
було? / пого'лов'їє //

– Інф. 1: Йак два табу'ни по_ш'їс:от / а на_одно'го т'р'ї'ста //

– Інф. 3: І ст'р'їгли_ш са'ми? //

– Інф. 1: Н'і / ст'р'їгла бр'єгада / брєгадойу ст'р'їгли //
а_так_о'то обра'батували са'м'і / с_криву'л'іном 'ходеш / про-
во'н'айес'а ним за_л'їто //

– Е.: *А як це обробляти?*

– Інф. 1: А_черви_ж / напа'дають' //

– Інф. 2: Л'їч'їли са'м'і / то'д'ї_ж не_бу'ло так в'їтвра'ч'їу //
при'виўки...

– Інф. 1: Са'м'і обра'батували // бара'ниў йа на'ерно 'год'їў
п'ї'ат' 'пасла / ў_їйх_же_ж / ў_сцеку'нах 'черви за'води́лис' // оце
та'ка ра'бота / а то'д'ї ўже ох'раником пош'ла //

– Інф. 3: А в_ва'їну баб роска'ж'їт' йак ро'били //

– Інф. 1: А в_во'їну по'лоли хо'дили / о'це йак А_р'їшка //
'в'їз'мут' нас / на_поле 'вивезли / то'д'ї 'кон'ї 'с'їйалки були /
і_каждому по_с'їйалк'є о'то вири'вали бур'їан / о'сот са'лат /
про'пал'ували о'то по'л'а по'лоли // ў_тр'є'нац'ат' год у'же 'с'їно
коп'нили / а ў_п'ат'нац'ат' ўже наў'чилас' запр'а'гат' у'же во'зила
скер'дувала / а_то'д'ї са'ма скер'ди нач'ала ўже к'ласти // 'опшем
'випила і_заку'сила // 'кает' п'їд_ле'жачий 'кам'ін' во'да не_те'че /
ро'бит' 'нада во'роч'ац'а / даї 'буде ўсе // це ўже з'_д'їдом 'хатку
збуду'вали // ч'їтир'ї с'т'їни го'р'їл'їх купили да сво'їу о'т:уда
перет'а'гли прил'їпили / о'то во'на 'перва // а тут ч'їтир'ї с'т'їни
го'р'їл'їх / ск'лали і_так_ї / жи'ли з'_д'їдом / 'поки д'їд у'шоў /
в_и'ної м'ір а_йа ас'талас' // у'же с'коро 'с'єм'їс'ат' / ў_тре'нац'етом
'год'ї ўже 'буде 'сорок гот / йак са'ма // 'менше з_ним жи'ла йак
без_йо'го / д'їтеї 'т'їки нажи'ла да_ў_се //

– Е.: *От ви були чабаном. А були старший чабан, менший чабан?*

– Інф. 1: Да ми ўс'і були чаба'ни // ўс'і с'тарш'і і ў'менш'і // у ў'кажного св'іі гурт / 'кажний за ў'іі гурт отв'ічае // ў'нас там с'к'ікі йіх бу'ло...

– Інф. 2: Чолов'ік с'ім на в'ерно //

– Інф. 1: Ш'іс'т' чаба'н'ів / ч'і'тир'і на ў'матках / бара'ни о'д'ел'но / й'арки молод'н'ак о'д'ел'но // ш'іс'т' чаба'н'іў бу'ло // іш'чаба'н'іў од'на йа о'це жи'ву а ў'т'іх ўже н'ікого не'ма // ўс'і по'мерли //

– Е.: *А вовки не крали ягнят?*

– Інф. 1: Н'і-і [протязно] // не к'рали / х'іба на д'вох но'гах ук'радут' [сміється] //

– Е.: *А були такі випадки?*

– Інф. 1: Були були // во'ни там ту'ди ж га'н'али за ч'і'тир'і к'і'лометри по ў'Молад'ейеўц'і по ў'рагу там / воў'ки // ну то'д'і во ў'рем'а во'ни йіх м'ного бу'ло / во'ни хо'дили по ў'де'реўн'і // те йак мо'йа 'мама ро'била скерду'вала по'йдут' у ў'поле до [...] то во'ни ви'лаз'ат' із ў'ам'ота // 'кон'і хро'пут' / на'зат // 'поки на ў'йіх на'тукайут' во'ни у'ідут' / накла'дут' і на'зат // а ў'шас / шас і ў'айц'іў ни'ма не ў'то воў'к'іў // постре'л'али //

– Е.: *А шерсть як стригли, її здавали кудись?*

– Інф. 1: А шерс'т' госу'дарству зда'ваіі / ўсе ў'госу'дарство // 'м'асо / на ў'м'асо і по'го'лов'йа ми га'н'али і ў'м'асом / ўс'ак бу'ло // а то по'го'лов'йам отга'н'али табу'ном г'нали / аж у С'т'ер'іта'мак // 'гоном г'нали о'вечки //

– Е.: *А чого ви пішли геть з чабанів?*

– Інф. 1: А йіх ўже не'маіе / розеб'рали і ў'овец' / у'же і ў'т'іі 'ф'ірма не'ма 'т'ікі м'істо де 'ф'ерма сто'йала там аж у 'кон'ц'і де'реўн'і / на ў'т'іі сторо'н'і за ў'берегом // там бу'ло ч'і'тир'і са'райі д'л'ін'іх / на'ерно / не ў'найу по с'к'ікі 'метр'іў / 'даже і не ў'пре'думаіу // д'л'ін'і: і д'л'ін'і: і са'райі бу'ли //

– Інф. 2: Но во'ни с'разу с'тавілі 'т'іко дл'а...

– Інф. 1: По ў'т'р'і / ч'і'тир'і чаба'на ў'ў'каждому са'райі бу'ло //

– Інф. 2: Дл'а нужд кол'хоза астаў'л'али / а ў'кол'хоз «За'р'а» о'це / де ш'ас сист'ра на'ша жи'ве / ту'ди заб'і'рали о'вец' // там во'ни за... са'райі наст'ройілі хо'т'ілі там о'вечками 'т'іко зан'імац'а / ў'н'іх к'рупного ро'гатого не ў'бу'ло 'так йак у ў'нас / у ў'нас ўже все йест' / с'вин'і і ў'ко'рови і ў'кон'і і ў'ті ж...

– Інф. 1: 'Кур'і бу'ли //

– Інф. 2: І ў'кур'і і ў'утки все бу'ло ў'нас // а ў'по'том ў'то тоі кол'хоз заі'н'аўс'а о'вце'воц'вом / от нас ту'да перевез'ли / ше сест'ра см'і'йалас' 'каже «йа од ў'овечок 'зам'іж уш'ла у тоі кол'хоз» / а ў'йіх сл'ідом за ў'нейу привез'ли шо во'на ше і там ч'аба'ном бу'ла //

'каже «во'ни ме'н'і ў'дома надо'йли» // і_так пос'т'іп'ен:о і йїх з'буў кол'хоє / ни_с'тали дер'жат' //

– Інф. 1: Да / рос'паўс'а кол'хоз / 'жутко йа'кї буў / ст'рашно // пр'їде ў'нука рос'казує шо ка'жу «'Боже_Боже! доко'тилис'а» // гре'м'їў і_ў_Моск'ву на_вистаўку во'зили ско'тини і_о'вечки і_бе'к'їў і_ко'р'їў / ўсе на_вистаўку во'зили // а_це до_ручок дош'ли // шо_п'їдем по_миру с_сумкойу //

– Е.: *А ви ще сторожем працювали, так?*

– Інф. 1: Да с'торожом ох'ран:иком о'то_ж на метех'в'і ро'била //

– Інф. 3: С_но'гойу шос' у_вас слу'ч'їлос' //

– Інф. 2: Ко'н'ака йак 'вибилас'...

– Інф. 1: 'Ногу по'била 'вибила / во'на ў_мене ота'ко_во воб'ратно // с'уди йак удар'їла 'задом // йа_ж йї об'рот'ку п'їд'н'ала / хо'т'їла на'д'їт' / а_во'на ме'н'і йак да'ла с'уди йа і_с'тала / 'коло 'жолоба // 'м'їс'ац' про'лежала // а_то'д'ї ўже о'то пош'ла в_ох'ран'ики / ўже йа 'б'їгат' не_поб'їжу // 'т'їки хо'дит' // то на_ф'їрм'ї на_мете'ф'ї ох'раником бу'ла // ко'риў прив'їязували те'л'ат / йа ка 'телиц'а до / на_м'н'їсто йо'го отпраў'л'али // не_так за в'їт'їнаром б'їжиш / шоп по'м'їх // н'їч не_с'пиш // і_дома 'н'їколи л'ах'ти / бо 'нада_ці і_дома сво'їе ро'бит' // так_і_прожи'ла сво'їе // ше жи'ву //

– Е.: *А під час війни до вас приїжджали люди з України?*

– Інф. 1: От_ут'ї два пле'мен:ики о'то / шо р'їсо'вали // а_так / н'їхто от:уда / а_х'то от:уда? / брат у'же ўмер не'ма йо'го / а_так т'їх у'же_ж н'їкого не'ма // це з_нашої сторо'ни 'т'їки ос'талїс'а дво'йуродн'ї да...

– Інф. 2: Мам во'ни 'може йес'т' п'росто ў_нас с_ними пот'єр'алас' св'аз' // по'ка 'д'ат'ко Саш'ко жи'в'ї бу'ли пере'писувалис'а / 'п'їс'їм с'к'їко с_Кри'вого 'Рога бу'ло //

– Інф. 1: Да йа 'їздила_ж до_його //

– Інф. 2: 'Йїхн'ї_ж 'д'їти ўс'о_раўно 'жив'ї / о'нуки 'йїхн'її // п'росто шо ми св'аз' пот'їр'али с_ними ни_с'тали 'ета... // а_так ка'зат' шо ни'кого ни'ма 'тоже мам ни_нада / во'ни_то там 'жив'ї // 'так_же йак_і_м'ї / во'ни про_нас ни_з'найут' / 'тоже 'думайут' шо хтос' дес' йес'т' / а_ми про_н'їх так 'кажем во'ни там йес'т' //

– Е.: *А ще розкажіть, з якого села приїхали ваші батьки?*

– Інф. 2: Жирнок'л'ови //

[...]

– Інф. 1: А_ко'ли во'ни не / не_з'найу ў_йа'к'їх го'дах // на'єрно ў_три'ц'ат'їх // чи ў_два'ц'а... не_з'найу ў_йа'к'їх во'ни //

– Інф. 2: Во'ни в'їт'ї то'д'ї 'дуже 'даже не_рос'казовали вот у_нас 'т'їко о'с'о 'йїхн'а 'мама / ба'бус'а мо'їа / от с'т'їко с'тану

шо пи'тат' там за д'іда / за А'кима вот за папу за іхн'ого / «во'но то'б'і ни_нужне / моу'ч'ат' 'нада» / і_ўсе / і_во'ни нам ни'ч'о 'бол'но ни_рос'казували / уш на_шо йа л'убо'питна / в'род'і хо'т'іло'с' ўсе ми'н'і з'нат' про_ўс'іх / а_них'то н'і'ч'ого / ко'ли ўже 'виросла 'виу'ч'ілас'а приішла о'п'ат' у_кол'хоз ро'бит' / то притс'ідатил' / те'пер у'же царство йо'му ни'бесне в'ін ўмер / ўс'і'да ме'не попр'і'каў / «ти йак д'ід Ак'і'м (?)» / в'ін ми'не ўс'і'да попр'і'каў д'ідом / «та'ка нас'тирна / така... ўсе то'б'і 'нада / рас ска'зала ни'коли ни_уступиш» / в'ін ми'не ўс'і'да попр'і'каў / йа ка'жу «дак це ха'рашо шо та'киі д'ід буу і_йа та'ка» // йе ў_кого ў'дац'а // а_так... / а_ба'бус'а нам ни'ч'о ни_рос'казовали / ни'ч'ого // по_бат'ков'іі л'ін'ііі 'баба во'на 'руска в_наз бу'ла / «а'но т'і'б'е н'і_нат'а» а'на нам ўс'і'да ска'зала // шо сп'росимо ў_нейі / «баб / там ска'ж'іт' нам о'то» / «а'но т'і'б'е н'і_нат'а» / о'на 'руска по'єтому йіі 'єто шо т'іко за_С'л'усаром бу'ла за_хах'лом / а са'ма_то о'на 'руска бу'ла ў_нас 'бапка // 'тоже 'бол'но ни_рос'казовала / бо 'йакос' ни_з'найу бо'йалис'а ч'і йа ни_з'найу ч'о'го // 'так_же і_за_ц'еркву / хрес'тиц'а / х'р'оснойу шоб 'йак о'це о'так / то ска'жу «х'р'осна» / а 'йак м'ного л'у'деі ў_хат'і у'же і по_гу'бам по'луч'іш / у'же 'баба не_розр'ішит ска'зат' наз'ват' йі'йі // нил'з'а бу'ло // с'тану сп'рашоват' / «во'но то'б'і ни_нужне / нил'з'а з'нач'т' нил'з'а / с'кажем де 'можно наз'ват'» / от // 'йакос' ўсе у'тайували / а_поч'о'му бо'йалис'а / бо'йалис'а 'даже_от... / ну в'іт' 'ц'ерква во'на_ж ўс'і'гда бу'ла / вот поч'о'му вот буу та'киі п'і'р'іот шо 'бойалис'а ўс'о'го / 'даже ни_єта...

– Інф. 1: Да / і_зла'мали // уб'рали / то'д'і_ж не_даі_Бох шо ска'зат' на_кого з'разу загре'миш //

– Інф. 2: Ви з'найіте / йа да'леко ни_п'і'ду / ко'ли в_парт'і'юу прин'і'мали ме'не / сам пар'торг наш і_каже / «ти_ж гл'ади ни_ска'жи шо ти 'веруйуш'а» // йа ка'жу «а 'йак_жи_ж йа ни_ска'жу 'йісл'і йа вс'і'гда 'Бога 'перит_со'бойу но'шу...» //

– Інф. 1: [говорить в унісон] Да / б'із_Бога не_до_по'рога //

– Інф. 2: «'Йаг_же йа мо'гу ни_єта?» // ну од'но спас'ло шо ме'не ни_спро'сили ч'і йа 'в'і'р'у / в_раі'ком'і ко'ли вот воп'роси зада'вали / од'но т'іко ни_спро'сили шо 'в'і'р'у йа в_Бога ч'і ни_в'і'р'у / і_ўсе о'це / а_так_от... / а йа_і бо'йалас'а / йа ка'жу «т'іко сп'рос'ат' йа повер'нус' і_виіду с_каб'і'н'єта» / «'тоже н'і_вз'думаі мол / не'л'з'а / шо 'будут' сп'рашит' отв'і'ч'аі / а_там уж_каже р'ішат' ва'ни прин'і'мат' те'бе ч'і не_прин'і'мат'» / о'так // а 'йак_йісл'і 'в'іриу так і_в'іриш у_йо'о 'йаг_жи_ш так // так_шо 'йак_кажут' от_сво'йіх ста'р'іх / от_прад'ід'іу і_од_ба'б'іу ми 'дуже ба'гац'ко і_ни_з'найімо //

– Інф. 1: Да-а-а! // *[протяжно]*

– Інф. 2: Це знайімо про сво'їу 'мамку шо йак во'на ро'била / йак / шо ми йі'їи ни_бач'їли 'виросли без_нейї / 'бат'ко з_нами йак 'дома //

– Інф. 1: Да / в'ін бо'л'їу ўсе ў'рем'а //

– Інф. 2: Нас 'бат'ко пидн'їмаў і_ў_ш'колу роз'буде / і_коси попли'те нам / і_їїсти нам зго'товит' // 'утром спи'мо на_печ'ї / о'там за_ширмойу п'їч' у_нас сто'їала в'ін у_печ'ї ўже 'шуру-бура ко'ч'ергами / о'с' гу'кайе / «Гал'а Н'їна На'таша вста'вайте в_ш'колу» а_ни_хоч'їца с_печ'ї з'лазит' // о'тут га'ланка ў_нас сто'їала / тут са'мо_со'бої то'пилос' там са'мо_со'бої / 'бат'ко ўс'їда з_нами буў / 'мама на_ра'бот'ї // йак 'рано 'веч'ором зас'неш' / йак за'робиш / то_ї 'мат'ер'ї ни_по'бач'їш йак ва'на з_ра'боти пр'їїде а_йак... а_утром ни_бач'їмо бо во'на ўже уїде / вс'таним у_же 'матир'ї ў_хат'ї ни'майе / а_бат'ко з_нами / о'так_вот //

– Е.: *А де батько працював?*

– Інф. 2: 'Бат'ко ў_нас в_осноў'ном 'воду во'зиў / в'ін бо'л'їу 'дуже ў_нас / 'серце л'охки ў_н'ого бу'ли / в'ін ўс'їда ў_нас 'можна ска'ат'... / с_арм'їїи ком'їсо'вали / і_в'ін водо'возом в_основ'ном / був водо'возом і_сте'кол'ч'їком / 'ф'ерми 'ето йо'гов'ї бу'ли / в'ін 'викна вс'ї перес'текле на_вс'їх 'ф'їрмах де йа'к'ї бу'ли ў_нас / і_воду во'зиў пос'їў'на у'борка стра'да вот_ета 'ето йо'го // п'ат' шес'т' 'боч'ок цип'л'айе / ме'не в_ред'ванку ки'да і_ве'зе с_со'бойу // 'сама 'мен'ша бу'ла / д'їт' 'н'їкуди бу'ло / по'єтому вс'їда з_бат'ком ч'їп'л'алас'а / а_д_бат'ка не_отста'вала ни'коли // а так... // а ўже йак п'їдн'алис'а то / ход' бара'н'ів іди па'си / хот' бур'аки за_мат'ер'ї... 'матер'ї їди пома'гаї оброби'лат' йїх там // 'мати отуди п'їт_Тируш'л'у б'їїжит' ма'шини 'лове / а_ми на_куч'ах лижи'мо шо́ тут ни'х'то ни_ўк'раў // і_так бу'ло // а_бур'а'к'ї нам дос'талис' по_саме отако_ўо // у'с'їм // ни'х'то йїх ни_ми'нуў т'ї бур'аки // 'мало_то_ш сво'їа ра'бота і_св'їк'лу над'їл'али / по'єтому... // а хто 'матир'ї по'може? / ка'н'ешно ўс'ї ви'ходили 'куч'ойу і помо'гали йїї // і_дома ўп'равиц'а 'нада / і_матир'ї помох'ти ни_б'росит' йїїї // йак 'мати с_х'л'їбом / і'деш бара'н'їу 'пасти а_ни_хоч'їца / а_їти 'нада х'л'їба_то 'їїсти 'хоч'їца 'тоже 'їїс'л'ї 'мати хл'їб ни_спи'ч'е хто йо'го спи'ч'е? // і_по_оч'ерид'ї 'пасли / 'перва їде / на_д'ругий раз хл'їб 'мати пи'ч'е д'руга їде / на_т'рет'її рас'їа їду 'сама 'мен'ша а_вс'о_раў'но хо'дила / поб'лажки ни_да'вали ми'н'ї // ну бу'ла поб'лажка / по'ли 'мили то знач'їа 'мийу о'ц'у 'перву 'хату бо тут ч'їс'т'їше / с'редн'а в'тору / а Гал'а йак с'тарша во'на 'мийе там вже де 'сама гр'аз' / де с_са'райа 'ход'ат' де шо / вс'їг'да бу'ло кри'ч'ала «а-а! ми'н'ї

де гр'аз'н'іше а_йїй де ч'іс'т'іше» / «да во'на_ж ма'ла» / ну ма'ла ма'ла // і_гр'атки ми так по'лоли / 'мама по'д'іл'ат' нам отако_во //

– Інф. 1: 'Паїками / йак ми по'лоли так_і_йа вас //

– Інф. 2: Прогу'л'айімо бу'ло про'б'ігайімо / ой! на_ч'аси 'мама с'коро до'дому 'вернуц'а а_ми не_ві'пололи / зал'і'тайіш на_гр'атк'и о'так / йак ни_пото'ропис'а а_мама / «гу'л'али / 'бач'у шо гу'л'али ўже» // ни_так зро'били //

– Інф. 1: 'Так_то і_ми нам 'баба 'паїки по'д'еле // до ми с_сест'роїу 'полім_полімо / а'на ўже по'коїна / 'царство ду'ш'и'йї / за'моремос' / ну ў_б'ерех на_верби поза'лазимо / ку'кукайімо / та со'б'і ку-ку / а_йа со'б'і ку'ку // пр'їдем «баб ми йїсти 'хочем» / «проку'кукали? / йа хо'дила ви не_попо'лоли 'паїки // допо'л'іт' а_то'д'і пр'їдете йїсти» // о'так / нас дер'жали ота'ко // заробит' 'нада / а_то'д'і йти 'йїсти про'сит' // а ш'ас н'ічо / схвати'лос' і_пада'лос' //

– Е.: *Ви сварили своїх дітей, били?*

– Інф. 1: Да вс'ак бу'ло // не_пос'луха даі_по'луче / йак не_з'робе // да н'і / 'бат'ко за_ними засту'паўс' то шо йа / шо 'Гал'а шо з'д'елала с'тарша / шо йа за_ре'мен' да_за_нейі / а_бат'ко тої 'вихватиў ре'мен' да_на_мене // 'каже / то во'на_ж не_зро'била... //

– Інф. 2: Во'ни у_нас кам'пот 'вит'агли с_ка'мода / с'редн'а сис'тра у'м'іла откри'ват' ка'мод / во'но ўсе_ж закр'ите бу'ло / і_во'ни сухоф'рукти 'з':іли / йа йїх і_не_бач'іла //

– Інф. 1: А_йа_ш хо'т'іла кам'поту нава'рит' //

– Інф. 2: А_мама приїш'ли хо'т'іли ва'рит'_же / і_о'так нас 'вистроїли ўдол'_печ'і і_за_ре'мен' // 'Гал'а 'перва 'Н'іна і_йа пос'л'ід'н'а сто'їу / 'папа о'там на_лав'і сто'їат' / ла'ва ши'ро-ока [*протяжно*] ў_нас п'ід_в'ікнами там ста'йала / во'ни ўс'іг'да на_йї си'д'іли // во'ни_ж 'Гал'у 'т'іки замах'нулис'а / 'Гал'у ў'далили 'Н'іну / до_мене п'іт'ход'ат' а_папа йїх за_руку йак закр'ічат' «во'на ни_т'рогала! / биї хто йїў!» / і_в'с'о // а_Н'іна ў_нас во'на ўс'іг'да ў'м'іла вз'ат' // бу'ло коўба'су 'мама у_т'і позали'вайут' / у_каст'рул'і / во'на отколу'па о'то тої жир / хот' йак отколу'па ну дос'тане коўба'су //

– Інф. 3: С'о'годн'і 'тоже рос'казувала т'от' 'Л'іда 'Кивиха йак во'на кова'ба'су к'рала //

– Інф. 2: От і_Н'іна ў_нас так //

– Інф. 3: Чи конх'фету чи коўба'су //

– Інф. 1: Ої / да за_ў'се попа'дало //

– Інф. 2: 'Сахар / та'к'і груд'ки здо'ров'і бу'ли 'папа о'то 'ш'іпц'ами р'іжут' у'с'ім / йо'го от'ш'іпуйут' і_в'с'ім да'йут' / ми'н'і т'рошки 'б'іл'ше / ўже д'іўч'ата кри'чат' / «а! йїй 'б'іл'ше да'ли!» /

«да во'на_ж 'мен'ша хаї йї т'рошки 'б'іл'ше 'буде» / об'ї'жалис'а // ну_за_сто'лом_от с'ї'дали ве'ч'ер'ат' вс'ї сим'йойу / од'на 'миска на_сто'л'ї / шоб_у'перед 'бат'ка хто по'л'із у_миску ни'коли та'кого ни_бу'ло // о'це с'редн'а полу'ч'ала два ра'зи 'лошкойу / с'т'їко йа 'помн'у... // по'л'їзла 'перва ў_миску / 'бат'ко йї'йї 'ложкої по_лоб'ї / «ни_лїз' перед_бат'ка» / ўс'о // бе'ре 'бат'ко / бе'ре 'мати / бере сист'ра од'на д'руга йа ўже т'рет'а т'а'ну 'руку ту'ди / вот 'йакоc' і_ми пон'ї'мали і_ни_ето... // 'йесл'ї знач'_за_с'т'їл то / по_старшинст'ву / а_ми ўже опос'л'а // ўсе 'пороўну //

– Інф. 1: Не_ўс'п'їў жди об'їду / йак 'утром проспала жди об'їт // об'їт про'б'їгала жди ве'чер'у // па'р'адак буў // не_балуван'ї бу'ли //

7.2. – Е.: Скажіть, будь ласка, бабуса вчила вас якихось народних засобів щось заговорювати, від чогось лікувати? Що їй передавалося.

– Інф. 1: Ба'бус'а ми'не ц'о'му ни_ў'ч'їла / йа са'ма наў'ч'їла-с'а од свик'рухиної свик'рухи // от у_мо'йїї свик'рухи св'їк'роў / во'на у'м'їла зага'вар'їват' // ч'їтала / ч'їтала мо'л'їтвами во'на л'їч'їла вот т'ї / лиша'йї / па'том зуп / 'ухо 'йесл'ї бо'лит' ота'к'ї_вот 'ет'ї / 'йесл'ї зглас 'мал'їн'кого р'ї'б'онка / шоб ни_п'лакало ни_кр'їч'ало // от йа от_тої 'бапки наў'ч'їлас'а // свик'рух'ї во'на ни_пирида'вала пото'му_шо 'каже / ни_будиш ти / во'на с'разу ска'зала / а_свик'руха мо'йа 'дуже ў_неї про'сила / шо наў'ч'їт' ми'не / во'на ска'зала н'ї // а_по'том... і_ше йа'на у'ч'їлас'а од / от_тої / вот во'на йак / свик'рухина свик'руха і_йї'йї сист'ра тут бу'ла / во'ни отак жи'ли / 'баба 'Нас'т'а Пана'с'у'ч'ка // та 'тоже ч'їтала / с'глас 'заговори з'нала / спа'сала // а йак пулу'ч'їлос' во'на спа'сала ми'не / от // по'єтому йа отак до_так до_нейї 'ето / во'на о'дин рас ми'н'ї проч'їтала / ми'н'ї б'їл'ш ни_нада бу'ло / йа за'помнила на вс'у сво'йу с'т'їко 'буду жит' 'помнит' йак 'можна помо'гти ч'олов'їку шоб ни_бу'ло па'гано / р'ї'б'онку о'собено р'ї'б'онку // а_так... //

– Е.: А можете озвучити?

– Інф. 1: А_ба'бус'а... / мо'л'їтву ч'їтат'? / ну «Отч'е наш» ч'їтайеца с... со_с'в'єч'кої 'ето все 'д'єлайеца с_с'в'єч'ої с_ц'єрк'оўної ка'н'єшно / і_с_с'в'а'тої ва'дої // отето ўсе 'д'єлайеца на_х'рест / 'з:ад'ї р'ї'б'оноч'ка ста'йєш / св'їч'ої хрест 'д'єлайїш / ч'їтайїш ма'л'їтву / і_с'в'ї'а'тої ва'дої йо'го уми'вайєш // так три 'рази // ўс'у гр'аз' би'рєш на_себе / а_р'ї'б'онок оста'йєц'а 'ч'їстин'кїї // отак / так ми'не 'баба 'Нас'т'а у'ч'їла / во'ни ми'н'ї мо'л'їтву проч'їтала / 'каже «ти з'найєш “Отч'е наш”»? /

ка'жу «з'найу» // а_шас_от йес'т' ў_к'нишках 'заговори 'тоже ч'ітайу вот на_дерево на_бе'резу шо бе'резойу 'можна о'синойу 'можна 'вил'іч'іт' р'і'б'онка шо вот / стра'дайуш'іх та'к'іх вот // од_бора'давоч'ок от у_д'ітеї бу'вайут' _же м'ного 'ет'іх пап'ілом 'мал'ен'к'і та'к'і // от 'л'іч'ет' о'синов'ім 'деревом //

– Е.: *А від переляку?*

– Інф. 1: Ну о'це_ж вам 'буде і_пере'л'ак / «'Отч'е наш» ч'ітайеш св'атої во'дої / сам 'сама 'сами 'луч:ий 'заговор — св'ата во'да і «'Отч'е наш» // і_цер'ковна св'і'ча долж'на бут' вс'ігда / от // а так вот ш'ас вот ў_церков' хо'жу / пр'іч'а'ш'айус' / на_пока'йа-н'ійі ха'жу / вот // то 'бат'ушка ска'заў / «йази'ка 'вирву 'йесл'і 'будеш о'це'во ч'і'тат'» // 'бат'ушка не_розр'ішайе / пан'імаєте? //

– Інф. 2: Шо 'бат'ушка не_розр'ішайе? //

– Інф. 1: Не / не_розр'іша щоб л'іч'іт' вот / на'родн'іми вот_ет'іми 'заговорами //

– Інф. 2: 'Бат'ушка не_розр'ішайе? [здивовано]

– Інф. 1: Да / в'ін ми'н'і сам ска'заў «н'іл'з'а» // «'йес'л'і хто 'ходе ку'да_то 'каже / 'йа_би йе'му 'ног'і па'вид'ергал // а_х'то вот_ето 'д'елайет 'йа_би йо'му йа'зик 'вид'ернул» // вот / ну_йа ка'н'ешно по'кайалас' на_пака'йан'іе ко'ли хо'дила / йа ска'зала ка'жу / «хо'дила і_йа до_та'ких л'у'деї ми'н'і було п'лохо» / «ну_а_раз ти приш'ла ў_церкву то 'б'іл'ше ц'о'го не_ро'би» / ўот // а_йа би'ру гр'іх на_душу 'л'уди / пото'му_шо і_вну'ч'ата ў_мене йес'т' / і_пли'м'аниці ў_мене йес'т' / йім бу'ва п'лохо // ну_а_по'том ка'н'ешно ч'і'тайу ма'л'ітву / 'утром і_веч'ором / вс'у к'нишку / вес' мо'л'еб'ен' / мо'л'ітвос'лоў вес' ч'і'тайу от_корки до_корки / 'утром 'утр'ен'і мо'л'ітви / а_веч'ором с'і'даю / сто'йу 'коло і'кон / на_нач ч'і'тайу / пото'му_што йа согр'ішила / 'йесл'і йа ко'му_то ў_ч'ом_то помо'гла / о'так // і_так хара'шо / і_так хара'шо / і_те'пер і_бо'йіс':а / ни_з'найу поч'іму / ну ў_мене ота-к'ий страх за'краўс'а / а_ўс'о_раў'но ми'н'і 'жалко д'ітеї / ми'н'і д'ітеї 'жалко // о'собено ў'нук'іў / 'д'іти то ўже здо'ров'і / а_в'нуки ўже / ше ма'лен'к'і йак 'кажут' / ўот / па'єтому... // при'ход'ат' пр'ос'ат' / г'рижу за'га'вар'іват' / загри'зайу г'рижу // 'д'елайу / ўс'о раў'но 'д'елайу / і_па'том ў_то_же ў'рем'я і'ду ў_церков' іспо'в'еду'йс' / по'кай'ус' / шоп хот' т'рошки Бох ми'н'і гр'іх шо йа согр'ішила / са'ма / ўот // п'росто йа би'ру на_себе ўсе / і_в'с'о //

– Е.: *А грижу теж «Отче наш»?*

– Інф. 1: «Г'рижу ч'і'тайут' / гри'зу г'рижу б'ілог'рижу / б'ілог'рижу жи'л'із'н'іми зу'ба'м'и / 'м'ахк'іми гу'ба'м'и» / і_х'рестиш / і_так_вот гри'зеш гу'бами / не_зу'бами а_гу'ба'м'и // а_по'том у_ма'ми сп'рашуйіш // йа ка'жу «'бабка 'бабка што

гр'і'з'ош?» / а_мама долж'на от'в'ітит' / «гр'ижу» / 'то_шо во'на с'тойіт' 'коло р'і'б'онка ,коло_сво'го і_так тр'і 'рази / і_по'том ўот св'і'ч'ої так_же 'ето св'а'тої во'дої і_закри'вайеш попл'у'йеш закри'вайеш і_в'с'о і_с'в'ічки 'гасиш три дн'а ўп'ідр'ат / і_тр'и дн'а долж'ні три св'і'ч'і 'нов'і зажи'гац':а // от гр'іжу йа так зага'вар'уу / загр'і'зайу // там і'ше од'на 'йес'т' / та ве'лика мо'л'ітва от / на... / шоб гр'іжу уб'рат' // ну_там_уш во'но_ш 'видний / 'йісл'і тої при'ходиц':а і_ш'іс'т' дн'іў ч'і'тат' / до_вос'хода 'сонца / до_за'хода 'сонц'а 'ходиш // ч'і'тайіш // ну ста'райус' / ста'райус' 'менше те'пер рас ў_церкву п'ішла //

8.1. – Е.: Скажіть, як вас звати?

– Інф. 1: Га'л'іна 'Ф'одороўна ме'не зват' //

– Е.: А прізвище? Фамілія?

– Інф. 1: Ну фа'мил'іа 'д'ев'іч'яа Г'реч'ко / а так по 'мужу Кар'пун'іна //

– Е.: Коли ви народилися?

– Інф. 1: Йа наро'дилас'а в'торого 'марта п'і'с'ат ч'е'т'верто'о 'года //

– Е.: Тут?

– Інф. 1: Тут / і ро'дилас'а / і_тут і жи'ву / і_д'іти мо'йі тут у'с'і жи'вут' //

– Е.: А освіта? Образованіє.

– Інф. 1: образо'ван'а с'редн'е // ра'ботала д'вац'ет' л'ет на_ф'ерм'е / сви'наркойу // п'ат' л'ет за'в'едушчой бу'ла / а по'том п'ат'нац'іт' год кор'мила л'у'деї / кол'хоз'н'іх //

– Інф. 2: Ска'жу вам т'рошк'і про_сем'юу // с'ем'іа робо'т'аш'ч'а / трудо'л'уб'іва / д'ружна с'ім'іа // т'ройе 'д'іток / в_кал'хоз'е 'робл'ат' // ну ш'ас 'Л'оша у'йехаў ў_горат // у них 'д'іти / ў'нуки у'же паш'ли // 'вобш'ем та'ка сем'іа шо 'можна 'т'іки поза'в'ідоват' / по_доброму //

– Інф. 1: 'Вос'ем ў'нук'іў ў_мене // ч'е'тир'е в'нука і ч'е'тир'е в'нуч'ки // о'с'о_де 'сам'і 'мен'ш'і тут // а 'сам'і с'тарш'і / 'сама с'тарша ў_Б'іл'і'б'ейе 'уч'іц'а ў_м'ід'і'цинском 'кол'і́зі // 'дочкин син 'уч'іц'а ў_город'і 'тоже на 'кам'ін'ш'іка / по 'д'ево'вої сто'п'і по'шоў // а м'ладшого 'сина с'таршиї син ў_школу 'ходить у_город'і / 'так_шо 'с'одн'і в'ін не_при'йіхаў // дес' і м'ладший син тут / ну ни_з'найу чи п'рііде ч'і'н'і // Ла'р'іса! / де С'і'р'ожа? / ід'іт за'ход'те с'у'ди //

– Е.: А Ваші батьки теж тут народилися чи переїхали?

– Інф. 1: Бат'ки тут наро'дилис'а / і_мати і_бат'ко тут / ну їх у'же ни'має / да_їно / а д'їди мо'її при'їхали з_України // п'їш'ком при'шли / по_бат'кової л'їн'її м'її д'їд / д'їд Іван / в'їн п'їш'ком в'їз'їд'е хо'ди_ї / йак 'бат'ко м'її рос'казува_ї // тої... / во'ни о'т:уда при'шли п'їш'ком //

– Е.: *А звідки? З України звідки?*

– Інф. 1: Йа_ї ни_з'най_ї //

– Інф. 2: Но не_ш_Чер'кашчени ви? //

– Інф. 1: Йа не_з'най_ї 'даже / не_мо_гу ска'зат' то'б'ї // це 'Л'їза з'нає // 'Л'їза с'тарша _ї_нас / йа с'редн'а / ни_з'най_ї ч'о'гос'... [*сміється*] / 'вибило // у нас с'тарша сест'ра с_сорок шис'того 'году / во'на в_бул'ниц'ї _ї_нас ле'жит' // от / во'на з'нає / во'на_ї д'їда мо'го з'нає Івана // т'їх 'бабушок то йа з'най_ї / а д'їда не_помн'у // а вон / д'їд йї'її по... тої / 'н'ан'ч'ї_ї / і от 'Тон'їного 'му'жа 'тоже / с'таршиї б'рат // це во'на мо'їа... 'наша сно'ха // а ч'о во'на до ч'у'жого д'вору пош'ла не_з'най_ї //

– Е.: *Ви їй після того всипите.*

– Інф. 1: Йа _ї_сипала _ї_же йї по_т'їл'е'фону ше в'ч'ора // о'це мо'їа доч'ка с'редн'а // і два 'сина / с'таршиї і м'ладшиї //

– Е.: *А чого переселилися з України сюди?*

– Інф. 1: Да на'єрно_ж 'лучшої 'дол'ї шу'кали // ни_з'най_ї ч'о'го _ї_они пересе'лилис'а / с'хо'т'їлос' _ї_їм / во'ни_ї при'шли // н'їх 'дуже здо'рова сим'їа бу'ла / 'дуже здо'рова сим'їа бу'ла // от / ну ш'ас у'же ни'кого не_ос'талос'а з_їїх / з_їїхн'ого 'роду / о'це ми _ї_же // т'рет'є ч'ї ч'їт'верте по'ко'л'єн'їє ос'талос'а і_їсе // а то _ї_же вс'ї по'мерли _ї_же / на том с'в'єт'ї //

– Е.: *А батьки Вам розповідали, як раніше вони жили?*

– Інф. 1: Йак 'ран'ше жи'ли? // да йак во'ни 'ран'ше жи'ли? // ше йа 'помн'у шо_ми / ми 'тоже па'гано / і _ї_нас 'хата бу'ла со'ломої к'рита // до'л'ї_їка 'мазана бу'ла лапу'хами у це _ї_се... / у тої ну дак... кри... / ше йа до'л'ї_їку 'мазала // _ї_от / а шо? / нас п'атеро 'тоже д'їтеї бу'ло у_бат'к'ї_ї / у ро'дитил'ї_ї // ми 'тоже хапо'нули 'тоже хара'шо // 'бат'ко бу_ї 'шо'хвером / а 'мама ра'ботала на... / то / кол'хозниц'а бу'ла / ну 'тоже у'дарниц'а вс'їда бу'ла // у нас 'шо_от / 'Тон'ї ро'д'їт'єл'ї 'тоже бу'ли / о'т'єц м'єхан'їзатор а мат' 'тоже тої / кол'хозниц'а бу'ла / на_вс'їх ра'ботах ра'ботали во'ни // і_ти'л'ат 'порали все ро'били // о'то та'ке //

– Е.: *А за часи голодування нічого вам не розказували?*

– Інф. 1: Та шо там го... / рос'казували / ко'н'єшно рос'казували / ч'о_ж во'ни не_рос'казували? // го'ладу'вали да_ї_Боже / 'їїли все // шо _ї_матер'ї бу'ла сем'їа здо'рова // 'бат'ко по'гиб на_ф'рон'т'ї // у 'бат'ка хот' / 'бат'ко пр'їшо_ї до'дому с_ф'рон'та / а _ї_матер'ї

н'ї / вона... / їх було п'ят' ч'ї с'їм си'н'їў і_во'на од'на доч'ка /
і з_мат'їр'у з_одної ос'талис'а // ну по мате'р'їнскої 'л'їн'її ше
два 'д'ад'ка ў_мене йес'т' / 'жив'ї ше // а от по_бат'кової 'л'їн'її
ўже н'їкого не'має у_нас // от // шо голоду'вали то голоду'ва... /
С'їр'ожа про'хоť' с'їдаї он на_табу'ретку / це м'її с'тарш'її син //

8.2. – Е.: *А що ви садите на городі?*

– Шо 'садим? / гарбу'зи 'садим / бур'аки 'садим / ци'бул'у /
кар'тошку / поме'дори / гур'ки / шо? / кабач'ки // ўсе шо са'жайут' /
са'жали таї це_ї са'жайїм // ну / ни'ч'ого / сеї гот ха'рошїй уро'жаї
у_нас // і_ци'бул'а здо'рова / і_кар'тошка ха'роша / ўсе //

– Е.: *А як ви вибираєте час для садіння?*

– Ч'ас?

– Е.: *От коли саме садити. Чи можна по заходу сонця садити?*

– Н'е / ми по_за'ходу 'сонц'а ни_дивимс'а а_їйак 'м'їс'ац'
наро... нарос'тайе / так ми г'р'атки са'жайїм // а_то 'лун'її кал'їн-
'дар' у_га'з'ет'ї пре'ходе // о'то подиў'л'ус'а / йа'кого ч'їс'ла /
ў_мене сеї гот і_каву'н'їў ба'гато було і_дин' / бо йа поса'дила
ў_тої ден' йа'киї 'нада було / ўот / ч'їт'вертого 'маїа йа са'дила /
за'то каву'н'їў було 'море / ўот // і_каву'ни і_дин'ї бу'ли / м'ного //

– Е.: *А по небу, по зірках знаєте, яка буде погода?*

– Н'ї / по_з'їр'ках не_з'найу / ну 'йес'л'ї з'їмої / йак_їес'л'ї
'дуже блис'т'ат' / дак 'буде мо'рос 'сил'нїї / а_так ни_з'найу йа /
ни_пон'їмаїу //

– Е.: *Хату ви будувати чи купували?*

– Хату?... / 'хата / йа ўже приїш'ла ў_ц'у 'хату ме'не преве'ли /
а... / це тут жи'ли / во'ни ку'пили // во'ни пере'їхали ў_нас там
Моло'д'ейеўка / ў_ме'не сам муж із Мол... з_Малої 'Д'ейеўки /
ш'е у_нас там вот за_п'ат' к'їлометр'їў йес'т' // от / во'ни
куп'л'али / а йа приїш'ла о'це ў_ц'у 'хату / ми йїїї ўже тут з_мужем
ўсе пере'д'елали да з_д'їт'ми / ц'у 'хату // 'мене муж буў на_в'с'ї
'руки от_с'куки // в'їн і_кам'їнш'їк / і_плотник / і_в'се / все шо
моґ / ўсе ро'бїў сам / сво'їїми ру'ками / і_трахто'р'їст і... // ну_д'ва
'года бо'л'ез' заб'рала йо'го / не'ма //

8.3. – Е.: *А Паску святкуєте?*

– Інф. 1: Да // це ўже ў_нас 'Новий гот Рожест'во 'Паска / це
ў_нас св'а'те / ўс'ї 'д'їті їдут' до_мене / ўс'ї соб'їрайуц'а / 'мат'їр
не_забу'вайут' / моло'ц'її // на_д'їтеї ше не_о'б'їжус'а // о'собено

'Паска // 'д'іти у_нас 'ход'ат' / йа преу'ч'іла і_о'нук'іў / 'ход'ат' 'йайц'а соб'і'райут' / хрес'тосайуц':а //

– Е.: *А ви печете паску?*

– Інф. 1: 'Ран'ше пе"к'ла / а_ш'ас не_пе'ч'у // ш'ас йіх пре'воз'ат' у'же у_мага'з'ін / дак_о'то 'лехше ўз'ат' у_мага'з'ін'і / а_ран'ше пек'ла // 'д'іти 'поки мал'і були йа_ї 'мал'ін'к'і кул'і'ч'і пик'ла / і_здо'рову 'паску / ше_ї на_ф'ерм'і ра'ботала / вс'і'да пик'ли ми //

– Е.: *А батьки ваші теж так святкували?*

– Інф. 1: І_бат'ки... // ну-у [протяжно] бат'ки воп'ш'е во'ни / во'ни воп'ш'е т'і / соб'і'рали // во'ни_ї сп'і'вали ў_мене / у_нас хара'шо // "об'ш'е йак за'т'агнут' / до ро'д'іт'ел'еі 'п'ідут' он до_мо'йіх... / до_д'ідус'і до_ба'бус'і / і_там / 'семій_ж здо'ров'і / йак собе'руц':а і_нач'і'найут' сп'і'ват' / о'собино на_Паску / на_Рожест'во // ше йа'кйі 'п'разник? // ну_вопшим на_ў'с'і о'ц'і цир'коўн'і 'п'разники ўса_ў'ремйа хара'шо / соб'і'ралис'а //

– Е.: *А на Святвечір дванадцять страв готусте? На Різдво.*

– Інф. 1: На Ри'зд'во? [довго думає; розуміє не всі слова] // дак на_Рожест'во це_ж розго'ў'л'ац'а 'нада // да //

– Е.: *Перед тим.*

– Інф. 1: Ну а шо? / у'се м'ас'не // а шо? / 'йесл'і каба'на...

– Е.: *На Святвечір, перед Різдвом. Шостого числа. Кутю робите?*

– Інф. 1: Ку'т'у / ку'т'у ш'ас не_роб'л'у // 'ран'ше ро'били но'си-ли і_ку'т'у / і ш'ідру'вали під_в'ікнами // пре'ходили і_до_мене 'сестри / і ми хо'дили // а_ш'ас у'же ўсе одиш'ло / ми'н'і прене'сут' о'с'о_де йіх 'вос'ім штук / і_йа си'жу / а_д'іти ўже 'ход'ат' / ту 'нос'ат' ку'т'у / і ш'ідру'ють / а_йа 'дома си'жу з_о'нуками // те'пер_же он_о'нуч'ки 'ход'ат' із_З'іна'ідаі Ал'ек'сандроўноі / те'пер тоі / ш'ідру'ють //

– Е.: *А кутю з чого робили? Яку кутю, розкажіть?*

– Інф. 1: Ку'т'у ро'били іс_пши'ниц'і // а пос'л'едн'е в'рем'а із 'риса / да то'го добаў'л'ала / ну 'сахару да і'з'ум / о'це та'ку ку'т'у //

– Е.: *А кутя ложкою чи вилкою? Рідка чи густа?*

– Інф. 1: Гус'та / гус'та //

– Е.: *А як ви були дитиною, які страви ваша мама варила?*

– Інф. 1: Та шо ва'на ва'рила? //

– Інф. 4: Бор'ш'ч' ва'рила //

– Інф. 1: Та і_бор'ш' / і_га'лушки // у_нас га'лушки бу'ло / 'ран'ше_ж на_таган'ку ва'рили // ъот ми собе'ремс'а ўс'і 'п'атеро на... на_г'р'атках / 'мама нам 'палоч'ки повист'ругуйут' / га'лушки здо'ров'і / ми си'дим о'то га'лушки йі'мо а'бо кар'тошку ту / йак

молода кар'тошка / кар'тошку молоду / во'на нам пос'теле так /
ми на_г'р'атках пр'ам си'д'іли і_й'или // і_й'а вам 'с'одн'і га'лушок
нава'рила //

– Е.: *А як галушки робити, розкажіть?*

– Інф. 3: А йа 'палоч'ки зато'чиў // [*усі сміються*].

– Інф. 1: На_г'р'атках 'с'одн'і 'холодно //

– Е.: *Є там ще що робити?*

– Інф. 1: На_г'р'атках 'н'іч'ого ро'бит' //

– Інф. 2: У'же г'р'атки па'пахан'і //

– Інф. 1: Ну га'лушки ко'нешно у_нас 'мати 'ш'іпан'і
ро'била // а_й'а пр'осто 'житке 'т'істо да 'лощ'койу з'д'елала //

– Е.: *То ви розкажіть, як це тісто робити.*

– Інф. 1: Ну йак? / му'ки вз'а'ла про'с'ійала да ч'ут' посо'ли-
ла / а_то'д'і 'й'айц'а ў'била да розм'ішала / 'так_й'ак гус'та сме'тана
полу'ч'ілас'а //

– Е.: *Молока, води не даєте?*

– Інф. 1: Н'е це йа н'і / йа 'тол'ко на_од'н'іх 'й'айц'ах //
ни_води ни_муло'ка йа ни_добаў'л'айу // о'то так //

– Е.: *І далі як? Місили тісто?*

– Інф. 1: Ну йак? / 'м'асо... / 'м'асо зва'рило'с'а / кар'тошки
ў'кинула // то'д'і га'лушки // за'жарила ў_то'го ў'кинула ци'бул'і
да_й'ак йо'го? ук'ропу / і_в'се // о'це ў'с'і га'лушки 'наш'і / ни_з'найу
'може ви по_дру'гому 'варите / а_ми так 'варим // ну ў'с'ак'і йа
бу'вайу і_р'ізан'і 'д'елайу / га'лушки ми 'ч'асто / зат'і'руху 'д'ела-
йу ч'а... / 'д'елала 'ч'асто йак муж в'ін л'у'биў ў_мене зат'і'руху //

– Е.: *А що це таке, розкажіть?*

– Інф. 1: Ну йак? / 'тоже му'ка / і_й'айц'ами зати'райу / так /
'мал'ін'к'і 'д'елайут / тру по'ки тої [*показує жестами, як терти*] //
а_то'д'і про'с'ійу ше му'ки / да ше_ї_ў_ду'хоўк'і / пи'д'жар'у йі'йі /
шоб во'на не_роз'вал'увалас' / о'то та'ке ў_мене л'у'били 'йісти /
і_д'іти і_муж //

– Е.: *Чим вона відрізняється від галушок?*

– Інф. 1: Зат'і'руха_ж то во'на за'терта / і_ма'лен'к'і та'к'і /
а_га'лушки ў'с'ак'і_ж бу'вайут' / 'могут' і_ота'к'і бут' / 'могут'
і_ота'к'і бут' [*показує жестами розмір*] / ў'с'ак'і //

– Інф. 4: Йа'к'і наш'іпайіш //

– Інф. 1: Е'ге / йа'к'і наш'іпайіш / йа'к'і на'р'іжиш //

– Е.: *А «такі» – це які?*

– Інф. 1: Здо'ров'і [*сміється*] / 'дуже / 'дуже здо'ров'і //

– Інф. 3: Це за'висит' ў_кого йа'кий ап'іт'іт //

– Інф. 1: У_мене_он си'ни бач' йа'к'і повирос'тали? //
од_га'лушок да_од_зат'і'рухи //

– Інф. 2: І на_сал'і //

– Інф. 1: Е'ге / 'сало л'убл'ат' / вони з'малку на_р'іжут' 'сала ку'соч'ками пош'ли на_вигон пос'ідають' / найілис' цибул'і нак'ришут' // а_то_д'і за'ход'ат' до_мої //

– Е.: *А в чому варили?*

– Інф. 1: Ко_го? //

– Е.: *Ну раніше.*

– Інф. 1: У_чугун'ках // у_чугун'ках // чугун'ках / моло_ко ў_г'леч'іках було // т'і були / і / 'йак_йх? // і_стек'л'ан'і г'лечики були / і_та_к'і к'іра_м'іч'еск'і ч'і йак во_ни називалис'а? //

– Е.: *Глиняні?*

– Інф. 1: Г'лин'ан'і г'лин'ан'і //

– Е.: *А де їх брали?*

– Інф. 1: А_йа не_з'найу / 'наш'і на_ерно на_ба_зар'і куп'л'али / 'наш'і не_ро_били са_м'і / йа не_помн'у ц'о_го йа не_помн'у / не_буду вам ка_зат' // а_от ше у_г'лин'ан'іх г'леч'іках / у_нас 'ран'ше_щ с'іпа_ратор'іу не_було / 'мама о_то пос_та_ўл'айут' у_погреб / а_то_д'і з'верху сме_тану соб'і_райут' / а_то_д'і си_диш 'масло о_то ко_лотиш / 'ц'ілії ден' // тож 'ш'аж_же с'іпа_ратар во_но гус_те / 'лощ_кої повер'ну_ў ту_ди_с'у_ди і_масло / а_ран'ше о_то во_ни шо? вер_ш_ки соби_рут' да_й_се //

8.4. – Е.: *Як ви познайомились зі своїм чоловіком?*

– Інф. 1: Та йак позна_комилас'а? // у_к'луб'і //

– Е.: *На вечорниці ходили?*

– Інф. 1: Ну да // і_ше ў_ш'кол'і ў_чилас'а // три_го_да з_ним ў_стр'іч'алис'а / а_то_д'і по_же_нилис' //

– Е.: *А як раніше на вечорницях гуляли?*

– Інф. 1: О! 'ран'ше гу_л'али х'і_ба так йак_ш'ас? / по_на_пи_вайуц'а да то_в'і_кна б'йут' у_к'луб'і то ше шо_не_бут' / а_ми_ос' / у_нас тут ос' 'д'ец_кий сад бу_ў / ми там моло_д'ож / тої / соб'і_ралис'а / хо_дили по_ди_ре_ўн'і 'п'іс_н'і сп'і_вали //

– Інф. 4: І_ш'коду 'д'елали //

– Інф. 1: І_ш'коду 'д'елали / і ка_душ_ки на_з'в'іт ч'і_пл'али / і_со_ломо_у / і_дро_ва рос_ки_дали все // і_м'і_л'і_ційу не_визивали / ото_так ми_ї зна_комилис'а с_х_лопц'ами //

– Інф. 4: Йак т'і_ки не_ви_шо_ў на_вулиц'у жи_н'іх / ми_й_ому...

– Інф. 1: Ў_с'о_о [прот_я_ж_но] / до_ро_шку с_со_ломи //

– Інф. 4: До_ро_шку та_ку 'ви_ложим шо_буд_з_до_ро_ў //

– Інф. 1: У_нас о_с'о б_рат бу_ў йі_йі му_жик / і_ў_нас / у_со_с'ед'ах 'д'і_ўч'і_на 'то_же жи_ла // 'мама ў_с_тали а_ў_нас со_ломої

до'рошка од_нас і_ж_до / 'аж_до со'с'ед'ії прос'телена / 'мама за'хо-
д'ат' 'кат' / «а'ну_ка 'ш'аж_же ўста'вай І'ван // «ч'о'го ви 'мамо?» //
«і'ди 'ш'аж_же 'кае до'рогу зам'і'тай» // «йа'ку до'рогу?» // «а_о'но_де
од_нас до_до_Пахо'м'іў прос'телена до'рога с_со'ломи» // од_заў-
тра шоп_п'ішоў гу'л'ат' // от йак хто не_ви'де гу'л'ат' / так о'то
со'лому / со'ломойу до'рогу с'лалі / а'бо 'воду с_ка'ду... ка'душки_ж
здо'ров'і / пере'кинут' ка'душки з_во'дойу / да_на_з'в'ід на-
'ч'епл'ат' / і_о'то та'ке ро'били // ну_ї м'і'л'іцыйу не_визи'вали /
а_ш'ас... // а_ше_ї бат'ки 'наш'і йак о'це с'ваіба а'бо_шо / за'л'ізут'
о'то 'оно_де / то димо'ход затк'нут' / то ше шо_небут' з'робл'ат' //

– Е.: *А хлопці з дівчат жартували якось?*

– Інф. 1: А_то! //

– Е.: *Як?*

– Інф. 1: Ўсе ро'били // та йак? / ну йак шо йа вам ска'жу? //
'Тон'а_он хаі роз'каже / во'на т'рошки стар'ш'іша //

– Інф. 4: Ну_тоже 'ета / так_же 'саме йак 'т'ікі шо_н'і'буд'
дак то / 'боч'ку пере'вернут' / то ше шо_н'і'буд' // ну ў_нас 'ран'ше /
аж ран'ш'іше бу'ло 'наш'і ро'д'іт'ел'і рос'казувалі / а'га шо 'кажут'
'йес'л'і 'т'ікі там хто йа'ка 'д'еўка 'дуже гу'л'айе / то 'ет'ім / за'бори
'д'охт'ом 'мазали //

– Інф. 1: 'Д'охт'ом 'мазали / 'п'ір'йам опси'пали //

– Інф. 4: Е'ге / ну ў_нас ц'о'го ўже не_бу'ло // у_нас у'же
ў_ро'ду не_бу'ло // а_от йак 'голод буў / ўот 'мама рос'казувала /
у_нас 'ета / сна'ха / брат йак же'ниўс'а / ўз'аў ч'у'вашку / і_во'на / ну
р'івно'вала / а'га / а_мама вс'і'гда ка'зали / «шо ви о'то р'івнуіте? /
да йа блага'дарна т'іі л'убовниц'і шо 'бат'ко хо'диў гу'л'аў» /
а_в'ін буў там ў_йа'ком / т'рицет'_вос'мом ч'і ў_трицет'_шес'том
го'ду 'голод буў / і в'ін трахта'р'істом буў а_ў_йіх пова'риха бу'ла
Жада'нова / йа не_з'найу йак йі'йі зват' но_фа'мил'іа Жада'нова //
і_от з'нач'іт' 'пайку 'ту_шо да'вали йо'му в'ін при'носиў 'матир'і /
а 'ета / а_сам хо'диў ту'ди до_л'убоўниц'і / во'на йо'го кор'мила //
а_ў_йіх бу'ло д'войе 'д'іток по'готки / а_йісти 'н'іч'ого бу'ло /
і_во'ні 'каже о'то ле'ж'ат' ў_ко'лиск'і т'і 'д'іти / пи'ш'а-ат' пи'ш'а-
ат' [*протяжно*] / і во'ні 'каже у'мерлі / во'ні ни_ви'жили /
пото'му_шо ну 'н'іч'ім йіх бу'ло кор'мит' // дак во'на 'каже / «йа
блага'дарна т'і'йеі л'убоўниц'і / йа хот' 'вижила / і_вас_би_п
не_бу'ло 'йес'л'і_б 'ета / ни_то / а_ви 'каже 'лайетес' //

8.5. – Е.: *Можете пригадати старі хати? Не які зараз будуються. Які вони були за розміром, скільки там було кімнат? Що було в хаті?*

– Інф. 1: Ну / ну 'йесл'і / 'йесл'і так йак у_нас бу'ла Гал' / 'йесл'і у_нас са'ман:а бу'ла і до'л'івка бу'ла / йа 'помн'у ми'н'і то'д'і ним'ного год бу'ло / ну йа 'помн'у йак і_ц'у ст'роїли ш'ас де йа жи'ву / і_до'л'і́йка бу'ла йак... йа'к'і там бу'ли? // там о'с'о_де... // да ми на'ерно і не_в'із'мем де тої //

– Інф. 2: Ну 'менше ч'ім о'цеї зал у_нас //

– Інф. 3: Да о'с'о / о'с'о_де йак о'це 'хатка ў_со'с'ед'ах //

– Інф. 1: Н'е на'ерно ше_ї 'менше // на'ерно ше_ї 'менше // до'л'і́йка там ч'о? п'іч' сто'йала / од'на к'роват' де ро'д'іт'ел'і с'пали / а_ми бол'шинст'во на_печ'і //

– Інф. 2: Дв'і ў_нас к'роват'і сто'йало і_полик //

– Інф. 1: Ну це 'полик / це коло_печ'і //

– Інф. 2: І'ван спаў / а_ми ўтр'ох с'пали на_печ'і //

– Інф. 1: Ми на_печ'і ўс'у жиз'н' с'пали / 'поки / 'поки не_поже'нилис' і 'замуж ви не... / йа вас с_печ'і і_вида'ваў // [усі сміються]

– Інф. 2: У_нас / з_груд... з_группки ше_ї ма'ла сист'ра ў'пала пр'амо ў_кип'а'ток / ў_чу'гун с_кип'ят'ком 'мама 'бублики 'ран'ше_ж 'д'елали / і_ч'угу'нок 'вит'агли з / с_кип'ат'ком і_пос'тавили / і_во'на з_группки пр'ам у_тої ч'угу'нок / ну_н'іч'ого / ни_тої //

– Інф. 1: Та_н'іч'о / і_ш'аж_жи'ва //

[...]

– Інф. 2: 'Дуже об'жарилас' во'на / кип'ат'ком //

– Е.: *А там сіни, кухня?*

– Інф. 1: 'С'іни ч'у'лан // во'но 'кухн'і не_бу'ло / во'но за_од'не_ж бу'ло // тут і_с'пал'н'а / і_кухн'а // п'іч' сто'йала / це ўже ц'у йак пост'ройіли дак га'ланка бу'ла і_п'іч' од'ел'но / бо йак? / і_зал і_с'пал'н'і там бу'ли / а во'но тут 'кухн'а бу'ла / ну йак / де йа жи'ву //

– Інф. 2: Ч'ерес_кухн'у ми хо'дили //

– Інф. 1: А там бу'ло ўсе за_ад'не // там п'іч' сто'йала // за_печ'і... за_п'іч' йак об'ич'но тел'ат з'імої за'водили // іл'і о'веч'ку з_йаг'н'ам / ну во'но йак то'д'і бу'ло бо са'райі плет'н'ан'і бу'ли / плет'н'ан'і бу'ли са'райі / там 'холодно бу'ло / а 'поки не_оп'сохне а_то'д'і о'то ви'носили / до_ко'рові" / не до_ко'рови а_ў_са'рай //

– Е.: *А в хаті робили погреб?*

– Інф. 1: Н'е-е [протяжно] / ў_нас буў за_хатої 'погриб / в'ін і_ш'ас там / под'вал //

– Е.: *Рили в землі ямку?*

– Інф. 1: Да-да-да-'да //

- Інф. 2: По_сту'пен'кам с'ходить' //
- Інф. 1: Ну_камн'ом об'ложили йо'го //
- Інф. 2: Та так йак і_на_Укра'їн'і ш'ас //
- Інф. 1: І по_сту'пен'кам / а вот до'л'іўку за ч'о йа за'помниў / то'го_шо там 'возл'і ш'коли / он 'между... / 'возл'і с'тарої / 'между 'нової ш'колої і_сад'іком ш'ас / там к'расну г'лину / йа з_мат'ірю ше 'ран'еї 'їздиў то_і_на_лошад'і / о'то нако'пайут' / і_о'то до'л'іўку пид'водили // во'но к'расна г'лина / не / не 'рижа а_к'расна / і_о'то йак пол 'мийут' о'то т'її //
- Е.: *Розводити...?*
- Інф. 2: 'Д'іхт'ом //
- Інф. 1: Да і... / ну з_во'дойу роз'боўтали / і_о'то йак / к'раскої 'можна ска'зат' / ч'і йак / йак 'можна ска'зат'? //
- Інф. 2: По'мажут' //
- Інф. 1: По'мажут' а'га //
- Е.: *Почервонили.*
- Інф. 1: Ага // о'то до'л'іўка / шо / шо йа за'помниў // хо'т'а йа то'д'і нездо'рові буў ну / о'це до'л'іўку за'помниў / і_за'помниў йак о'це ц'у но'ву 'хату йак по'с'троїли / дак ми тут ого'го жи'ли / тут нам пока'залос' дво'рець //
- Інф. 4: А_в_ка'ком га'ду паст'роїл'і 'ету 'хату?
- Інф. 1: Ў_шеї'с'ат_ф'тором //
- Інф. 2: 'Первом // йа ў_первій клас йак'рас пош'ла //
- Інф. 1: 'Первом? / а не_в'тором? //
- Інф. 2: Н'ет / в_шиї'с'ат 'первом //
- Інф. 1: Ну дез' / дес'_так // йа... //
- Інф. 2: Нач'али ў_шиї'с'атом ст'роїт' / а_йа йак'раз у_ш'колу пош'ла і... //
- Інф. 1: Йа з'найу / Тат'йана йак'раз ме'н'і 'голову про'била йак'рас [...]
- Інф. 2: Ме'не / з_нової 'хати 'мама мін'і 'коси запл'італи / і_йа з_нової 'хати ў_первій клас пош'ла // а_в'ін шо... / 'в'ін_же шо? / ми_з... / с_сист'ройу на_пи'ч'і с'пали / с'тарша з_б'ратом тут на_к'роват'ах с'пали / а_ў_н'ого 'коїка с'разу ко'лиска в'іс'іла / а_то'д'і 'койіч'ка / сто'йала 'коло ро'д'іт'іл'с'кої к'роват'і / в'ін о'то ў_г'її 'койіч'к'і і_спаў // ўсе «'мамо 'дайте м'ін'і 'руку» / 'мама о'то 'вит'анут' 'руку йо'му / в'ін о'то за_руку 'держіц'а і_спит' / 'каже в'ін 'помне до'л'іўку / шо ти 'помниш?! //
- Інф. 1: 'Помн'у ко'нешно // 'то_шо йа з'найу йа 'їздиў ў_ето... //
- [...]
- Е.: *А погреб погребом називали?*

– Інф. 1: Ну_погреп так в'ін і_йе і_ш'ас 'погрип / под'вал / 'то_шо в'ін под'валом 'виритиї / в'ін і_ш'ас тої_самий 'погре"п / 'т'іки ни... / пра пере'д'елали по'том / верх / а_так в'ін так і_йес'т' / шо буў при_ро'д'іт'ел'ах / і_ш'ас //

– Е.: *Він глибокий був?*

– Інф. 1: Та ну-у-у [*протяжно*] ў_м'її рост / по_мойім // ўс'о раў'но во'да йес'т' / за'ходе // н'е ос' го'да хара'шо во'ди не'має не не_ў_кого не_ў_погре'бах не_ў_колод'і'з'ах [*усі сміються*] // пос'л'ед'н'і го'да //

– Е.: *А чим дах крили? І взагалі форма даху — яка вона була?*

– Інф.: Н'е-е [*протяжно*] / ну в'ін так і_йес'т' / ў_зем'л'і в'ін вес' // тут п'росто то'д'і_ж во'но / це ми ўже перекри'вали / ну йак ска'зат'... //

– Е.: *Це ви про погреб кажете?*

– Інф. 1: А про шо? / про 'хату? //

– Е.: *Про хату, так.*

– Інф. 1: А_хата со'ломої бу'ла //

– Е.: *А форма яка була?*

– Інф. 1: Ну_йак? / о'так во'на_ї бу'ла / 'т'іки со'ломої к'рита // [...]

– Е.: *А оця солома, це снопки були?*

– Інф. 1: Н'е / пр'ам так со'ломойу бу'ла к'рита / і ше з'верху жерд' 'йакос' приў'язуєм / са'лома а_по'том 'жерд'і // то шо ми йак / па'том ў_ц'у 'хату йак переш'ли / там са'раї ў_нас буў // тепло там / таї са'ман:а / так 'то_шо 'помн'у шо ми йак розб'і'рали йо'го дак / со'ломи там / м'ного бу'ло с_того / ну_і_са'раї буў со'ломйаній і_хата бу'ла со'ломйана // 'мазанка / йак назива'ють / во'на са'ман:а / дак розб'і'рали йа з'найу / са'ман:а // і_о'то 'мазали б'і'лили / г'линої / то'д'і ў_нас он баш'кири 'ч'асто_ж г'лину во'зили к'руглу / і_о'то б'і'лили йі'ї // кра'с'ів'і бу'ли 'домики / хот' і_са'ман':і //

– Е.: *А призьбу підводили?*

– Інф. 1: А при... / о'це_щ / о'це_ж те_саме_ж і_к'расної г'линої же і_пед'водили / і_п'риз'бу //

– Е.: *А оцей забор? Як ви на нього говорили? Забор, паркан?*

– Інф. 1: А за'бор йа'кїї то'д'і буў за'бор? //

– Е.: *З чого? Теж плетений?*

– Інф. 1: У_нас йа 'помн'у дв'і жер... / н'е / с_плет'н'і буў у_Нестерен'к'іў / 'рад'ом со'с'ед'і // а_ў_нас п'росто 'жерд'і / три жер'дини пре'бит'і / і_на_во'ротах од'на 'жерд'а так / дв'і ско'би і_жерд'а бу'ла // о'то / вес'_і_за'бор / а_по'том у'же то... // а_в_Нестерен'к'іў там...

– Інф. 2: Пле'тен' буў //

– Інф. 1: Д'ід Несте'ренко тої пл'їу зо... пле'тен' //
 – Е.: *З лози, так?*
 – Інф. 2: Посто'йан:о / в'ін / е'ге...
 – Інф. 1: Е'ге / там у'же с_плет'н'а буў // у_нас у'то са'раї буў
 с_плит'н'а //
 – Е.: *А з лози щось іще — кошики, корзини — не плели?*
 – Інф. 2: Кор'зини //
 – Інф. 1: Кор'зини //
 – Інф. 2: У_нас 'мама грома'ки ше ро'била //
 – Е.: *А що це таке?*
 – Інф. 2: А_ви ни_з'найете шо та'ке? //
 – Е.: *Ні, перший раз чуємо.*
 – Інф. 2: Не_може бут'! //
 – Інф. 1: Знач' з'їми не_бу'ло //
 – Інф. 2: Да // з'нач'їт' ви не_ка'талис'а на_грома'ках //
 [...]
 – Інф. 1: У_нас 'санок не_бу'ло //
 – Інф. 3: На'возу т'рохи / а_то'д'ї во'дої зали'вали /
 а_ўсере'дин'ї ро'били та'ке шоб с'їдат' / во'но замер'зало / 'мама
 в'їр'овоч'ки нам прич'еп'л'ала / дл'а нас дл'а ўс'їх тро'їїх / ми
 'мен'ш'ї були //

9.1. – Е.: *А батьки Ваші сюди як переїхали?*

– Інф. 1: Це о'с'о пи'таї // а'бо сес'тра при'їде / 'Н'інка
 п'риїде // он Га'л'їна Мико'лайїна / 'ето хо'д'ач'її сло'вар' / ш'ас
 во'на ўсе рос'каже //
 – Інф. 2: Шо? //
 – Інф. 1: Ў_йа'к'їм 'рок'ї с'у'ди при'їхали 'ваш'ї ро'дител'ї
 шу'кат' 'земл'у / в'їл'ну //
 – Інф. 2: 'Бат'ко тв'її ро'диўс'а ў_д'вацет' 'первом 'рок'ї / а
 при'їхали во'ни ўже ше в'ін мал'ий буў ну йа 'точно ни_ска'жу
 це / 'баба...
 – Інф. 1: 'Баба Ма'рина //
 – Інф. 2: С_мат'їр'у во'ни при'їхали два 'сина і_матї //
 – Інф. 1: Х'ведор //
 – Інф. 2: Да / в'ін ро'диўс'а ў_го'лодний д'вацет' 'первий гот /
 д'їт 'Федор // да / і 'ета / і 'матї / бу'ло / буў 'голот і во'на йо'го
 р'їшила б'росит' / понис'ла ў_л'їс і_по'ложила / 'мал'їн'кого ше /
 'т'їки ро'диўс'а 'м'їс'ац'а два // по'ложила в_л'їс пид 'дерево і 'каже
 пош'ла / і с'т'їки шла с'т'їки йо'го 'голос уч'у'вавс'а с'т'їки... /
 во'на 'каже ни_мог'ла 'витерп'їт' вир'нулас' і заб'рала йо'го / і_о'то

во'ни по'том ўс'корос'т'і с'уди пре'їхали / тут у'же 'наш'і бу'ли
пересе'ленц'і // і м'їй о'це рот Греч'к'ї ўс'к'ї з Ва'з'н'е'с'еноўк'і /
ш'ас во'на суш'іст'вуйе на Укра'їн'е 'тоже ше до'с'їх'пор // вот /
і о'ц'у де'реўн'у с'разу Ваз'н'е'с'еноўко'ї наз'вали / п'їў де'реўн'і //
там Золото'ношка на ту с'торону на'ц'у Ваз'н'е'с'еноўка // ш'ас... /
ну ш'ас во'на ўс'а ўже Золото'ношка а'ран'ше так бу'ло //

– Інф. 1: Там Пол'таўка / там 'Д'ейеўка //

[...]

– Інф. 2: Констант'іног'радоўского у'їезда во'ни / Греч'к'і //
Драц'ки 'тоже 'каже о'т:уда о'дин Д'рац'к'їй / то 'Н'іна І'ван:а //
дев'а'м'цот ф'тором го'ду во'ни с'уда пре'їхали Греч'ки //

– Е.: *А чому вони сюди переїхали?*

– Інф. 1: 'В'іл'ну 'земл'у шу'кали //

– Інф. 2: 'Там_же на Укра'їн'і то'д'і... //

– Інф. 1: Не та влас'т' бу'ла //

– Інф. 2: Да //

– Інф. 1: А 'тут сво'бода / тут зим'л'і бу'ло м'ного // баш'кир'і
в_осноўном зан'їмалис'а ското'воцтвом / зимл'ї'д'ел'їєм 'мало
зан'їмалис' / а_хах'ли до_зим'л'і 'йакос' прили'пали / ўсе //

– Інф. 2: Обосну'вали де'реўн'і тут ук'раїнск'і //

– Інф. 1: О'хота по'с'їят' по'с'їят' по'с'їят' зер'но / ну так
і_переб'ралис' поти'хен'ку //

[...]

– Е.: *А батьки вам розповідали про життя в Україні і тут?
Якісь історії чи ні?*

– Інф. 1: 'Вопш'ем ми ў_с'емс'_п'атом го'ду 'їздили...

– Інф. 2: С'ем'_с'ід'мом //

– Інф. 1: 'Раз'в'е ў_с'ем'_с'ід'мом? //

– Інф. 2: Да //

– Інф. 1: А йа 'думаў ў_с'емс'_п'атом // там у_нас бу'ли
'родич'і / Дубе'нец' Ми'хаїло / його'д'іти Дубе'нец' Ва'сил' / 'Гал'а /
д'воє д'іток у_їїх ма'л'їх бу'ло // 'ето ў_Жорнок'л'овах // ми_ето
пре'їхали до_с'танціі... // Д'раб'їў // ну / інте'ресно ко'н'ешно /
во'ни хуто'рами_ж // ви_ж о'т:уда? / з'в'їт:и? / там п'а'т'нац'ат'
до'м'їў / там п'а'т'нац'ат' / там т'риц'ат' / ну са'доч'ки ко'н'ешно ми
'їздили пу_осени //

– Інф. 2: Н'ет вис'нойу //

– Інф. 1: А / це ти пу'зата бу'ла [усі сміються] // а шо та'кого
тут? / открово'ен'о дак открово'ен'о //

– Інф. 3: 'Ета_ж_жиз'н' //

– Інф. 1: Це_ж_жизнене // о-от [протяжно] / ну ми'н'і
пон'равилос' ко'н'ешно // 'поки ба'би ў_хату пош'ли а'д'ін
Ми'хаїло Дубе'нец' / такий ди'белий д'їдок / йо'му_б...

– Інф. 2: Во'ни за'писуйут' //

– Інф. 1: Да ну не'хай! / йа_ж не_мат'у'кайус'а // до ми_ето / 'поки ба'би пош'ли ў_хату там / те шо кух'торит' / п'іл'м'ен'і ва'реники там лап'шу ч'і шо / і ми'не д'іт по'в'іў / о'це ми'н'і 'саме інте'ресно / йак так ота'ка 'поч'ва шо / ми 'камн'ім обк'ладуємо а_у_вас без_н'ічого / і_колод'і'з'а і_погреп // йа ш'і'таў д'вац'ат' дв'і сту'пен'к'і / у_погреп // йак заїшли д'ід ой_Боже! / морк'вина ў_морк'вину 'ето / бур'ак до_бур'ака // ўсе отако'во оку'ратни'ко // ка'жу «д'ід а_ч'о ти ме'не с'уди пре'в'іў?» / «а шас 'кае ўну'чок по'бачиш» // о'так / погор'нуў но'гами / ше од'ну л'аду отк'риў / о'там 'банок 'вос'ім само'гонки сто'їт' ота'ка йак сл'о'за / йі'бо д'іў'чата // ну / ка «дак_а_чарки ни'ма» / в'ін так хо'диў хо'диў хо'диў / пош'і'таў / бур'ак / бац ви'т'агує / до ка н'і / там 'чарка сто'їт' // д'і'журна // ну / і_шо_ж йа моло'дні'т'іки з_арм'ійі при'шоў Господи // ну йа йо'му 'чарочку в'ін ми'н'і штук три / йо'му 'чарочку йа ше штук три // так йа по_т'ім сту'пен'кам ота'ко_о 'вил'із у_хату / за'лазим / д'іў'чата аїда до_сто'лу / а йа... / дак во'на 'градус'ім 'с'емдес'ат // «от ми'н'і інте'ресно ка'жу ни_газу ни'ма не'чо / 'йакже ви 'гоните ка д'ід Ми'хайло?» // «ш'ас роска'жу» // баба О'дарка? / ну да / 'каже «ос' на_т'ім 'тижн'і москал'і йак зале'т'ілі» [...] / ну мі'л'іц'і'я // док'лали шо само'гонку 'гон'ат' / а ў_йіх о'тож ота'кен:іі ч'а'вун / ту'ди 'барду бух / то'д'і 'миску ту / д'р'еўн'іі с'пособ // і ў_п'іч / та'кий ро'гач / раз у_п'іч 'торфом о'к'ладут' // ка'жу а_йак у'гадуєш? / тут 'гонеш на_га'зу дак кої_ко'ли проз'і'вайіш / то пар дак 'п'іде то... // 'вит'анут' брат ти мої! / чис'тен'ка то'б'і поназ... 'ето / 'т'іки во'дичку ту пидли'ва 'баба і_ў'с'о / 'вит'ане нал'е / ту бе'ре о'п'ат' рога'чом ту'ди за'суне // о-о-ї! [протяжно] хара'шо ў_нас бу'ло // ни'д'іл'у там пожи'ли / 'добре // а то'д'і ше гр'іх на_душу ўз'аў / 'баба О'дарка нам да'ла ў_до'рогу / само'гонки / і крап... с_пид_б'іл'із'ни / і_по_паў то'б'і пров'од'ник му'жик // ну_йіди'м розба'лакалис'а / «от з_Баш'к'ір'ійі а_по_хах'лацк'і 'кае так 'лоўко 'ру... ба'лакай'іш» / ну аїда аїда аїда / 'с'ілі / йа йо'му 'чарку д'ругу 'чарку д'ругу / ко'ли 'бачу в'ін ў'чад'іў // 'поки 'йіхали в'ін нихр'і'на ни_ўб'і'раў у_тум пара'воз'і // коман'д'ір пре'шоў да_ї даў ми'н'і чор'т'іў / «хто напо'йіў?» / «у'с'о 'кае о'цеї хах'л'ара з_Баш'к'ір'ійі» // дак ше ме'н'і по'пало чор'т'іў 'через йо'го / 'поки 'йіхали // [...] у'то та'ке / 'так_шо ми бу'ли / обиш'ли там / ў_Жорнок'л'овах бу'ли //

– Інф. 2: Ў_Ч'ер'каскої 'облас'т'і ў_Ху'торах бу'ли //

– Інф. 1: Ху'тори... // стої / а ше де? // Безбо'рот'ках н'і ни_бу'ли / Ху'тори до_Гал'і 'йіздили // Жорнок'л'ови Ху'тори / ну і_у'то ў_Жорнок'л'овах ми... // приг'ла'сили нас о'дин раз ў_гос'т'і /

там ше 'баба Цв'ір'кунша бу'ла / фами... / ну Цв'ір'кунша // к'личка ў'йх / во'на 'йакоз' 'д'іда Дубин'ц'а 'роцтвиниц'а / і_то_ж йак ми пре'йхали «ай-ай-ай-а баш'кирц'і пре'йхали і по_хох'лац'ки ба'лакайут' / аї'да п'ідем по'дивимс'а» // а'га / і_ў'же йак на_гл'адешки / 'ран'ше хо'дили / а'га і_пед_в'ікна / а_цеї Д'убе'нец' буў д'ід Ми'хайло с_ха'ракт'ером // ко'ли блик_б'лик пе"д_в'ікнами плат'ки мел'кайут' / ми ў'же 'с'іли за_с'т'іл // ка'жу «'д'іду шос' там 'ето над'вор'і / 'л'уди 'ход'ат'» // «а! це 'тайа Цв'ір'кунша! / ш'ас'йа» // к'л'уч' ку ўз'аў / йак 'вискочиў / 'баби йак шуго'нули / ка'у «да 'д'іду ну хаї...» / йа йіх остано'виў / ка'жу «'ід'іт' 'д'іду ў_хату // д'іў'чата 'д'іт' с'у'ди» / во'ни їдут' д'іў'чата там / ну ста'р'і гоґ по_п'іс'ат по_шиїс'ат бу'ло // ка'жу «'ід'іт' с'у'ди» / «т'у! ми вас бой'мос' ви баш'кирц'і а_ба'лакайіте по_ук'раїнск'і ми вас ни_поїммо» / «'ід'іт' ка'жу!» // йа по'шоў у_хату / ўз'аў бутилку 'д'іду Дубен'ц'у / інте'ресно_ж поба'лакат' // 'чарку 'вин'іс / ў'же п'ішли / 'с'іли на_лавочку о'так / [...] ба'лакайем д'іў'чата / «т'у-у! о'то інте'ресно / ну 'йаг_же ў_Баш'кир'йі і ба'лакайут' по_нашому? / ої_Бо-оже! / ми ц'о'го ни_чули» да та'ко... // так йа йім по_чарк'і по_д'в'і на'лиў во'ни йак нача'ли сп'іват' / а йа ше пит'п'евуіу // інте'ресно / прово'жали ўс'ім се'лом нас // і_сала накл'али і_само'гонки на'ли'ли і_кам'пот'іў нада'вали чут' до'пер до'дому //

– Інф. 3: Ўс'ім се'лом прово'жали? //

– Інф. 1: Да йіі_богу п'р'амо краі 'ето... //

– Інф. 3: Йа 'в'ір'у_в'ір'у //

– Інф. 1: Йа то'б'і ка'жу / ну пока'зали се'бе з_лучшої сторо'ни / ч'о там...

– Інф. 3: О'це хл'іб... // *[господиня виносить коровай]*

– Інф. 2: О'це наш кара'вай //

– Інф. 1: А'га / 'ротом ни_з'і'вай //

– Інф. 2: Да //

– Е.: *Самі пекли?*

– Інф. 2: Са'ма ў'ч'ора пик'ла //

– Інф. 1: Са'м'і пи'ч'ем //

– Інф. 2: 'Ето ми / ў_осноў'ном ме'не спа'с'іба св'ік'ровушк'е нау'ч'іла / ми на_етат...

– Інф. 1: На_сваї'би //

– Інф. 2: На_сваї'би ш'е / да / кара'вайі пек'ли ўс'іг'да //

[...]

– Інф. 1: Коро'вай коро'вай... / о'то та'ке 'д'іло // Жорнок'л'ови ми'н'і так да'лис'а інте'ресно // йе шо ўс'помнит' ко'н'ешно // по'том пере'писувалис'а ми / з_д'ад_Вас'ейу / це син ц'о'го 'д'іда Ми'хайла Дубин'ц'а //

- 9.2. – Інф. 1: Йа 'йїхн'а пли'м'аниц'а / 'Йурина і Гал'іна //
- Інф. 2: 'Т'от'а! //
- Інф. 1: 'Т'отка 'т'отка / во'ни мо'йї пли'м'аник'і // [сміється]
- Інф. 2: Ми пли'м'аник'і // [сміється]
- Інф. 4: 'Добра пли'м'аниц'а! // [сміється]
- Інф. 1: Изв'і'н'іт'е //
- Інф. 2: Р'ід Натали'ч'і'ї //
- Інф. 1: Е'ге / р'ід Наталин'к'і'ї // Наталин'к'і'ї Устимен'к'і'ї / у'нас з'нач'іт' 'йїхн'а 'баба / мо'йа 'т'отка і мо'йа 'мама во'ни р'ід'н'і 'сестри були // іх с'іс'т'ор м'ного було / п'ат' ч'олов'ік / от // во'ни при'їхали 'тоже дес' з' 'Д'ейевки //
- Інф. 2: З' 'Д'ейева //
- Інф. 1: Е'ге / з' 'Д'ейева / о'т:уда //
- Інф. 3: Ну с' 'т'іх кра'ї'ї'ї теж //
- Інф. 1: Ну с' 'т'іх кра'ї'ї'ї / ну во'ни при'їхали... д'іт Си'мен при'їха'ї з' 'бабойу / ну 'баба / 'їмерла / 'ч'о_то 'їс'корос'т'і во'ни са'м'і осталис'а / от // ну і'їх було / во'ни са'м'і д'і'їч'ата були по'єтому д'ід / 'їм'іст'і з' 'д'і'їч'атами жи'ї // 'їот / а 'бат'ко м'ї На'таленко І'ван І'ванич 'тоже / во'ни при'їхали с' Пол'тави / і жи'ли во'ни на Пол'та'їк'і / от // у 'їїх 'тоже сим'їа була ве'лика / у 'їїх з'нач'іт' було 'вос'миро д'і'їтеї / 'їот / но д'воє / два б'рата у 'їїх було / 'ет'і два б'рата і'ак ше во'ни жи'ли на Ук'раї'ї'ї... / і'а ни з'найу рос'казуват' чи не рос'казуват'? //
- Інф. 4: Рос'казуї рос'казуї / а шо? //
- Інф. 1: Во'ни по'їли друг_д'руга / 'їісти 'н'іч'ого було / от...
- Е.: *Це під час голоду?*
- Інф. 1: Да / і во'ни о'то...
- Інф. 3: Це 'вич'еркн'іт' / не 'нада //
- Інф. 1: І_ета / і по'том о'то 'бат'ко на'ч'ав шу'кат' 'вихот шо 'нада шоз' 'д'елат' остал'н'іх 'їакос' 'нада спа'сат' / і во'ни о'то то'д'і при'їхали с'у'ди // ну при'їхали во'ни с'у'ди / 'поки там шли с'т'іки 'тоже 'їісти 'бол'но ни_було ч'о'го соб'і'рали пу_в'с'її стра'н'і // 'їс'корос'т'і 'тоже 'бат'ко 'їмер / от / во'ни осталис'а са'м'і // у 'їїх 'самаї с'таршої була сист'ра Тат'ї'ана / по'том була / Ма'рина / Ма'р'ї'а / Сира'фіма / і в'ін 'самий пас'л'ед'н'ї бу'ї // ну во'ни ко'н'ешно і'ого жа'л'іли з'у'с'іх сто'рон / с'т'іки воз'можно / с'т'іки і кор'мили / о'ц'а 'т'отка Сара'фіна во'на хо'дила нан'і'малас'а / 'д'ат'ко у 'нейі тут жи'ї / во'на о'то хо'дила 'ц'ілії ден' бат'рач'іла 'ї_того 'д'ат'ка / а по'том при'хо'дила / в'ін

тої 'д'ат'ко да'ваў 'горсточ'ку йї зир'на / і во'на о'то при'ходила д'ілила 'мижду ў'с'іми 'т'іми д'іт'ми // от // по'том нач'ала во'на йїх приу'ч'ат' шоб во'ни 'л'ітом зага'таў'ували пас'л'он / пас'л'он о'то во'ни р'вали мала'йі ц'і ма'нен'к'і / су'шили і за'ш'от пас'л'она во'ни вижи'вали // ну 'т'отка по'том / ц'а'ш 'т'отка Ма'рина во'на / 'вишла 'зам'іщ с'у'да... / йа ни'знайу от'куда ва'ни при'їхали ну 'тоже дез'з'України при'їхали Путо'гаров'і // во'на 'вишла 'замуш / ну во'ни' / во'ни' бу'ли ни'ба'гат'іми л'уд'ми / п'росто йїх при'їхало три б'рата / 'р'ід'н'іх / вот Ро'ман при'їхаў Сти'пан і Ва'сил' / во'ни три б'рата при'їхали і ў'йїх бу'ло с'л'ішком м'ного д'ітеї' / от // в'о'ц'ого Ро'мана бу'ло 'вос'миро д'ітеї' / у'т'іх 'тоже там / у'кого 'вос'миро / у'кого дв'інацит' д'ітеї' бу'ло / і ў'йїх в'основ'ном бу'ли са'м'і х'лопц'і / д'іў'ч'ат у'йїх 'мало бу'ло / ў'йїх ўс'о'го три 'д'іў'ч'іни бу'ло астал'н'і ўс'і х'лопц'і бу'ли // і во'ни вот 'земл'і ка'тор'іі б'рали / во'ни са'м'і обра'батували / йїх там...

– Інф. 3: Ўз'а'лис'а ра'боча 'сила //

– Інф. 1: Да / а'га // у'йїх ра'ботник'ів ни'бу'ло / во'ни са'м'і ра'ботали і 'ета... // ну а'по'том там іх ко'била бу'ла / ну 'може йа'кіі плуг да там ше шо'н'і'буд'бу'ло / во'ни са'м'і все 'д'елали / і о'т'уда во'ни' привез'ли 'оч'ен' сорто'в'і с'ім'іна цв'іт'іў // вот / во'ни там жи'ли на Пол'таўк'і і кру'гом 'дому ў'йїх бу'ли цв'іти // по'том йак у'же йїх роску'лач'іли ко'го отп'равили в'С'і'б'ір' / отп'равили з'нач'іт' Васи'л'а / 'тоже ў'йїх буў Ва'сил' / по'том 'Л'іда бу'ла // по'том... // за'була йа // а ў'же ц'ого 'д'іда Ми'хаїла во'ни' отп'равили ў'Б'ела'р'ецк / ў'от //

– Інф. 3: На рудни'ки //

– Інф. 1: А'га / в'ін / д'іт жи'ниўс'а вот на'етої на... на... / 'папиної сист'р'і / вот Сира'ф'і'м'і пата'му'шо во'на... / ой Ма'рині" / ну з'б'едноў сим'йі / по'думали шо ни'будут' йїх роску'лач'уват' / ну із'а'того шо в'ін ўз'аў 'б'едну його це отп'равили нида'леко с'у'ди / ў'Б'ела'р'ецк //

– Е.: Так іх тут роску'лачували?

– Інф. 1: Да / о'це йїх тут роску'лач'ували // по'том де 'йїхн'іі дом буў по'том ш'кола бу'ла там / по'том 'д'ецк'іі 'сад'ік пос'л'едн'ейе в'рем'а буў / ну в'д'ецк'іі 'сад'ік у'же 'кажут' і ми хо'дили / 'йа'то ни'помн'у //

– Інф. 3: На'Пол'таўк'і? //

– Інф. 1: На'Пол'таўк'і / да //

– Інф. 3: Та ч'о'ш ти ни'помниш гет'? // п'рот'іў Наза'реўс'ких //

– Інф. 1: Ну йа 'помн'у 'ета / шо там...

– Інф. 3: Там ко'н'ушн'а бу'ла і д'ецк'ії 'сад'ік //

– Інф. 1: А шо 'сад'ік ни_ета...

– Інф. 3: Ъ_бутк'і во'зили // на_т'і'л'ег'е та'ка 'бутка бу'ла //

– Інф. 1: Ну йа з'найу шо...

– Інф. 3: Нап'хайут' і аїда / ве'зут' / 'сон':іх //

– Інф. 1: О'це шо рос'казували йа вам роска'зала / 'б'іл'ше ни_з'найу / ми'н'і 'тоже 'оч'ін' інте'ресно розуз'нат' де шо йак во'ни бу'ли // 'може хто там і'ше пооста'ваўс'а //

9.3. – Е.: *А батьки вас сварили, наказували, били? Як вас виховували?*

– Інф. 1: Ну / у_нас 'дома о'це ни'кого не_били / ни'кого // о'дин рас ма'не по'били з'найете за_шо?

– Інф. 2: 'Сахар ук'рала // [сміється]

– Інф. 1: Н'ет ни_сахар // з'нач'іт' 'ета... / йа пош'ла гу'л'ат' ос'уди на_Д'ейеуку / ну вис'нойу ў_м'йа'ч'а іг'рат' / а бу'ло су'бота ни'д'іл'а / ўот // і по'том з'нач'іт' ост'алас'а ноч'уват' у_Гр'еч'к'іў / у д'ад'_Вас'і Греч'... у_Л'ус'к'і Греч':іної / ъот // у_Л'ус'к'і Греч':іної ост'алас'а но'ч'уват' / а в_йіх були 'воши // а_мене та'к'і д'л'ін'і 'волоси бу'ли і_йа прине'с'ла 'воши //

– Інф. 2: Ну а шо та'кого? // бу'ло / а_ч'о_ш та'кого? //

– Інф. 1: Да / а'га / і ви з'найіте / мо'йі... о'це з_вер'би ви... 'вир'ізаў 'бат'ко та'ку ло'зинку 'тонин'ку / в'ін йак у'пороў ми'не два ч'і три 'рази / дак йа с'роду 'б'іл'ше нику'ди ноч'уват' ни_хо'дила // ноч'уват' ни'куди ни_хо'дила / за це ми'н'і по'пало // а в_основ'ном н'ікаг'да нас ни'коли ни_били / ни_х'лопц'іў ни_ма'не ни'ч'о // йа са'ма бу'ла та'ка 'д'іўч'іна хул'іган'іста / вот // о'це напр'ім'ер / 'ран'ше_ж 'пер'йама пи'сали // 'купл'ат' 'пач'ку 'пер'йіў / а'га і_ета / і_купл'ат' м'ішо'к 'сахару / а_сахар о'тої кумко'вій / ну пока м'і... м'ішо'к отк'ри'йут' / 'там_же_ж низа'м'етно с'т'іки 'того 'сахара / йа нахо'вайу т'іх ку'моч'к'іў і то'д'і ў_ш'кол'і хо'жу гри'зу // а во'ни х'лопц'і / ў_мене два б'рата бу'ло С'ер'геї і_Ал'ек'с'еї / во'ни 'ета / при'ход'ат' і_х'вал'ац':а / «мам / а 'Тон'ка там / а'га / 'Тон'ка там 'сахар ў_ш'кол'і г'ризла» // ну 'ета... //

– Е.: *І не ділилася.*

– Інф. 1: Ну ни_д'ілилас'а // а'га / ну ми'н'і шоб йім отомс'тит' йа то в'із'му 'руч'ку з_т'ім с_пе'ром / ос' і'дут' по_хат'і // йа т'і'йеу 'руч'койу рас йім ў_задниц'у / а-а! / а_са'ма захо'вайус'а за_га'ланку // га'ланка так сто'йала / 'между га'ланкойу та'ке расто'йан'іе бу'ло // йа туди за'л'ізу во'ни ми'не ни_дос'танут' / он 'б'ігайут' туди с'уди а_от'уда ни_вит'анут' //

– Інф. 2: 'Зап'ічок //

– Інф. 1: Е'ге / і'ета...

– Е.: Галанка — це запічок?

– Інф. 3: Н'е / от_с'т'енк'і гала'нка //

– Інф. 1: От_с'т'енк'і / е'ге бу'ло та'ке прост'ранство / проме'жуток бу'ї // ну по'том в'се-таки 'вил'езу_ж о'т:уда / а йак 'вил'езу во'ни ми'не пої'майут' / во'ни ми'не пої'майут' / 'ч'улками з'в'ажут' / пре'в'ажут' до_полика / а'га // ну во'ни в_два... д'воє / ко'н'ешно сп'раўл'ац':а зо_м'нойу / а йа шо там? / да йа ше та'ка ма'н'ус'ін'ка бу'ла / 'сама пос'л'ед'н'а / притпос'л'ед'н'а в_к'лас'е сто'йала в_р'аду / 'доўго сто'йала притпос'л'ед'н'а //

– Інф. 2: Ну гу'кала //

– Інф. 1: Ну гу'кала // то'д'і / то'д'і ўже 'ета / ка'жу «ну подо'ж':іт' роз'в'ажите / йа вам дам!» // ну о'то... / о'так фсе ў'рем'а хул'і'ганили //

– Е.: А на вечорниці ходили?

– Інф. 1: Хо'дила ко'н'ешно //

– Інф. 3: Ой! вал'с во'на хара'шо... //

– Інф. 1: Ч'о_ж ни_хо'дила? //

– Інф. 3: Ў_к'луб'і пл'а'сала ва'на //

– Інф. 1: Йа 'ета / о'це / 'мене 'первиі му'жик бу'ї Г'реч'ко Г'ван // ўот // і / вот йа йо'го л'у'била с'_с'ід'мого к'ласа них'то ни_знаў // йі'д'інствений хто знав 'ета Анд'р'еї 'Ф'імав'іч' / ўот //

– Інф. 3: У'ч'ітел' //

– Інф. 1: У'ч'ітил' / а'га // і от з'нач'іт 'ран'ше_ж ш'колу то'пили уг'л'ом / а в'ін пас'тарше бу'ї ма'не / в'ін у'же ч'і г'руш'і-ком бу'ї ч'і 'може_ї на_ма'шин'і 'йізд'іў // 'ета / приве'зут' 'угол' ту'ди ў_ш'колу / розгру'жайут' / а ў_нас там клас о'д':ел'но бу'ї / а'га / а_в'ін 'каже Анд'р'іі 'Ф'імач' / «так На'тал'енка! / 'в'еч'ерам 'буд'іш / а'га Г'р'еч'ками л'убу'вац':а / а ш'ас 'нада вон там / г'е... 'ета / г'еа'м'етр'іа 'іл'і 'ф'із'іка 'нада за'дач'і р'е'шат'» // ну о'це_ж бу'ло р'е'шайем //

9.4. – Е.: Як сватався [майбутній чоловік]?

– Інф. 1: Йак с'ватаўс'а? [сміється] // 'веч'іром пед'і'хаў на_ма'шин'е / 'каже «ми 'с'одн'а п'риїдемо» // а как_раз бу'ла 'ос'ін' / у_нас с'ваїба бу'ла ч'е'тирнацатаго но'яаб'р'а / ну_о'так 'ос'ін' у'же бу'ла // йа ка'жу «йак ви п'риїдите? / 'мама на_бур'а'ках» / бур'а'ки то'д'і бу'ли / ка'жу «мама на_бур'а'ках ни'ч'о ни_го'тове» // «ни_нада нам ни'ч'ого го'товит'» // ну_ладно / а йа по'том ну... /

'в:еч'ер'і / йа / ў_нас ў_су'с'ід'іў жи'ла 'бат'кова пли'м'ан:иц'а / йа по'б'ігла до_нейі / ка'жу «т'от'_Вал' / 'с'одн'а сва'ти п'рийдут'» / «а_х'то п'риіде?» / ка'жу «дад' 'Ван'а Йа'ценк'іў / і 'д'ад'ко Сте'пан Оўч'а'ренко» // а_в'ін ка'же / во'на ка'же / «ну_ладно / тут у_мене 'койе_шо йес'т' / ш'ас 'койе_шо приго'тоўл'у / а_ти по'йд' ў_мага'з'ін 'вотки воз'ми» // а'га / ну_йа на_валос'іп'ед'і ў_мага'з'ін / 'вотки ку'пила / тут 'бистр'ін'ко приш'ли / 'ето ну / 'мама приш'ла // во'на / «ч'о / д'н'а 'біл'ше не_бу'ло?!» / да ту'да_с'у'да / йа ка'жу «йа ни_з'найу // пид'йіхаў / ска'заў п'риідемо» // а'га / ну во'ни приш'ли // во'ни преш'ли / все в'рем'а йа шо вот за'помнила / вса в'ремйа о'це пре'ход'ат' і_кажут' / у_вас там 'йарка / ў_нас ба'ран'ч'ік // а_во'ни преш'ли / д'ад' 'Ван'а о'то з_д'ат'ком Сте'паном // во'ни 'каут' / «ос' ми ішли / а_тут у_вас го'лупка 'с'іла на_к'ришу // от / а у_нас та'кий 'голуп! [сміється] / йес'т'» // [...] с'лово 'за_слово / пошу'тили да_ї... //

– Е.: *Рушниками обв'язували чи ні? Як весілля проходило?*

– Інф. 1: Да / ў_нас 'ета / перив'азуйут' / сва'т'іў пере'в'азуйут' / на_с'ваіб'і сва'т'іў пере'в'а... до_того ў_нас ни'ч'о ни_пере'в'азуйут' // от / ну м'ного то'д'і... ш'ас он со'б'ірайут' там с'разу / а_то'д'і о'це во'ни ўдвох при'шли / да о'це т'от'_Вал'а приш'ла / і_в'с'о // по'сид'іли там ма'л'ен'ко / а_по'том у_же соб'рали / ў_же приш'ла / йо'го ро'д'іт'ел'і ў_же приш'ли / там / по'том у_же нач'али дога'вар'івац'а на_ш'от с'ваіби / ко'ли с'ваіба / ко'ли шо // [...] ну а_ета / на_с'ваіб'і / на_с'ваіб'і пере'в'азуйут' нас / і с_йо'го сторо'ни пере'в'азуйут' і... / друш'к'іў / ў_от // по'том на_д'ругий ден' ка'н'ешно... // а / 'первий ден' ми 'гул'айем ў_жен'і'ха / ф'торий ден' у_н'і'в'ести / а_на_т'рет'ій ден' о'це ў_нас та'ке 'саме та'ке / вот / зам'іч'ат'ел'не 'те_шо до_с'іх_пор ў_нас сох'ранилос'а т'рет'ій ден' / ў_от / у_нас по'казуйут' ми'жу / ко'лок заби'вайут' / о'це до_с'іх_пор 'ета тра'д'іційа ос'талас'а // ку'реї к'радимо 'ходим 'ц'ілу н'іч' // е'ге / по'том с'т'ірайімо / йак нач'нем тут т'рет'ій ден' вика'мер'уват' //

– Інф. 4: Бат'к'ів ка'тайут' / пова'р'іў //

– Інф. 1: Пова'р'іў с'малимо //

– Е.: *Розкажіть докладніше, як це відбувається. [...] От що таке межа?*

– Інф. 1: О'с'о_де ў_Йури ми гул'али // о'це 'межу де / де на'ходиц'а ого'рот // бе'рем н'і'в'есту / і во'на / по_ме'ж'і іде'мо // н'і'в'есту / а_ўпере'д'і у_нас іде мужик / і_там в'ін по'казуйе ко'н'ешно [сміється] / ми'жу / ми'жу по'казуйе // шта'ни с'н'і'має і_по'казуйе ми'жу //

- Інф. 4: С'раку / с'раку //
- Інф. 2: Ш'ас у'же так ни_по'казу'ють / то 'ран'ше по'казували //
- Інф. 4: Кої_ко'ли по'казу'ють / а_так і'демо у'же... //
- Інф. 1: Да / с'і'ч'ас у'же ни_бу'ва / а_'ран'ше...
- Е.: *Він голий іде?*
- Інф. 1: Н'е / п'росто с'пуста / по'каже / да_по'шол 'дал'ше //
- [...]
- Інф. 4: Ш'об ни'в'істка з'нала / шо о'це йі'йі ме'жа // шо йі'йі г'р'атк'і тут а_не_там //
- Інф. 2: Шоп до_со'с'ед'і'ю не_пош'ла по'лот' //
- Інф. 4: До_со'с'ед'і'ю шоґ не_хо'дила //
- Інф. 1: Ну_о'це по_цих г'р'атках 'водимо йі'йі // по'том з'нач'іт'...
- Е.: *А хто це має йти? Хто так ішов? Хто показував межу?*
- Інф. 1: Хто с'вад'бу гу'л'айут' //
- Інф. 4: Хто на_с'вад'бе гу'л'айе //
- Інф. 2: По_же'лан'і'ю //
- Інф. 1: По_же'лан'і'ю //
- Інф. 4: У'же там му'жик і'де / ка'торії з'нач'іт' у'же па_же'лан'і'ю // в'ін 'хоч'е пока'зат' ме'жу / в'ін і_по'казує // [...] ме'жу / о'це шо́б ни'в'істка з'нала шо це йі'хн'і г'р'атк'і тут // о'це та'ке //
- Інф. 1: То'д'і 'ета / ко'лок заби'ва'ю / 'йесл'і ў_сем'йі пос'л'ед'н'йі 'жениц'а / хто_н'і'буд' там / ч'і 'доч'ка 'зам'іж ви'ходит' / ч'і син / пос'л'едн'йі // от / то'д'і ў_же заби'вайут' ко'лок / заби'вайут' на_по'рог'і // ота'кий би'рут' ко'лок [показує жестами] //
- Інф. 2: Пуўторами'тровий //
- Інф. 1: Е'ге / пуўто'ра_метра / і_о'то б'йут' 'поки розеб'йут' все крил'це / пидле'вайут' ту'ди во'дич'ки / е'ге / і_там / 'йесл'і ко'н'ешно 'л'ітом / то ў_с'і 'гос'т'і та_ў_с'і г'р'аз'н'і вс'і //
- Інф. 2: А_то'д'і ў_'бан'у //
- Інф. 1: Е'ге / 'бан'у 'топимо //
- Е.: *Його б'ють прямо в поріг, у дерево?*
- Інф. 2: Да! / да-'да / ў_се розб'і'ват' ў_к'лоч':а роз'носит' //
- Інф. 1: О'це крил'ечко ў_се розби'вайут' ў_к'лоч':а / по'том 'нове ў_же ст'ройат' / по'том шо та...
- Інф. 4: Ну_ў_же га'тове ў_хаз'а'йі'ю бу'ва'є го'тове / крил'це ў_же там дес' сто'йіт' //
- Інф. 3: Ше дн'і'ю три 'ход'ат' по'р'іх сте'лит' //

– Інф. 1: По'том 'ета / ка'тайім 'бат'ка з_мат'ір'ю // іна'да на_ноч'вах ка'тайімо //

– Е.: *А чийого батька з матір'ю?*

– Інф. 1: Ну_о'це жин'і'ха і_н'і'в'есту / і_там і_там //

– Інф. 4: Во'ни там н'і'в'есту з_одної сторо'ни у_себе / а_жин'і'х у_себе //

– Інф. 1: Т'і сво'їх / а_ў_жин'і'ха сво'їх ка'тайут' // 'бат'ка з_мат'ір'ю пока'тали на_ноч'вах / там ч'і на_ч'ом / ч'і на_йа'кої т'і'л'ешк'е' / на_возику // а_то'д'і пова'риху // дл'а пова'рихи го'товим кос'т'ор / і о'це йі'ї ту'ди пре'возем / і_ту'ди йі'ї ў_кос'т'ор // ну пова'рихи ко'н'ешно так'і 'шустр'і попа'дайуц'а / йак 'в'із'мут' кнут / йак в'ріжут' о'ц'іх шо / ви'зут' //

– Інф. 4: А_пова'р'іха с_кнут'ом / да // с_к'нутиком //

– Інф. 3: Попа'дало //

– Інф. 1: Е'ге / попа'дало / кр'єпко // ну_о'то там йі'ї ў_со'ломк'і витоўч'ім / ў_т'і'ї зо'л'і ма'л'ен'ко / пона'мазуйім ўс'іх на_с'в'іт'і //

– Інф. 3: Та_ї са'ма_ж бувала ў_так'іх бу'вал'ц'ах //

– Інф. 1: Ну / йа і_ни_скри'вайу // по'том нач'і'найут' с'т'і'рат' / о'собено л'ітом // л'ітом с'т'і'райімо / л'ітом с'т'і'райімо і_о'це / ну_йак с'т'і'раєм? / бе'рем т'р'апки / 'воду л'йем і_о'то_там ш'л'опайем т'іми т'р'апками / 'окна пови'мазуйім / гр'аз'н'і шо то'д'і н'і'в'еста по'мила / і_по'мазала // а_ран'ше ше о'це при_ми'н'і йак йа ви'ходила 'зам'іж / ше_йі... / п'іч' сто'йала / і_о'то п'іч' обде'рут' аж_до_к'расної г'лини / шо_по'том на_д'ругий ден'...

– Інф. 2: Шо 'дар'ат' / 'пишут' // за'писували //

– Інф. 1: Е'ге / за'писували там / пода'рили три рубл'а / напи'сали три рубл'а / гу'с'а поро'с'а // то'д'і о'то на_д'ругий ден' 'мажеш ту п'іч'ку / шоб во'на_ж була 'р'іўна // по'б'ілиш йі'ї // о'то так'і о'бич'айі //

– Інф. 4: О'це все проіс'ходе / а_н'і'в'еста з_жин'і'хом 'ход'ат і_уго'ш'айут' // 'нада пока'зат' шо...

– Інф. 1: Ўс'ім нали'вайут' //

– Інф. 4: Пока'зат' 'нада йа'ка ни'в'істка у'же по'пала //

[...]

– Е.: *А коровай пекли?*

– Інф. 1: Да / об'і'зател'но / та'кий коро'вай шо_і_т'іки там... / і_ше там 'голуб'і / йак на_с'ваібу / два 'голуба с'у'ди 'д'елайут' //

[...]

– Е.: *А одружувалися українець з українкою чи по-різному?*

– Інф. 1: Ну / о'це у_нас ў_род'і / с'тарший брат жи'ниўс'а 'тоже на_укра'їнк'і // а_м'ла'т'ший брат жи'ниўс'а на_ч'у'вашк'і //

ґнас сна'ха ч'у'вашка // но_ґнас 'ета / 'бат'ко / йак ска'зат'? /
 в'ін ни / ни_д'ілиґ // вот / в'ін ска'заґ «чу'ваши 'л'уд'і 'наши» //
 по'єтому ґнас... / а_о'це ґмене ґже мо'йі 'д'іти у_нас 'тоже там
 'ета / пос'л'едн'аїа 'доч'ка 'вишла за_та'тарина // вот_тоже та'ка
 ґнуч'ічка йес'т' / но_во'на / йа йі'йі у'ч'у / во'на з'наїе 'п'іс'н'і /
 ук'раїнск'і // а'га / во'на «'Мамину са'роч'ку» так 'л'убе / пр'ам /
 сп'і'вайе бискан'ц'а // йак 'т'ікі при'хожу / «бап / аї'да засп'і'вайім
 “'Мамину са'роч'ку”» / «ну_да'ваї» // вот / засп'і'вайе і... // н'рав'іц'а
 йіі //

– Е.: *А ваші батьки говорили тільки українською?*

– Інф. 1: Да //

– Е.: *А ви?*

– Інф. 1: Ну ми 'тоже ба'лакали 'ран'ше / о'це по'ка... // до_ц'іі
 перест'роїки // ґнас тут жи'ли од'н'і ук'раїн'ц'і / у_нас пр'і'йеж'іх
 тут ни_бу'ло / с'і'ч'ас о'це_ґже не_пої'меш // понай'ж'ало 'дуже
 м'ного / а_до_ц'ого ґнас бу'ли 'т'ікі вс'і сво'їі ук'раїнц'і // нас
 пр'і'йеж'іх ни'кого не_бу'ло // а_по'том о'це йак нач'а'лос' 'посл'е /
 'єто / дев'а'ностого 'года //

– Інф. 3: Перист'роїки //

– Інф. 1: Да / перист'роїк'і // нач'али 'йіхат' Таджик'іс'тан
 'йіхат' / і... / ну_і_по'том...

– Інф. 3: І_ч'у'ваши / і_та'тари //

– Інф. 1: Да / і_ко'го 'т'ік'і ни'маїе / і_ч'у'ваш'іґ
 і_та'тар'іґ // а_па'том нач'али ви'с'ти с'у'ди // вот / па'єтаму ш'аз
 у'же...

– Інф. 3: Ш'ас по_се'лу п'роїдиш і_ни_з'наїеш хто во'но
 їде //

– Інф. 1: А_ран'ше бу'ло вс'і бу'ли / і вс'і ми ба'лакали //
 і_д'іти ґнас ба'лакаїут' //

ТЕКСТИ ІЗ ГОВІРКИ С. СТЕПАНІВКА

10.1. – Ну ш'о / йа Йу'нак Олек'сандр Іванович / наро'диўс'а / двац'ат' д'ругого 'вересн'а 'тис'ач'у деўйат'сот шез'ди'с'ат де'в'атого 'року // 'саме тут ў_Сте'пан'і'вк'і // м'їй 'бат'ко теж наро'диўс'а ў_Сте'пан'і'фк'і / 'тис'ач'у дев'ат'сот 'сорок деўйатому 'роц'і // 'мама рас'і'йанка / із_Ішим'баіс'кого райо'ну / там ра'с'ііс'ке та'ке се'ло / з_В'атки ва'ни пере'їхали ка'лис' // 'дал'і / та-ак / д'їт м'їй тец' тут наро'диўс'а / ў_тис'ач'у деўйат'сот п'їятому 'роц'і Йу'нак / Мико'лаї Ми'хаїлович' // та-ак... [*протяжно*] // ба'бус'а / 'баба 'Ган:а / 'тис'ач'у дев'ат'сот де... / де'с'атого 'року // во'на тец' наро'дилас' тут / ў_Сте'пан'і'ўк'і // так... / п'рад'їт м'їй / Йу'нак / Ми'хаїло Тимо'ф'ійович' / в'ін наро'диўс'а в_Укра'їн'е / ў_Сумс'кої... //

– Е.: *Оцей дід Михлик? Вибачте, перебив.*

– Так / д'їд 'Михлик / йо'го ми так назив... називали // і / йак во'ни пере'їхали / йо'го 'бат'ко^а Тимо'ф'їй / в'ін пере'їхаў йо'му було два'нац'ат' 'рок'іф / 'то_йес'т' де'тинойу пре'їхаў // 'бабине... // так / бат'ки // д'їд Ок'сен' буў // п'р'їзвиш'е було Ах'мело... / було Хмело'вец' // д'їт Ан'тон буў // так / шо? / про 'кого ш'е не_ска'заў? // так / пра... / так // це 'ж'інка п'рад'їда була 'Катр'а / Кате'рина Іван'їўна Тара'сенко / це доч'ка то'го 'д'їда Країн'ого йа'кого ми з'гадували // 'д'їда / п'рад'їда йа ну / ни_з'наў фак'тич'но / то шо в'ін ў_шеї'с'ат 'вос'мому 'роц'і у'же по'мер // 'т'іко те ш'о д'їд про_йо'го рос'казуваў / ш'о 'бат'ко рос'казуваў // ну та'кайа а'соба була коло'ритна / 'маїстер буў в'ін / рим'іс'ник // на'ерна це ўже ў_записах йе там / і 'баба 'Дун'а про це гово'рила і_так_дал'ше // так... //

– Е.: *А звідки ваші прадіди переїхали?*

– Ну п'рад'їди пере'їхали йак'рас о'це / Сумс'ка... / Сумс'кий по'в'їт то'д'ї буў / 'Харк'їўс'ка гу'берн'їя / Сте'пан'їўка се'ло та'кош / з'в'їти во'ни і пере'їхали // ну / фак'тично ўс'і зв'їт':їл'а // пере'їхали ну там у нас / йак ми ви'ўчали дв'і дати ўни / ч'ї ў_тис'ачу в'іс'ім'с'ат 'вос'мому 'роц'і то / 'топто сто двац'ат'_п'їят' 'рок'іў то'му фак'тич'но у'же 'буде на_нас'тупний р'їк // ну ш'е од'на 'дата йе там 'тис'ач'у в'іс'ім'со... / 'тиш'у вис'ім'сот дев'а'носто д'ругий р'їк / о'це 'саме / двац'ат' 'рок'іў то'му ми св'атку'вали сто'р'їч':а по_ц'їй 'дат'і / те'пер 'будемо по_їншої

'дати св'аткувати // вот_так // сам йа / ну ш'о тут?... // наўчаўс'а
 тут у_ш'кол'і // 'п'ісл'а ш'коли слу'жиў / на_Кам'ч'ац'і / три
 'роки // пагра'нич'най ст'раж'і / на_караб'л'і // ну / 'п'ісл'а с'лужби
 тут про'доўжиў наўч'ан':а ў_универси'тет'і востано'виўс'а /
 там одру'жиўс'а / дру'жина са'ма з_У'фи во'на тут / прац'увала
 ўже ўчител'койу поч'ат'кових клас'іў / рос'ійанка / але теж
 зац'ікавилас' укр'аін'с'койу 'мовойу / укр'аін'с'койу кул'туройу /
 ну і / на'ерно п'ід мо'йім в'пливом у'же / 'виўч'іла укр'аін'с'ку
 'мову // поз'найомиўс'а йа ўже / так... / ў_йа'кому 'роц'і на'ерно? /
 ну ўже 'п'ісл'а 'того йак при'шоў у'же с_с'лужби / на 'першому
 'курс'і йак'рас йа ўч'іўс'а / та'д'і з_Васил'ом Йакавич'ем Ба'бенко
 позна'йомилис' / ну і так вк'линилис' ми ў_цеї укр'аэнскі́й рух //
 пр'еіш'лос'а / нам цим заї'натис'а / ну ма'бут' / то'му_ш'о / ду'ша
 да_ц'ого ле'жала // ну фак'тич'ноа 'д'іт ба'гато зро'биў дл'а /
 дл'а_того / ну шоп / шоб не_забу'ват' св'іі родо'в'іт... [...] // д'іт
 ба'гато знаў / ба'гато розпов'ідаў про іс'тор'ію се'ла / про св'іі
 родо'в'іт і так 'дал'ше в'ін / ў_н'ого 'пам'йат' була / та'ка ш'о
 по'заздрити 'можна // в'ін с'кажимо / ко'ли йо'му було два'нац'ат'
 'рок'іў у'же в'ін поа... по'ч'аў прац'увати / у'же па'хаў / земл'у / це
 ш'е до_рево'л'уц'і́йі_ш фак'тич'но було // і це з'гадуваў с'к'іл'ки
 'жито'коштувало то'д'і на_ринк'і пуд'жита / пут'пше'ниц'і ў_йа'к'і
 ро'ки і_так_дал'ше і_так_дал'ше це / хто / де ч'і́йа са'д'іба була
 ў_се'л'і ўс'іх пе'ре... / пе'рел'ікуваў і ў_кого йак 'ж'інку з'вали /
 йа'к'і 'д'іти бу'ли / ўс'іх_ўс'іх_ўс'іх_ўс'іх / ну це було перека'зати
 це йа / ц'ікавиўс'а цим // ну 'пот'ім рас на іс'тор'ичному факул'тет'і
 ўч'іўс'а / і заї'на'лис' ми цим / за'писували / це_щ поч'али му'зеї
 ст'вор'увати то'д'і / на / 'перет сто'р'іч':ам се'ла / ну так / заї'малис'а
 це_ж... // в_Укр'аін'і ми пабу'вали / ў_Дро'гобичи с дру'жи'нойу /
 йа'к'рас ос' син Ми'кола на_ру'ках у_теш'і буў ми йо'го по'кинули /
 деўйа'носто ч'ет'вертому 'роц'і // ну там 'маїже ми два 'м'іс'ац'а
 виўчали 'мову // і дру'жина Ма'рина во'на там йа'к'іс' пеў... 'пеўн'іх
 'усп'іх'іў дости'гала ўже // викладач'і ўже йі'йі ме'н'і с'тавили йак
 зра'зок / о'це_щ та'ке // на_Зах'ідн'і́й Укр'аін'і там 'мова ін'ша ч'ім
 у_нас була // 'пот'ім ш'е ц'ікави́й та'ки́й факт раска'зати // 'нашим
 прибу'ван':ам там'дуже зац'ікавилис' / і / ди'ректор за'вода / о'питний
 за'вод там буў / нафтапе'рербний / «Га'лол» та'ке акц'іо'нерне
 това'риство бу'ло Га'рун Йарос'лаў Йеўс'тахович // і в'ін нас
 запро'сиў до_себе // ну ми спо'ч'атку 'т'іки інст'ітут о'п'ікуваў
 нас / ми там ў_гур'тожитку жи'ли / в'ін пересе'лиў нас в 'Модрич'і /
 там у_йі́х панс'іо'нат завоц'ки́й буў // 'кожного дн'а сво'йу
 ма'шину в'ітси'лаў за_нами там / ну к'ілометр'іў с'ім ма'бут' бу'ло
 від_Дро'гобича / і пр'е'возили нас на за'н'ат':а ту'ди_с'у'ди // і ш'о

харак'терна / ў_йо'го була деле'гац'ія там / на_п'ітпри'ємств'і
із_До'нец'ка // і вот в'ін почаў нас ро'ш:укувати / і ве'чера там була
та'ка / йак'рас т'і шахте... шахта'р'і ч'і йак во'ни в'ідй'ж':али / і
в'ін 'пере... рош:у'каў нас по_Дро'гобичу / пре'в'іс / і паса'диў / і
ш'е ми були йак зра'зок дл'а до'нец'к'іх // ну те шо во'ни 'етот... //

– Е.: *Мови не знають.*

– Ну так / в'ін пака'заў нас ш'о ос' 'л'уди пре'йіхали
з_йа'когос'_там Башкортос'тану і го'вор'ат' к'раш'е укра'йін'с'-
койу 'мовойу н'іж ви // ну та'кі в'ін на'т'ак даў / та-ак [*протяжно*] //
ну йак пре'йіхали з_Дро'гобич'а ну ми поч'али тут викла'дати
ук'раен'с'ку 'мову // ну не_ 'лехко це було / не_ 'лехко це зро'бити /
і непорозу'м'ін':а були / ч'о'мус' в:а'жалос' це / йа'койус' та'койу
сп'равойу а'паснойу / до 'ч'ого це пре'ве'де і так 'дал'ше // ну ш'е
кер'іўні'ки були с_комунист'ичними 'погл'адами і так 'дал'ше / ну
'пот'ім йа'кос' ўкор'і'нило'с'а // і / бат'ки / йак с'тавили'с'? / ну можна
ска'зати шо на'р'мальна' // 'б'іл'ш'іс'т' с'тавилас' нар'мал'на /
'дейак'із' були ш'о / зада'вали'с' та'ким пи'тан':ам / а не по'г'іріше ч'і
зна'н':а ро'с'ііс'койі 'мови і так 'дал'ше / ну ми йа'кос' зу'м'ілі 'дати
йім зро... / пака'зали на_п'рикладах / 'може там на йа'к'іх нау'кових
дос'л'ізе'н'ах ш'о це дапама'гае ро'с'ііс'ку 'мову 'виўчити а не
наўпа'ки // ну хо'ча от ў_св'іі час йак йа ў'чиўс'а ў_ш'кол'і / нас
ў'се_ш_таки 'били 'дуже за 'наш'і га'в'ірки // і_лайали і... // ўсе
бу'ло //

– Е.: *Такі суперечки виникали між Вами і вчителями чи між
одноліт'ками?*

– Ну так / ўчите... ўчите'л'а нас 'етат... //

– Е.: *Лаяли.*

– 'Лайали // да'вали знат' ш'о / ми йа'к'іс' не_та'к'і
і_так_ 'дал'ше // це та'ке в'ражен':а залишило'с' з_ди'тинства //
хо'ча с'кажемо це мо'йе поко'л'ін':а / тут 'зараз ви ў_ш'кол'і хоч
і 'мало виў'ч'айец'а / 'але ў'се_щ_таки укра'їн'ц'іў менш с'тало /
і 'б'іл'ш'іс'т' д'іте'і це_ж 'д'іти з_м'іжнациа'нал'них 'б'рак'іф і
так 'дал'ше / а та'к'і ў_ш'кол'і ўзага'л'і 'мова то'д'і 'етот / лу'нала
тут / 'ч'ути було скр'із' ук'раїн'с'ку 'мову / ба'гато було 'зараз
в'ідро'дити це 'дуже 'важко / йа'кшо пере'йшли на_ро'с'ііс'ку 'мову
то ўже на'зат ш'е... // во'ни / 'д'іти / прек'расно во'ни чи'тайут' /
во'ни 'пишут' / во'ни 'можут' 'виўч'іти в'ір'ш'і і_так_ 'дал'ше
а_ле ч'ос' сп'ілку'ватис'а 'в'іл'но це ўже не_ви'ходит' /
ну то'му_ш_о ў_к'лас'і три укра'їн'ц'а / два рос'і'янина / баш'к'і'р
ч'у'ваш і_так_ 'дал'ше // а_ле ўсе_та'ке це не / не_ 'марний трут йа
'дума'йу / не_ 'марний трут // так / ш'е ш'о? //

10.2. – Е.: Багато хуторів входило в Степанівку до того, як це все стало одним селом?

– Бу'ли х... / бу'ли х... / бу'ли хуто'ра у_нас // ну с'кажем_оз' Зе'лений Клин бу' хут'і'р у_нас та'ке прек'расне 'м'істо / 'м'ісце там ч'у'дове // 'пот'ім Ка'не'кул' 'хут'і'р бу' о'це ми перейі'ж':али / де то прут ви 'бачили / о'це / там / Ва'сил' о'це йак Мар'йан'і'ўку во'зи'ў / о'це_ж Мар'йан'і'ўку по'казува'ў / а там 'дал'і те шо / о'тої 'етот / і'де ба'рак і_там те'щ / та'к'і_ж за'лишили'с' бо / ну там 'заможн'і жи'ли се'л'ани // ну_пот'ім йіх 'маїже ўс'іх пороску'лач'ували і зник 'хут'і'р // Но'вак 'хут'і'р був // ну це за'лиши'ўс'а Добро'в'і'л'ниї 'хут'і'р / се теж 'йізди'ў по'казува'ў // ну / во'ни з'никли йак / Зе'лений Клин / там по'жежа бу'ла ве'лика / о'дин х'лопчик / о'тої чо'ло'в'ік 'тойї 'баби 'Кат'і / де в'і' за'ходили // у'ч'ора в_етам се'л'і ба'бус'а // в'ін ш'е йак х'лопчиком бу'ў / шоз' запа'ли'ў / вес' 'хут'і'р зга'р'і'ў // ну / 'пот'ім во'ни 'етат / ўс'і і пересе'лилис'а ўже ў_Сте'пан'і'фку // во'ни с_Сте'пан'і'ўки 'виселилис' / на'зат і_пересе'лилис'а // ну там йак вис'на бу'ла р'іч'ки розли'валис' / 'там_же дв'і р'іч'ки с'ходилос' о'тощ клин / 'виішо'ў йак'рас / і во'ни йак там на_остров'і жи'ли // ко'го пороску'лач'ува'™ / ну хуто'ри йа... / ну там за... за'можн'і_щ'л'уди жи'ли / ну 'б'іл'ш'іс'т' йіх пороску'лач'ували / так і_о'ни / з'никли //

– Е.: А колективізація, як і в Україні, приблизно в один час проходила, ні?

– Ну фак'тич'но да // фак'тич'но так / тут колектив'і'заци'я пра'ходила / це 'д'іда рас'питува'ў / ба'гато ц'і'каво²⁰ ш'о рос'казува'ў / в'ін так апаз'і'ц'і'на° наст'ройениї до_в'лади за'ўжди бу'ў // і до камунис'тич'ної 'парт'і'ї / і до / 'л'іч'но до то'вар'іш'а С'тал'іна // 'першій кол'хоз засну'вали там 'ето / ну п'йат' ро'дин об'їед'на'лос' ш'е / не 'масовос'™ бу'ла // роз'ібрали 'каже порт'ф'і'л' / се'б'і / у_дол'жнос'т'а і за'лишилос' два ро'б'ітн'і'ка // і / т'і 'пашут' на_кон'ах / а т'і ле'ж'ат' на_ме'ж'і 'каже / «от хара'шо ў_кол'хоз'і ро'а'бит' / 'Рижиї 'каже і_Ч'алиї / пр'ізви'с'ка та'к'і бу'ли 'каже 'пашут' / а ми лижи'мо // і пр'ітс'і'дател' бу'ў ш'е_і 'каже Ко'ш:еї б'і'зг'раматн'і» / ну пр'ізвиш'е Ка'ш'еї / «ну то 'каже / в'ін 'т'іка 'каже тр'і 'палач'ки так пи'са'ў / 'буква ш'е:е» // ну а по... / ну 'пот'ім у'же об'їед'на... тут і пр'і'є'ж':али і / о'ц'і йак йіх? / двац'а'т'і_п'йати'тис'ачники і так 'дал'ше / ну теж безг'раматн'і / с'кажем_пи'тан':ах с'іл'с'кого госпо'дарства // з'іг'нали там о'вечо'к в_од'ну 'карну т'іс'ну / т'і о'вечки поч'а'ли ду'шитис'а / попере'дохла поло'вину там // 'тої_же моск'вич' при'йіха'ў 'каже / «ти смат'р'і ка'кої он ку'лак / у_н'е'во га'а'р'іт ін'д'у'к'і 'ход'ат і н'е_й'ед'ат

'с'ена 'даже» / і так 'дал'ше // ну це та'к'е па'том // кол'ектив'ізаційа
ў'се_ж_таки ко'л'хози зро'били // колх... / ну украї'н'ц'і йак во'ни'? /
по_і'нерц'ії про'доўжували прац'увати / на'рот прац'овитий /
і_кол'хоз буў 'заўжди м'іл'яа'нерам і_так_'дал'ше // ну_а_'зарас /
те ш'о скр'іс' // а'ле ш'е 'йакос' три'майуц':а //

– Е.: *А от люди, які не хотіли йти в колгосп? Як з ними?*

– Бу'ли та'к'і / бу'ли так'і // з_н'ими? // з_н'ими п'росто /
йіх оц'кладували та'кими на'логами неімо'в'ірними / ш'о во'ни
йак / хтоз' зда'ваўс'а і ў'се_ш_таки йшоў ў_кол'хоc // а бу'ла та'ка
ра'дина о'це / с'кажем о'це 'нашого голо'ви / 'р'ідн'і бу'ли ўни /
о'це в'ін про 'бабу 'Кат'у та шо л'іку'вала рос'казуваў / о'це во'ни
так і не... не_ў'ходили ў_кол'хоcп // і / ну во'ни фак'тич'но / до
го'лодної с'мерт'і йіх до'водили // то'му_ш'о на'логи стра'шен':і
бу'ли то'д'і_ше п'родналог буў ш'е // от с'кажемо 'баба Ма'рина
та'ка бу'ла // ў_йі'йі 'семеро д'ітеї // ну од'на кар'топл'а
за'лишилас' і_та 'може п'ід'мерзла ўже // ну 'н'іч'ім году'ват' /
во'ни пре'ход'ут' / ўс'у кар'топл'у 'вигребли / зм'і'н'али йі'йі
на само'гонку / заб'рали ш'е гар'мошку / напи'лис' і г'райут'
на_гар'мошк'і і_так_'дал'ше ра'били // ну ўзага'л'і тут о'це
іс_с'погад'іў / с'кажемо 'д'іда // 'можна сказа'ти шо от д'вац'ат'
'першій р'ік тут ш'е буў 'голот стра'шний Башкортос'тан'е // но 'ка^{же}
не_а'дин украї'нец' з_го'лоду не_ў'мер // то'му_шо з_баба'ти [?]
ш'ос' ва'рили / 'йако'с' виго'довувалис' 'каже / а_баш'кири 'нав'іт'
во'ни 'каже / па_п'ід_а'бочинами па_шл'а'хам ле'жали т'рупи //
ва'ни взага'л'і не_ма'г'ли 'етот / прокор'митис' а_то'д'і / 'мабут'
'етот п'аде'с'ат в'іт'сотк'іў баш'кир'іў / баш'кирс'кого на'селен':а
то'д'і 'етот / у_них за'гинуло // три'ц'ат'і ро'ки йак голодо'мор_же
буў / в_Украї'н'е / Казахс'тан'е теш та'ка_щ' с'іту'ац'і'а бу'ла /
тут у_нас кир'гизи хо'а'дили з_вербл'у'дами по_се'лу // а_це то'д'і
'важко 'дуже бу'ло / 'нав'іт' 'етат / бра'ти там 'сестри з'і'ж'алис'а /
жи'ли в_од'н'ії 'хат'і / од'ним госпо'дарством ш'об_ето / 'йакос'
піт:'риматис' // і_о'ц'і кир'гизи 'кажут' 'ход'ат' / 'заїде ў_хату / а
там / 'баба 'ета / пе'реп'іч'ку пе'ч'е / ў_п'іч'і // в'ін за'ходе / хват'
ту пе'реп'іч'ку і_т'ікат' // ну_і 'нав'ет' / на'ш'атк'іў во'ни тут
за'лишили / кої_йа'к'іх / неаф'іці'йних //

– Е.: *Скажіть, а от активістами, які у людей забирали їжу, були ж самі сільські люди чи переселені?*

– С'іл'с'к'і / с'іл'с'к'і бу'ли // бу'ли о'ни та'к'і акти'в'істи //
от д'іт Лаў'р'ін буў Д'і'денка / це_ш ку'лац'ка / ку'лац'к'е
п'р'ізвиш'е / а'ле в'ін сам неза'можний буў в'ін / б'ід'н'ак
з_б'ід'н'ака а'ле / напи'сали там ч'і до'нос ч'і йа не_з'найу / і
о'дин з_наших односе'л'ан йо'го с_хати 'вигнаў / сам засе'ліў-

с'а // а'ле ў'се_щ_таки 'нада ска'зати шо хоч 'ето і реп'рес'ійі бу'ли там і_роску'лачуван':а / а'ле ў'се_щ_таки ну / йа не_хочу ска'зати шо ў'сі греб'ли // роз':... / роз'іб'ралис'а пре'йіхали // і сл'і... / сл'і'дак тут буў С'іроф пр'ізвиш'е // розеб'раўс'а і повер'нуў 'д'іда на'зат / і_того с_хати пог'нали / і_д'іда 'етат востано'вили / та'к'е було // а_було та'к'е шо пропа'дали л'уди // ба'гато було ў'с'ого / і_рос:т'р'іл'ували і / ста'т':а п'ади'с'ат_вос'ем // хто ч'ас'тушку засп'іваў йак по'казували там ў_нас ў_му'зейі ста'т':а йес' про к'лун'у [нерозб'ірливо] та про_Лен'іна //

– Е.: *А багато було таких, хто не хотів в колгосп іти?*

– Ну'ващко ска'зати/ў'се_щ_таки/сми'рилис'а//сми'рилис'а то'му_ш'о 'мабут' украї'н'ц'і ў'се_щ_таки прак'тичний на'рот / йа 'думаю / а'ни / паїн'а'ли ш'о / 'г'ірше 'буде / так // ну пр'ад'іт м'ї 'так_і не_ўсту'паў ў_кал'хосц // ну так в'ін маістеру'ваў ш'ос' там зб'руйу шиў ш'е б'іс'тарки 'д'елаў дл'а кал'хоза / а'ле в'н не_ўсту'пій / ну / 'н'іби ўже ста'рен'кій буў ту'ди_с'уди па'ка калектив'їзац'ія бу'ла // і у_йо'го син буў в'їс'ковий / а'дин іс_си'н'їў Іван в'ін 'сорок 'першому 'роц'і в_Ес'тон'її буў за'гинуў / йак'рас 'т'іки ва'тна поча'лас'а // і / до_та'к'іх л'удеї 'йакос' с'тавилис' с_по'вагої рас в'їс'ковий там і_п'іл'ги йа'к'із' бу'ли і_так_дал'ше // йо'го тут не_т'рогали 'д'іда // хо'ч'а в'ін і за'можний буў с'кажемо // ну об'їшло 'йакос' йо'го /у'се це //

11.1. – Йу'нак Ми'кола Олек'сандрович' // ро'диўс'а у_тиш'а дев'ат'сот дев'а'носто т'рет'ому 'роц'і // ну шо / у'ч'їўс'а ў_ц'і'йеї ш'кол'е ос' / 'дев'ат' ра'к'іў // ў'сі 'дев'ат' ра'к'іў ви'уч'аў украї'н'с'ку 'мову // 'дуже ба'гата ми 'йїздили на йа'к'іс' 'конкурси / висту'пали / сп'ївали / танц'ували / в'ір'ш'і рас'казували // ос' на / м'їжна'родний 'конкурс Пет'ра 'Йацека ба'гата ра'з'їў 'йїздиў / там / 'ц'іла с'топка г'рама'т ме'не зали'шила'с' // так ну шо ш'е? //

– Е.: *Вдома українською говориш з батьками?*

– Де ка'ли // ко'ли украї'н'с'койу / ко'ли ро'с'їс'койу // це_ж оц... / хот' і ви'уч'айеш у_ш'кол'і / це_ж 'нада прак'тику'вати пос... па'с'т'їно // а / де 'бол'на с_ким? // 'т'іки з_бат'ка'ми / з_д'їдами // та'вариш'і 'мало розмоў'л'айут' на_украї'н'с'кої 'мов'е / так 'т'іки / 'дейак'і сла'ва // так і полу'ч'аец'а шо / де 'можна поба'лак'ат' йа / ба'лакайу / с_уда'вол'ств'їєм 'даже ба'лакайу / на_украї'н'с'к'еї 'мов'е //

– Е.: *А з дідом, кажеш, українською, да?*

– Да-а [протяжно] / б'іл'ш ста'райус' україн'с'койу 'мовойу // це 'йако'с' р'ід'н'іше полу'ч'айец'а 'даже //

11.2. – Інф. 1: Та / це_ж ми / ш'є ди'тинойу // 'рок'іу о'динац'ат' ме'н'і два'нац'ат' бу'ло 'йіздили на_Укра'йину // 'перши рас ми 'йіздили в_О'десу // це там на_мор'і бу'ли // так / ос' // ба'гато нас / дес' ч'олов'ік п'йат' з_де'реўн'і бу'ло / і ш'є ух'вимс'к'і 'д'іти бу'ли // 'дуже непа'гана ми з'йіздили / міш_са'бої сп'ілку'валис' там // с_тими / ну шо там бу'ли 'л'уди з_Укра'їни // це 'даже не'йакого воп'роса не_возни'кало шо ми а'т:уда / во'ни о'т:уда / 'йак сва'йі / 'йак з_ди'тинства ў'м'іс'т'і // 'пот'ім д'ругиі рас ми 'йіздили у_Л'в'іу // це там / 'тоже та'кйі ди'т'ач'іі 'лаг'ер бил // це 'там_же / не_т'іки з_Укра'їни бу'ли / а і з_Ес'тон'іі / с_Полш'і бу'ли / ш'є... //

– Інф. 2: З_Ру'мун'ііі //

– Інф. 1: З_Ру'мун'ііі бу'ли / да //

– Інф. 2: Теж украї'н'ц'і / так? //

– Інф. 1: Да / це украї'н'ц'і / с_тих стран // так ос' / ми 'тоже з_йіми сп'ілку'валис' //

– Інф. 2: Розу'мілі о'дин 'одного //

– Інф. 1: Да 'йако'с' там / ми 'трошк'і по_украї'н'с'к'і / во'ни 'трошк'і по_украї'н'с'к'і / розмоў'л'али // ос' / 'пот'ім / гара'да аб'йіздили / так на_екс'курс'іях Дра'гобич' / Труска'вец' // дес' ми ў_се'л'і І'вана Фран'ка бу'ли там це //

– Інф. 2: А 'йак во'но нази'вайец'а? //

– Інф. 1: Це ў_же 'йа не_зга'даіу //

– Інф. 2: От / а 'йа зга'даў // Нагу'йевичі //

– Інф. 1: Ой це там ба'гата° ми ч'о'го по'бач'іли // це / 'кожен ден' ми с_ут'ра і до_веч'іра 'йіздили 'йіздили і_йіздили // ба'гато по'бач'іли / це спо'добалос'... // ад'н'і е'моц'ііі / не_опи'сат' 'даже 'йако'с' // не_то_шо 'даже... / те бу'вайе 'йак / 'доўго 'дома не_бу'вайеш / а_це пре'йіде'ш до'дому / і аж ду'ша сп'і'вайе// о'це от / о'так и_бу'ло // хот' і_ў'род'і 'першиі рас там / а 'ч'ув'ст'вуйеца шо це / бат'к'іў'ш'іна сва'йа //

– Е.: *А не дивувались інші українці, що ви з Башикирії?*

– Інф. 1: Ну 'йак / попи'тайут' / ім / 'нав'іт' / та'кож інте'ресно ш'о ми зв'іт'і'л'а / во'ни уд'іў'л'айуца шо ми там виў'ч'айем украї'н'с'ку 'мову // при'мали нас хара'шо / ми с_им'і / аб'ш'алис'а / розмоў'л'али / дру'жили там / з_д'іў'ч'атами 'даже бу'вала //

– Е.: *А одружуватися на кому плануєш?*

– Інф. 1: Це ў_же ў_ме'не та'ка ве'лика м'р'іа на_украї'нк'і жи'нитис'а // од_де шу'кат' 'т'іки тут? //

- Е.: *А ти шукай в Україні.*
- Інф. 1: От / це_ж йа 'тоже 'думайу шо / 'йакоc' 'нада 'думат' шу'кат' //
- Е.: *Зараз навчаєшся?*
- Інф. 1: Да / 'зараз йа ў_зал'ізнада'рожному 'техн'ікум'і наў'ч'айус' // це ос'тан':їй гот у_мене у'же //
- Е.: *В Стерлітамаці?*
- Інф. 1: Н'і / У'ф'і // ос' 'л'ітом за'к'ін'ч'уйу // 'мабут' в_арм'ійу // 'пот'ім ра'бит' 'дал'ше / на_за'л'ізнаї да'роз'е //

11.3. – *А от якісь українські свята як молодь святкує?*

- Інф. 1: О / це ў_же / йа'к'і рел'іг'і'оз'н'і c'в'ата дес' / Ражест'во там / це 'йакоc' кал'а'дуйут' / 'молод'ещ па'с'т'ійно кал'а'дуйе 'ходе // но це ў_же йа ў_же ве'лик'їй да_ц'ого / а йак ди'тиної бив 'тоже ми 'кожен р'ік ха'дили / кал'аду'вали / кал'а'тки сп'ї'вали // це / просто... //
- Інф. 2: На Св'а'тиї 'веч'ор шо но'сиў? //
- Інф. 1: Ку'т'у на'сили / а це / 'зараз 'т'іки да_д'іда на'шу ку'т'у / а це па_ў'с'іх д'ворах //
- Інф. 2: До'рослий / 'соромно хо'дити //
- Інф. 1: Па_ў'с'іх д'ворах ха'дили / на'сили / сп'ї'вали // [...] 'то_йес' на_Ве'ликден' ўс'і хрес'тосо'йуц'а // йаї'ц'ами об'м'ін'уйуц'а // ўс'і йак / ува'жайут' ц'і п'разники укра'їн'с'к'і //
- *А як щедрували, якісь пісні співали? Чи тільки «Коляд, коляд, колядниця», як колядували?*
- Інф. 2: А'ну зга'дай йа'кус' ка'л'атку //
- Інф. 1: 'Кол'ат_кол'ат_кол'ад'ниц'а / 'добра з_медом пол'а'ниц'а // а б'ез_меда н'е_та'ка / 'даїте 'т'ітко пйата'ка // йак не_дасте пйата'ка / в'із'му 'бика за_ра'га / пове'ду на_тор'жок / куп'л'у 'соб'і пир'і'жок //
- Інф. 2: А ш'ед'р'їўку? / 'етот / 'йакоc' на_етот на_с'в'ат... / на 'Новий р'ік / не_зга'даєш? //
- Інф. 1: Н'і / це ў_же йа не_зга'даїу //
- Інф. 2: Так та'ку / а у_пол'і ў_пол'і сам плу'жок ха'диў // а за тим плуж'ком сам Гос'под' хо'диў // 'Д'іва Ма'р'їа прес'тол но'сила / 'Бога про'сила / ро'ди 'жита° пше'ниц'у на_ў'с'аку паш'ниц'у // і зас'ї'вали по_хат'і // 'бажано шоп ч'оло'в'ік заї'шоў не_ж'інка ў_хату 'перша // і_зараз 'ход'ат' зас'ї'вайут' //
- *Зараз ходять вже і татари, і башкири? Всі? Засівати.*
- Інф. 2: Н'і [сміється] // та'тари не_ход'ат' зас'ї'вати // а'ле та'кїй 'випадок ц'і'кавий буў / ну ха'диў / ха'диў тут баш'кир / і

не_зга'даюу йо'о ўже хто та'кий // а'ле ха'диў в'ітати с_Пасхойу / за'ходит' / 'каже / «зд'растуї Паска 'б'ірку кай» //

– А «б'ірку кай» – це що?

– Інф. 2: «Да'ваї йаї'це» // ну_ў_нас 'кажемо ў'чител'ка ро'с'іс'койі 'мови тут / Арф'е'йа // ну во'на так / во'на 'как_ета / ну йак би про хрес'т'йа'н'іна ска'заў оцеркоў'л'он:иї / во'на теж так пре'держуйец'а сво'йеїи 'в'іри / а'ле во'на так 'етот в'і'тайе нас с_Паскойу і_так_дал'ше / і йаї'це на 'етот / к'рашанку з'робе // ну то / ми так ра'н'іше 'думали ну ш'о це 'зоўс'ім 'інша 'в'іра / 'ето'т іс'лам / а ўзага'л'і с'кажимо / наш вер'хоўний 'муфт'іи ка'ли в'і'таў / там конфе'ренц'іи йак'рас в_ун'іверси'тет'і була у_вас / в'ін ска'заў ми / мусул'ман'і / как 'наши б'рат'а хр'іс'т'і'ан'і 'тоже жд'ом вта'рова пр'ішеств'іи Хр'іс'та // ну і 'д'існо так ва'ни 'ето'т ди'виўс'а... // топто супе'реч'ітис' нам 'н'ізаш'о / і ў_рел'іг'ііному пи'тан':і і_так_дал'ше / це потр'ібно зрозу'м'іти / хо'ч'а / с'кажемо / фана'тич'но наст'ройен'і йе та'к'і і / з_ними 'важко розмоў'лати // йе та'к'і шо ва... / ота'к'і / 'бороди пови'раш'ували ў_се'л'і 'ход'ат' баш'кири // йе та'к'і і ш'о х'ед'жаби понад'івали там 'етат / ну та'ке // дв'і три ро'дини // йа_ц_ка'жу ну ви ш'о не_бач'іли нац'іо'нал'ний баш'кирс'кий кос'т'ум ж'іноч'іи / йа'кий в'ін прек'расний і так 'дал'ше // ва'ни_ж не'коли та'кого не_вд'івали / [...] / нез'в'існо звітк'іл'а / дл'а ч'ого? // та'к'і ўже шо... //

– Фанатики?

– Інф. 2: Фа'натики / шо_ї за_с_т'іл с_то'бойу не_с'аде // 'нав'ет' одна ў'ч'ітел'ка у_нас прац'у'вала //

12.1. – Е.: Скаж'іть, як Вас звати?

– Інф. 1: З'іна'йіда Іг'натовна // 'дев'іч'йа хва'мил'іи Сах'ненко //

– Е.: А не дев'іча?

– Інф. 1: Кал'і'тайева //

– Е.: З якого Ви року народження?

– Інф. 1: 'Тис'ач'удев'ат'сот'д'вацат'п'а'того // двацт'_п'а'того 'марта //

– Е.: Ви тут народилися?

– Інф. 1: Да / да // ну двацт'п'а'том го'ду / а ўже д'і'ди 'наш'і то ш'е 'ран'ше при'йіхали / 'дета 'тис'ачу вос'ім'сот на'в'ерно дев'а'но-стом / о'так йа пола'гаюу // ш'ч'ас ўже 'н'і'вкого спе'тат' / розпо'сит' //

– Е.: А звідки при'їхали, не знаєте?

– Інф. 1: З'найу 'т'іки гу'берн'у / 'Хар'кіўс'ка гу'берн'а / от // це / йа не в'і'т'с'іл' // це Сте'пан'іўка / а там / с'ем к'ілометроў ў_ту с'торону Тереш'коўка / так йа с_Тереш'коўки ўот //

– Е.: Нічого діди не розповідали, не переказували, чому їхали сюди?

– Інф. 1: Ч'о'му 'йїхали? // а шо зем'л'і там 'мало бу'ло // а тут зем'л'і бу'ло у баш'кир м'ного // от во'ни і / отпра'вл'али хода'ка / 'перв'е // прий'ж'аў / ди'вивс'а / дога'вар'увавс'а тут з'нач'іт' / ўот // [...] ну дога'вар'увалис'а тут і по'том пр'і'йї'ж'али вже / 'с'ем'ями // ўот / це Бал... / Т'ер'еш'коўка ч'о_то йо'го Бала'банам // бала'бан'ц'і ми // а ту'ди Мар'ї'анаўка / во'ни с_Пол'тавс'кої гу'б'ерн'і // а от Сте'пан'івка на'в'ерно 'тоже с_'Хар'ковскої / йа не_з'найу ч'о_то / не_інт'ер'есу'валис'а / і в_розго'вор'е не'коли не_бу'ло шо́ / 'мама ка'зали шо мар'ї'анаўц'і із Пал'тави пре'йїхали / Пол'таўс'ка гу'берна //

– Е.: То відправляли ходака? І про що ця людина дізнавалася?

– Інф. 1: Да / спер'ва прий'ж'аў / о'дин ч'і там уд'вох // во'ни тут ди'вилис'а / дога'вар'увалис'а // і по'том у'же пр'ейї'ж'али 'с'ем'їі //

– Е.: А ви в Україні були?

– Інф. 1: Н'е-е [протижно] / не_бу'ла // не_бу'ла // чоло'в'ік м'їй буў // там / йак... / йак о'то / по'в'естки ц'і // да / буў / буў // мн'е рос'казуваў // в_'Лавр'е буў / на Кр'е'ш'ат'іку буў / у'с'о так 'ето / а йа н'е //

– Е.: А ви в школу ходили?

– Інф. 1: Да / йа хо'дила / і йа п'їят' гот хо'дила // а по'том у_нас 'бат'ко роску'лач'еніі / йо'го поса'дили на_п'їят' год // ну_і ког'да / йак в'ін прий'шоў с_т'ур'ми / в'ін там два... на_п'їяд' год осу'дили йо'го / на Б'іломорка'нал'і в'ін ра'ботаў / ст'ройіў // осу'дили / два 'годи с_поло'виної в'ін там про'буў йо'го по'том отпу'стили // ну в'ін прий'шоў / і два 'года по'жиў та_ї у'мер / туберку'л'оз // там просту'диўс'а / бо'лото там / да_ї_это // ну і м'їн'і ўже не пр'їш'лос' у'ч'іц'а // у Тереш'коўк'е ш'кола на'ч'ал'на бу'ла до_ч'іти'р'ох к'лас'іў / а ў_п'атїй йа п'їшла / го'т проу'ч'іліс'а с_сист'ройу с_с'таршойу / а за ква'тиру н'іч'ім пла'тит' 'б'іл'ше бу'ло // і по'том 'нада бу'ло зароб'л'ат' хл'ї́ / у_нас с'ім'їа ве'лика бу'ла / 'ета / 'вос'ем душ / 'шестеро д'їтеї / ба'бус'а / і_мама // 'нада бу'ло ро'бит' / зароб'л'ат' // ну і / п'їшли хот' м'їн'і то'д'і бу'ло о'динац'ат' год / йа 'рано п'їшла в_ш'колу // сист'ра с'таршайа од'авали / йа пла'кала і_тоже ў'м'іс'т'і п'їшла / о'то ўже ў_т'рицет' п'їятїй т'рицет' шес'тїй у'ч'ебнїй год п'їят' к'лас'ів йа 'кон'ч'іла / а по'том / ти'л'ат 'пасла йа / 'ф'ірмен'с'ких / кол'хозних // пото'му_шо 'нада бу'ло 'мам'і помо'гат' зароб'л'ат' хл'ї́ // так йа на 'ф'ірм'і т'її ра'ботала / ти'ел'ат 'пасла / а_по'том ме'не і_те'л'атницеї пос'тавили / ўже йа не_т'іки 'пасла

йїх і_по^айла і_кор'мила // а_по'том до'йаркойу пос'тавили // а_тут і во'на нач'а'лас'а // нача'лас' во'на / л'іто пора'ботали / по'том іш'е нас поси'лали там ст'ройіт' // аерод'ром / п'ідготоў'л'али ми // а_ос'ен':у ма'не пос'лали на_курси трахто'рист'їў // і йа вс'у во'ну про'ра'ботала трахто'р'і'стом / іш'е_ї п'ісл'а во'ни два 'года ра'ботала / по'ка не_ви'шла 'зам'їж // а хто із_д'їў'ч'ат не_ви'ходив 'зам'їж / то'го_ї не_отпус'кали // ро'бит 'н'ікому бу'ло і_не_отпус'кали / с_трахта'р'їў / а хто ўже ви'ходиў 'зам'їж / то'го ўже 'ета / атпус'кали // а_па'том у'же йа на_разних ра'ботах ра'ботала в'с'ака //

– Е.: *Своє господарство у Вас було? Не колхозне, своє хазяйство.*

– Інф. 1: Так це... // ко'н'ешно / до кол'ект'ів'ізації / до соз'дан'йа кол'хоз'їў / у_каждого / не_т'іл'ки ў_нас / у_каждого сво'йа зем'л'а бу'ла / от // а_по'том у'же ког'да кол'хози с'тали / йїх об'їд'ї'нили / зем'л'а с'тала 'обш'а / і ми 'обш'ч'і //

– Інф. 2: Ну_дома 'шос'_же бу'ло // ко'рова бу'ла_ж' ?//

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: Ос'талас'? // с'вин'і 'кури 'гуси 'дома_ш бу'ли? //

– Інф. 1: Бу'ло но / йак'? / то'д'і_ш... // ко'рова бу'ла / о'веч'ки бу'ли / сви'неї дер'жали / от / все бу'ло так // це ўже ў_кол'хоз'і йак // л'ічне хо^аз'аїство йак назе'вали / л'ічне хо^аз'аїство //

– Інф. 2: Ко'н'а 'т'іко не_бу'ло //

– Інф. 1: Е'ге / а 'конеї не_бу'ло//

– Інф. 2: А ч'о'го не_бу'ло ко'н'а? //

– Інф. 1: А ко'н'ушн'а 'опш'а бу'ла //

– Інф. 2: Ну і ка'ровник_же був 'оцш'її //

– Інф. 1: І ко'ровник // ну ко'рову розре'шали //

– Інф. 2: Дозво'л'али / а ко'н'а не_дозво'л'али ўже //

– Інф. 1: Да да да //

– Е.: *А податком обкладали господарство? Налогом.*

– Інф. 1: На'логи об'їзат'ел'но пла'тили / подо'ходний на'лог назе'вавс'а // а по'том іш'е 'это... //

– Інф. 2: А нату'рал'ний? //

– Інф. 1: Нату'рал'ний?... //

– Інф. 2: 'Йаїц'а зда'вали там... //

– Інф. 1: 'Йаїц'а шерс'т' і_моло'ко // а па'том іш'е це йа не_з'найу ч'і в_во'т'ну во'но / ч'і до_во'ни бу'ло / зай... 'зайом // 'как_би госу'дарство заїмало у_л'у'деї //

– Інф. 2: Бу'ло во'но і_до_во'ни / бу'ло_ї п'ісл'а во'ни / і в_во'ну бу'ло //

– Інф. 1: Да? / от_ч'о_то йа это упус'тила / ко'ли в'ін на'ч'авс'а тої 'зайом // і_вида'вали називалас' та'ка бо'машка

обл'і'гац'ійі / 'ета шо 'зайом ми да'ли госо... но по'том бу'ли 'ето / т'ера'ж'і і ви'ігрували // да / пога'шали вс'е / 'ета / йа сохр'анила / і'ш'е'ї 'ета ч'оло'в'ік м'їй 'каже «а_на'шо ти бере'жеш? / шо... / на'шо во'ни зда'лис'?» // а йа не_по'с'лухала і_сохр'анила / по'том пога'шали / пла'тило госу'дарство / виплатило // а_м'ног'і'є 'ето / пави'кидували за_не'надобнос'т'у в'род'е_би //

– Е.: *А про колективізацію пам'ятаєте? Як відбувалася, як приходили до людей?*

– Інф. 1: Йак? // йак? / йа не_пан'а'ла //

– Е.: *Як колективізували майно, пам'ятаєте?*

– Інф. 1: У_нас у_де'ревн'е проішло во'но 'как_то не_бол'-но... / ну г'ладко // зада... 'ето... // предла'тали вс'ім / всту'пит' у_кол'хоз // бу'ли так'і шо_ї не_всту'пали / 'даже до_ваї'ни бу'ли ў_нас йед'іно'л'ічники // називалис' йед'іно'л'ічник / от // ну а_вобш'ем у'с'і бу'ли у_кол'хоз'е // ра'ботали / 'с'їйали / уб'ї'рали //

– Е.: *А що з тими єдінолічниками було?*

– Інф. 1: А нас там у_Тереш'ковк'е буў... / бу'ло два йед'іно'л'ічника // а_по'том... // по'том у_же йак вої'на нач'а'лас'а / у_же / то'го йед'іно'л'ічника заб'рали в_тру'ду... / труд'арм'ійу / в'ін пожи'лий у_же буў // а_д'іти с'тали ро'бит' у_кол'хоз'е // так і в_того // йо'го заб'рали на фронт / а с'ім'яа нач'а'ла в_кол'хоз'е ро'бит' / і вс'о / так і_паш'ло / п'іш'ло //

– Е.: *А голод пам'ятаєте?*

– Інф. 1: Ну 'голод це у_вої'ну // у_вої'ну ког'да / ко'ли / вс'о дл'а ф'ронта / х'л'їба 'мало да'вали / от // х'л'їба 'мало да'вали // ну шо / 'вижили с'лава 'Богу / з_Божої 'помош'у // т'раўку 'їли / все 'їли / 'мерзлу кар'тошку // ну_ни'ч'о / 'вижила с'лава 'Богу //

– Е.: *А не було такого, що люди людей їли?*

– Інф. 1: Н'е / н'е / та'кого не_бу'ло // у_нас та'кого не_бу'ло в_де'ревн'і // та йа 'думаю і тут в_ок'руз'і не_бу'ло та'кого // не_ч'ут' бу'ло та'кого / не_ч'ут' / от / не_ч'ут' // мужи'к'їў заб'рали_ж у_вої'ну / ос'тализ' 'д'іти та / мате'р'і / та стареч'к'і / от // на_трахтор'е ў'с'е д'їўч'атка ра'ботали // йа з_два'цет'_п'атого / м'їн'і шес'на'ц'ет' год бу'ло / йа трахто'р'істом бу'ла / ў_мене с'менш'іц'а бу'ла з_два'цет'_вос'мого 'года // брат м'їй з_два'цет'_вос'мого 'года ў_же комбаї'н'ором ра'ботаў у_вої'ну // ми шо / не_ро'п'тали / ра'бі'ли дл'а... / у ваї'на 'йакос' і от'носилис' с'їр'їозно / моло'д'ож // 'нада ра'ботат' / ра'ботали //

– Інф. 2: А трахтор ваш йак називаўс'я / не_помните? //

– Інф. 1: Йїх випус'кали два за'вода / сете'зе 'ето с'тал'інск'їй трахтарний за'вот / і хете'зе / 'хар'коўскій // от у_мене буў сете'зе // во'ни одинако'в'ус'ін'к'і / 'т'їки 'раз'н'і за'води випус'кали //

а по_кост'рукції во'ни оди'наков'і // ко'л'осн'і трахто'ра / жи'л'ізне 'колесо / ве'лике ш_ше'пами // ра'ботали ра'ботали // ш'аз' йак по'дума'ю / д'іу'ч'онка от мо'йа 'ета с'м'ен'ш'іц'а / з_д'вацет'_вос'мого 'года / а пос'м'ен'о ра'ботали // д'н'ом / о'дин д'н'ом 'робе / а д'руги' 'ноч':у // 'ноч'іу р_пол'і од'на д'ів'ч'онка / 'д'івч'іна с_трахтором // ш'ч'ас не_з'найе // ну в'с'о_же / благода'р'а 'ета'му т'рошки... //

– Е.: *А колхоз ваш чим займався?*

– Інф. 1: Рас'т'ен'е'воцтво / 'с'і'йали хл'іп / ско'тину дер'жали / сви'неї дер'жали / ку'реї дер'жали // ўсе / вс'о бу'ло / так 'йак_і / 'нада в_л'іч'ном хо'з'аїств'е / так і в_кол'хоз'е все бу'ло //

– Е.: *А овечки?*

– Інф. 1: Да_да і_о'вечки бу'ли / все бу'ло //

– Е.: *А шерсть стригли?*

– Інф. 1: Ст'ригли // кол'хозних о'вечок ст'ригли / йі'йі зда'вали ў_госу'дарство // план буў з'дат' с'тол'ко_то / ўот // це і'ш'е_ш із_до'машн'іх 'тоже 'каждий 'должен з'дат' буў 'ето 'шерс'т'і / дл'а ф'ронта / дл'а ф'ронта //

– Е.: *А самі із шерсті пряли, ткали?*

– Інф. 1: А'йаг_же //

– Е.: *Розкажіть як.*

– Інф. 1: То'д'і пр'али ш'е_ї ко'нопл'і / от // і т'кали 'дома на тих / на верс'тат'ах // верс'тат' ми називали 'етот ста'нок тої т'кац'киї / йа у'м'ела тка'т' // і полот'но 'де_то дл'а 'ет'іх рубашок і по'том / р'ад'но називалос' так дл'а укри'ван'а // шерс'т'ан'і 'р'адна т'кали / це дл'а... 'топл'і та'к'і дл'а з'і'ми // йе коноп'л'ан'і де по'прош'е де зас'лат' де 'шо_это / ўот // це бу'ло // до во'їни зан'і'малис'а вс'і т'кач'еством 'дома / вс'і // а_посл'е во'їни ўже по'ма'л'ен'ку о'но от'пало / ш'ас на'в'ерно ни_в_кого і_не_сохра'нило'с'а 'того стан'ка т'кац'кого //

– Е.: *Овечку постригли, а далі що роблять з руном?*

– Інф. 1: Пр'а'дут' // де но'сочки / де чу'лочки / с'в'ажут' / о'так / і_вал'анки ка'тали / 'вал'анки // од:а'вали // о'бич'но вал'онш'іки пр'і'йіж'і'з'али 'на_з'іму // сво'йіх не_бу'ло / ну кої'хто сам со'б'е ўка'таў // а то пр'і'йеж'і бу'ли / і_от во'ни 'з'іму ка'тайут' у_де'ревн'е там / в_кого_не'буд' с'танут' на / на_пос'тої і ка'тайут' //

– Е.: *А з конопель як пряли? Як підготовляли коноплі?*

– Інф. 1: Ко'нопл'і? / от во'ни рос'тут' / там во'но назива'єт'с'а 'поскон' / п'лоск'ін' / 'ето^а / і_мате'ринка // п'лоск'ін' во'на опи'л'а'є 'это мате'рин'с'киї 'это / і_во'но с'ім'і'на да'їє // от п'лоск'ін' во'на / з_нейі бу'ла та'ка 'н'ежна 'эта / волок'но 'н'ежне /

а_с / із_мате'ринки гру'б'єї // вот йо'го п'р'али // 'д'єлали холс'ти /
йа_ж гово'р'у 'д'єлали 'р'адна / ха'рош'і та'к'і / кра'сив'і / 'разними
у'зорами 'єто / вити'кали / от //

– Е.: *А як Ви кажете, «плоскінь» чи «посконь»?*

– Інф. 1: У нас називали п'лоск'ін' // 'єто_ж у 'каждого
'єто рас'т'єн'їя 'їєс' 'єта / і мужс'койє і 'женска'їє // мате'ринка
'єто 'женскої род / во'на да'вала с'ім'їна / а_п'лоск'ін' / во'на
п'росто цв'їла і_опи'л'ала 'єто // вот виб'їрайіш спер'ва п'лоск'ін'
'вибириш / по_то'му по... // а по'том мате'ринку ўже с_корн'єм // а
п'лоск'ін' вид'їрали ўот // по'том йї'ї'нада було 'вимоч'їт' // 'єто... //
с'в'азовали так у_п'лот'їки / у_ўоду к'лали / і по'том ч'єрпали
'єто / зем'л'у з_дна і на'вал'ували шоб во'на уто'нула // от во'на / ну
'єто по по'год'ї ўже 'л'уди з'нали с'тар'єн'к'ї с'к'їки 'нада / 'їєсл'ї
'т'опла по'года там п'івто'ри не'д'їл'ї / 'єто / во'на там ле'жит' //
'їєсл'ї прох'ладна то 'б'їл'ше // по'том ви'тасковали / полос'кали
'кажду / у_кажду... / с'ноп'ї'ки вїа'зали невелик'ї та'к'ї // 'каждї
с'нопик вими'вали і к'лали су'шит' // во'но прот'р'ахне / по'том
йо'го с'тавл'али так / шоб во'но с'тойа виси'хало / а_по'том та'к'ї
були / 'терници називалис' // вот / бе'реш пу'ч'ок і / 'вит'їпайєш
все 'єто / 'єту кост'риц'у / во'на по'падаєє і волок'но оста'їєц'а //
а_по'том і'ш'є 'нада було йїх / 'єт'ї / 'єто волок'но 'также 'вит'їпав /
в_сноп'їк і с'в'азаў // 'нада йо'го м'ат' було / но'гами 'м'али //
ум'н'ат' шоб 'єто / там де кост'р'їчка во'на пола'малас'а шоб
по'том с'нова так ті'пайєш // а_по'том 'д'єлайєш 'мич'ку // на гр'є...
гр'єбн'ї сп'єци'ал'н'ї та'к'ї були // ч'єсали і_д'єлали 'мич'ку /
рос'ч'осовали 'єт'ї 'волос // волок'но 'вич'єшєш хара'шо / і по'том
сн'а... / сн'їмєш із_гр'єбн'а / за'крутиш так / а_по'том с'нова
з'начит' 'єто пр'їго'товїў // а по'том с'їд'айєш п'р'асти / 'єто / 'мич'ку
бе'рєш на_гр'єб'єн' / над'ївайєш / там 'єто тут / 'єта / ну / пу'чок /
а_тут волок'но / і пр'адєш / йа'ке зу'м'їєш 'тонке // хто у'м'їв та'ке
'тонке п'р'асти / а_х'то не_ў'м'їў по'гру'б'єї //

– Е.: *Це з конопель?*

– Інф. 1: С_коно'пел' / с_коно'пел' //

– Е.: *А з льону?*

– Інф. 1: А 'л'ону ў_нас 'ч'о_то і_не_їєто / не_с'їйали /
не_с'їйали // все ко'нопл'ї // йа не_з'найу ч'о не_с'їйали / 'то_л'ї
не / не_к'лимат // ну не_с'їйали // ну ў_нас йа / у_Тєрєш'коўк'є
не_с'їйали / 'може ў_Стєпан'їўк'є хто с'їйаў не_з'найу / от
цє ўже... // 'ш'ас_ї / розпо'сит' 'н'ї_у_кого / ўже старє'к'їў
не_ос'талос'а / ми ўже 'сам'ї ста'р'їїш'ї 'Господи //

– Е.: *А полотно якось фарбували?*

– Інф. 1: Йак? //

– Е.: *Красили полотно?*

– Інф. 1: От полот'но / от іс_си'ри'х н'і... / ну си'рийе н'іт...
'нитки / це ўже називалос' си'ре / си'р'і 'нитки // йо'го сот'чеш /
во'но та'ке г'рубе і_џето / 'с'іре та'ке на_џв'ет / а_по'том йо'го 'нада
одб'ілит' було // а йаг од'б'ел'ували / 'ета // полот'но 'м'етроў так /
шес'м' с'ем / рос'катували / і ск'ладовали вот так // в_т'ук складо... /
скла'деш 'ето / 'коло р'ічки 'д'елали // ну і 'дома 'йесл'і шо так
у / у_то'му / у ка'душк'е // мо'ч'ілі йо'го / і оп'іат' рост'і'лали на
'сонце / во'но ле'жит' 'сохне // 'висохне / с'нова / на'моч'іш д'ругої
сторон'ої / 'сохне // вот так с_н'ід'ел'у // з_не'д'іл'у ви'б'іл'уйіш /
во'но то'д'і 'б'іле ста'йе і_м'ахе // по'том 'шили // ру'башки //

– Е.: *А в чому раніше ходили? Яка була одьозжа, одяг?*

– Інф. 1: Ру'башка / об'і'зател'но / 'ч'о_то с'і'ч'ас 'ход'ут'
не_так // а_аб'і'зат'ел'но о'це ру'башка на_то'б'і / а_по'том
і'ш'е / іс'подниц'а називалас' / сп'ід'ниц'а / 'нижн'а // і_ч'о_то йа
не_з'найу / то'д'і м'ного по'жар'іў було от / і вс'і / 'йесл'і спат' то
у_ру'башк'е і_в_іс'подн'іце / на'в'ерно... // а і'ш'е і_верхн'а о'дежа
була / йу... / сп'ід'ниц'а / а_по'том 'кохти // і_так обикно'вен:и
були // із_ма'тер'ііі 'кохти були // а_ру'башк'і були ко'но... / із
полот'на / т'каного / бол'шенст'во //

– Е.: *А підв'язувались чим? Штани чим підв'язували?*

– Інф. 1: Муж'ики? //

– Е.: *Мужики.*

– Інф. 1: Так... / йак? // у'же на очку'р'ах не_но'сили / у'же
совре'мен:е / йа йак 'помн'у у'же совре'мене 'пойаси / 'пугвиц'а
були // не_було ўже 'ета на оч'ку'р'ах / от йа 'помн'у 'йет'іх /
не_було не_ў_кого 'даже в_старе'к'ів на_оч'ку'р'ах не_було //
по... / 'ето / бр'у... шта'ни і р'і'м'ен' об'і'зател'но о'тут у'т'агнути' /
р'і'м'н'ом //

– Е.: *А як же тоді знаєте, що очкурів не було?*

– Інф. 1: А оч'ку'р'і / так із 'того / ну йак ска'зат'? // ч'і
с_с'казок / ч'і іс_ч'ого йа з'найу шо оч'кур' буў //

– Е.: *А що старі люди носили?*

– Інф. 1: Шо но'сили? // у нас ба'бус'а но'сила об'і'зател'но... / а
'йагже в'ін називавс'а? / от в_волоси о'тут так 'ета / закри'валас'_і /
сп'еци'ал'на та'ка 'ета // а_йагже називали во'ни? / за'була //
ба'бус'а в_нас куд'р'ава була / от_пре'роди куд'р'ава // а_по'том
і'ш'е_ж / були 'ет'і 'вишит'і / ру'башки / у'же // у_мужи'к'іў були
'вишит'і ру'башки / і у / 'ето / у_ж'і'нок були 'вишит'і ру'башки /
у_нас у_ма'ми була 'тоже //

– Е.: *А де вишивка була, як оця частинка називалась?*
[Показує на комір].

– Інф. 1: З'найте / о'тут все 'вишите // ру'каў та'кий ши'рокий / і_тут 'вишите / от // йа ш'е по'том п'ісл'а во'їни йак по'йа'вилас' у'же ма'тер'іяа / 'можно ку'пит' бу'ло / і / нач'а'ли виши'ват' / називалис' йак во'ни?.. // йа со'б'і 'вишила бу'ла 'тоже 'кофточку // дес' во'но ў_мене йе там ле'жит' //

– Е.: *А вона вся зашивалася?*

– Інф. 1: Ну_і ру'кав 'вишитий / і_о'тут на_груд'ах 'вишито // а / назе'вали йіх укра'їнка / укра'їнками назе'вали // се д'ів'ч'ата так 'модно бу'ло / 'вишит'ійі 'кофточка // 'ран'ше_ж д'іў'ч'ата руко'д'ел'нич'али // соб'і'ралис'а з'і'мою 'веч'ір д'л'ініі у_йа'койі_небут' 'хат'і соб'і'райуц'с'а / хто ў'йаже / круже'ва // кр'уч'ком круже'ва вйа'зали // хто іш_ш'ерс'т'і шо_небут' ў'йаже / нос'ки 'іл'і там рука'вич'ки / от // і_тут_же і_ети х'лопци си'д'ат' / 'баїки рос'казуйут' // а_д'іў'ч'ата 'робл'ат' со'б'і сво'їе 'д'іло / сп'і'вайут' / от / ота'к'і бу'ли / 'ето^а / моло'д'ожн'і ска'зат' / соб'ран'а бу'ло 'веч'ором //

– Е.: *А спідниці які були?*

– Інф. 1: По / по хва'сону ш'то_л'і? / іл'і йак? //

– Е.: *І по фасону. Жінки що носили?*

– Інф. 1: Ну з_ма'тер'ійі но'сили у'же / навер'ху самот'кан:ого не_бу'ло / 'т'іки на... 'нижн'е бу'ло самот'кан:е // а то з_ма'тер'ійі // са'т'ін // на_сп'ідниц'і об'і'зател'но са'т'ін / іс_сит'ц'у 'ето 'кохточку_то 'шили / а на_э'то^а... // по'том іш'е 'йако'с' називалас' та ма'тер'іяа // р'і'пс р'і'пс р'і'пс // із_р'і'псу / с_са'т'іну //

– Е.: *А на ногах що носили?*

– Інф. 1: Ой ну 'лапт'і [сміється] // 'лапт'і 'бач'ілі? // н'і? //

– Е.: *Розкажіть.*

– Інф. 1: Із_лика з... / із 'того / із ліпи / плели 'лапт'і // о! ўс'а де'реў'на ў_лапт'ах хо'дила // хто? / ўс'ако хо'дили // ну ў_про'даж'і бу'ла о'буў / купу'вали // по'том / бу'ла / 'ет'і... / 'кожа прода'валас'а / м'ного бу'ло масте'р'ів у де'реў'ні / ши'ли сан'дал'і // 'вот_і хо'дили / поку'п'ні там / ч'і бо'тинки ч'і шо / 'ч'оботи //

– Е.: *А як лапти плести?*

– Інф. 1: 'Ляпт'і плес'ти? / 'д'елайец'а ко'лотка з_дерева / по_сто'п'н'е / ко'лотка // бе'рец'а... // ў_мене сест'ра у'м'ела плес'ти // с'ім лик / та'к'і во'ни / ота'кий шере'ноюу // 'от 'верхн'а 'короч'ка 'содрата та 'ч'орнен'ка / а тут ос'талос' та'ке 'йета // с'ім лик і_во'на нач'і'налас'а с_п'йатки // йа не_з'найу // ну вйа'зали / пле'ли і хо'дили // то'го_шо / у'же / у'же н'ігде бу'ло ў_мага'з'ін'е ку'пит' / ўс'о дл'а ф'ронта в_во'їну е'то //

– Е.: *А підв'язували чим?*

– Інф. 1: Ко'го? //

– Е.: *Ланті.*

– Інф. 1: О / так це_ж / рва... / із_того_ж 'лика в'і'р'овоч'ки пле'ли //

– Е.: *А як ті вірьовочки називаються?*

– Інф. 1: Йак во'ни називалис'? / 'В'іт'а ти не_з'найіш? // о'порки / о'порки / о'порки // с'лухаї / 'деж_же 'эт'і були 'лаптики / ма'лен'к'і // йа ку'пала... / по'ку'пала сув'ен'ірн'і //

[...]

– Е.: *Скажіть, а от ланті на босу ногу вдягали чи щось підмотували?*

– Інф. 1: Да / назе'валас'а пор'т'анка / сп'еци'ал'на // а тут баш'кири / так во'ни воп'ш'е в_лапт'ах хо'дили / у_йіх во'ни 'шили з... та'ка кош'ма ка'талас'а шерс'т'ана і_ўс'ігда 'б'іла // іс 'його 'шили та'кій ч'у'лок / от // а у'же / тут хах'ли не_ў'м'іли / 'ету / 'д'елат' кош'му // так / шерс'т'ана пор'т'анка / 'ето основа іс_ко'нопл'іў / а_шерс'т'она т'кана / она тип'л'іша ч'ім с_ч'істих коно'пел' / вот 'д'елали пор'т'анки / йа ў'м'іу пор'т'анкої об'мотуват' //

[...]

– Е.: *Скажіть, на скільки вистачало лантів? Скільки в них можна було проходити?*

– Інф. 1: Ну 'м'іс'ац' про'ходищ // а_по'том і'ш'е йіх і_п'ід'латували / низ сот'рец'а 'йакос' і'ш'е_і ла'тали йіх // д'ругу там 'ету п'ідошву на / на 'это / напле'тут' і_ходеш // а вес'нойу от ког'да у'же во'дич'ка / на_т'і 'лапт'і / о'це_ж 'лапот' да так ко'лодоч'ка із_де... іс 'дерева / тут прикри'п'л'алас' і_тут / вот щоб не_промо'кала //

– Е.: *То таке як каблук зараз, да?*

– Інф. 1: Да каб'лук // 'т'іки і_с'перед'і і_з:ад'і / о'дин / 'р'іўно так // а по'том і'ш'е 'ето / це ўже йак с_ф'ронта 'ранет'і пр'і'ходели / о'дин м'іі к'р'осний пр'еїшоў / ў_його но'га од'р'ізана була / 'ето^а // так в'ін іс 'дерева 'делаў // 'йак_іх? / о'тож назива'ють дереў'йан'і // но ў_йіх 'кажут' йа не_з'найу / 'кажут' у_н'іх т'рудно хо'дит' / во'ни_ж ни_ето / ни_виги'байуц':а //

– Е.: *То як же вони звалися? Не пам'ятаєте?*

– Інф. 1: Дерев'йан'і // не_з'найу //

[...]

– Е.: *А що таке запаска, не знаєте?*

– Інф. 1: За'паска? // не_з'найу // а що во'но означ'а? //

– Е.: *Такий одяг був колись.*

– Інф. 1: А-а! / це все... // ко'ли його од'івали тої? //

– Е.: *Я так чув, що є запаска, а коли вдівали, думав, може, ви розкажете?*

– Інф. 1: Н'є // но ў_нас йак? / бу'ла / ска'зат' 'попросту / ро'боч'а о'дежа / і п'разнич'на // о'то ўже та та / й'йі ни_но'сили 'т'іки ў_п'разник над'і'вали / ъот // о'це та'ке бу'ло //

– Е.: *А на голові що носили?*

– Інф. 1: Ж'ін'ки но'сили плат'ки // а / мужи'ки но'сили 'шапки_у'шанки / 'шапки_у'шанки //

[...]

– Е.: *Скажіть, а що зимою вдягали? Тут же були страшні морози.*

– Інф. 1: 'Шуби бу'ли //

– Е.: *Шуби ч'і кожухи?*

– Інф. 1: Ну / а це по'руски у'же 'шуба / ко'жух / ко'жух //

– Е.: *Кожух?*

– Інф. 1: Ко^ажух // із / с_оў'ч'ін з'д'еланий / з_в'ич'інитих оў'ч'ін // а ког'да / то'д'і_ж на_кон'ах та / с'ш'ас_то на_ма'шинах 'йез'д'ут' / а то'д'е' на_кон'ах / так бу'ли називаўс'а 'толуб // 'ето здо'ровий та'кий ко'жух / ворот'ник ви'сокий / в'ін прост'орний / на_ко'жух над'і'вали / 'ето / ў_до'рогу / 'йесл'і ў_да'леку 'йіхат' у'же 'толуб над'і'вали // а 'ос'ін':у вот ког'да і'ш'е не_з'і'ма / так із_'етого / іс_сук'на самот'кан:ого / назе'ваўс'а ч'а'пан // сук'но самот'кан:е / 'тоже так не... / напо'доб'е 'толуба с_ви'соким 'ет'ім ворот'ни'ком / шоб ког'да непо'года п'ід'н'аў і в'ітер за... / ч'а'пан / то бу'ли ўже во'ни 'ет'і / сук'он':і / 'ето 'тоже дл'а // ну дл'а по'йез'мки на_да'леке ра'сто'йан'іе //

– Е.: *А цей чапан промокав чи ні?*

– Інф. 1: А'йагже / промо'каў / ну ўс'о_ж так йе... / т'рошки 'йесл'і дож на... / в'ін 'тоўстий буў / т'рошки_ж / спер'ва ч'а'пан на'мокне //

– Е.: *А хто шив в селі кожухи, толуби? Були люди, які шили?*

– Інф. 1: У_мене 'мама 'шила // а о'бич'но у_нас там буў баш'кирен порт'ний / в'ін пр'ій'ж'ж'аў с_сво'йей ма'шинкойу / і шиў в'ін / у'се шиў / і ко'жу'хи і_толуби і / і шта'ни і / і ру'башка ўсе в'ін шиў / муш'ч'іна / ъот // а ў_мене 'мама во'на бу'ла парт'ниха / 'как_то 'етого_ж порт'ного баш'кира / 'эта / шч'е во'на бу'ла 'д'іўч'іної / привез'ли / в'ін шив там р... / а с'ім'яа бу'ла ве'лика ў_йіх / 'эта // шиў 'доўго в'ін 'ц'іліі 'м'іс'ац' там шиў / і 'мама наде'вилас'а / і_йо'му помо'гала і с'тала і_са'ма шит' // 'шила ўсе / 'ето і_кожу'хи і / і_шта'ни і_ў'се ўсе ўсе 'шила //

– Е.: *Скажіть, а як кожух... Шкуру для нього вичиняли як? Овчину як чинили? Мама сама ваша вміла чи здавала кудись?*

– Інф. 1: 'Дома ви'ч'і... / вич'і'н'али / 'ето // й'йі 'нада / 'д'елали із / із_му'ки / зак'вашували / шоб во'но 'кисле бу'ло / і

ш'куру на'мазували / с'в'ортували / леж... во'на дол'жна ле'жат' /
йа'кес' в'ремн'а / ну там во'ни з'нали у'же // а_по'том йі'йі 'мили /
скоб'лили / і'ш'о 'ето / ў_до'машн'іх ус'лов'іях //

– Е.: *А якось витягували шкуру чи ні?*

– Інф. 1: Ну вот тог'да йа'к йі'йі ўже 'вимили/ўс'о/'вискоб'лили
і_рос'т'аговали / на'т'агували // приби'вали там гвоз'доч'кам'і
і_во'на 'сохла // 'висохне і_во'на ўже х'ворму 'держе та'ку йа'к / йа'к
йі'йі рос'т'а'нули та'ка і_буде // а_йесл'і не_рос'т'а'ни во'на та'ка
з'йомжена 'буде //

– Е.: *А скільки треба було шкур на кожух?*

– Інф. 1: На_полу од'на / 'йесл'і о'веч'ка ха'роша / на /
на_д'ругу 'полу од'на на_сп'інку од'на / на ру'каў / на два рука'ва
од'на / це з'нач'іт' п'ат' / п'ат шес'^м / шес'т' шкур 'нада бу'ло //

– Е.: *А якось красіли кожухи чи ні?*

– Інф. 1: Да //

– Е.: *А як? Чим?*

– Інф. 1: Во'ни 'ч'о_то ўс'іг'да бу'ли / та'к'і
красно_ко'рич'нев'і // ч'ім кра'сили йа не_з'найу / шоґ' іс /
із_дере... / із_дерева йа'когос' / не_з'найу //

– Е.: *Можє, з дуба, ні?*

– Інф. 1: З_дуба?... / з_дуба во'но 'буде... / ч'о'го во'но
ко'рич'неве? / то во'но 'ч'о_то та'ке / красно'вате бу'ло /
красно_ко'рич'н'ове //

– Е.: *А не чули, що кожухи дубили?*

– Інф. 1: Ну_о'це_ж то'б'і ду'били // ду'били / дубом да //

– Е.: *А як, ви не знаєте, дубом? Як саме, щоб воно було
коричневе? Що робили?*

– Інф. 1: Ну от'вар 'нада 'д'елат'_же / йо'го / от'вар /
із_ду'бової ко'ри // ну це ўже / це ўже йа'к ми с'тали / це ўже / тут
ўже не_зан'і'малис'а 'ет'ім //

– Е.: *Скажіть ще, як захищали кожух, поли? Були гудзики чи
якось по-другому?*

– Інф. 1: По'том у'же с'тали приши'ват' 'пугвиц'і / а / а_ран'ше
бу'ли 'гузики називалис' // 'палоч'ка та'ка / от:а'ка дл'іної / і_та'ка
толшч'іної // і іс ш'кури р'ім'ішоч'ок та'кий / шерс'т' состр'е'галас' /
йі'йі тут / ну ка'наўка бу'ла 'вистругана / за 'это / зад'е'вали вот_так
п'ет'л'ої / а тут / у_шуб'і про'калували / і / і ту 'ето шну'роч'ок тої і там
за'в'азували / о'то 'гузик називаўс' // у_старе'к'іў бу'ло з_гузиками //

– Е.: *А по-другому ніяк не називали?*

– Інф. 1: Не_з'найу / 'б'іл'ше не_помн'у шоґ 'йа'кос'
нази'вали //

– Е.: *А у толубі як? Так само захищався толуб?*

– Інф. 1: Йак йа уж 'помн'у ў_нас бу'ло / два 'толуба / то пег'ла 'шила'с' із_ма'тер'ійі // так во'на та'ка тут / ну сп'іци'ал'но так сош'йут' 'н'ескол'ко 'это / скла'дут' / прост'роч'ут' вот_так скла'дут' і_тут / тут во'но ста'йец'а к'ругле_щ / у'же бу'ли с_пугвиц'ами //

– Е.: *А що таке гаплик, гапличка? Не чули?*

– Інф. 1: Н'і / ў_нас та'кого ни^ема // а шо во'но з'нач'е? //

– Е.: *Теж так захибали колись, «гаплик», «гапличка» казали.*

– Інф. 1: О'це Саф'і'пол' там / де'реўн'а о'то там / о'то там га... // на'ш'і хах'ли назе'вали йіх га'леками //

– Е.: *Галеками?*

– Інф. 1: Га'леками / во'ни... // у_йіх 'говор соў'с'ім дру'гій / ми 'даже не_пон'і'мали / от // ви от'куда? //

– Е.: *З Вінницької області.*

– Інф. 1: З_В'ін:иц'койі // а от во'ни / йа не_з'найу 'то_л'і... / не_з'найу от'куда // у_йіх 'ета // у нас от 'ранше бу'ли та'к'і_ж 'ета / чу'гун:и / чу'гу:ни шо 'йісти ва'рили ў_п'іч'... у п'іч' // у_йіх назе'ваўс'а ба'н'ак // у_нас чу'гуну_йіх ба'н'ак // у_вас 'тоже так? // ну ви з'наєте чу'гун? / 'ранше / у_йіх ба'н'ак // от те'пер у_нас бу'ла п'іч' з'д'елана / і п'іт_п'іч':у так лаз / ту'ди к'лали ну шо / 'это // у_нас п'іт'п'іч':а назе'валос' / а ў_йіх п'іч'тан'дари // ну ми не_пон'і'мали 'йіхн'ого 'говора хо'т'а хах'ли бу'ли // а ў_йіх п'іч'тан'дари назе'валос' / от // це ўже ч'о ми з'найем йак сест'ра 'вишла 'зам'іщ ту'ди у Саф'і'пол' / вот тут ми_і наб'ралис' / не_пон'і'мали шо / шо 'кажут' //

– Е.: *А це в чому їсти варили? От чугуни...*

– Інф. 1: Чу'гу:ни_чу'гу:ни / чу'гу:ни // 'тол'ко чу'гу:ни // ве'лик'і ма'лен'к'і / і 'ето / ў_чу'гу:нах //

– Е.: *А наливали молоко куди?*

– Інф. 1: Моло'ко це ў_нас назе'валис' / 'ети з_г'лини з'д'елан'і г'леч'ек / г'леч'ек / г'лин'ан'і та'к'і // ха'рош'і та'к'і // г'лечики назе'валис' / а_по'том і'ш'е бу'ли / це г'леч'ік та'кий / о'так з_г'орлишком // а бу'ли ма'к'ітри / во'но йак в'ід'орко з'д'елане / ма'к'ітри // о'бич'но в_ет'іх ма'к'ітрах на_Паску 'паски пек'ли / шоп во'на бу'ла ви'сока та'ка 'ета //

– Е.: *А мак в чому товкли? Мак для пирогів.*

– Інф. 1: Мак? / с'тупа с'тупа // [...] ос' [показує ступу] / о'це ста'рина с'тупа / йі... / це і'ш'е п'рад'ід / во'на і за 'наковал'н'у слу'жи'ла / 'йесл'і шо / о'це от / на'сипеш с'у'ди ма'ч'ку / і_жи'л'ізний 'этат //

– Е.: *Що?*

– Інф. 1: Ну / по_рус'ки назе'вайеца 'п'ес'т'ік / а ми назе'вали 'попросту тоў'кач' / ўот // мак 'нада бу'ло... // 'м'ідна / м'ед' / ч'іста 'м'ед' / во'на / во'на позеле'н'іла бу'ла / 'ето // мак 'нада бу'ло

увлаж'нит' / і_вот тоў'кти йо'го по'ка в'ін молоч'ко не_пуста //
от / по'том в'ін у'же 'держиц'а так 'ета° //

– Е.: *І як це називалося, от як мак потовкли? Якось називалась ця суміш?*

– Інф. 1: Йа не_з'найу [здивовано] // ч'о_то... //

– Е.: *От як молочко вже пустило. Мабуть, діти любили його.*

– Інф. 1: Ну це 'ето / 'йесл'і... / н'е / 'ета йак перо'ги пек'ти / шоб / 'так_же в'ін / на'сип і_вин 'вісипец'а / а_ког'да потоу'ч'еш в'ін у'же ко'моч'ком 'держиц'а / і_ў'же ў_перо'гу в'ін 'ето / дл'а п'еро'г'іў 'ето // ну йак назе'вали? / не_з'найу // о! / а_і'ш'е с'тара кружка йе / во'на ота'ка 'формої / с'у'ди на_конус / і назе'валас' во'на к'варта / 'тоже 'м'една //

– Е.: *А де ви її взяли? Привезли?*

– Інф. 1: Н'ет 'ето / д'ід / 'д'едушкіне і_бабушкіне //

– Е.: *То її тут купували чи звідти привезли?*

– Інф. 1: А о'це / оц'о'го не_з'найу / на'в'ерно... / йа ш'ас пока'жу 'даже [шукає квартиру] // 'ладно / дес' 'винесла йа й'і'ї / не_п'іду шу'кат' // [...] // ну на'в'ерно це во'ни в'іт':іл'а привез'ли / з'в'іт':іл' / ўот // і назе'валас' во'на к'варта та к'ружка / 'м'ідна 'тоже була / от //

– Е.: *А от раніше ж їсти на поле носили? Всі на полі пахали, то в чому несла жінка чоловіку їсти чи діти? Не було тоді такого?*

– Інф. 1: С'лухайте / йа ўже_ж не_з'найу / йа не за... не_зас'тала 'ето'го //

– Е.: *Не розказували вам?*

– Інф. 1: І не_ро'сказували // но / у'же_ж на'в'ерно не_но'сили а_во'зили / то'го шо 'кон'і_ж свої'ї бу'ли //

– Інф. 3: Ну с_со'бої ка'томк'і б'рали? //

– Інф. 1: Не_з'найу / неког'да не_бу'ло та'кого розго'вору с_ро'дител'ами / ўот // а ўже йа 'помн'у шо ўже / три'ц'ат'і 'годи тут / тут кол'ект'ів'і'зацийа і_п'роч'е нач'а'лас' і_ў'с'о 'это //

– Е.: *Кварта, ви кажете, мідна була?*

– Інф. 1: Ну ўсе на'в'ерно 'ранше 'м'едне бу'ло / от //

– Е.: *А глиняне, з чого пили? Молоко з чого пили?*

– Інф. 1: Моло'ко? //

– Е.: *Воду, молоко.*

– Інф. 1: Молоко? / у_нас коўш буў / 'іл'і йак назе'вали ко'рец' / коўш / жи'л'ізний / та'кії / і'ш'е і_в'ішаўс'а в'ін 'ето / за_руч'ку //

– Е.: *То він ковшем з носиком чи як кружка?*

– Інф. 1: [Окреслює руками] 'Пон'али? / та'кії / йа пока'жу вам // [шукає ковш] ос' коўш // бу'ли же'л'із'н'і / йа_ж пока'зала // а тут о'так ч'іп'л'алос' //

- Інф. 2: А дери'в'аних та'к'іх не_було? //
- Інф. 1: У_нас не_було / 'може ў_кого ї_було / йа / йак
рос'казуйу шо ў_нас було //
- Е.: *То кови і корець — це...*
- Інф. 1: Ко'рец' //
- Е.: *У вас «корець»?*
- Інф. 1: Е'ге / ко'рец' назе'вали / це коўш по / по_рус'к'і /
коўш // а_може ї_по_вашому //
- Е.: *А з чого горілку пили?*
- Інф. 1: Ш_ч'ого? / 'р'умки були //
- Е.: *З корця такого?*
- Інф. 1: [сміється] Не_з'найу / не_з'найу //
- Е.: *То рюмки появились вже коли — рюмки такі, скляні?*
- Інф. 1: Йа_ж не_з'найу //
- Е.: *Ви вже застали їх?*
- Інф. 1: Да / 'р'умки були // ну на'в'ерно ста'кани були //
- Е.: *А в чому зберігали горілку, самогонку?*
- Інф. 1: 'Ч'етверт' була тр'охл'ет'рова бут'ілка / це дл'а
'ето / дл'а самогонки //
- Е.: *Четверть, да? Три літри?*
- Інф. 1: 'Ч'етверт' / три 'л'ітри / от // а_по'том були і'ш'е
ш'калики та'к'і //
- Е.: *А «шкалики» — це що таке?*
- Інф. 1: От ч'ітвер'тушку попо'лам роз'д'ілит' / п'ів'л'ітра /
'ето^а розд'ілит' 'буде ч'ітвер'тушка / а ш'е ту ч'ітвер'тушку
попо^алам // і ш'калик вот та'кий 'ето //
- Е.: *А оцю четверть не обплітали лозою?*
- Інф. 1: Були оп'летен'і / та'к'і кор'зиночки були / були
були //
- [...]
- Е.: *А які традиційні страви готували? Блюда які готували?*
- Інф. 1: О-о! [протяжно] / ўсе / ну об'ич'но бор'ш'ч' /
кар'тошка 'жарена / 'каш'і 'раз'н'і / 'ети' п'шон':і гре'чан'і і... /
а_і'ш'е ба'бус'а 'делала к'вашу // 'чули та'ке? / к'ваша // іж_житної
му'ки / от / йі'йі за'д'еловали / от / к'іп'йат'ком там за'пар'ували
об... / ну йа'кої гуш'іни во'на ўже з'нала / і с'таўл'али на_п'іч'і
де 'тепло / во'но там / долж'но збро'диц':а / но не перебро'дит'
'лишн'ого // а по'том ког'да во'но ўже там / ўже п'енкої ўз'алос' /
його с'тавели 'ета / у_п'іч' кип'а'тит' і_дабаўл'али ту'ди ка'лину /
а_ког'да 'ето^а во'но ўсоло'дає / от за'париш 'житну му'ку і в_теп'л'і
во'но соло'дає с'латке 'д'елайец'а с'латке / да і'ш'е ї_на_к'вас
'д'елали так / хл'еб / от // і добаўл'али ка'лину / і кип'а'тили / і во'но

бу'ло та'ка пох'л'опка / не_житка і не_дуже гус'та // от / о'бич'но
йо'йі 'йіли / ма'кали і_йіли / о'це та'ке // м'і'ні н'равилос' к'ваша
та / ў'кусна бу'ла //

– Е.: *А що макали?*

– Інф. 1: Ну х'л'ібом / х'л'ібом // 'ранше / с'і'ч'ас 'каждому
та'р'ілоч'ка / а 'ранше_ж од'на 'миска / і_ў'с'і з_мисочки 'йіли /
мок'неш да_і_йі'си // 'ранше не_бу'ло 'каждому та'р'ілки // ш'ас
у'же по'кул'турн'ей //

– Е.: *А овочі солили?*

– Інф. 1: Да / ка'пусту со'лили / ог'ір'ки со'лили / ўсе /
поме'дори //

– Е.: *А капусту як солили? Цілу чи різали?*

– Інф. 1: Дл'а / 'ето / це бор'ш' ва'рит' с... / кла'деш бур'ак /
а_і'ш'е ка'пусту ва'рили // дл'а / дл'а ва'р'ен'а ка'пусти 'д'елали
йі'йі с'іка'ч'ом тоўк'ли... с'ік'ли / в_ка'душк'і так с'і'ч'ут' вот_а'на
'м'елин'ка та'ка ро'с:ипч'ата з'д'ела... / 'ето ва'рит' / ка'пусту // а дл'а
'этого / но'жом 'д'елали вот / йі'йі нар'і'зали / 'ето ўже так по'йісти
з_масл'іщом / і кла'деш ка'пусту слої ⁵от но'жо... ко'тору но'жом /
слої ка'пусти / а по'том іс_цилих 'ет'іх / го'ловок одр'і'зайіш
в'ер'х / вер'х / назе'валас' пел'устка / кла'деш р'ат пел'усток / і
вот так ка'душку за'полн'айут' / і_огур'ц'ами перес'лайу'ют' / 'ето
ўже ўпрок // слої п'ел'усток ка'пуста / слої огур'ц'і_ў ка'пуста /
слої пел'усток і... / ка'душки бу'ли 'в'ідер по д'вац'ат' / 'на_зіму /
у_погр'іц' / на_ў'с'у 'зіму хва'тало //

– Е.: *А що давало ту кислоту, що воно не портилось?*

– Інф. 1: У_ка'пус'т'і? //

– Е.: *Да, у россол що ще добавляли?*

– Інф. 1: Ніч'о / ніч'о //

– Е.: *Просто заливали водою чи як?*

– Інф. 1: Н'і-і [*протяжно*] // вот ког'да йі'йі 'это / укла'дут' /
уплот'н'ат' / ну утоўч'ут' 'это хара'шо / і во'на сто'йіт' ў_хат'і /
во'на долж'на сок пус'тит' / во'на са'ма сок пус'кайе / 'даже 'лишн'іі
бу'вайе шо_і 'ч'ерез верх те'ч'е // вот / во'на 'сопств'еном со'ку //
во'на от збро'дилас' поч'і'му дер'жали ў_хат'і / пото'му_шо 'нада
шоб во'на збро'дилас' / і 'йесл'і с'разу йі'йі / за'клаў і_в'ин'іс у_холод
во'на 'буде гор'ку'вата / а_нада шоб во'на збро'дилас' про'кисла
н'ім'ного / а_по'том у_холод / і_от во'на і_сохра'н'айец'а так //
нич'і'во ни / ни_добаўл'али //

– Е.: *А борщ як варили?*

– Інф. 1: Квас 'д'елали с / із_бур'ак'і_ў / ⁵от // 'тоже_ж
сп'іци'ал'н'і ка'душечки бу'ли / 'это // невелик'і так'і // бур'ак'і_ў
нач'істут' / ба'бус'а попо'лам йо'го ро'зр'іжут' так у'дол' /

ў_ка'душечку закла'дут' / во'дої за'л':ут' і_тоже на_п'іч' / у_теплом
сто'їт' в'ін 'кисне // 'кисне 'кисне там_ето 'п'еноч'ку соб'і'райут' /
ког'да ў'кисло йо'го оп'і'ат' у_погр'іџ / і на'доўго хва'тало // от /
бур'а'ч'ок к'лалі у_бор'ш' / ка'пусту с'в'іжу / с'в'іжу //

– Е.: *З квашеной не варили?*

– Інф. 1: К'вашену ка'пусту йа_ж роз'казувала / от 'м'елко
йі'йі с'ікли с'іка'ч'ом / 'ето дл'а 'того шоб зва'рит' ка'пусту / од'ну
ка'пусту / 'ето на... / 'так'_і назі... / бор'ш' бор'ш'ом а_ка'пуста
ка'пустої //

– Е.: *Це теж рідка страва? Це теж рідке, рідка та капуста?*

– Інф. 1: Ну //

– Е.: *Іли ложкою? Густе воно буле чи жидке?*

– Інф. 1: Пох'л'оцка йак бор'ш'ч' / 'т'ікі с'варена с_од'ноі
ка'пусти б'ез_бур'а'к'іў / вот // пох'л'оцка / йак бор'ш'ч' // ну_і
бува і'ш'е і_жарили / жарену ка'пусту 'ету ўже б'ез_во'ди / 'это
там // жиру по'ложут' да_і'ж:а... у_п'іч'і с'тушут' / от // кар'тошку
жа... 'тоже ў_п'іч'і ту'шили //

– Е.: *Цілу капусту в печі не пекли?*

– Інф. 1: Ц'ого не_бу'ло // не'коли 'ч'о_то у_нас н'і //

– Е.: *А квас буряковий робили з яких буряків, червоних?*

– Інф. 1: Бор'ш'ч'ов'і ко'н'ешно бур'а'ки / к'рас'н'і к'рас'н'і
бур'а'ки //

– Е.: *Це ж не столові, що зараз ми знаємо, а такі?*

– Інф. 1: Це 'это / от ш':ас розд'іл'айуц'а назі'вайут' 'наш'і
совре'мен'і в'іні'гр'етн'і во'ні к'раснен'к'і та'к'і / а бор'ш'ов'і во'ні
'доўген'к'і рос'тут' / а_в'ін'і'гр'ет'н'і к'руглен'к'і та'к'і / от //

[...]

– Е.: *А що ще в борщ добавляли?*

– Інф. 1: Йак? //

– Е.: *Квасольку кидали?*

– Інф. 1: Об'і'за-ат'ел'но [протяжно] / це об'і'зат'ел'но /
с_ква'сол'ойу бор'ш' //

– Е.: *А зажарювали чи ні? Зажарку робили?*

– Інф. 1: У_нас так 'д'елали / 'йесл'і м'н'асо 'жирне / не'ч'о
ту'ди за'жарки не_д'елали / а_йесл'і м'аса не'ма / то 'д'елали
за'жарку ў_боршч / іс_сала //

– Е.: *Тільки одне сало? Чи ще щось додавали?*

– Інф. 1: Н'ет // а шо 'нада ту'ди? йа не_з'найу //

– Е.: *Може, цибульку?*

– Інф. 1: А / ко'н'ешно / ну_за'жарка_ж б'ес_ци'бул'і
не_бу'вайе // б'ес_ци'бул'і за'жарка не_бу'вайе //

– Е.: *А борщ тільки з буряків варили?*

– Інф. 1: Ну так в'ін їж... і 'борш' і називається шо в'ін з_бур'а'к'ї / а 'йесл'і ш' 'ч'ого другого то ўже... / 'йес'м' ро'с:ол'ник там 'разне та'ке / то ўже не... //

– Е.: *А борщі були тільки червоні чи ще були якісь?*

– Інф. 2: Рецепт ш'є йа'к'і бор'ш'а?

– Інф. 1: Йа не_з'найу ў_нас... // ну йак 'ето / от к'вас_то / обикно'вен:ий //

– Е.: *А з щавлем борщу не було?*

– Н'є //

– Інф. 2: А с_крапи'войу?

– Інф. 1: А це с_крапи'войу із_бур'а'к'ї бор'шч' / вес'нойу с_крапи'вої ва'рили / от / по'том і'ш'є к'лали 'эта / із бур'а'к'ї т'і та'к'і 'н'єжнин'к'і лис'точ'ки с_сере'динки 'виш'ч'іпнеш 'ето дл'а 'того // к'лали //

– Інф. 2: А з_лобо'дойу?

– Інф. 1: Лобо'да бу'ла сп'ец'иал'на та'ка / ш_ши'рокими 'лис'т'ами / ўот / у 'баби 'Дун'і йє на_го'род'і / во'на все'гда 'эта //

– Е.: *Як такий борщ називався? Просто борщ чи?..*

– Інф. 1: У_нас п'росто бор'ш' назе'вали / б'іл'ш не'йак // йа не_з'найу 'може ў_кого по_нач'ому назе'вали / ну ў_нас / бор'ш' 'йес'т' бор'ш' / з_бур'а'к'ї да... //

– Е.: *«Зелений» не казали?*

– Інф. 1: А ш' 'ч'ого йо'го 'вар'ут'? //

– Е.: *Не знаємо.*

– Інф. 1: Зе'лений бор'ш'ч' // ну це 'йесл'і у_нас хто назе'ваў по_саўре'м'єному ок'рошку / о'це 'ето / 'д'єлайут' // кар'тошку 'варену / од'варену / о'гурч'іки ту'ди / 'холо... 'ето / ок'рошка назе'вайец'а / а ў_нас назе'вали холо'дец' / це хо'лодний бор'ш'ч' / ўот // ок'рошка / ту'ди йа'їце 'варине покла'дут' / кар'тошку 'варену / ог'ірк'и / квас' / і по'том і'ш'є с... і сми'танкойу за'б'іл'ут' / о'то бу'ла ў_нас 'ета / те'пер йі'йи назе'вайут' ок'рошка // а_ран'ше назе'вали / з'д'єлаєм на_ве'ч'єр'у холо'дц':у / це о'так //

– Е.: *А як порося кололи, що готували? Що з м'яса робили?*

– Інф. 1: Кол'баси 'д'єлали //

– Інф. 3: 'Коўбик //

– Інф. 1: 'Коўбик / іл'і ў_нас назе'вали 'кен'д'ух // же'лудок на... 'ето / нач'і'н'али / 'жарили йо'го ў_п'і'ч'і / кол'баси 'тоже 'д'єлали //

– Е.: *А чим желудок начиняли?*

– Інф. 1: 'М'асо 'сало / 'разне та'ке / 'голови обр'і'зали ту'ди ўс'о 'ето // 'жарили / и'ж:ар'ут' по'том йо'го / п'іт прес по'ложут' / в'ін ос'тине / і_р'єжиц'а то'д'і плас'тами //

- Е.: *А ковбаси як начиняли?*
- Інф. 1: Ну 'м'асо на_м'асо'рубку / 'ран'ше 'т'апкойу /
 ў_ко'ри'ц':і с'ік'ли / от / а_ш'аз на_м'асо'руцку // у_нас 'Тан'а_он
 сна'ха вс'іг'да 'д'елайе і_кол'баси... //
- Інф. 3: Ро'жок буў //
- Інф. 1: А? //
- Інф. 3: Ро'жок буў / киш'ку од'івайіш / заў'язуєш
 на_ро'жок і / 'пал'цем за'та... / ну нак'ладуйєш і пра'талкуєш там //
- Інф. 1: Да ў_нас на'в'ерно ро'жок і_ш':ас і_ш':е сохра'ниўс'а //
- Е.: *То рожок — він натуральний рожок?*
- Інф. 1: Із_рога з'д'елані / з_рога //
- Інф. 3: В'ін не_зда'ровіи так / ат'р'ізани / тут про'точ'ка
 з'д'елана шоб... //
- Інф. 1: Ну а_те'пер с_пол'іт'і'л'енової бу'тилки отр'іза-
 йут' і_тоже хара'шо полу'чайєц'а //
- Інф. 3: Та ш'ас он на_м'асо'рупку на'сатка йєс' / с'разу //
- Е.: *А в ковбасі м'ясо було чи додавали трошки салка?*
- Інф. 1: Об'іза-ател'но! [*протяжно*] / 'там_же см'єз'
 була / 'разне / 'д'елали 'л'ів'ерну колба'су / із_л'ів'єра / кроў'яну
 колба'су 'д'елали с_к'ров'і / кроў'єта / ту'ди с'в'іжу кроў' зали'вали
 'сала ту'ди 'кидали м'ас'ц'а / і_жарили / о ў'кусна та'ка аро'матна
 полу'ч'алас'а // все 'д'елали // 'Тан'а ў_нас ўсе 'д'елайе //
- Е.: *А в кров'яну ковбасу ніякої крупи не додавали?*
- Інф. 1: 'Нектор'іє 'ложут' і_кру'пу //
- Е.: *А яку?*
- Інф. 1: Рис //
- Інф. 3: Пше'но / н'і? // [...]
- Е.: *А раніше ж, мабуть, не рис клали?*
- Інф. 1: Пшо'но / пшо'но пшо'но // а_па'том і_ш'є_ї 'єто... /
 ўсе 'д'елали //
- Е.: *А гречку? Гречану крупу?*
- Інф. 1: Гре'ч'ану 'кашу // а гри'ч'ан'і / блє'ни пєк'ли //
- Інф. 2: А коў'баси г'речкойу нач'і'н'али? //
- Інф. 3: Ми не_д'елали //
- Інф. 1: Да / ми не_д'елали / а_може хто і_нач'і'н'аў / хто
 йо'го з'найє / ўс'аке от //
- Е.: *А як блєни робити з гречаної муки?*
- Інф. 1: У'же йа йак з'найу / ўже кол'хоз на'ч'аўс'а /
 г'рєчк'і_то / не_да'вали ўже г'рєч'ку не 'єто / не_бу'ло / 'так_шо
 йа не_з'найу / 'єто до_мене бу'ло / а при_м'ін'і ўже гри'ч'аних
 блє'н'іў не_пєк'ли // п'росо да'вали / це йак кол'хоз стаў п'росо
 да'вали / і у_нас у_дє'рєўн'і була 'мєлниц'а там / круп'орुшка
 була / обд'ірали о'це пшо'но 'д'елали / а_г'рєчку н'і //

– Е.: *Квас — це тільки для борщу заправка оця бурякова? Чи ще щось квасом називали?*

– Інф. 1: Квас дл'а пе'т'а 'д'елали // сп'еци'ал'но із_житної му'ки хл'іб 'д'елали / 'тоже йїх / 'это / от у_нас ба'бус'а 'д'елала / 'житне 'т'есто за'м'ішувала та'ке кру'те / о'т'і бу'ханоч'ки на'п'еч'ку 'ложила / на... на_поло'т'ен'ц'і / укри'вала / во'но на_га'р'ач'ом ле'жало соло'дало // соло'дало / 'тоже во'на з'нала с'к'іки / йа ш'аз 'даже не_помн'у с'к'іки во'но ле'жало но во'на / з'нала // і по'том с'таўл'ала о'на в_п'еч'ку йо'го / ког'да хл'іб 'вит'анут' / у'же с'п'ікс'а / не ў_дуже га'р'ач'у / і_во'но си'дит' там до_ут'ра / ви'т'агу'йт' / во'но к'расно_ко'р'іч'н'ове / а_с'латке! у'жасно / ми у_ба'бус'і па'т'рошку ш'ч'е'пали та 'йїли тої хл'іп // от / а_по'том йо'го розла'ма'йт' / 'вису'шт' на_су'хар' / і по'том у'же кваз за'д'елу'йт' / за'ле'вайут' к'іп'а'точ'ком / к'іп'а'ч'оної во'дої / і за'к'васоч'ку кла'дут' / у_нас бу'ла дак та'ка ка'душеч'ка / всег'да 'д'елали // ха'роший квас / ара'матний по'лу'ч'аўс'а //

– Е.: *А з соку — березового, кленового — квас робили?*

– Інф. 1: Н'і //

– Е.: *А квас із сушених ягід чи фруктів?*

– Інф. 1: Н'е/н'е//це бе'резові с...і кл'е'нові т.../у_наж_же 'л'ісу тут бл'ис'ко не_бу'ло шоб з_бе'рес' сок соб'рат' / не_бу'ло //

– Е.: *Скажіть, а буряковий квас не робили пити? Із хроном, не чули про такий?*

– Інф. 1: Н'і н'і / них'то та'кого не_д'елаў // а_може і_д'елаў // 'може ў_сте'пан'і'ц'і 'д'елали // йа не_з'найу / но_нас не_бу'ло та'кого в_де'реўн'е шо... / от //

– Е.: *А квасом не називали ніяку рослину?*

– Інф. 1: Не_помн'у //

– Е.: *На щавель квас не казали?*

– Інф. 1: Н'і / шча'вел' йес'т' ш'а'вел' / так і на'зе'вали ш'ч'а'вел' / ну ўс'і з'нали шо в'ін 'кислий //

– Е.: *А як хліб пекти?*

– Інф. 1: Хл'іп пи'к'ли 'ранше... // ра'бота бу'ла / це ўже при'є'вкли / нап'і'кали на_не'д'іл'у / і / 'ранше і пше'ниц'а ой... / 'ет'і... / му'ка не_та'ка бу'ла / зер'но не_та'ке бу'ло // в'ін 'ч'о_то і_не_ч'ерст'в'іў так / у_нас о'бич'но на_не'д'іл'у напи'ч'ут' // от / спер'ва о'пару 'д'елайут' // за'вар'уйут' га'р'ач'ої во'дої му'ку / о'но сто'їт' 'тоже 'это / 'поки ос'тине до / так до_л'етн'ого / до_хатн'ого та'кого // а по'том дро'ж':ами п'іт'кла'дут' о'пару ту / і_во'на вис'хажу'ец'а ну так пр'і'м'ерно 'л'ітра тр'і о'пари тиї 'д'елайіш / от // о'на хара'шо 'викисне / 'ето з_ут'ра о'пару 'д'елайут' а_веч'іром уч'і'н'айут' хл'іб // д'іжа та'ка бу'ла / ту'ди му'ки

'сипл'ут' / роз'вод'ут' / о'пару ту'ди кла'дут' / ну_та'ка / не_гус'те не_р'іт'ке / і сто'їт' во'но до_ут'ра 'кисне // 'утром за'м'ешуйут' / он да'йут' п'іт'ходит' / йак п'і'д'їде по'том йо'го / бу'вало шо п'росто ў_п'еч' са'жали на_ч'і'р'ін' // бу'ли і_у_форм'и / і_у_формах / у_нас 'форм'и бу'ли / ў_формах пек'ли // от / так_шо хл'іп / з_ут'ра та аж до_ут'ра до... / на_д'ругий ден' йо'го спе'ч'еш //

– Е.: Скажіть, а як хліб пекли, периш хлібину якось помічали? Чимось. Периш хлібину, яку садили в піч.

– Інф. 1: Н'і / н'і / ў_нас не_бу'ло 'как_то н'ет / н'е // ў_нас ба'бус'а ў_кол'хос ўсе'гда ўсе 'л'іто пек'ла і'ш'е / 'ето / хл'іп //

– Е.: А скільки хліба за один раз у піч поміщалось?

– Інф. 1: Ну у_нас п'іч' здо'рова бу'ла // 'ц'ілій пуд / шис'нацит' к'ілог'рам / 'ето^а... // ч'о йа з'найу 'ц'ілій пут то'го_шо ў_кол'хос пик'ла 'бабушка / йї пуд / шис'нац'ат' к'ілог'рам от'пус'т'ат' / пуд / о'на спе'ч'е / 'ето^а / у_х'форм'и бу'ли дв'і'нац'ат' форм // во'ни та'к'і бу'ли велич'і'ної / ота'к'і виши'ної [показує жєстами] / а_йак п'ід'н'імец'а / от / шис'нац'ат' к'ілог'рам му'ки по'лу... во'на по'луч'е / а 'должен бут' пр'и'п'ок / а_зда'є хл'іб / при'п'ок 'ето об'і'зат'ел'но 'должен бут' при'п'ок / он... о'на ўже зда'є дв'ацет_два к'ілог'рама пе'ч'єного хл'іба / от //

– Е.: А як хліб спекли, в діжці залишалось тісто, що з ним робили? По краях діжки.

– Інф. 1: Ну / йєсл'і пше'нишне / д'і'жу 'мили / все'гда / от // а 'йєсл'і пек'ли 'житне / от у_нас йак бу'ло / 'л'етом / ра'бота / пше'нишний хл'іп пик'ли / це ў_наш'ї с'ім'йї / а_з'і'мойу 'житний / так вот 'житний оста'л'али н'ім'ножко / ну / но'жом так вискр'і'бали / і ў_куч'і'чку йо'го оста'л'али / от / у_д'і'ж'і / і_ви'носили на_мо'роз / ну у_с'іни на_мо'рос // а_по'том пото'му_шо 'житний хл'іб на_дро'ж'ах не_д'єлали / а_п'росто на_с'таром / на_с'тар'і... / ну на_с'тар'ї зак'васк'і / от // тут тої хл'іб розмо'ражува'с'а / йо'го оп'йат' 'ето / уч'і'н'али і так 'ето / о'це 'житний хл'іп так пик'ли / а_пше'нишний на_дро'ж'ах_же / на_о'пар'ї //

12.2. – Інф. 1: Ми т'рошки у'же обру'с'іли // у_ш'колу хо'дили в_рус'ку / от / обру'с'іли у'же 'даже баш'кирс'к'і // це х'лопч'ік і'де / так ми 'кажем «он ма'лаї п'і'шоў» // а по_баш'кирс'ки х'лопец' це ма'лаї //

– Інф. 2: Ма'лаї син по_баш'кирс'ки //

– Інф. 1: А?

– Інф. 2: Син ма'лаї //

– Інф. 1: Син? / от // он ма'лаї п'ішоў // це з'нач'іт' х'лопец' п'ішоў // ми ўже наб'ралис'а і 'рус'ких і баш'кирс'ких те'пер у'же // ну ^унас 'ето / у Бала'бан'і / ну ў Тереш'коўк'е розго'вор буў... // тут і'ш'е Рубл'оўка бу'ла / ту'ди йак у Довл'ікан 'йіхат' / вот оди'наково розго... 'ето розго^авар'ували / і у Бала'бан'і оди'наково // от воз'ми ^іэто / Мар'йаноўку / там пол'таўс'к'і бу'ли / 'йесл'і ми 'кажем «п'ішоў» / то во'ни ка'зали «по'шоў» / 'как_то у 'йіх та'киї говар буў 'ето / вид'іл'аўс'а как_то / д'іа'лект 'йіхн'іі // ну 'бат'ка нази'вали 'тато / от // а ў_нас 'как_то у'же у_с'ім'йі 'бат'ка ми нази'вали па'паша / 'маму 'мама / ба'бус'а / от //

13.1. – Інф. 1: Йа буў у 'К'іев'і / йа слу'жиў в 'Оўруч'і / два 'года там слу'жиў // по'пало на_два шо / п'іў'года тут / два 'года там слу'жиў / в 'Оўруч'і // ў 'К'іев'і / ў 'Житом'ер'і буў / ў Наваг'рад_Валінск'ім / м'ного буў де / 'в'із'д'е там буў 'ето / на_Україн'е //

– Е.: Скажіть, як вас звати?
 – Інф. 1: Ме'не? / Ана'тол'іі //
 – Е.: А по батькові?
 – Інф. 1: Н'іко^алайев'іч' //
 – Е.: А фамілія?
 – Інф. 1: Йере'менка° //
 – Е.: А з якого ви року?
 – Інф. 1: 'Сорок с'ід'мого //
 – Е.: Ви тут народилися?
 – Інф. 1: Тут / тут // ос' 'р'адом дом 'бат'к'іў / 'р'адом дом / тут // тут о'це_ї жи'ли і... // 'бат'ка не'ма ўже ш'ас / 'матер'і ўже / во'ни з_вас'ем'нацетого 'года бу'ли / у'же 'ета / а там / ў_дом'і ш'ас 'етат / плі'м'ан'ик жи'ве те'пер / ў_ро'д'іт'іл'с'ком 'дом'і // ну в'ін 'новіі пост'ройіў а_ета // с'і'даіте_ш там де стул / Л'у'боў даі дв'е табу'р'е... / даі стул //

– Е.: А батьки Ваші теж тут народилися?
 – Інф. 1: Бат'к'і тут наро'дилис'а / йа сп'рашуваў / інт'і'р'ісу'ваўс'а де // во'ни і_са'ми не_з'найут' пу'т'ом / ну 'кажут' 'т'іл'ки 'йа_от на Україн'і слу'жиў / дак ми ко'ли по'йідем в_ето / в_Йавороў / пол'і'гон ми ту'ди 'йіздили / 'м'іс'ач'н'і з'бори / о'т:уда ўс'і Прикар'пацкіі 'окрух соб'і'раўс' там / 'там_же ўс'і з_України / дак ва'ни / ба'лакайім ми ва'ни ка'зали / сп'рашуйут' с'разу «ти не... / с'лухаі зем'л'ак ти не с_Пол'тавс'кої 'облас'т'і там / 'іл'і Ч'ер'н'ігоў» / ^уот нас ўсе 'ето / 'путали вот / ка... / 'думали шо ми о'т:уда 'іл'і ш'_Ч'ір'каскої 'іл'і Пол'таўскої / 'ето / 'облас'т'і //

ну во'ни_ї ка'зали шо по_мойему 'ет'і / бат'к'и' с_Пол'таўскої
'облас'т'і пре'їхали / так шос' ка'зали тут //

– Е.: *А чому приїхали, не розповідали?*

– Інф. 1: Ну / ка'зали за_зим'л'ої пре'їхали // зим'л'і / зим'л'і
ни_бу'ло / тут зим'л'і м'ного бу'ло / за_зи'м'л'ої пре'їхали с'уди //
так ка'зали шо / 'земл'у шоб 'ето... //

– Е.: *Тут легше було?*

– Інф. 1: Ну на'в'ерно / ну 'лехше ни'де ни_бу'ло / на'в'ерно
'лехше // 'лехше це 'кажиц':а // в'із'д'е 'кажец':а / лекше / а по'том
пре'їдеш / во'но ни_лехше / 'кажец':а // йа ўот 'тоже м'іч'таў
у'се ўрем'а ко'ли ма'лій буў // о'хота бу'ло шоп 'ето / по'пасти ну
на_Україну / і слу'жит' от / і_збу'лас' ў'с'о_так'і м'іч'та по'паў
йа 'ім'ен:о^а на_Україну слу'жит' // ну 'наш'і м'ног'і попа'дали
і / іс_сорок_п'атого / от ми ўже прова'жали в_арм'е'йу / 'сорок
п'і^иатого п'ішоў о'дин в_арм'і'ю / ўс'о на_Україн'е п'іше /
в_В'ін'иці с'луже / п'іс'мо // д'руги'й он Ва'руха Во'лот'ка / в'ін
ў_К'і'ев'е вот / 'сорок_шес'того буў / у'шоў / 'пише п'іс'мо шо
с_К'і'е'у... / ў_К'і'ев'е с'луже // ну а_ми_от п'іш'ли ўже / ми два /
ми близне'ц'і бу'ли / два / нас бу'ло ми 'ета / уд'вох ми у'ходили //
ну ми сна'ч'ала тут Баш'к'ір'ійі по'пали / п'іў'года слу'жили /
п'іў'года тут / а_по'том нас росформ'іру'вали і на'правили ўот
на_Україну / два с_поло'вінаї / два 'года там / слу'жиў у'же
на_Україн'і / ў_Жи'том'ір'і / ої_ў'етом / ў_Оўруч'і //

– Е.: *А що пам'ятаєте про Україну? Сподобалось Вам?*

– Інф. 1: Ну / ну йак / інт'ір'есно ко'н'ешно ми / ну ми там /
у'же бу'ли / ми ба'лакайім не_так ка'н'ешно // ми сна'ч'ала ко'ли
пре'їхали туди / ми / ўот у нас м'ного на... україн'ц'іў бу'ло /
слу'жили // у_нас ў_ч'ас'м' по'пали ми / м'ног'і'йе 'ет'і бу'ли ми /
україн'ц'і / малда'ван'і / бу'ли там / вот_ето_от // з_О'деси м'ного
оде'с'іт'іў бу'ло от у_нас // ну ва'ни / не так ми ўже ба'лакали /
а_ўот два 'года йа прослу'жиў / дак йа ўже і_к'нишк'і ч'і'таў
по_ук'раїн'с'к'і йак на_руском оди'наково ч'і'таў у'же к'нишк'і /
'бол'но ха'рош'і бу'ли там / се'диж 'д'елат' 'н'іч'ого / ч'і'тайеш
к'нишк'і / ўс'о дак_у'же 'ето / оди'наково ко'н'ешно бу'ло // но /
йак ска'зат' / от ми ко'ли ту'ди пре'їхали / от ўже о'соб'ен:о
ў_Жи'том'ір'скої 'облас'т'і / 'ета / ат_нас отста'вали у_їїх // у_нас
у'же т'рошки ўпе'ред бу'ло 'ето / от ми' / де'реўн'а там 'р'адом
Сташ'ки / ми ў_клуб ту'ди хо'дили / у нас це го'д'іў 'дес'іт'
на'зат та'ке бу'ло // от у_к'луп при'ходим / дере'в'аний ў_нас 'тоже
'ранше клуб буў / ска'м'е'к'і сто'йали / с'тул'і'їў не_бу'ло // к'і'но
по'казуйут' / ска'м'е'к'і с'таўл'ут' / по'том к'і'но 'т'ілки 'кон'ч'і'лос' /
ска'м'е'к'і по_уг'лам і нач'і'найуц'а 'танц'і там у'же 'ета // до_уг'ра

там по'ка не_ето // ну 'музика ў_йіх с_к'іно'бутк'і п'раўда г'рала /
ў_нас ни_бу'ло // а так о'це 'ето / ў_йіх т'рошки атста'вало //
ну і_зем'л'і от у_йіх то'д'і / зи'м'л'і ў_же йізд'іў йа м'ного /
ў_йіх 'мало ка'н'ешно зем'л'і / не_так йак у_нас // і зе'м'л'а / от
Жи'том'ерскої 'облас'т'і / ў_йіх ч'о там зем'л'а / п'ісок од'ін 'ето //
а ў_нас ч'ірно'з'ом / а там п'ісок // у_же не_так ка'н'ешно 'ета //
за_зим'л'ої у_йіх 'ета // а то... //

– А Ви українську в школі вчили?

– Інф. 1: Н'і / у_нас то'д'і ко'ли йа у'ч'іўс'а не_у'ч'іли у_нас
не_українську / ми 'н'імецк'іі т'ілки у'ч'іли / од'ін іност'раний
йа'зи'к буў // 'руск'іі / по_'руск'і у'ч'іліс' і т'ілки н'імецк'іі
ізу'ч'али і_ўс'о // це ш'ас у_же у ш'колах у'ч'ут' і_баш'кирск'іі /
і_українск'іі / у'с'і п'ід'рат / хто йа'к'іі 'хоч'е // а_то'д'і н'і / ў_нас
ни_у'ч'іли то'д'і / ни_у'ч'іли //

– А батьки українською говорили?

– Інф. 1: Ну ў_нас ўс'і по_українск'і бала... / так і_ш'ас
ў_де'реўн'і / ну ў_же 'мало осталос'а тут / ми ў_же / переро'дилис'а
ў_же / йа'к'і україн'ці? // у_нас у_же поже'нилис'а ўс'і // от ў_мене /
о'с' 'З'інка / во'на... / ў_нейі 'мати бу'ла мор'доўка / 'бат'ко 'руск'іі //
у_нас_то о'бойе / ў_мене / у_нас україн'ці бу'ли 'ето // і_мати /
і_бат'ко україн'ці ў_нас бу'ли //

– Інф. 2: Пра'бабушки_ж а'н'і_ж с_Украї... / от 'нашу
'бабушку привез'ли 'мал'ен'кої су'да / так 'мамка казала //

– Інф. 1: Да / да / да //

– Інф. 2: 'Мал'ен'кої йі'йі привез'ли //

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: А 'бабушка а'на / а_д'едушка буў 'тиш'у вас'ем'сот
йа'кого 'года? / триц... //

– Інф. 1: Хто? //

– Інф. 2: 'Тиш'у вас'ем'сот т'риц'т' в'торого 'года на'ерна //

– Інф. 1: Йа'к'іі?

– Інф. 2: 'Д'едушка //

– Інф. 1: Н'е-е [протяжно] / ти ч'о! //

– Інф. 2: Ну 'бабушку 'мал'ен'ку привез'ли / бо йа / ў_йа'ком
го'ду не_з'найу //

– Інф. 1: А / ну тої / 'бат'ко йі'йі? //

– Інф. 2: Да / да / да //

– Інф. 1: Да / 'бат'ко ма... / 'ето 'бабу... / да_да / 'бабушка... /
'бабушк'і... / там во'на з_йа'кого 'года бу'ла? // це во'на у'мерла
шиї'с'ат 'вос'ім гот йі'бу'ло //

– Інф. 2: В_шиї'с'ат 'первом //

– Інф. 1: Ў_ш'іі'с'ат 'первом / ш'іі'с'ат 'вос'ім гот / ш'і'таї
во'на див'а'носто / див'а'носто т'рет'ого 'года / вос'ем'сот деа'носто

т'рет'ого / ну а 'бат'ко_то ў_нейі не_буў три'цатого / йа'кого
в'ін? / три'цатого в'ін дес' буў / 'саме 'мало п'іі'с'а того там / 'ето //
'саме м'ного //

– Інф. 2: Йі'йі 'мал'ен'ку привез'ли су'да //

– Інф. 1: Да_да //

– Інф. 2: 'Мама рас'казува^а / а_наш'і ўже ро'дилис'_та тут
'тоже //

– Інф. 1: Да //

– *А може, Вам мама чи бабуся розповідали про голод? Чи
був тут голод?*

– Інф. 1: 'Голод буў / 'йаг_же не_буў? / 'Голод буў // 'голот
тут 'тоже / ў_д'вацет' 'п'ервом го'ду буў / буў 'голот 'с'іл'ний 'голод
буў // у_д'вацт' 'п'ервом го'ду буў 'голот / рос'казували / 'йакже
не... / ну 'наша 'мати бу'ла / йі'йі три 'года 'каже_от бу'ло / тр'і^и //
во'ни_то і то пом... ч'ут'_ч'ут' так 'ето 'каже / ўм'і'рали м'ного і /
ўс'і 'ета // ну то'д'і д'і'теі м'ного бу'ло / ў_йіх у_нас/ от шо 'мама
бу'ла_от / у_мами / у_йіх три'нацет' д'і'теі бу'ло / три'нацет' д'і'теі
бу'ло // у_йіх жи'л'іш'е 'ш'ас_ос' йе 'ето і'ш'е //

– Інф. 2: Дев'а'носта л'ет // дев'а'носта а'дин гот йеі //

– Інф. 1: В_од'ноі / дев'а'носта о'ди'н гот вот йес' у_нас /
у_т'отк'і / 'мати... / 'мамина 'р'ідна сест'ра / од'на от ос'талас' //
о'ди'н от брат ос' 'т'ілк'і ў_п'рошлом го'ду у'мер / ,вос'ім^и'с'ат_
'п'ат'_же бу'ло йо'му 'ето // на_воі'н'і в'ін буў / фронто'вик / ўот
ўмер в'ін ос' ў_п'рошлом го'ду //

– Інф. 2: А 'т'отка вот // 'вос'емс'ат_вос'ем 'тоже //

– Інф. 1: Да / 'т'отка ос' в'ес'ноі_же ўмерла ад'на / да_да //
'йіх н'е_ет'і / йіх м'ного / о'ди'н / на_воі'н'і т'роіе ч'і ск'іл'ки /
а'ди'н 'б'езв'ест'і_ш про'паў //

– Інф. 2: Ў_Б'р'ес'т'е а'ни жи'ли //

– Інф. 1: Да / да // там дес' бу'ли / да / 'ето // так і не_з'найут'
во'ни / шос' од'но в'рем'а бу'ло про_його шоз' визе'вали /
і_войенко'мат шос' там 'бут:о_би наіш'лос' де / а_по'том о'п'ат'
за'ти'хло так // а ў_нас 'бат'к'іў 'бат'ко во'ні" тут у'же жи'ли // ва'ни
т'і / Бала'бан'і ў_нас 'мама / ва'на а'т:уда бу'ла вон там Бала'бан /
Т'ер'еш'коўка / ну во^ани... //

– Інф. 2: О'т:уда / во'ни ўс'і ту'да і_пере'йіхали / а'ни
ў_Бала'бан там жи'ли //

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: С_Укра'іні при'йіхали а'ни ў_Бала'бан / ту'да //

– Інф. 1: Вот во'на там бу'ла / а_ц'і тут бу'ли // а_по'том
у_йіх 'тоже / а 'бат'ко по'том на_воі'н'і / на воі'ну... //

– Інф. 2: Ў_тру'дарм'ію у'шоў //

- Інф. 1: 'Ето / ў_тру'дарм'ііі буў і не_пре'шоў із_У'фи //
- Інф. 2: З_голоду в'ін у'мер //
- Інф. 1: З_голоду дес' у'мер / ко'ли із_У'фи / по_до'рог'е //
- так' і не_з'найут' де // пач'е'му 'р'адом / і от_т'отк'і / от_т'отка ш'е жи'ва йе 'бат'кова / по_бат'кової 'ето // 'тоже 'вос'ем'іс'ат... //
- Інф. 2: П'ат' //
- Інф. 1: 'Т'от'е 'Нас'т'е 'вос'ем'д'іс'ат_п'ат' же / да? //
- во'на вот рос'казуйе / сп'рашував йа йі'йі //
- Інф. 2: Вот а'на ка'зала 'тоже хо'дили во'ни 'етат / но 'ето у'же а'ни по'с'тарше // 'тоже гала'дали //
- Інф. 1: Ну да //
- Інф. 2: Іс_с'умкоі хо'дили по_дереў'н'ах // от хто шо дас'т' //
- Інф. 1: Ну с_с'умкоі і_йа 'помн'у йак хо'ди'ли по_дереў'н'ах 'ет'і / хреста'ради то'д'і нази'вали хреста'ради шо 'ето / да //
- Інф. 2: Ну_і во'ни хо'дили / а'на ка'зала ха'дила т'от' 'Нас'т'а // шо 'каже ў_Ми'хаілоўку хо'дили / хто шо дас'т' там / 'йісти 'ніч'ого бу'ло //
- Е.: *Там багатіше село було?*
- Інф. 2: Ну не_з'найу // на'в'ерно ў_кого шо бу'ло // хто_і ба'гатше жи'ли ка'н'ешна //
- Інф. 1: Ну йак? / ў_кого шо бу'ло // да / там 'руск'і жи'ли / там морд'ва жи'ли в_етом / ў_Ми'хаілоўк'е // 'може 'луч':е // ну 'каждий у_сво'йу де'реў'н'у / ідут' у_другу де'реў'н'у // «ой 'каже це 'луч':е живут'» // це в'із'де 'кажут' / у_со'с'еда 'луч':е то / гус' 'кажут' // о'то та'ке //
- Е.: *А тут, у Степанівці, лише українці жили?*
- Інф. 1: Тут в_осноў'ном од'ні украї'н'ці' // вот йа ко'ли ма'лій буў у_нас тут ни'кого ни_бу'ло не... / 'т'ілк'і украї'н'ці' // украї'н'ці' бу'ли //
- Інф. 2: Ни та'тар'іў не_бу'ло / не_баш'кир'іў / ад'ні украї'н'ці' //
- Інф. 1: Не'кого // у нас о'дин ос' нап'рот'іў / 'саме 'перве це нап'рот'іў дом 'Каг'іроў / Каг'іроў ко'ли ку'пий тут дом / о'це в'ін о'дин баш'к'ір / а то од'ні ха'х'ли бу'ли / украї'н'ці' да // от Ма'кароўка 'р'адом / там у'же бу'ли т'рошк'і 'руск'і // а_тут од'ні 'т'ілки 'ет'і да бу'ли // а ўже ш'ас у'же тут у'же ш'ас не_наїдеш / поло'ви'ну ў'с'ак'іх 'эта //
- Інф. 2: У'же ш'ас пос'мішан'і // у'же 'руск'і і_та'тари //
- Інф. 1: За_п'іі'с'ат гот 'л'уди пом'і'шалис'а йак_ето //
- Інф. 2: Да менш на'ерно чим за_п'іі'с'ат //
- [...]
- Інф. 1: П'іі'с'ат гот вот на'зат йа по'й'хаў... / мала'йом буў // тут у нас купка'зи'н'с'ка [?] де'реў'на 'р'адом була 'ета / во'ни

од 'н'і баш'к'іри там жи'ли ўот // ўот ми по'йіхали ту'ди 'л'іс там
пи'л'ат' / а'ми ма'лен'к'і бу'ли // по'йіхали д'і'л'анки да'вали //
то'д'і_ж дроў не_бу'ло / к'із'а'к'і 'д'елали ў_нас // к'із'а'к'і у_вас
'д'елайут' на_Укра'їн'і / н'і? //

– Інф. 2: Ки'з'ак / н'ет? //

– Інф. 1: Н'і? // не_з'найеш шо та'ке к'із'ак? //

– Е.: *Що таке?*

– Інф. 1: К'із'ак / це 'ранше ў_нас_же_от л'і'с'іў ни'ма_ж
у_нас тут 'л'ісу / а 'ранше 'кучу на'возну о'це шо 'куч'а на'воґ шо йе /
й'й'и не_во'зили на_го'рот / б'рали / а_куч'у вес'ноі_от / ў_й'й'ун'і
'м'іс'ац'і йак пос'ів'на 'конч'іц':а / так нач'інали / 'м'іс'ут' 'ету
'куч'у / за'м'ішуйут' //

– Інф. 2: Лаша'д'ами //

– Інф. 1: 'Кон'ами 'м'іс'ут' і_стан'ками / но стан'ки йес'т'
так'і / но'си'ли йіх // топчут' і_ви'нос'ут' 'сушут' //

– Інф. 2: Йак к'ір'п'іч'ікі 'делали //

– Інф. 1: О'це то'пили / з'і'моі 'ними то'пили //

– Інф. 2: А'но 'сохне / і то'пили 'ними // со'ломоі то'пили //

– Інф. 1: О'це то'пили / к'із'а'ком у_п'іч' / со'ломоі //

– Інф. 2: Йа хара'шо з'найу со'ломоі га'ланки //

– Інф. 1: А'га / а_к'із'а'ком то'пили о'це //

– Інф. 2: У 'хат'і га'ланка бу'ла с_пли'тоі / с_ли'жанкоі //

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: І топили //

– Е.: *А що таке галанка?*

– Інф. 1: Ну га'ланка це йак називайут' п'іч' / ну не_п'іч' а... /
не_п'іч' / п'іч' це / о'бич'но с'таўл'ут' у_зад'н'іі 'хат'і / де там у'се
ч'угу'ни с'тавит' // а га'ланка це шоп п'росто о'тапл'увалас' / п'росто
с_к'ірп'іч'а з'ложена / 'топиц'а і там отк'рита йе можно / 'д'елайут'
'ету / с'тавит' і_воду 'можно гр'іт' / і_варит' 'также 'можно / да //

– Інф. 2: Ле'жанка 'може по... //

– Інф. 1: Н'е / у_йіх не_з'найу йа йак во'но називайец'а ўже
ў_йіх // буў йа на_Укра'їн'і / і_ў_хат'і буў там ў_йіх 'тоже так'і_цщ
'сам'і бу'ли 'ет'і / те_цщ 'саме да // 'так_же 'само то'пили у_йіх //

– Інф. 2: 'Так_же п'іч' 'б'ілен'ка 'мазана? //

– Інф. 1: Да / да_да / п'іч'і 'так_же // п'іч'і так'і_цщ 'сам'і /
ўсе так'е / 'это // йа ни_з'найу / за'буў йа йак вони' називали ўже
йа / це_ж у'же / шо ўже 'сорок / п'і'с'ат год проішло йак ў_арм'ейі
ўже служіў / ка'коі тут у'же / у'же пошт'і п'і'с'ат //

– *А хати раніше які були? Дерев'яні?*

– Інф. 1: У нас іс_са'ману бу'ли 'хати / то йе вон де'реўн'е
са'ману // ў_нас од'на ос' 'хата ос' 'ч'ерез дом са'ман:а / ну ў_нас

'мало бу'ло са'ман:и' тут // у'нас он Зе'лений Кли'н бу'у / бо на де'ре'їн'и ни'ма ти'йе'ї ш'ас // там в'от на'ш'и бат'ки' 'даже / 'бат'ко до'арм'ейі же'ни'їс'а // в'ін 'ето'а / как йо'о? // во'ни' 'хату нач'али ст'роїт' си'б'і / са'ман 'д'елали са'м'і / са'ман 'д'елали // са'ман 'каже... //

– Інф. 2: Г'лина і со'лома //

– Інф. 1: Со'лому да нал'іпили / с'т'іни п'ідн'али до'ос'ен'і / а йо'го 'юс'ен'у в'арм'ейу заб'рали 'ї три'цт'де'в'атом го'ду / а 'мама о'с'талас' не'вс'п'іла і до'ст'роїт' / і так во'на п'ер'ейшла ту'ди в'ето / до'матер'і 'ї Бала'бан'же в'от'ето // а та 'хата так і про'пала во'на / пото'му 'шо дож'д'і ... //

– Інф. 2: Рос'к'ісла //

– Інф. 1: Ну ч'о во'на там / дож'д'і //

– Інф. 2: В'ітк'рита / дош' / о'но те'ч'е і'вс'о //

– Інф. 1: А 'ета / 'ї 'нейі 'д'і'їч'іна ро'ди'лас' т'р'і'цет' 'ди'в'а- том го'ду 'ї нас сист'ра с'тарша бу'ла 'їот / 'Н'іна во'на бу'ла 'ето // во'на 'їмерла по'том 'ї во'їну / ко'ли 'ето... //

– Інф. 2: Скарла'ти'на //

– Інф. 1: У'мерла //

– Інф. 2: В'іт'скарла'тини //

– Інф. 1: Ми 'їже с'сорок'с'ід'моо / а 'бат'ко'а 'їак т'р'і'цет' 'де'в'атом о'це 'ї 'арм'ейу у'шо'у / і 'ї 'сорок' шис'том т'ілк'і при'їшо'у / із'арм'ейі в'актаб'р'е'аш 'м'іс'ац'і пр'ей'шо'у в'ін / с'ем гот слу'жи'ї // ну п'ра'їда по'па'ї 'ета / слу'ж'і'т' 'їм по... / на'ш'ім м'ного / на'Дал'н'ім Вос'ток'і 'їа'пон'ц'і'ї там о'то / во'ни на'во'їну не'по'пали / т'ілки на'Ф'інску ко'ли т'рошки / о'то там у'же 'їс'ін'т'аб'р'і ко'ли 'ето // а 'так в'ін на'во'їн'і не'бу'у / д'ет о'це // і 'от ми по'їхали ту'ди 'ї Купка'з'у / о'це 'ш ту'ди' // дл'а нас то'д'і / то'д'і во'ни' бу'ли та'тари 'їак 'эт'і / баш'к'і... / во'ни' 'ч'орн'і 'їак о'то 'їак ш'ас по'казу'їут' о'то 'н'егр'і'ї / ота'к'і 'ч'орн'і / 'їс'і 'ї паран'жах / хо'ди'ли во'ни 'їс'і за'во'до'ї с'коро'мислом до'родни'ка / дл'а нас 'дико / 'ї нас'же ко'лод'ез'і бу'ли / а 'ї 'їїх о'ди'н ко'лод'ез' де родни'к // і 'от во'ни' і'дут' / не'с'к'ім не'ба'лака'їут' не'ч'о / ка'ко'ї там 'ето // а от за'п'і... / а ш'ас у'же 'їс'е // а 'ї Мура'дим по'їха'ї 'їа 'п'ер'ві рас / там 'їже 'їак мон'голи во'ни' / баш'к'іри там дру'га по'рода // там ма'лен'к'і во'ни' / там дру'га по'рода во'ни' 'ж баш'к'і... / там т'і 'тоже вс'і 'ч'орн'і / во'ни' 'Боже упа'си 'їїх шо'п хто же'ни'їс'а на'етом / на дру'го'ї 'нации бу'ло // у'с'і т'ілки шо'п 'ет'і бу'ли / ну сво'їі в'от'ето // а 'ш'ас 'їс'і пом'ішалис' / ос' 'їа д'і'р'ектором бу'у до'їа'ї 'ї Мура'ди'м'же 'кажд'і ден' ту'ди' // у'же 'їак сво'ї / во'ни' 'їже 'їс'і / о'собен:о д'і'їч'ата

ўже ни_уз'найеш ч'і 'руск'і ч'і / ч'і 'ет'і / у'же ўс'о / перем'ішалис'а
'л'уди // о'то так / переро'дилис'а / так шо_ї ми ўже не 'ето //
ў_нас у'же ў'нуки ўот у'же де во'ни / ўот у_мене д'в'е 'доч'к'і /
от во'ни о'бойе / во'ни ўже по_хах'лац'к'і і не_ба'лакайут' у'же //
пото'му_шо во'ни у'же 'ето^а... // ну по_руск'і // у вас он 'тоже да //
'хот'_і / 'хот'_і о'бойе са'м'і^а во'ни ук'ра... / у_нас_то хот' во'на
'руска / ми по_руск'і 'дома ўже ба'лакали / во'на_ж не пон'і'ма_ж
ўже по_ето'му //

– Інф. 2: А ў_нас жи'ве ад'на 'хата та'тарка / д'руга 'руска /
т'рет'а см'ес' / 'мати та'тарка 'бат'ко ха'хол //

– Е.: *А багато зараз українців залишилося в селі?*

– Інф. 1: Ну / йак ба... 'ето шо / ос'талос'а шоп'ета^о // н'е / йес'
йес' у_нас / 'как_же йе // ну тут пош'т'і ў_каждом 'дом'і ос' у_нас
ну / йес' ук'раїнц'і_то // ну ўже м'ного 'ет'іх да //

– Інф. 2: 'М'ішан'іх м'ного / мож там ра'д'іт'ел'і хах'ли /
а_д'іти ўже 'м'ішан'і //

– Інф. 1: Да // а_так м'ного ў_нас //

– Інф. 2: От пид'р'ад ваз'ми / Си'н'ак хах'ли / Кал'і'таї ха'хол /
Йуна'ки хах'ли // тут Шеў'ч'енко хах'ли // К'і'йасови / тут на'ерно
ўже см'ес' // [...] ш'ас 'ета от пака'л'ен'а 'наше ўже д'іти нач'али /
а_нас і'ш'е 'как_та не_ад:авали за_та'тар / 'бол'но^а // за ч'у'ваш' / за
та'тар у'же пр'ітен'з'ііі бу'ли // не_хо'т'іли ро'д'іт'ел'і //

– Інф. 1: Ну ч'у'ваш'і хот' у'же 'в'ера 'наша //

– Інф. 2: Ка'зали / ч'у'ваш'і 'л'уди 'наш'і / а_ўже та'тари
'в'ера д'руга / ўже не_д:авали // с'і'ч'ас 'жен'уц'а та'тари / у_нас
та'тарка хрес'тилас' / шоб 'нашого... // д'і'теї хрес'тит' у'же ўс'о //

– Е.: *У вас є церква в селі?*

– Інф. 2: Йе //

– Інф. 1: Йес' // там_же 'р'адом // ну ў_нас тут буў 'ранше
'церкви ха'рош'і бу'ли / 'ет'і / ў_каждої де'реўн'е / о'це_ж
і_ў_Бала'бан'і / і ў_нас во'ни ўс'і оди'наков'і бу'ли / 'церкв'і
'ет'і // ва'ни до'ма іс_сос'ниі ўот по'том 'йіх_же ў_триц'т'рет'ом
го'ду ко'ли 'ето / роз'били_ж 'ет'і 'церкв'і / і з_іх ус'іх ш'коли
по'д'елали / от ми у'ч'ілис'а ў_ш'кол'і де 'церква бу'ла // ми
ў_ш'кол'і у'ч'ілис'а ў_ти'йеі / і_во'на от ў_шиіс'ат_первом го'ду
'ноч'у как рас с'ім'нац'того йанва'р'а йа хара'шо 'помн'у // [...] і_от
во'на с'ім'нац'того йанва'р'а / как рас мо'роз і во'на зго'р'іла
ш'кола / ўс'а! / во'на сос'нова бу'ла // га'ланки 'ет'і п'іт:опили йіх
у с'т'інах д'елали 'ет'і // не так га'ланку йак у_хат'і / ў_нас же
ў_ха'тах п'р'амо / а_там же ш'колу у_с'т'і'н'і д'елали / і же'л'ізом
опши'вали / то'пили / а / дес' на вер'ху там іск'ра дес' / і во'на ўс'а
зго'р'іла до / до тла ц'а ш'кола / а з_нейі ўже хо'т'іли ўже нач'али

'нову ш'колу ст'роїт' / о'ц'у шо ш'ас у'нас / ми / у'же пла'н'ірували шо / йак ш'колу пост'ройут' / із_ти'йеї клуб 'д'елат' / іс_ц'еркв'і // от на'в'ерно 'кажут' Бог не... / а ми ўсе 'балувалис' 'ето / уч'ини'к'і були а_хрес'ти там за'мазували / хрес'ти_ж були на с'т'інах / шо во'ни за'мажут' / а_ми вс'е_раў'но адет'рем там бу'вало шо 'балувалес'а / хрест одет'рем 'ето / 'в'ідно ў_с'т'ін'і / і от во'на зго'р'іла ў_шиї'с'ат 'п'ервом // да / ў_шиї'с'ат 'п'ервом го'ду во'на зго'р'іла та ш'кола // а та з_Бала'бану он перевез'ли і_ш'ас он / маст'ерс'ка де / це 'церква бу'ла ето^а / Бала'бан'іў / во'на і_ш'ас сто'йіт' тої / з'дан'іе те // у_ш'кол'і мас'т'ерс'ку з'д'елали там / по т'руду у'ч'іт' //

– Е.: *А потім як повернули церкву?*

– Інф. 1: А 'пот'ім йак у_ў'с'іх // у 'нас_же йак? / вер'тайут' 'ета // сна'ч'ала закре'вайут' / те'пер вер'тайут' // ш'ас в'із'д'е ст'ройут' 'церкв'і // ну_от на Укра'їн'і ко'н'ешно 'йа_от ко'ли пре'йіхаў / там 'дико у нам / дл'а нас бу'ло / там 'церкв'і 'ето / 'б'іл'ше // там у_горо'дах о'соб'ен:о / от за... / у_Л'воў ко'ли по'йіхаў йа / ва_Л'вов'е буў 'ето^а // у-у! [*протяжно*] Л'воў Л'воў там та'к'і кра'сив'і 'церкви / там церк'в'еї! / ой-ой-ой! / м'ного то'д'і по_ти'м врим'інам // це ў_шиї'с'ат с'ід'мом го'ду от / шиї'с'ат вос'мом йа буў //

13.2. – Інф. 1: А ми не_так ба'лакайім / це та'к'е // йа на_Укра'їн'е йак слу'жиў ка'жу_ж ми соў'с'ім / от ми не те // йа ўсе знаў о'це / от крил'це ў_йіх 'ганок назива'йец'а по... / а ў_нас крил'це / 'бач'іж_же // кар'мани / ч'о ти 'каже ў_к'ішен'ах 'руки 'держиш? / а_йа сто'йу а_шо це та'к'е? / йа_ї не_з'найу шо та'к'е там // а_бач'іш кар'мани_ш / к'ішен'і там да 'разне / о'це соў'с'ім по_д'ругому о'ни ба'лакайут' //

– Е.: *А які ще слова не розуміли?*

– Інф. 1: Ну / м'ног'і 'раз'н'і ў_на... // а 'Западна от Укра'їна у_нас з_Западної Укра'їни слу'жиў о'дин // в'ін соў'с'ім / у_йіх по_д'ругому ба'лакайут' 'Западна // от в'ін / «йа п'ішоў споў» // шо та'к'е споў? / це спат' 'каже 'бач'іш / йа п'ішоў споў / 'буду споў //

– Інф. 2: А йак ми то'д'і ба'лакайем? / у_нас і не_руск'ії і не_ўк'раєнск'і //

– Інф. 1: Ну вот Укра'їна / йа_ж ти'б'і ка'жу там облас'т'а / от ш'аз / вот_ет'і_ж облас'т'а там по_разному_ж ба'лакайут' // да // а_ч'о ти 'хоч'іш? / Бо'лот'іно вон ди'ви // у_нас бо'лот'ін'с'ки во'ни со'в'с'ім по_д'ругому ба'лакали / ук'раїнс'ки // а Саф'іпол' 'тоже //

– Інф. 2: Ё_Саф'іпол'і там нам'ного б'лиже к_українска^ому // у йіх [...] / а у_нас не_з'нат' // у_йіх там йе от 'кажут' / ми не_пон'імаєм // а_ани 'луч:е / ё_йіх 'говар крас'ів'ей / йак ва'ни ба'лакают' //

13.3. – Е.: *Рокажіть, ким Ви працювали.*

– Інф. 1: О! / прац'у'ваў йа / ми прац'у'вали / 'доўго // то'д'і прац'у'вали ми / три' к'ласа 'кон'ч'іли ми / уд'вох_от / у'же зер'но нач'али на б'іс'тарках то'д'і вас це б'іс'тарки / на_кон'ах возит' і 'ет'ім / б'іс'тарки були // у'же зер'но возит' нач'али на_б'іс'тарках з_Во'лот'коі / да ш'е по_п'ере'м'енк'е 'ето 'В'іт'ка_ж ма'лен'к'іі в'ін на_дес'іт' гот как_ра'с ро'диўс'а ё_март'е 'т'ілкі // і_от у'же о'дин 'н'ан'ч'е ади'н / о'ди'н ден' / д'ругіі 'возе / а_ўже на_ч'іт'верти' клас у'же а'бойе п'ішли ўже / возили / вот зер'но / ўсе 'л'іто // ё_ш'колу / а_л'ітом 'робимо ўже // по'том на_ком'байн'і ра'ботаў / то штур'вал'ним / то 'ет'ім / ну по'ка ё_ш'колу хо'диў // у_ш'колу / а_по'том ш'колу йа 'дев'іт' к'лас'іў 'кон'ч'іў і_б'росиў ш'колу // не_схо'т'іў у'ч'іц'а // 'ну_і у'ч'іўс'а хара'шо / і_застаў'л'али при'ходили'ет'іда / а'тка'заўс'а / не_стаў хо'дит' 'б'іл'ше ё_ш'колу // і_с'разу на / при'цепш'іком ра'ботаў на_трахтор'е / а по'том з'імоі у_нас / тут / кол'хоз'і пр'амо^а 'курси / обу'чали на_трахто'р'іст'іў // обу'чили / зда'ли там Толба'зах центр'і от / і_ў'же пра'ва полу'ч'іў от йа / ё_ши'с'ат_ч'іт'вертом го'ду у'же трахто'р'істом стаў // два 'года до_арм'ейі трахто'р'істом ра'ботаў / на_трахтор'і // ну по'том от военко'мата от 'перет тим йак ё_арм'ейу / нас на_тр'і 'года то'д'і ё_арм'ейу б'рали / о'ди'н раз ё_гот / 'ос'ін'у 'т'ілкі б'рали / і 'нада бу'ло і'ти' / з_див'ат'нац'ти год б'рали / в_арм'ейу // а нас ё_военко'мат поз'вали / от_военко'мата на_шоф'і'р'іў 'виуч'іліс' ми // оп'іат' пр'іішоў / оп'іат' на_трахтор'і йа ра'ботат' на'ч'аў // пос'іў'на проіш'ла / а райони об'їд'і'н'али ё_нас // Ст'ер'іта'мацк'іі район буў / ни_бу'ло тут / то'д'і_ш Хру'ш'оў о'то об'їд'і'н'аў / ко'ли райони 'ета // ну і_от / 'визвали на ко'м'іс'ію с'ім'нацтоо і'йун'а нас на_ко'м'іс'ію / і_с'разу по'в'естки да'лиі / на_двацт'_вторе і'йун'а в_арм'ейу / как_раз 'бач'іж ден' та'к'іі по'пало / двацт'_второго і'йун'а йа в_арм'ейу пр'ез'валис'а ми' о'це // у'шоў в_арм'ейу / от в_арм'ейі 'шоф'ером буў / шоф'ором / о'це_ж на_Україн'і / тут на_уборк'і були п'іў_го'да / по'том на_Україн'е о'це // с_арм'ейі 'т'ілкі приішоў / ме'не с'разу ўже... // пр'еішоў триц'п'ервого д'ікаб'ра з_арм'ейі // как_рас на_Новий гот // то'го_шо нам шоф'іроў не увол'н'ат' / пр'еішоў пр'е'кас неза'в'іс'імо от_п'р'ізва ни_увол'н'ат' / ни_хва'тало

шоф'іроў // но ми / пр'є_штаб'і д'ів'із'ійі служ'і'ў / хара'шо
 з_на'ч'ал'ством ми бу'ли 'ета // пере'ходне о'це_ж на_двуга'д'іч'ну
 ў_шеі'с'ат_с'ід'мом го'ду ко'ли п'іі'с'ат л'єт бу'ло і пр'є'каз
 'вийшоў / шо на двуга'д'іч'ну с'лужбу пере'во... пере'водит' // і_от
 ко'го увол'н'али / ко'го ни_увол'н'али // пло'х'іх увол'н'али / а
 хто хара'шо с'луже / т'іх наобо'рот оста'ў'л'али / шоп служ'и'ў //
 ко'му о'хота шоп пло'хий бу'ў? / 'эта / служ'и'ў там // а ў_нас от-
 л'іч'ний батал'йон бу'ў і'ш'є 'ета / не_нада / 'ну_і да... / ну по'том
 ў'с'о_так'і зум'іли там / пом'і'н'алос' на'ч'ал'ство і_нас / ми у /
 двац'т_с'ід'мого д'ікаб'р'а у'волили'с'а / о'це о'т:уда / б'із_б'і'л'єта
 з_України ми при'їхали б'із_б'і'л'єта // ни_могли / п'ішли
 на_пойз'т' с'ідат' / а там / ка'кої там! / ні'ма 'єт'іх / а толк'нули /
 сол'дати ми ч'о там? / л'іж_би до'мої / да_і_ўс'о // до_У'фи до'їхали
 і_б'і'л'єт ос'та'ўс'а / не_прокомпос'т'іровали 'даже б'із_б'і'л'єт'іў /
 пре'їхали вот тре'цат... триц_первого до'мої пре'їха'ў /
 а_с'ід'мого йанва'р'а ўже на_Роже'ство как_рас / а_ме'не ўже
 ад:али од... / 'єто / ў_с'іл'по / тут бу'ло с'іл'по_ж / на_ма'шину
 'шоф'єра ни'ма там // ну при'їхали на_с'ід'ме аїда / йа с'ід'мого
 йанва'р'а на ра'боту ўже уст'рої'с'а // вот 'шоф'єром ра'бота'ў / там
 тр'і с_полови'ної го'да ра'бота'ў / 'ну_а / в_Ст'єрта'мак'є там в'ін
 от'носи'ўс'а га'раш там бу'ў / а про'п'ісаний 'тут_же бу'ў // про'п'іса-
 ний і на парт'ійном у'ч'от'є тут / у_парт'єйі бу'ў / дак на_парт'ійном
 у'ч'от'і тут сто'йа'ў // а по'том одно'го ли'шили пра'ў как_рас /
 у'борка бу'ла / на_б'інзо'воз'і // ну 'визвали / аїда на_б'інзо'воз
 ми'не // вот на_б'інзо'воз'і гот проро'бі'ў / по'том пом'і'н'а'ўс' на
 моло'ко'вос / 'вос'ім год' моло'ко во'зи'ў / ден'_і_ноч' / тр'і 'рази
 'нада бу'ло моло'ко во'зит' на ма'шин'і // а_по'том вос'м'іде'с'атом
 го'ду он 'визвали / аїда да'ваі 'ета / д'і'р'єктором тор'гового
 пр'є'пр'і'ят'і'я // у_нас с'іл'по тр'і кол'хоза / тр'і с'єл'ск'іх
 со'в'єта / мага'з'ін н'і_много / то'д'і і_ў_вас 'тоже так бу'ло_ш
 пр'і со'в'єцко'ї влас'т'і / то ш'ас ўже не'має // от вос'м'іде'с'атом
 го'ду 'первойє і'йул'а ми'не 'визвали ту'ди / аїда ра'ботат' 'будеш //
 ну / на'ч'а'ў / і от двац'с'єм гот йа б'є... / прора'бота'ў на_ад'ном
 о'це д'і'р'єктором тор'гового пр'є'пр'і'ят'і'я // двац'с'єм / до... /
 на_п'єн'с'і'ю 'ві'шоў // вос'м'іде'с'атом на'ч'а'ў / ў_дв'і 'тиш'і
 с'ід'мом го'ду йа на_п'єн'с'і'ю у'шоў і_б'роси'ў с'разу // ш'ас ўже
 п'ат' гот на_п'єн'с'і'йі / ни'де ни_ра'бота'йу //

– Е.: У вас в колгоспах переважно тварин вирощували чи
 поля теж були?

– Інф. 1: Ні / у_нас все // кол'хозі' ў_нас зан'і'мали'с'а
 всі'м // це ш'ас на'ч'али 'єто / шо кол'хозі / а во'но / 'земл'і... //
 'ранше наобо'рот у'се / ў_нас ў_кол'хоз'і от ко'ли йа ма'лим бу'ў /

у'се бу'ло // ўот ў_нас кол'хоз буў / де'реўн'а о'це_ж Тер'іш'коўка
Бала'бан Алик'сandroўка Ч'у'ваш'і / во'ни аб'їди'нилис'а /
Алик'сandroўка бу'ла д'ругі кол'хоз буў / о'д':ел'ніи / а по'том /
йа мала'йом 'помн'у буў у'же / це ў_йі'к'іс' п'іі'с'ат йа'к'іхз' го'дах
во'ни п'ітсойіди'нилиз' до_нас / 'ет'і / кол'хос Ос'іп'енко буў в'ін
нази'ваўс'а //

– Інф. 2: Там ч'у'ваш'і // а тут ад'н'і хах'ли //

– Інф. 1: А'га // аб'їди'нилис' в_о'ди'н кол'хоз / і_от во'ни' /
хто ч'ім зан'іма... / от Бала'бан'і там / там 'гори / в_осноў'ном // там
л'у'деі ним'ного / там здо'рова де'реўн'а бу'ла / ко'ли йа з'найу йак
на_с'вад'бу йізідіў от... //

– Інф. 2: 'Мама ка'зала сто п'ят'нац'ат' до'м'іў //

– Інф. 1: Да / до'м'іў м'ного бу'ло там // вот там о'веч'ок /
там дер'жали о'вечо / оў'ч'арн'а бу'ла // о'вечк'і т'ілки бу'ли //
в_Алик'сandroўк'е от во'ни' ч'у'ваш'і / в_йіх сви'неі / сви'нарник
буў / сви'н'і там бу'ли // а ў_нас тут о'це ў_Сте'паноўк'е 'это
тут і_ко'рови і_с'вин'і бу'ли / і ўсе / ўсе / ўсе бу'ло // ўсе / ўс'ім
зан'імалис'а кол'хос / ўсе дер'жали // а по'том сви'неі 'кон'ч'іли //
ш'е Н'іко'лаі Паўлович' ка'заў / ў_нас пре'думали / о'це 'компл'ікс
пост'роіли / шо со_ў'с'іх кол'хоз'іў тил'ат соб'і'рали / а_тут
тил'ат е'та / сви'неі од:али баш'к'ірам // ш'е Н'іко'лаі Паўлов'іч'
ін'т'і'р'есніи буў / пр'ідс'і'да^м каже / до'думалис' хах'ли... / баш'к'іри
во'ни сви'неі бо'йац':а / йім сви'неі ви'раш'ува'т' зас'тавили // нас /
нас наобо'рот к'рупніи ро'гатіи / ми_ж / 'ранше ми го'в'адину
не_йіли // у нас та'кого ни_було 'даже шоп о'це 'р'ізат' дл'а 'себе
го'в'адину / ну ко'рову там 'іл'і... прода'вали / а сви'неі 'р'ізали //
а_ш'ас йі'мо // ш'ас наобо'рот го'в'адину йі'мо 'ето / 'кажут' 'луч':е
го'в'ади́на // ну йа то н'е / йа... / м'і'н'і с'е_раў'но сви'нина 'луч':е
ч'ем 'ето / ч'ім го'в'ади́на //

– Інф. 3: 'Сало ска'жи //

– Інф. 1: Да // ну ш'ас у'же 'сало так ни_йі'мо ка'н'ешно
йак... // і 'сало не та'ке ўже ш'ас // ш'ас у'же 'сало не_ў'м'ійут'
у_нас так і_со'лит' йак 'ранше со'лили ка'н'ешно //

– Е.: *А як раніше солили?*

– Інф. 1: Ну-у [*протяжно*] 'ранше ў_йіаш'іки // 'ранше
холо'д'іл'ник'іў не_було // ч'о 'р'іжут' сви'н'у / і ста'ралис'
здо'рову / шоп мален'к'іх не... наобо'рот шоп 'сало ота'к'е бу'ло /
то'д'і во'но ха'роше [...] // а 'сало ў_йіаш'ік // 'йіаш'ік закри'вали і
с'таўл'ут' он у_погр'іп с'таўл'ут' / у_погр'іб'і сто'йіт' во'но /
во'но_ж не_пропа'да хот' 'л'іто хот' шо / во'но т'ілк'і да... //

– Інф. 2: 'М'асо со'лили 'тоже //

– Інф. 1: М'ас... / та 'м'аса 'л'ітом не_бу'ло / хто там йо'го со'лиў // од'ного каба'на за'р'іжут' / йо'го на_л'іто не... / на_з'іму не_хва'тайе / з'йі'д'ат' і_ў'с'о // а_л'ітом б'із_м'аса // та де 'куриц'у за'р'іжут' / ба'рана там у'же ко'ли бу'ло там йа'к'е //

– Інф. 2: Йа 'помн'у / 'мама со'лила //

– Інф. 1: Ну / 'ти_то ўже с'тала / ти' ко'н'ешно ўже / бу'ло ўже / по'менше во'на //

– Інф. 2: Йа 'менша / в'ін с'таршиї //

– Е.: *А от холодильників же не було. Що з м'ясом робили? Було ж багато.*

– Інф. 1: Не_бу'ло ба'гато // то'д'і з'і'мої не... / 'л'ітом не_р'ізали // це ш'ас 'р'іжем //

– Інф. 2: Посо'лили / у_ра'сол'і //

– Інф. 1: Ну_со'лили //

– Інф. 2: Са'л'ону 'воду 'д'елали / і ту'да к'лали //

– Інф. 1: Та 'портили / шо там со'лили //

– Інф. 2: І_ле'жало / ну о'но са'л'оне_са'л'оне 'дуже бу'ло //

– Інф. 1: За'сол'ували / су'шили // су'шили на_сон'ц'і по'том да // а 'л'ітом 'йесл'і за'р'іжут' / у_кого ко'лод'із'і бу'ли дак / у ко'лод'іс' спус'кали п'р'амо ў_в'ідр'і ту'ди' в'ідро / і ў_во'д'і о'то_там сто'йало да_і_ў'с'о //

– Інф. 2: А сме'тана 'іл'і шо ў_погр'іб'і //

– Інф. 1: Та шо там см'е'та... / 'тоже ў_ко'лод'іс' / і ў_ко'лод'іс' спус'кали //

– Інф. 2: 'Іл'і ў_погр'еп л'от 'кидали //

– Інф. 1: Да / л'от з'з'і'ми' / 'л'оду ту'ди наў_погр'еб'і на... / мо'розили / л'от к'лали ў_погр'іп і_э'та да //

– Інф. 2: По'том навер'ху накри'вали / в'ін 'м'едл'ено раста'ваў / і там 'холодно бу'ло //

– Інф. 1: Ну маслоза'вот от у_нас буў // маслоза'воґ к'ругле 'л'іто в'ін ра'ботаў / йо'го / ўс'у 'з'іму зага'таў'ували 'воду / 'р'адом в'ін 'коло 'р'іч'ки маслоза'води ст'роілі / 'р'іч'ка здо'рова / ха'роша бу'ла / ш'ас 'кон'ч'ілі / ни'ма 'р'іч'ок // 'мелниц'а бу'ла / тут йа'ка 'р'іч'ка бу'ла о-ой! *[протяжно]* / 'мелниц'а бу'ла вод'а'на / вод'а'на // вод'а'н'і 'мелниц'і ў_нас бу'ли // це на_Укра'їну йа йак по'паў / там в_осноў'ном в'ітр'а'н'і 'мелниц'і // ко'ли пре'йіхаў / ўс'і в'ітр'а'н'і сто'йат' //

– Інф. 2: А ў_нас вод'а'н'і //

– Інф. 1: А ў_нас вод'а'н'і бу'ли а'та 'мелниц'і // і от 'э'тат... // 'коло 'р'іч'ки сто'йала / на'сосом ка'ч'айут' / і мо'рози / то'д'і_ш 'сил'н'і мо'рози / і_мо'роз'ут' л'от // ўс'у 'з'іму / йо'го 'гору намо'роз'ут' / по'том со'ломої йо'го накри'вали / і_ў'се 'л'іто / на_ў'се

л'іто хва'тало до_сам'іх мо'роз'іу / охлаж'дали моло'ко л'одом // л'от'кидають у_воду у'ет'і/ў_ч'ани здо'ров'і були/і моло'ко ту'ди ф'л'аги с'таўл'ут' / і_л'от тої'ложут' / і_ахлаж'дали'ето моло'ко // шо пере'возет' же то'д'і заб'е'райе ма'ш'іна / приї'ж'з'а заб'і'рала ма'ши'на ат'с'уда // а_цеї / на цеї маслoза'вод со_в'с'іх дере'вен' на_кон'ах іс_ф'ірм во'зили / 'даже Ми'хайлоўка_от 'р'адом / о'т:уда пр'і'возили / шоп с'у'ді" / о'це зда'вали моло'ко // с'іпа'ратор буў / во'ни' пропу'скали тут / руч'ни' с'іпа'ратор буў // здо'рові' руч'ни' с'іпа'ратор буў // 'помн'у йа // ў_нас у_де'реўн'і були / хто побо'гач'е буў / от с'іпа'ратор'іў_же не_було / в_о'ди'н... / од'н'і во'ни / Дут'ко от в'ін буў / в'ін у'мер от цеї гот / в'ін м'іі однок'ласник / од'но'о года / пр'ітс'і'дател'ом ра'ботаў / в'ін у'мер цеї гот ос' вес'ної // 'ета... / у_йіх во'ни' побо'гач'е жи'ли / от у_йіх с'іпа'ратор буў здо'рові' / 'Волга назива'ўс'а // ўс'і де'реўн'а / пош'т'і ўс'а де'реўн'а хо'ди'ла до_йіх пропу'ска'т' а'га моло'ко / пропу'ска'т' // і'дут' / в_оч'ерид'і ўс'і / там пропу'ска'ють' / по... / по'том 'воду г'р'іють' там // не'с'ут' 'воду с_со'бої' 'теплу / ко'му / 'каждому ўже знаў ко'му с'одн'і не'сти 'воду 'теплу // с'іпа'ратор розбе'рут' / по'мийут' йо'го_ж 'нада_щ мит' 'ч'ерез оприд'і'л'он'е / там с'к'і'л'ки про'пустиш_от по'мийут' / о'п'ат' // і вот йі'йо о'д:авали за те шо два дн'а пропу'ска'йш се'б'і / а 'ч'ерез два дн'а од:а'йеш йі'йі 'ето^а / сме'тану од:а'ват' йі'йі / то йеї за те шо с'іпа'ратор вот пропу'ска'йш вот_ета // о'так_от 'л'уди жи'ли бач' / у'же... / во'ни' ўже побо'гач'е були / во'ни' 'д'ен'г'і 'д'елали ўже / 'ет'ім //

– Е.: *Але сепаратор з'явився не так давно. А що раніше робили?*

– Інф. 1: У-у! [*протяжно вигукуює*] // ран'іше! // 'ет'ім... // у'ет'і с'тавили ў_хо'лодну 'воду / 'ета / моло'ко / і 'верх_же соб'і'ралос'а / 'це верх 'ето / дак йа йі'йі... / во'но жир / то по'том збе'рут' 'просто о'ц'і с'лиўки з'верху / у_банку он пос'таўл'ут' / 'іл'і ў_банку 'іл'і ў_ето / була та'ка дере'в'ан:а 'ета / коло'тили йі'йі си... // йак 'с'адеш два ч'а'са пахту... пах'тоўка 'ета // закри'валас' во'на і о'тим ч'ерен'ком 'ето / два ч'а'са 'боўтайіш шоп йо'го 'ето / збит' // пр'амо с'разу 'масло зби'вали / ни... / ни_ету / а сме'тану ту нали'вайіш / і_масло зби'вали там //

– Інф. 2: Ни_помниш? // йа 'помн'у... // [*звертається до третьої особи присутньої під час розмови*] [...]

– Інф. 1: А за'ч'ем? // а на маслoза'вод'і оз' була // ко'ли йа моло'ко во'зиў на таз... маслoз'бої'ка була // ко'ли моло'ко привезут' бу'вало 'ки'сле / у'же не_ето / во'ни нам... //

– Інф. 3: І пр'ам с_мала'ка можна 'была?.. //

– Інф. 1: С_моло'ка пр'амо / к'рут'ут' і... // а за'ч'ем? / йа а'дин гот / о'це йак до'рогу о'ц'у ст'роіли / о'ц'у до'рогу ст'роіли

җ_Талба'зи / і_веч'іром моло'ко йа по'йіхаў / да ти ш'е ра'ботала //
 җ_Мар'йаноўк'і ус'п'іў за... / у_нас заб'раў а_дош' на'ходе'сил'нй
 та'киі // у_Мар'йаноўк'і на'ч'аў за'кач'ува'т' / і_дош' как даў! /
 здо'ровй / і йа ус'п'іў 'йіхат' // а ч'ерез_гори 'йіздили до'рога // йа
 по го'рам ни_по'йіхаў / по_кам'н'ам по'йіхаў // а_коло кул'тури там
 'ето' перико'пали шоп ни_ето // йа 'кинуўс'а не / не_пере'йіду // ну
 йа на'ч'аў вий'ж'ат' / і на до'рогу т'рохи ни_вийіхаў і_забуксу'ваў /
 ос'таўс'а там // нех'то не_йіде і ўс'о / ў_дв'і'нац'ч'а соў н'іф'т'ан'і-
 к'і 'йіхали / 'вит'анули ме'не // при'йіхаў йа на маслоза'вод дв'і'на...
 'первий ч'ас / у'же ни'ма за'крили / за'вот // ну йа л'іх у_ка'б'ін'і /
 перес'паў / 'утром во'ни при'шли 'ет'і // да'ваі / про'в'ірили / 'задн'а
 ни'полна бу'ла / 'с'екция // а_пе'редн'а 'поўна бу'ла // 'перед... /
 'задн'у про'в'ірили триц'т'риі к'іс'лотнос'т' / ну_пус'тили
 на_с'іпа'ратор пропус'тили // і_об'рат м'і'н'і зали'ваі // а пе'редн'у
 'т'ілки нач'али на_с'іпа'ратор / і с'разу с'іпа'ратор за'биўс'а // во'на
 ви'ходит' од_Даша там 'ет'і / во'ни 'кажут' «а! / да'ваі ми җ_тебе
 на'пиши'м / шо при'н'али моло'ко / а йак 'будто об'рат / до'лиў йа
 ту'ди об'рату с'к'і'лки 'это / і_до'моі / 'йіхат' / а_сонце с'тало / і
 о'п'ат' йа забуксу'ваў у_лосках / не_мох про'йіхат' / о'т:уда 'йіхаў //
 і до_об'іт сто'йаў йа // пре'йіхаў а_аб'рат ве'зу в_Алик'сандроўку
 зли'ваў сви'н'ам 'ето / пре'йіхаў йа пе'редн'у йак отк'риў ти 'боч'ку
 'это / на'ч'аў вили'ват' / там ота'к'іми кус'ками 'масло з'билос'а /
 п'р'амо кус'ками / ду'рак / 'нада бу'ло ти'... / дак йа йо'го ни_мог_же
 'ето ти... // 'воду / за'ч'ем? / 'воду л'йу / 'воду / во'но_ж не_ви'ходе /
 'к'ісле // во'доі м'ішайу по... / з_во'доі коі_как'вилиў те / а_масло ўсе
 ц'іл'аком ос'талос' там к'ілог'рам на'ерно сто 'масла / кус'к'і ота'к'і
 'масла // йа ду'рак пови'т'агуваў і пови'к'ідуваў йіх в_етот_и... /
 в_ету / сви'н'ам ту'ди 'вик'енуў_же те...//

[...]

– Е.: *А як, Ви казали, називався той пристрій, яким масло збивають, ще до того, як сепаратори з'явилися?*

– Інф. 1: А / 'это / ну йак йі'йі? / 'масло... // 'пахталка! / 'пахталка називалас' у_нас // по_нашому 'пахталка називалас' //

13.4. – Е.: *Розкажіть, як Ви Різдво святкуєте? Як колядували, щедрували?*

– Інф. 1: О-о! / ми л'у'били хо'дит' // ми це 'ран'ше це ку'т'у
 ше с_того җ_нас ку'т'у називалос' но'сили // да'вали_ж 'д'ен'г'і //
 там 'д'ен'ег да'дут' / 'іл'і ну хто шо // а на_Паску 'йайц'а / к'рашен'і
 'йайц'а да'йут' / ко'ли 'носиш / по'том ка'тали т'і 'йайц'а / луп'ки
 'д'елали із_этого... //

- Інф. 2: Із_дерева зн'їмали //
- Інф. 1: Гу_л'алис' / із_дерева / з_липи шо с'н'їмайут' / лу-
'бок / наго_р'ї с'та_л'ут' / і от на тра_в'ї ми ка'тали шоп / ч'ї_їе йа_ї_це
попа_де 'їес_л'ї тво_їе те аста_ї_ец'а / то йа_ї_це заб'ї_райеш у_же се_б'ї //
- Інф. 2: А_дин вп'ї_р'од бра_са_у / д_руги_ї с'л'едам //
- Інф. 3: І_напр'їм'ер 'їес'ї 'ето йа_ї_їч'ко 'ет'їм с'тукнеш / ти
заб'ї_райеш йо_го //
- Інф. 1: Йа_ї_ец' не_бу_ло_ш_то_же / 'мало бу_ло / не_хва_тало //
- це ш'ас у_же //
- Інф. 3: То_д'ї да / 'йа_ї_ц'а //
- Е.: То «лубок» – це гра так називалась?
- Інф. 1: Лубок — це 'ложили... / лубок 'ето з_дерева /
з_липи / сн'їмали 'кору / і во_на та_ка 'ет'їм... // он йак ш'ас
жоло_ба 'в'їшайут' шо_б во_да ст'ї_кала // 'ран'ше з'їх 'д'елали 'ет'ї /
водос'т'оки вот_ет'ї от с'н'їмут' із_липи / лубок / і_п_р'амо
'в'їшайут' йо_го на_ето і_во_да по_йо_му те_ч'е / по_ето_му / у_же
бу_ло... // це ш'ас у_же плас_масов'ї / же_л'їзн'ї / а то_д'ї дере_у_їан'ї
у_се бу_ло //
- Інф. 2: 'Ето п'росто і_г_ра бу_ла //
- Інф. 1: Ну а_це лубок спец'ї_ал'но шо_б 'йа_ї_ц'а там ка'тат' /
пус_кали / по_йо_му //
- Е.: А як кутю носили розкажіть.
- Інф. 2: А_ку_т'у 'д'елали с_пше_ниц'ї //
- Інф. 1: Пше_ниц'у / то_у_кли //
- **Інф. 4: І_ш'ас 'нос'ат / і_ш'ас 'нос'ат //**
- Інф. 1: Ш'ас 'нос'ут' шо? / рис // 'ри_су на_вар'ут' і... // а
то_д'ї ми в_оч'ер'ед'ї ос'у_т'отки у_ци_ї_ї бу_ло / 'т'отка
Па_раска бу_ла // у_ней_ї бу_ла 'ета... / во_та... / 'ета / как йї_ї_ї? //
- бу_ла круп'орушка / шо сна_ч'ала йї_ї_ї к'рут'ут' пше_ни_ц'у
на_ето_м // к'рут'ут' шоп ш_куру з'н'ат' / о_ц'у у_с'у / і_во_на
пше_ни_ц'а аста_валас'а // а у_кого не_бу_ло / ступу п'росто // с'тупа /
дере_в'ан:а с'тупа / це не_ма та_к'їх ш'ас ступ / на_Укра_їн'ї 'їе // ну
йа слу_жи_у_бу_ли // 'ето з_дерева / здо_рового 'дерева дубового /
'д'елайут'... / пе_н'ок здо_рови_ї / се_р'отку виб'ї_райут' о_це шо... //
- і во_на_ж г_ладка по_том ста_їе / а_ту_ди дере_во... / ой / пше_ни_ц'у
заси_пайут' / да / і_о_це 'ет'їм / то_у_ка_ч'ом // то_у_ка_ч' / дере_в'ан:и_ї
та_к'ї / здо_рови_ї 'палка / от б'ї_ут'ї_ї_ї // і у_с'а ш_кура зл'ї_тайе
вот_ето вот ш_куру //
- Інф. 2: І па_том йї_ї_ї ва_рили //
- Інф. 1: По_том ва_рили о_ц'у пше_ни_ц'у //
- Інф. 2: І но_сили ку_т'у // вот 'ето у_нас так // а_х_то поба_гач'е
бу_у / а у_ї_їх рис у_же ва_рили // вот у_нас Йак'їм'енков'ї //

а'ни ба'гач'е бу'ли / у_йїх 'рису'ва бу'ла // а ми но'сили ўс'їда
пше'нич'ну / от с_пше'ниц'ї // а ми н'їколи не... / не_калат'н'у
о'тета не_д'елали / а_ми / ўс'їг'да Шеў'ч'енков'ї / ми' / вот_ето
ми 'д'елали / а Йак'їм'енко 'м'ежду 'нами жи'ли / а'ни н'їколи
ни_д'елали // а'ни паба'гач'е //

[...]

– Е.: *А що ще в кутю додавали?*

– Інф. 2: Ва'дич'ку //

– Інф. 1: Н'е / 'ету 'сахар / і'з'ум і'з'ум йак? / і'зум // і'з'ум / мет
там до... / 'д'елали 'ету / да / розбаў'л'али //

– Інф. 2: 'Воду кип'а'тили / м'їшали і зали'вали / 'ету
пше'ниц'у //

– Е.: *А вона рідка чи вона густа — кутя?*

– Інф. 1: Н'е / гус'та //

– Інф. 2: С'р'ед'н'ен'ка та'ка //

– Інф. 1: Ну ў_миск'ї не... / 'миску не_ета... //

– Інф. 2: Шоб не_розли'валас'а //

– Інф. 1: Не_розли'валас'а во'на // 'миску_ж б'рали 'миску /
плат'ком заўйязували / платком із'верху / і не'сеш у_миск'ї //

– Е.: *А до кого несли?*

– Інф. 1: До 'роцтвени'к'їў / і'деш 'перву 'оч'ер'їд' до
'роцтвени'к'їў //

– Інф. 2: І ш'ас / ш'ас до_рад'їт'їл'ей не'сеш 'йесл'ї жи'в'ї /
ў_перву 'оч'ер'їд' //

[...]

– Е.: *А щось говорять при цьому [як принесли кутю і зайшли
в хату]?*

– Інф. 1: Ну «зд'растуйте / с_Св'а'тим 'веч'ірам вас» і все о'це //

– Інф. 2: А'га / «ми вам ку'т'у прине'сли» //

– Інф. 1: Св'а'тим 'веч'іром / а_ранше 'ми_от хо'дили
на_ку'т'у_це_то 'тоже // а_на_Рожест'во / на_Рожест'во ми хо'дили
це сп'їват' 'нада об'їзат'ел'но 'утром / с'їд'мого на_Рожест'во //
ї'дем ко'ли ўже 'тоже о'п'ат' / пше'ниц'а наб'їрали / у_кар'мани /
ї_сп'ївали «Рожест'во тво'їе Хрис'т'ї_Боже там / вос':їйа...» /
о'ц'у ф'разу йа йо'го 'помн'у / це ми сп'ївали йо'го // і просп'ївайеш
'п'есн'у / а_по'том ў_кон'ц'ї 'ето «ро'дї 'Боже / 'жито пше'ниц'у
на_вашу паш'ниц'у / на_в'с'аку паш'ниц'у» і_к'їдайеш о'це 'ету /
у_хат'ї 'кидали пше'ниц'у //

[...]

– Е.: *Як називається період від Різдва до Крещенія?*

– Інф. 1: Ну с'в'атк'ї ч'ї йак //

– Інф. 2: С'в'атки с'в'атки //

- Інф. 1: С'в'атки ў_нас називайуц'а да //
- Інф. 2: 'Даже 'в'ечором н'іч'о не_д'елайут' / с'в'атки // [...]
до_Ражест'ва не_робл'ат' ни'ч'о / гу'л'айут' //
- Е.: *А коли робити починають?*
- Інф. 2: 'Посл'е Кр'іш'ен'ія // дв'і ни'д'іл'і не_робл'ат' //
йа з'найу 'мама ка'зала / с'в'атки //
- Інф. 1: 'Ранше собл'у'дали //
- Інф. 2: От_Ражест'ва до_Кр'іш'ен'ія 'веч'ором н'іч'о
ни_д'елали //
- Інф. 1: 'Каждй ден' ў_гос'т'і 'ход'ут' до_кого_не'бут' /
і'дут' по_оч'ерид'і / а_ш'ас н'і //
- Інф. 2: 'Ран'ше гу'л'али ха'дили 'как_та / рад'іт'ел'і ў_нас
ўс'е'да //
- Е.: *А що по вечорах жінки робили?*
- Інф. 1: Хо^{у-у}! // ко'ли йа ма'лен'к'ім буў во'ни' шо / пр'али
'ц'ілій ден' / сид'ат' 'ето^у / у_каждого пр'алка //
- Інф. 2: Виши'вали //
- Інф. 1: Руч'на / 'іл'і виши'вайут' // в_аснав'ном пр'али //
- Інф. 2: 'В'ажут' / круже'ва 'в'ажут' / виши'вайут' // у_мене
'т'отки о^ани виши'вали в_аснав'ном // во'ни 'оч'ен' кра'сиво
виши'вайут' // кружи'ва 'в'ажут' / виши'вайут' //
- Інф. 1: А в_нас н'і / мама ўсе ў'рем'е пр'алка / ва'ни
пр'али // і_пр'їдут' 'даже у... / пр'їдут' 'рад'іво в_нас 'первих
поя'вилос'а / то'д'і_ж от_п'ітан'ія / 'рад'іво бу'ло // ўс'о /
пре'ход'ут' с'лухат' 'рад'іво / і 'даже с_со'бої б'рали 'ет'і ти... / а'бо
вере'тено там //
- Інф. 2: Шерс'т' мо'тайут' 'іл'і пр'адут вере'теном //
вере'тено те // дес' у_мене і_то йе 'маміне вери'тено //
- Е.: *А оцей станок, верстат. Пам'ятаєте, як називалась
оця частина його? І що за чим треба робити.*
- Інф. 2: Тку... / т'кали 'ета да? / т'кали //
- Інф. 1: Да / л'он / у_нас ко'нопл'і //
- Інф. 2: От у_мамі / у_бабушки бу'ло / а'на / а'ни т'кали / а
от ми ўже / конопл'у са'жали //
- Інф. 1: У_каждом го'род'е / у_каждом го'род'і у_нас от
бу'ло ко'нопл'і об'ізат'ел'но ко'нопл'і по'сажена //
- Інф. 2: А_потом т'кали //
- Інф. 1: По'том йо'го мо'ч'ілі //
- Інф. 2: У'же у_нашеї 'бабушк'е буў ста'нок // у_нас
у_мамі не_бу'ло / а_ў_бабушки буў // йа не_з'найу йак //
- Інф. 1: 'Р'адна т'кали //
- Інф. 2: 'Р'адна т'кали //

– Е.: Коноплі збирали, а що потім з ними робили? Як їх готували?

– Інф. 1: Ко'нопл'і / н'ет / ко'нопл'і от рос'тут' / ў_нас йі'йі п'росто ў_сно'пи' в'а'зали / по'том 'річ'ка / 'р'адам бу'ла / ў_р'іч'ку за'моч'ували ту'ди' за 'ето / зак'ладували шоп 'ето / мо'ч'или // по'том йі'йі за'моч'ут' от ко'ли / по'том ви'сушували //

– Інф. 2: Це рос'казували / да //

– Інф. 1: За'ч'ім? / дак йа сам з'найу / йа а'йагже //

– Інф. 2: Ти з'найш? / йа н'ет //

– Інф. 1: По'том йі'йі су'шили // су'шили і_по'том нач'і'нали та'к'і циц буў / цип називаўс'а //

– Інф. 2: Йак цеп' можна ска'зат' / да? //

– Інф. 1: Дери'в'ан'е / дери'в'ан'а 'палка / а_на_кон'ц'і цеп при'в'азаний // роск'ладували йі'йі по 'етому / на_тра'в'і'л'і на_по'лу на_ч'ом_н'ібуд' о'ц'і у'же ко'нопл'і і_били // во'на / 'палки т'і / 'нада 'доўго бит' бу'ло / шоп во'но хара'шо вот_ето_ўс'у / виби'вали а_по'том ви'ч'есували 'даже вот_ет'і шоп во'на 'палоч'ок не_бу'ло о'т'іх // і_бу'ло во'на йак во'лос':а / а_по'том із_нейі ўже т'кали о'це на_стан'ках о'це ўже 'ето //

– Інф. 2: Л'н'а'н'і...

– Інф. 1: Л'он / л'н'а'н'і да //

– Інф. 2: Л'н'а'н'і і_поло'т'енца і_по'том... //

– Інф. 1: Да / ўсе ўже 'д'елали //

– Інф. 2: На_л'ду йіх с'т'і'рали / 'л'уди ка'зали //

– Інф. 1: Да / да //

– Е.: Як-як стірали?

– Інф. 1: Виби'вали п'р'аником //

– Інф. 2: На_л'от но'сили //

– Інф. 1: Не_л'от / суг'роби здо'ров'і бу'ли / 'в'ін_же л'от вес'ноі йіх об'і'зат'ел'но о'ди'н рас у_гот вес'ноі 'нада ў_про'точ'ноі во'д'і // л'от суг'роп п'іт с'н'іх п'і'де_то / а_там_же ўни'зу л'от / і_во'да те'ч'е // і_о'це 'ложили і_палка та'ка / п'р'аник / п'раник називали ў_нас //

– Інф. 2: П'раник називали // ну йак ска'зат'? / вот йак 'лошка 'можна ска'зат' //

– Інф. 1: До ну здо'рові' 'в'ін_же буў //

– Інф. 2: Тут вот_так / а_тут вот_та'ке бу'ло [показує жєстами] // і_вот во'ни ним 'били вот_так //

– Інф. 1: Б'йут' о'це по_етому //

– Інф. 2: По_во'д'е //

– Інф. 1: Виби'вали о'це все //

– Інф. 2: І_в'ін 'б'ілії_б'ілії ста'вало / л'он //

- Інф. 1: Да //
- Е.: *То ж ви казали з конопель?*
- Інф. 2: А_вот о'но з_конопел' //
- Інф. 1: Т'кали_ж_ йо'го / т'кали_ўже //
- Інф. 2: Т'кали / ко'нопл'і //
- Інф. 1: Т'кали_ет'і / на_стан'ку //
- Е.: *І то, і то — льон?*
- Інф. 1: Да //
- Інф. 2: Ну вот о'ни наз'вали л'н'анийе поч'іму_то / с_ка'нопл'і // 'ето л'он і_йе с_ка'нопл'і на_в'ерно //
- Інф. 1: Да / л'он – ко'нопл'і а'йагже //
- Інф. 2: Ко'нопл'і на'ерно 'ето і_йес' л'он? / йа 'ета не_мо'гу ска'зат' // [...] ш'е 'мама ка'зала / 'йес'і п'лохо там по'били 'іл'і_шо о'но та_ке г'рубе_г'рубе 'жостке / ка_л'уч'е // а_йес'і на'ерно хара'шо / а'но 'м'ахкен'ке //

13.5. – Е.: *А на городі саджаєте те саме, що Ви бачили в Україні? Чи рослинність відрізняється?*

- Інф. 1: Те_ш_саме / те_ш_саме са'жайем // на_го'род'і / во'ніі 'тоже та_ґже / і_ка'пуста і_бур'аки // це ў_нас ш'ас 'ето / са'тки с'тали 'бач'іш / у_нас на_го'род'і ми ш'ас са'жайім кар'тошку 'т'ілки // а_астал'не ўсе ў_ет'іх / о_д':ел'но //
- Інф. 2: А 'ранше ўсе на_га'род'і са'жали // у_нас 'мама на_га'род'і са'жала //
- Інф. 1: 'Ранше ўсе на_го'род'і / у'се на_го'род'і 'это / ўсе ў'міс'т'і //
- Інф. 2: Ка'пуста / і та'бак 'даже ви'раш'ували //
- Інф. 1: Да // а пом'і'дори_ж не'коли не 'ето^а... // йа сп'рашуваў 'маму / ка'жу / «а_ч'о 'ранше пом'і'дори не'коли не_крас'н'ілі ў_нас на_этом? / ну / на_кор'н'у?» // 'помн'у / йа_к'ос'ін' нач'нец':а / нар'вем да хо'вайім і_ўс'і мо'йі і_у_вал'анкі' і_в'із'д'е / шоп покрас'н'іў / а_га // а_во'на ка_же / «а хто_ш то_д'і са_ди'ў?» / то_д'і са'жали / ко'ли 'земл'у с'пашут' о'це го'роґ / вес'ноі / кар'тошку по'сад'ут' і_п'р'амо с'ім'е'нами са'жали ў_земл'у / по_ка во'но 'вил'ізе тої пом'і'дор / по_ка в'ін 'ви'росте // а_ш'аз_же са'жайім у_же у_ро'саду з_марта 'м'іс'ац'а / ўже ро'саду ви'сажуйім / воґ за_те / 'бач'іш 'л'уди_ет'і... // од_дур'н'і бу'ли // н'е / йа 'ч'асто 'думайу / с'лухаі / йа_к'іс' не те 'умств'ене раз'в'іт'іе бу'ло // йа од_даже 'помн'у / от ми' зер'но на б'іс'тарках во'зили / ну мала'йі_ж ми / а_б'іс'тарки то_д'і_ш вс'і_ж 'д'елали ко_л'оса / ўсе з_дерева 'д'елалас' во'на / же_л'іза ни_ч'о ни_бу'ло // і_от ч'і_кушки ко_л'ісо над'і'вали і_нази'валос'

ч'і'кушка / шоц кол'і'со не_спа'дало / устаў'л'али / дере'в'ан:у
'д'елали ч'і'кушку с'лухаї // і_о'ц'а дере'в'ан:а ч'і'кушка во'на
рос:и'халас' вил'і'тала // як 'вилите / проз'і'вайеш / 'вилите / 'ладно
с_пус'той б'іс'таркої кол'і'со зле'ти'т' так п'ід'н'імеш / мала'йі там
собе'ремс'а да п'ід'н'інем // а_поўна сле'тит' / у'же ни_можем
п'ід'н'ат' с'лухаї 'это / б'іс'тарку_ж як п'і... // од_думаю ну
ниў'же / ход'_і_дере'в'ан:а / 'можно_ж 'ди'роч'ку бу'ло просвер'лит'
'таг_же? // і / 'іл'і в'ер'оўкої зав'а'зат' 'якої_н'і'буд' / шоб до /
до_ос'і / шоп во'на не_зл'і'тала // не_до'думувалис'а 'бач'іж //

– Е.: *А що таке бістарка?*

– Інф. 1: Ну це зер'но... // 'д'елали дере'в'ан:у / ну п'лотну
та'ку // во'на с'тавиц':а як 'йаш':ік / здо'рові 'йаш':ік // зер'но
от_ком'баїна п'р'амо наси'пайут' туди / і_ве'зеш на_ко'н'ак'і / во'но
не_висе'пайец'а / п'р'амо в_ето... // [...] // во'на закр'еп'л'он:а /
да / вона закр'еп'л'айіц'а к'р'епко / по'том пр'іе'ж'айіш на_ток /
ко'ли п'росто п'ід'верне'ш / ко'н'ак'у п'ід'вернеш / йі'йі пере'вернут'
о'так і_ў'с'о / і_во'на виси'палас'а п'р'амо //

– Е.: *Вона крита?*

– Інф. 1: Н'і-і'! [*протяжно*] / зер'но на вер'ху п'р'амо так //

– Інф. 2: Як ко'рито 'можно ска'зат' // да вот / вот так 'можно
ска'зат' / 'т'ілки дере'в'ан:а / от як о'це [*показує стару світліну*] //
і_тут закр'ита і_тут закр'ита //

– Інф. 1: Он т'і'л'еги / поди'вис' Ма'рин / ш'ас 'йіз'д'ут' он
на_т'і'л'егах / ну 'т'ілк'і п'лотна оп'шита / шоп не_висипалос' //

– Інф. 2: А'на гли'бока бу'ла а'га / там с'к'іл'ки 'цен'т'н'ероў
ту'да // а_тут ко'л'оса...

– Інф. 1: 'Сама 'б'іл'ша ў_мене б'іс'тарка / д'ет Па'хом
з'д'елаў п'ат' 'цен'т'н'ероў в'лазило / 'ето п'ат' 'цен'т'н'ероў
ш'і'талос' м'ного / ко'н'ак'і т'аже'ло ў'же вес'ти / пше'ни'ц'у / у'же
п'ат' 'цен'т'н'ір'іў у'же т'ажі'ло бу'ло //

13.6. – Інф. 1: У_нас о'тут ос' / отут_во бу'ла 'бапка / де ти'
хо'ди'ла На'тац' до_Сон'к'і о'це_ж до_етаї [*звертається до
іншого співрозмовника, з місцевих*] / у_йіх_же 'бапка 'Йа'ш'іха
бу'ла / во'на прожи'ла сто / сто ч'і'тир'і 'года // сто ч'і'тир'і 'года
во'на жи'ла 'ета а'га // от во'на хо'ди'ла / во'на хо'ди'ла соб'і'рала 'это /
колос'ки // м'ішок / і 'посл'е ко'м'баїна де о'це колос'к'і соб'і'рала //
вот во'на за_ў'се / за_ў'с'у у'борку о'це до_самої 'ос'ін'і соб'і'рала /
во'на до_п'ати 'цен'т'н'ероў зер'на намо'лач'увала / по'том 'дома
обмо'лач'увала // так йа ка'заў 'йесл'і_п ш'ас 'баб'і 'Йа'ш'іх'і о'це
п'і'ти / во'на на_ад'ном 'міс'т'і_п насоб'і'рала_б і ні'куди і_хо'дит'

ни_нада / то_го_шо по_т'ер'і там ка_кої там! / там ў_с'і по_т'ер'і / а ў_ней си_н о_цеї 'Кол'а Д'і_д'енко в'і_н_же комбаї_н'ором бу_ў / а то_д'і ко_сили 'ет'ім / комбаї_ни_ш с_тал'і_нц'і / во_ни' ко_си_ли на_ўпр'а_му / це нач'а_ли ў_й_а_комс' п'і_с'ат... / п'і_с'ат_вос'мом'і_л'і п'і_с'ат_ди_в'а_том го_ду х_тос' пре_д_ума_ў шо 'можно д'е... о_це_ш от роз_д'ел'но 'ето / уб'і_рат' шо_п ско_сит' сна_ч'а_ла / а_по_том вал_к'і і п'і_дб'і_рат' / во_но_ж 'луч':е / а_то_ж во_но си_ре / а_то_д'і_ж бур'й_а_ну м_ного бу_ло / бур'й_а_ну на_пол'і / ў_с'і пол'а зарос_тали бур'й_а_ном / йі_х ўру_ч'ну й_ак нач'і_нали 'женш'і_ни / хо_ди_т' о_то й_ак п'і_дн'і_ме_ца і ўру_ч'ну по_ло_ли о_це / по_пол'а_м хо_ди_ли / ру_ками бур'й_ан ви_д'ор_гу_вали // но с'е_ра_ў_но бур'й_а_ну м_ного / і_от з_бур'й_а_ном й_о_го ко_си_т' / во_но_ш си_ре // [...] // а по_том при_дум_али о_це_ж 'ето ко_си_т' / і_от й_о_го / вот с_к'і_л_ки ра_боти 'ка_жеш бу_ло / о_цеї с_тал'і_не_ц' комбаї_н / й_о_го переа_бо_руд_ували / ве_т'а_гу_вали / ве_т'а_гу_вали 'ета_т / бара_бан ве_т'а_гу_вали / ко_с'і_лка аста_валас' і_в'і_н пр'а_ме_ком 'тим_же комбаї_ном / тим комбаї_ном сна_ч'а_ла 'ко_с'у_т' На_таш / 'косе о_це в'і_н // по_косе дн'і_ў п'і_ат' / о_це по_том во_но 'со_хне / по_том переа_бо_руд_уйе 'ц'і_лі_й ден' пере_д'ел_уйе комбаї_н переа_бо_руд_уйе шо_б на_под_бор_ку / по_том п'і_дб'і_рат' нач'і_найе о_це_ў_же / по_том у_же су_хе с_тало / у_же ко_ли 'ето' висохне 'луч':е ў_же / а_то 'муч'і_лис'а // [...]

– Інф. 2: 'Жали / по_том ў_сно_пи ш'е ка_зали //

– Інф. 1: О! / це / це 'ран_ше //

– Е.: *А розкажіть, як раніше?*

– Інф. 1: 'Ран_ше го! // у нас о_тут_о_с' бре_гада бу_ла / 'кон_ий дв'і_р // й_о_о 'до_ў_го не_ў_б'і_ра_ли На_таш [*звертається до іншого співрозмовника, з місцевих*] / о_тут_же до_м'і_ў не_бу_ло / о_ц'і_х // о_це_ц_ц / це не_бу_ло і_в_ашо_го і_С'ер'і_ково_о не_бу_ло / це о_цеї 'т'і_лки / і_дал_ше не_бу_ло ў_же де Аф_а_нас'й_і_ў жи_ве о_це Ше_ў_ч'ен_кови жи_ли / а_дал_ше не_бу_ло 'дома до_са_мого де Се_ме_нова 'ета / жи_ве / о_це про_ву_лок бу_ў // і_о_це о_а_тут_ў_се 'кон':і_ет'і ти / зан'і_мало ў_с'і с_та_ви_ли о_ц'у 'т'ех_н'і_ка й_ак... / там і_ло_бо_т_р'е_ї_к'і і_ж_н'е_ї_к'і / і_ж_н'е_ї_к'і і_ў_се сто_й_ало во_но // ми ма_ла_йі й_ак п'і_дем т_у_ди о_то це 'ето / во_ни с'і_ду_шки_ж жи_л'і_зн'і там / с'і_дай_ещ да й_ак га_зу_йі_ш 'бут:о_би 'там_же ін_т'і_р'ес_но нам бу_ло 'ето' // во_ни' 'ето / за_ч'ем... // са_мос_ки_дка / на_зи_валас' са_мос_ки_тка во_на і_де он... / у_нас у_ма_ми дес' і_кар_точ_ки й_е / о_то во_на й_ак в'і_т'р'ак ота_ке к'ру_ти_ц':а // во_но 'ж'і_то бе_ре і_во_но 'ро_ў_но 'ложе ко_лос_ками 'ро_ў_но на_од_но 'ето / а т'і і_дут' у_же 'женш'і_ни 'за_д'і і_й_о_го соб'і_рай_ут' о_це ў_ет'і ў_сно_пи / і_тим_же жи_то_м із_в'а_зуй_ут' йі_х / не_в'і_р'о_ў_ками не_ч'і_м_а / 'ет'і / 'бис_тро / 'жи_то_ш то_д'і здо_рове рос_ло / то_д'і 'жи_то по_д_ва 'м'ет_ра рос_ло / висо_та //

- Е.: *А чим зв'язували снопи?*
- Інф. 1: Т'ім / 'т'ім_ж'є 'ж'і'то теж бе'рут' / йо'го... / теж 'жі'то 'т'ілки йо'го так нак'руч'ували //
- Інф. 2: А називали не_з'найу // 'йако́с' називали йо'го //
- Інф. 1: Ко'го? / жгут / ну жгут 'д'єлали / да //
- Інф. 2: Ну не_з'найу / не так на'в'єрна //
- Інф. 1: Ну не... / не дру... / па_д'ругому 'йако́с'... //
- Е.: *«Перевєсло» не казали?*
- Інф. 1: Пе'ремисло / пе'ремисло / да_да //
- Інф. 2: 'Может_бит' / йа не_з'найу... //
- Інф. 1: Пе'ремисло / пе'ремисло / пе'ремисло / п'ра'ил'но_п'ра'ил'но // пере'мі'сло 'д'єлали / о'це_ж йо'го ск'руч'ували / ра_з і_єто^а // а_по'том сно'пи 'й'аза... / з'возили 'й'х на т'і'л'єгах і_о^атут с'кирди к'лали / 'ў_нас 'коло ко'н'ушн'і з'возили // а_по'том_же ком'баін не_ўсп'і'ваў а_ў'с'у 'з'іму мо'лот'ут' На-таш // о'тут_ос' 'йа 'помн'у го'рохову по'ложили с'к'і'рду здо'рову а_ми хо'дили го'рох 'єто... // нак'радем ч'о... / не... не_мо'лоч'іне / пови'т'агуйім ним'ношко да до'мої прини'сем і_го'рох повиби'вайім по'луш'ім да / 'й'імо 'єта // а 'ўс'у 'з'іму мо'ло'ти'ли 'єт'ім / ком'баін по'том с'таў'ут' с'у'ди і_а^ац'і сно'пи мо'лот'ут' з'імої //
- Е.: *А ра́ніше вручну молотили?*
- Інф. 2: 'Ўруч'ну //
- Інф. 1: Ну 'йак / 'ми_то 'ўже зас'тали 'йа_ж ка'жу 'ўже о'це ком'баїни 'ўже мо'ло'ти'ли // у_каждом 'дом'і бу'ў 'єтот / о'цеї ци'п / шо соб'і'рали да вот сно'пи 'й'єсл'і набе'рут' і 'дома мо'ло'тили руч'ну //
- Інф. 2: Ну 'ў_нас 'мама ка'зала во'ни вот 'посл'є 'єта... а'ни 'йак / 'каже бу'ла 'ў_йіх і 'лошад'і бу'ли / і лобог'р'єйка бу'ла / і 'ўсе да / а'ни 'сам'і... //
- Інф. 1: 'Єто три'цат'і гот / 'посл'є два'цат'іх го'д'і'ў ко'ли 'земл'у_ж да'ли во'ни' нач'а'ли купу'ват' / у'же нач'ало 'с'іл'но... //
- Інф. 2: 'Лошад'і бу'ли у_йіх //
- Інф. 1: За'ч'єм? / нач'ало 'сил'но розв'і'вац':а / 'ўже л'уди ск'ладувац':а нач'а'ли / сна'ч'ала купу'вали на род'н'у на'пр'і'м'єр вот [...] / на_род'н'у на'пр'і'м'єр / на_а'ди'н 'дом_же не_ви'годно купу'ват' / во'но_ш не не_так 'дорого / ну на'пр'і'м'єр мо'ло'т'ілка бу'ла / у'же мо'ло'т'ілка бу'ла шо 'єто... //
- Інф. 2: Ну вот он'і_то при'їхали с_Ук'раїни / а 'ўсе_ш са'ми 'ўже при'спо'собилис' //
- Інф. 1: Мо'ло'т'ілка бу'ла во'на прода'валас'а мо'ло'т'ілка / 'бач'іш во'ни 'рі'г'і ст'роїли... //
- Інф. 2: 'Мама ка'зала / лобог'р'єїку ку'пили 'каже //
- Інф. 1: Да // 'р'іги о'тет'і 'д'єлали / називалис' 'р'іги 'Наташ 'єт'і //

– Інф. 3: А *вот а'н'і с'у'да прійе'ж:ал'і // 'тут же шч'і'тай баш'к'ірск'іе с'т'еп'і 'тол'ка 'был'і // а *вот гд'е эта а'н'і вс'о паку'пал'і? // баш'к'іры ж а'н'і н'і'ч'о н'е *д'елал'і //***

– Інф. 2: Йа вот не *з'найу / о'на ка'зала шо 'каже ў *нас ўсе ўже бу'ло // ми 'каже / і 'лошад'і бу'ли / лабаг'р'ейк'і бу'ли і *каже і *в'се вот *ета ку'пили дл'а *етава ўсе //******

– Інф. 3: В *гара'дах на'в'ерна 'йез'д'іл'і //*

– Е.: *А що таке лабагрейка?*

– Інф. 1: Ну це лобог'рейка шо 'ето...

– Інф. 2: 'Жито жат' //

– Інф. 1: 'Жито жат' / о'це 'косе во'на //

– Інф. 2: Лабаг'р'ейка //

– Інф. 1: Ну хот' 'жито / хот' пше'ни'ц'у во'на ўже 'косе //

– Інф. 3: Ма'р'іна / вот смат'р'і / вот а'н'і 'мал'ен'к'іе [показує фотографію] / два б'рата-бл'ізн'еца 'был'і // вот 'лошад' / гд'е 'этат вот...

– Інф. 1: Таран'тас //

– Інф. 3: Таран'тас // вот с'тарый дом...

– Інф. 1: Це 'бат'ко претс'едат'ел'ом буў / д'ет предс'едат'ел'ом // о'це *ос' 'д'еда 'Михл'ік'іў дом На'таш он // одно'го йо'го во'рота дереў'ян'і бу'ли //*

– Інф. 2: О'то таран'тас буў [показує на фотографії] //

– Інф. 1: А це д'ет п'ед'йіхаў / па'паша предс'едател'ом був / в'ін ко'н'а приўйа'заў / а *ми йак в'ін 'т'ілкі п'ід'іде ми с'разу ко'н'аку к'радимо і *йідимо //**

– Інф. 3: А кто вас сфатагра'ф'іравал вот 'эта? //

– Інф. 1: А це тут 'ето / це рос'казуйут' 'это как 'йо'о? // 'Н'інка / це ос' П'отр І'ван... 'Коўтунова / П'отр І'ванов'іч'а ти з'найіж же? йо'го сист'ра шо ў *Саф'і'пол'і бу'ла / во'на ў *нас 'н'ан'кої бу'ла во'на // во'на / во'на 'бач'іш ў *таран'тас он 'с'іла / і *ми ук'рали і *ми б'і'гом да'ваї 'это на *ко'н'ак'і ка'тац'а / а *це 'коло 'д'іда 'Михлика 'йіхали ос' / д'ід 'Михлик / а *там хтоз' буў 'етот / пре'йіхаў 'роцтвеник до *йіх йа'ки'с' / 'каже 'дуже ха'рошей / в'ін у'з'аў сфототра'ф'іроваў о'це / не *з'нали ми шо *і в'ін сфототра'ф'іроваў //***********

13.7. – Інф. 1: 'Ето с *пру... із *ло'зи пле'ли кор'зи'ну / плет'н'ова / плет'н'ова / да // ну і за'бори то'д'і ўс'і плит'н'ов'і бу'ли / у вас ш'ас у'же... [...] //**

– Е.: *А ви знаєте, як плететься це?*

– Інф. 1: З'найу / 'йакже //

– Е.: *Розкажіть.*

– Інф. 1: Ну йак пле'тец':а / плит'н'у у'м'іт' 'нада плис'ти / там 'палоч'к'і / а_л'єт'і пл'єт'н'і / плет'н'і 'д'єлали / за'бори // то'д'і_ж не_бу'ло не_рейок не'ч'о / 'єт'і_ж 'лозу 'кол'яа ви'рубуйут' / 'кол':а // 'кол':а заби'вайут' у_земл'у / 'кол':а за'м'істо 'єт'іх / а_по'том йі'йі о'це 'лозу / на йа'ка ло'за йі'йі пли'ли о'так круго'ву / б'рали пуч'ками і_о'так кру'гами запли'тали / йі'йі // п'р'амо з_лис'т'ами ўс'о / си'ру 'нада плис'ти / су'ху йі'йі не_запли'теш / у'же во'на ла'матимец':а / 'нада си'рої плис'ти шоп // а от у_нас о'тут ў_Низму'тиноўк'і [*Назмутдиново* – ?] / баш'к'ір'є а'ди'н / 'в'ін_же зан'і'маўс'а це пліў 'єт'і / кор'зини 'морди 'оц'і 'рибу ло'вит' / шо 'рибу ло'вит' бро'сат' 'єт'і / 'морди називалис'а // х'воз'за... 'єтот і 'кидайт' йі'йі в_єту / у_р'іч'ку ту'ди / і_ўс'о і_р'іба ло'вилас' 'р'ібу ло'вили 'єт'ім // а кор'зини но'сиў дл'а гу'сеї / гу'сеї са'жали ў_кор'зинах //

– Е.: *Це башкири плели — морди?*

– Інф. 1: О'ди'н у нас башки'р зан'і'маўс'а 'єт'ім да // ну / бу'ли і_дере'вен'с'к'і бу'ли / і_лапт'і пле'ли ўсе / да //

[...]

– Е.: *А як плели лапті, знаєте?*

– Інф. 1: Ну 'лапт'і з_лика_ж вот_єту_ш ту_ж / ту_ш_саму 'єту / о'ц'у_ж 'липу д'рали да по'том з_нейі пле'ли вот_єт'і / сн'і'мали 'т'ілки 'єту... //

– Інф. 2: Вес'ноі //

– Інф. 1: Н'єт / йі'йі_ж мо'ч'алу шо за'мач'ували мо'ч'алу 'д'єлали / з_нейі в'і'р'оўкі по'том пли'ли / 'тоже он в_озе'р'і / у'се за'мач'ували і шоп отод'ралос'а //

– Інф. 2: 'Кожу з_липи сн'і'мали / і_за'мач'ували в_ва'д'і //

– Інф. 1: Во'на по'том с'н'і'майец':а / а 'лапт'і шоп плис'ти вот наобо'рот неза'моч'іну с'н'і'мали а'ц'і по'лоски 'єт'і / во'на 'жостка бу'ла / і з_нейі пле'ли 'лапт'і //

– Інф. 2: Свист'ки 'д'єлали //

– Е.: *Скручували її на зиму?*

– Інф. 1: Скр'уч'ували / пли'ли / о'буўку на_ноги 'д'єлали / по'том 'лапт'і над'івали / ў_лапт'ах хо'ди'ли / за'м'істо 'обув'і // а_ми мала'йі нех'то 'обув не_но'сили' ми' // ўсе 'л'іто йак / 'л'ітом йак ви'ходиш і_до_самой 'ос'єн'і 'босіі / 'бос'і 'б'ігали // ш'кура на_но'гах бу'ла / 'б'ігайіш і по_л'єт'іх / і по_сте'р'н'і і_по / ўс'о'му не_чуствоваў 'ноги / во'ни' ш'кура 'тоўста бу'ла / да //

– Інф. 2: Ў_лапт'ах 'ноги не_па'т'єли // а'ни р'валис' 'бистро ка'н'єшно / з'нашувалис' / но не_па'т'єли //

[...]

– Інф. 2: 'Бан'і 'тоже 'д'елали с_пл'іт'н'а / ота'к'і 'бан'а // пл'і'тен' і_зали'вали г'линойу // у_нас дес' була на_фотографіїі о'так / 'бан'а с_плет'н'а і_мама се'дит' с_ет'ім / с_кимс' д'воє / 'д'іти // о'так а'на і_ета 'бан'а пл'іт'н'ова // так хара'шо було на_картач'к'е ви'дат' / пр'ам плет'н'ова со'ломої к'рита / і_с_пл'етн'а / плит'она 'бан'а //

– Інф. 1: Заси'пали г'линої і_зе"м'л'ої заси'пали // у_нас / у_нас де'реўн'і / ми 'перв'і 'бан'у пост'роїли // 'перв'і 'бан'у паст'роїли / а_й'йі 'ета / у'с'і 'ход'ут' п'рос'ут' же пото'пит' / «'можно йа ў_вас 'витопл'у?» / а_ста'ралис' д'ров_же не'ма / шоп 'витопиш_от / «'можно йі піт:оп'л'у 'бан'у» / «а'іда піт:ап'л'уї» // ну в_оди'н ден' йі'йі / 'ладно суг'роби_ш то'д'і і_за'дута с'н'ігом була ч'о / і дото'пилис' йі'йі / шо ра'з'іў п'ат' за_ден' то'пили і / 'ноч':у 'ч'уємо 'горит' во'на 'бан'а та // зго'р'іла / ну про'било дес' 'ето //

[...]

– Е.: *А тарантас, я бачу, теж плетений, так?* [розглядаючи фотографію]

– Інф. 1: П'лете... це_щ_п'летениї // таран'тас в'ін плит'н'овий / в'ін вес' буў плит'н'овий // ну кор'зина / да_да // ну во'на кор'зина / ну тут уперед'і було 'ета / ўперед'і 'доска та'ка пре"креп'л'алас' к'р'епко йак ко... / 'козли назі... 'козли назі'валас'а / 'козли ту'ди с'і'дат' 'можно було так //

– Інф. 2: О'тут_от с'перед'і [показує на фотографію] / о'тут'достка йе // о'тут / о'тут'можно с'і'дат' с'перед'і дво'йім / о'тут // 'ран'ше с'ваїби гу'л'али на_та'к'іх лоша'д'ах / на_таран'тасах / о'тут н'і'в'еста ж_жене"хом / а тут х'лопц'і си'д'ат' //

– Інф. 1: Тр'і ко'н'аки запр'агайут' //

– Інф. 2: Бо'йари назі'валис'а / а'ни п'равили // т'роїка зап'р'ажена // на_лаша'д'ах гу'л'али с'ваїби // ў_мене с'ваїба на_лаша'д'ах була // ой кра'сиво було! / ой три т'роїки! / рушни'ками за'мотан'і вот_ет'і 'дуги // рушни'ки 'вишит'і / і_тут цв'іти / о'тето ук'рашене // калака'ла були / во'ни зве'н'ат' йак с'ваїба //

– Е.: *А розкажіть, як називаються частини упряжки? Це дуга?*

– Інф. 1: Ну це дуга / це уз'деч'ка ос' уз'деч'ку над'і'вайут' шо уз'деч'ку на 'ету / на / шоп вес'ти йі'йі // це с'і'долка / ос' с'і'долка / тут шлі'йа над'і'валас' шоц' во'на і'з:ад'і //

– Інф. 2: Тут попе'реч'н'ік //

– Інф. 1: Тут попе'решники і_п'ідб'р'ушник п'ідни'зом / п'ідб'р'ушник // 'ето шоб закр'еп'л'али шоб на'зад зда'ват' / а_то

на'зад йак 'будеш зда'ват' / 'йесл'і не_буде ц'о'го / шли'йі во'на
на'зат не_з'дас'т' / 'буде с_хому'та ви'лазит' і_ў'с'о / а_то во'на
'держе йі'йі //

– Інф. 2: А_то ха'мут на_го'лов'і //

– Інф. 1: І на'зад зда'йеш о'це // а це хо'мут над'і'вали /
хо'а'мут //

– Е.: *Оце?* [показує на фотографію]

– Інф. 1: Н'е н'е / хо'мут на_го'лову на_го'лову над'і'вали //
а_тут гу'ж'і / у_хому'т'і гу'ж'і / во'ни були 'д'елалис' із_ето'го /
с_ш'кури_ос' із_оў'ч'ін / ви'д'елували і гу'ж'і / йіх за'пр'а'гали
а_це // а тут су'пон'а була шоп / хо'мут_же ко'ли на'д'іне'ш в'ін
с'лабо а_по'том йі'йі за'т'агували шоп в'ін не_сли'т'іў //

– Інф. 2: З_голо'ви шо'п не_с'пало //

– Е.: *А оце?* [показує на фотографію]

– Інф. 1: Це аг'лобл'і // о'а'глобл'і //

– Е.: *А оце що?* [показує на фотографію]

– Інф. 1: То т'а'ж'і / там же'л'із'н'і т'а'ж'і //

– Інф. 3: А д'рош'ка / а то д'рош'ка / на_д'рош'ках... //

– Інф. 1: То д'рош'ки / на_д'рош'ках кор'зи'на а_це сто'йала
ў_же на_д'рош'ках //

– Інф. 2: Д'рош'ки // а_це таран'тас на... / а таран'тас а_це... /
стої / 'перед'і 'тоже нази'валос' йак? // 'йак_же во'но нази'валос'? //

– Інф. 1: Ну то / та за'буў йа ў_же // а це ко'л'оса / ко'л'оса ў_с'і
дири'в'ан'і / ў_се з_дерева 'д'елали / ни'ч'о ни_д'елалос' 'ета //

– **Інф. 4: А мо'жет же'л'еза і 'н'е_была та'гда 'бол'на? //**

– Інф. 2: А_тут п'ід'нош'ка була / 'тут_же ста'йеш / о'тут
п'ід'нош'ка і_с'у'да за'лазиш //

– Інф. 1: Во'на не_п'ід'нош'ка / во'на же'л'із'на та'ка //

– Інф. 2: П'ід'нош'ка нази'вали //

– Інф. 1: За_ето / шо 'ногу / 'ногу ў'совуйіш і ту'ди за'лазиш /
да //

– **Інф. 4: Ну_і 'лошад'і 'тоже / ка'да в'ір'хом_от са'д'ац'а /
'тоже в'совуйеш...**

– Інф. 1: Ну 'ето с'ідло / 'ета с'ідло ко'лис' //

– **Інф. 4: Н'ет / апус'калас' же'л'езнайа 'ета //**

– Інф. 1: Ну то_с_с'ідлом 'йесл'і / а_б'іс_с'ідла хто 'йіздиў? /
то'д'і с'ідла не_бу'ло п'росто 'йіздиш так на_ко'н'ак'і // за'лазиш //

– Е.: *Це колесо. А закріплюється чим?*

– Інф. 1: Ну вот за'кр'іпл'уец'а тут 'ос'а / ос' 'йес' / во'на /
у_нейі д'ірка / була на_крайу ко'л'іс... / кол'ісо на'д'інут'
і_ч'і'кушку за'совували шоп кол'ісо не_ви'пало там //

- Інф. 2: Ну йак 'палка вот_та'ка // о'так тут 'д'іроч'ка а'так //
- Інф. 1: Ду'бов'і ду'бов'і / ду'бов'і йіх / ч'і'кушк'і 'д'елали ду'бов'і шоп к'р'єпке бу'ло 'дерево / і_ў'совували //
- Інф. 3: А тут с'мазували / вот_ето де кал'і'со і ч'є'кушка / 'мазали 'д'охт'ом //
- Інф. 1: 'Д'охт'ом 'д'охтом //
- Інф. 3: Шоп во'но / с'кол'єске бу'ло //
- Інф. 1: Ш'ас он пр'і'є'ж':айут' он маст'єрс'ку / ко'л'оса... / же'л'ізну / же'л'ізну 'ос'у не_разу не_з'мажут' йі'йі / шо же'л'ізна перит'і'райец'а_ж / не то шо дере'в'ан:а / а_то'д'і_ж дере'в'ан':і 'ос'і були / два 'рази ў_ден' по'мазат' 'нада / в_о'б'іт ко'н'аку перепр'а'гайіш...//[...]н'є! / а с'котники_ш / т'є'л'єгі ў_с'котник'іў / ш'ас во'ні_і на_ко'н'ушн'і і не_остаў'л'айут' ко... 'єт'іх // 'ранше на_ко'н'ушн'у йак пр'і'дєш тут / йа'койі 'тіл'к'і 'т'єхн'іки не_бу'ло //
- Інф. 2: Р'ід'вани бу'ли / 'с'іно во'зили на_р'ід'ванах //
- Інф. 1: На_р'ід'ванах //
- Е.: Вони *криті?*
- Інф. 1: Ні-і!
- Інф. 2: Н'єт / к'ритого н'і'ч'о ни_бу'ло у_нас //
- Інф. 1: Н'і'ч'о к'ритого ни_бу'ло // р'ід'вани наобо'рот 'т'ілки 'те_шо во'на йак т'і'л'єга ну здо'рові'з' 'д'єлани'і / п'ланки здо'рові 'єто / здо'рові'шоп 'с'іно накладоват' да //
- Інф. 2: А на ко'н'ушн'є не_сто'йат' тут ш'ас? //
- **Інф. 4: 'Н'єту па_мо'єму //**
- Інф. 1: Йє о'д'ін он ў_маст'єрс'ко'й йє а'д'ін //
- Е.: *Їздили завжди на тарантасах, так?*
- Інф. 1: Ну да / це на'ч'ал'ники 'йіздили на_таран'тасах / на_таран'тасах брега'д'іри //
- Інф. 2: На'ч'ал'ники / брега'д'іри // 'єто а'бич'но брега'д'іри пр'ітс'і'дат'єл' 'йіздиў //
- Інф. 1: З'і'мо'йу ў_йіх ко'шоўки бу'ли / ко'шоўка 'тоже йє ш'ас у_нас там он_і'ш'є ко'шоўка йє / во'на 'тоже із' 'д'єлана з_єтого / то у'же ту'ди с'і'да'є в'ін там мож'но і / не_випаде ўже не'ч'о //
- Е.: *А чим вона відрізняється від тарантаса?*
- Інф. 2: Таран'тас 'л'ітом //
- Інф. 1: Ко'шоўка / ко'шоўка сто'йіт' на_єт'іх / на / 'єт'і полос'ки ўот во'но / йак сан'ч'ата / йак йє сан'ч'ата //
- Інф. 2: 'Йак 'лиж'і 'можна / на_лижах //
- Інф. 1: На_д'н'іх 'лижах / шо по_с'н'і'гу 'т'анє ўот / по_с'н'і'гу // і во'на ап'ши'та 'єт'ім / із' 'д'єлана із_єтого так 'тоже полук'руга / оп'шит'і в'і'р'оўками аб_єто / оп:'летєна а_по'том

опши'вайут' йі'йі йақим_н'і'бут' 'ет'ім / мат'ір'йалом та'ким /
'тоўстий шо мат'ір'йал шоџ не_в'исипалос' не'ч'о о'т:уда // і ту'ди
с'і'дає там ўс'о / в'ін со'ломи п'ітс'теле 'с'іна / с'і'дає йак у'же
ў_етом 'йіде // не_ви'паде //

– Інф. 2: Йак ку'пец' //

– Інф. 1: Із:ад'і ос' йак у_к'ресл'і си... / в'ін да... / за'ч'ем? / в'ін
си'ди'т' ос' у_його с'пинка_ж / уп'і'рац':а йе ў_шо / ў_са'н'ах_же
ни'ч'о ни'ма 'нада а_там / в'ін у'перс'а с'іў / у'же сидит' йак 'ето'т /
йак ба'рон // ту'луб на'д'іне і_ў'с'о / і_по'йхаў //

[...]

– Е.: *А скільки коней запрягали в ридван, у тарантас?*

– Інф. 1: В_основ'ном по_од'ноі по_од'ноі // 'ето 'йесл'і
і_бу'ли / паро'кон':і 'були це ўже 'б'іл'ш'і ў_нас і_б'іс'тарка ад'на
бу'ла здо'рова / на_д'вух 'кон'ах в'ін во'зиў / од'на 'т'ілкі во'на тут
бу'ла //

– Інф. 2: Йа'ке торжест'во / то'д'і ўже т'роіки //

– Інф. 1: Дв'і ко'н'аки / н'ет / дв'і / со'лому ми вес'ноі / ко'ли
гр'ас' / 'с'іл'на гр'ас' / на_поле не_за'йідеш / запр'а'гали тр'і
ко'н'аки пр'амо ў_р'ід'ван // с'у'ди от_йі'йі п'ітпр'а'гали і'ш'е дв'і
ко'н'аки // да 'ету / од'на_ж не_ут'ане //

– Е.: *А на волах тоді вже не їздили?*

– Інф. 1: О н'і-і! / ў_нас на_во'ла... / ну 'ет'і старе'ки йа
'помн'у йак 'йіхали на_во'лах // ў_нас н'і / у'же н'і / н'ет н'ет //
у_нас у'же н'і //

– Інф. 2: У_нас 'баба 'Над'а ка'зала / а'ни по'йіхали ў_л'іс
на_лошад'і / за_дро'вами / а_лошад' пре'с'тала іл'і_ч'о ў'пала //
а'ни йі'йі погру'зили на_сан'і і_лошад' привез'ли до'моі // 'сами
'д'іти / а_во'на во_дво'р'і ўс'тала і_п'іш'ла // а'на 'каже «а_ми
до_того п'лакали» / 'лошад' привез'ли... //

– Інф. 1: От плуг йа / 'ето / плуг йа 'помн'у / йак 'ет'і // плух
'кон:ий 'жен'ш'іні йак т'а'гали йа 'помн'у // ўруч'ну па'хали /
п'лугом // запр'а'галис'а 'жен'ш'іні_от і_т'а'гали / дак у'же
не_п'іс'ат'і го'да бу'ли //

– Інф. 4: 'Ета_же дв'е на'эрна 'т'анут да? / а_т'р'ет'йа...

– Інф. 1: Не_д'в'і / йіх т'а'нули ч'е'тир'і 'жен'ш'іні // ч'і'тир'і
т'а'нули / ад'на дер'жала да // о'ц'і 'помн'у к'рупн'і 'жен'ш'іні ўс'і
бу'ли / здо'ров'і 'бапки бу'ли // во'ни_ї т'а'гали плух на_се'б'і //

[...]

– Е.: *А який плуг? З чого він складається?*

– Інф. 1: В'ін жи'л'ізний / у_нас у'же жи'л'ізні // а_ранше
бу'ли дер'и'в'ан':і // 'ранше і'ш'е / со'ха називалас'а / со'ха // ну
во'ни пооста'валис'а // ш'ас йе у_нас йес' 'н'екотор'і он у_Кол'і

Золота'р'ова і_ш'ас'йе / в'ін'ето / в'ін'о'куч'уйе кар'тошку / о'куч'уйе // за'м'істо'ето'о не / не_ўруч'ну / а_от'р'ат'ки'р'і'ўно ко'ли са'жайе / о'куч'уват'ос'сеі'гот / ко'н'аку за'пр'а'гаіе / і_со'хоі з'найеш'йа'к'і'борозди'д'ела! / хара'шо'ето / 'ві"соко // от кар'тошка 'родиц'а ш'ас'о'куч'уват'об'і'зат'ел'но'нада кар'тошку ко'ли су'х'і го'да от_ето // во'да / дош'п'роіде / во'но ў_борозди с'і_раў'но во'да попа'даіе... //

[...]

– Е.: *То соха і плуг — це те саме?*

– Інф. 1: Те_саме / 'т'ілк'і'це же'л'ізне / це ўже же'л'ізне / і в'ін пре_том у'же на_плуг'е ўже бу'ли ко'л'оса жи'л'ізн'і // на_ко'л'осах в'ін буў / од'но бороздо'ве по_бороз'д'і / од'но на'вер'ху / а_со'ха во'на б'із'_н'і'ч'ого / кол'і'са ни'маіе / во'на п'росто са'ма вота'ка здо'рова йа'к_ето / і_т'анеш'йі'йі ў_ру'ках 'д'ержиш / ну'ето / ко'л'ос не'маіе / у_со'хи ко'л'ос не'маіе //

– Інф. 2: А_ў_плуга ка'л'оса //

– Інф. 1: Ко'л'оса / ў_плуга ко'л'оса / ўже 'лехше // плуг у'же 'лехше / у'же д'ержат' 'лехше // тоі / со'ху 'нада во'на_ж вис'какуіе / 'нада 'тоже 'сі'лу / шоб д'ержат' йі'йі / нажи'мат' 'нада // а плуг о'це ко'лис' 'д'елали / то'д'і_ш 'кон'і хара'шо хо'дили ў_плуг'і // ос' па'паша з'_д'едом Мат'в'ієм во'ни то'д'і_ж уруч'ну_ш 'кон'ами па'хали по'л'а / 'кон'ами по'л'а // і_отут за_берегом о'с'о'це 'поле йе / йім г'і'ктар 'норму да'вали / на_коней о'дин г'і'ктар 'нада спа'хат' за_ден' / 'норма за ден' / 'норма да'валас'а // а_поп'робуў по'хо'д'і / да / п'іш'ком хо'д'ит' а'га //

13.8. – Інф. 1: Йа ка'жу / йа ка'жу На'таш смерт' от с'е_раў'но не_ета // йа в'і'р'у шо / оц'о'му в'і'р'у шо на'п'ісано ў_ті'йей к'нишк'і од_бу'ло шо Бох вот от смерт'і ни'куди ни_зб'і'жиш // Бох ко'ли 'каже ч'ело'в'ік рождаіец'а і_ў_тоі_же ден' йо'му да'іе смерт' / і_ті йі'йі ні'коли не_апхе"т'риш / но не"з'на ч'іло'в'ік йа'к ти 'должен у'мерти от ко'ли // і йа в'і'р'у сто проц'ентоў ш'ас'у'же у'мерти с'к'іл'ки йа о'це_ж на_б'іс'тарк'е а'о'так_же зер'но во'зі'ў ти // а_тут / пере'д'і сто'йіш / а_ми по дв'і ко'н'аки за'пр'а'гали / то'д'і д'і'лили дв'і ко'н'аки закр'іп'і'л'али / од'ну... //

– Інф. 3: **Т'а'жолый 'што_л'і был та'кой?**

– Інф. 2: Н'ет / од'ну'с'од'н'і / 'заўтра д'ругу //

– Інф. 1: Зач'ем? // н'ет / от на_ад'ноі до_об'іт'во'зиш / на_дру'гоі п'іс'ла а'б'іт / перепр'а'гаіеш // і д'і'лили кон'уха 'д'елали 'также / 'кон'і де 'луч':і / о'так 'луч':і в'іс'тройут' в_о'дин /

а_де по'хуж'і / і жр'еб'ійом бро'сали шоґ ко'му попа'де ти //
 то'д'і_ж закри'їі / за_то'бої у'же закрєп'л'он':і / о'ц'і д'в'і ко'н'аки
 не'кому їх не_да'йут' / на_ў'с'у у'борку // і_от о'ди'н у_мене
 по'паў 'ета'т / в'ін буў 'ета / моло'дї ну в'ін та'к'їі шу'стрий кон' /
 а_дру'га З'іба'їда йї'їі з'вали / ко'била бу'ла / во'на та'ка спо'коїна /
 во'на пови'зе хот' шо / ну ни_по'гониш йї'їі / п'іш'ком і'де і_ў'с'о //
 ну З'іба'їда по'коїна бу'ла / так йї'їі наз'вали З'іба'їда поч'і'му_то //
 і_от / застаў'л'али о'т'ход во'зит' // ту'ди' 'йїдеж а_за 'Жул'їўкойу
 [Журавльовка — ?] 'лєхше / ту'ди' 'йїдем зер'но с'у'ди' / а'т:уда
 по_пут'і а'т'хот на_ф'ірму завєс'ти / а там стоў'би уб'рали 'єт'і /
 пос'пил'ували і_о'так пен'ки стоў'би тор'ч'али / 'веч'ором // а_й'а
 'йїду_ж наў'с'тойках стаў / і_йїду / і не_по'бач'їў стоўп і_перєт'ком
 о'так у_с'тоўп й'ак зач'і'пиў / й'ак с'танє / ко'н'ака с'разу й'ак с'тала
 с'лухаї / і й'а п'р'амо верх_но'гами на_го'лову п'ід_ноги йї'їі_у'паў
 ту'ди // 'йєсл'і_д' о'тої буў шо до_о'б'іт на_том ко'н'у / в'ін_би
 у'биў ми'не с'разу 'там_би но'гами // а_ц'а сто'йіт' / й'а ко'паўс'
 ко'паўс' п'ід_нейї 'раком [усі присутні сміються] / 'вил'іс с'лухай
 'єто / і_ў'с'о і не_разу не_ударила во'на ме'не пон'і'маєш / вот
 'бач'іш у'же не_с'мерт' з'нач'іт' // вє'зе шо_єто / а_то_б у'же ў'с'о /
 тої_би у'биў_би / тої с'разу_п у'биў //

13.9. – Інф. 1: От ми мала'й'ами бу'ли / На'таш 'єто ко'ли моло'д'і
 о'це бу'ли / ми у_л'їж_же 'йїздили / 'даже ш_ш'коли га'н'али
 нас от с'тарш'і к'ласи / с'_с'ід'мого к'ласа по_дє'с'атїй у'же
 ў_л'іс 'йїздили / 'каждїй гот вес'нойу ў_майї ў_кон'ц'і 'май'а
 'йїздили д'їл'анку б'рали і / пи'л'али л'іс дл'а ш'коли дро'ва_ж
 заго'таўл'ували і_уч'іт'і'л'ам дро'ва заго'таўл'ували // і_от
 'йїхали ў_кон'ц'і 'май'а ў_л'іс / у_л'і'су_ш п'росто 'д'єлали 'єт'і /
 шала'ш'і із_лис'т'їў_он / і с'пали там два / дв'і 'ноч'і но'ч'уйім /
 і ў_кол'хоз ми 'таг_же 'йїздили 'от / ко'ли пос'їў'на кон'ч'айєц'а
 аб'їзат'єл'но г'ік'тар / д'їл'анку да'вали л'іс во'зи'ли шоп кол'хо'с //
 ми'є / на_тра'в'і / та на_улиц'і ос' 'ходиш ти на_тра'в'і за_дєн'_же
 на'морис':а / с'єдем с'єдем бал'тайім і пол'а'гайім на_тра'в'і
 п'р'амо зас'нем і спєм // а'нука ш'ас л'аш на_тра'в'і пос'пи 'ноч':у //
 ни_ў'с'таниш у'же у'тром ка'кої / зим'л'а хо'лодна / ў'с'о // із_зем'л'і
 ў'с'о / н'єфт' заб'рали / газ заб'рали / з_єто не_по'ложено брат'
 о'т:уда / 'єто не_дл'а_того пр'і'думано //

– **Інф. 2: Пад_нам'і гава'р'ат пуста'та ваб'ш'є //**

– Інф. 1: За'ч'єм? // 'єто^а На'таш прє'родої прє'думано /
 за_сто л'єт в'і'ї' кон'ч'али ў'сє // ди'ви 'кажут' зем'л'а суш'єст'вуйє

м'іл'іони л'ет / ну йа це прец'тавит' не_мо'гу йак во'ни 'ето у'гаду'ют' шо к'к'іл'к'іс' м'іл'іон'іу л'ет на'зат на'ход'ут' 'мамонти там бу'ли / да йак це 'можно уз'нат'? / тут п'а'ц:от гот на'зат шо не_з'найеш //

13.10. – Е.: *А тут у вас ліси є чи тільки степ?*

– Інф. 1: У_нас л'і'са... / у_нас тут 'мало л'і'соу / н'е / Гафу'р'іс'к'ії рай'он он_там пол'но л'і'соу у'же / там З'іла'ірс'к'ії там йес'т' рай'они / а_у_нас наш с'т'іп'ний рай'он / наш ш'і'тайец'а с'т'іп'ний рай'он //

– Е.: *І грибів у вас немає?*

– Інф. 1: Йе-е! [*протяжно*] / у_нас 'мало // вот п'рошлом го'ду бу'ли гре'би / а_у_ц'ом го'ду ни'ма / 'хот'_і до'ж':і і_ни'має //

– Інф. 2: Не так шоб м'нога бу'ло //

– Е.: *А ви ходите по них?*

– Інф. 1: П'рошлом го'ду хо'ди'ли / а_цеї гот 'йесл'і йіх не'має / йа сп'рашу'ю / он_гребни'к'і т'і шо за'йадлив'і / 'йесл'і / да не... не... не_ето / не'ма цеї гот / н'ету //

– Е.: *Які гриби?..*

– Інф. 1: Йа / на не'йак'і не_претпоч'ітайу гре'би / во'ни рос'тут' 'раз'н'і / і_све'ну'хи і 'ет'і / о'т'і_шо 'б'іл'і // йа 'т'ілки / йа 'т'ілки л'уб'л'у о'ц'і шо о'п'ата_от / л'іс'н'і о'п'ата о'ц'і // йа о'ц'і 'т'ілки і_у'с'о // ну г'руз'д'і н'ет / г'руз'д'і 'йесл'і у'м'іт' хто за'соле йіх // 'надо у'м'іт' со'лит' а'га //

– Інф. 2: Г'руз'д'оу 'мало у_нас тут // мас'л'ата так // в_асна'у'ном у_нас тут р'а'дофки //

– Інф. 1: І р'а'доу'ки йа не_л'уб'л'у //

– Інф. 2: 'Б'іли гр'і'би / от_та'к'і //

– Інф. 1: Йа л'уб'л'у т'і шо 'жарит' / от_о'п'ата 'ранше бу'ли / т'і шо л'існ... 'ет'і / трав'ан'і луго'в'і / о'т'і у'кус'н'і бу'ли ка'н'ешно йак нар'веш // 'ранше йак дош' п'роїде / у'с'о гри'би с'разу л'ітом // а_ш'ас л'ітом воб'ш'е гре'б'іу не'ма // йіх і_дож'д'іу не'має / і_во'ди не'має ка'кої_там //

– Інф. 2: Скот 'ходе / пове'таптували // 'ран'ше бу'ли гре'би // [...]

– Е.: *А ягода є якась?*

– Інф. 1: Цеї гот 'ягоди 'мор'е бу'ло // пол'но // цеї гот 'ягод нар'вали! // ну не... / ну 'ягоди'у та'к'іх не'ма йак 'ранше бу'ли // 'ранше ми / у_л'і'су у_нашом о'дин раз з_Во'лот'кої ми п'іш'ли / а_і_ми / по тр... / 'ето / по_тр'і по_тр'і в'ід'ра за_ден' / п'іш'ком /

тр'і 'рази хо'ди'ли / у_л'іс // і ота'к'і / 'ягоди йак земл'а'н'іка бу'ла / ота'к'і_о // а ш'ас во'ні' 'сохнут' / во'ні' 'іє 'ягоди / цеї год м'ного ну 'м'елк'і // во'ні' / 'сонце 'дуже пе'ч'е / ш'ас 'сонце 'дуже 'ето / тако'го 'сон'ц'а / 'ранше не_бу'ло тако'го 'сон'ц'а йак ш'ас //

– Е.: Це «ягода», ви кажете, земляніка, чи що?

– Інф. 1: Да / 'эт'і з'... / пол'ов'і пол'ов'і // н'е / 'дома са'жайім / 'дома он ў_сат'ку йес' 'ета / земл'а'ника та шо са'жайім / во'на_то круп'н'іша // ну йі'йі вот о'на 'тоже ўже т'рет'ії гот во'на ни_родиц'а / йі'йі 'нада м'ного ў'лаги / во'ди' 'нада м'ного // йе'йі ў_город'і йак нач'али / йі'йі_ж ў_город'і 'ранше нач'али са'дит' / йа з_арм'ейі пр'еїшоў йак йе'йі о'то / д'іўч'ата на_баз'і там ра'ботали ў_йіх са'ди' / во'ні' йак пр'е'но... // во'ні' 'кае за'муч'ілис' рват' / у_йіх там гр'адоч'ки / ну ним'ного са'дили во'ні там / с'к'іл'ки по'сад'ут' і 'каже за'муч'іс'а рват' / ч'ерез_ден' 'нада а'п'ат' рват' і_р'ват' і_р'ват' // то'д'і_ж до'ж'і ішли 'воврем'а // цеї гот 'можно бу'ло нар'ват' 'йагот воп'ш'е / пол'но //

[...]

– Е.: А на зиму заготовляли?

– Інф. 1: Да // заго'таў'уєм / ва'р'ен'іє 'варем на_з'іму //

– Е.: З ягоди?

– Інф. 1: З' 'ягоди / да // ва'р'ен'іє т'ілки 'варим / 'ранше_то / 'ранше_ш 'сахару ни_бу'ло // ми соб'і'рали 'ягоди / а_шо йіх нар'вем 'ягоди а 'сахар'у_ж не_бу'ло // з_моло'ком йілі і_так йак по'пало // су'шили / 'сушут' так да //

– Інф. 2: У_нас 'мама су'шила / з'і'мої пира'ги пек'ла / кип'ат'ком па'том зали'вайє / а'ни набу'хайут' і... //

– Інф. 1: А ш'ас 'лехше ў'с'ого / ва'р'ен'іє зва'р'іў_он да і_ў'се / і 'ягоди / і_ў'с'у 'з'іму йі'си да і_ў'се //

14. – *Щось Ваша мама, тато розповідали про Україну? Звідки вони приїхали?*

– Інф. 1: Н'ет / та'д'е нам бу'ло не до_ето'го // как... / жи'ли т'рудно / 'оч'ен' т'рудно / ра'ботали ден'і_ноч' // 'даже у'же вот / 'ето_вот нач'алос'а / вот_ето в'р'ем'а ўже // а_та'д'і них'то ни_про_шо ни_ба'лакаў //

– Інф. 2: Це_ж і 'бат'ка... // ви_ж бе"з_бат'ка рос'ли да?

– Інф. 1: А 'как_же // па'пашу заб'рали / м'і'н'і п'ат' л'ет бу'ло //

– Інф. 2: У_йа'ком го'ду?

– Інф. 1: Па'пашу ў_сорок_первом //

- Інф. 2: А / о'ц'а вої'на ў'же / ў'с'о_ў'с'о_ў'с'о //
- Інф. 1: Да / па'пашу ў_сорок_первом заб'рали / йа 'т'іки помн'у йо'го... //
- Інф. 2: І_с'к'іки вас д'і'теї ос'талос'а вот? //
- Інф. 1: Т'ройе 'р'ідних / вот // а т'ройе 'мама 'вишла 'замуж на тр'ох д'і'теї // у_йо'го у'мерла 'ж'інка ў_па'паш'і / перва // т'ройе с'талис'а 'Кат'а Г'риша і 'Гал'а // і нас т'ройе вот / і_мама ад'на ас'талас'а вот ш_шес'т'ер'ми д'і'т'ми / ў_де'реўн'і // а 'д'еду... / ну ми ш'е жи'ли ў'род'е 'бол'е_м'ен'е / 'д'едушка ў_нас ба'гатіі 'дуже буў // йо'го рос'кулач'іли / от_то'д'і ми нач'али гала'дат' стра'дат' // 'д'едушка 'дуже_дуже ба'гатіі буў //
- Інф. 2: 'Самому с'таршому хто буў? / с'коко? / ў_возрас'т'е / йа'кий буў? //
- Інф. 1: Г'риша / 'ета / йак 'мама 'замуш 'вишла / 'Гал'і бу'ло палта'ра 'год'іка // палта'ра 'год'іка / а'на гава'рит ри'б'он... ди'тина п'лач'е / і_йа за_га'ланку заї'ду і_йа п'лач'у не_з'найу шо з_нейу 'д'елат' / 'мама мала'да бу'ла // а 'етот / 'д'едушка / вот у_д'едушки у'мерла 'ж'інка / шес'т'... / 'с'емеро д'і'теї ас'талос'а / у_д'едушки // а 'в'ін_же буў ба'гатіі 'дуже // у_йо'го ско'тини... / ў'с'о бу'ло // нам брат ро'с'казуваў у'же вот / в_ет'іх га'дах вот приї'ж'аў 'Тол'а іш_Ч'е'л'аб'інска / ро'с'казуваў // 'каже / там та'ка зб'руйа бу'ла / таран'таси / ў'с'о вот_та'коіе // вот / 'ж'інка ў'мерла / і_в'ін жи'ниўс'а на_мала'дої // а тут у 'д'едушки шес'т' / шес'т' д'і'ч'ат і_а'дин х'лопец' у_д'едушки в_ето'го // і_в'ін ўз'аў мала'ду 'ж'інку // і ў_ж'інки ў_тої 'тоже син буў // і вот 'ета жи'на с'тала раски'дат' 'ет'іх д'і'ч'ат / 'замуш ад'а'ват' / за_кого па'пало // 'мама мала'да бу'ла ш'е / ни то шис'нац л'ет / ни то п'ат'нацит' о'на 'ч'о_то / 'ч'о_то ро'с'казувала 'ранше шо п'ат'нац л'ет йеї бу'ло / йеї од'а'ли вот за_па'пашу 'замуш // то'д'і_ж не_сп'рашували // ў'с'о / приї'шоў зас'ватаў і_ў'с'о // вот_так / 'ет'і ни'р'ід'н'і п'ідрос'ли / 'Кат'а і Г'риша // а'ни ў'же т'і д'воіе с'тарш'і бу'ли / 'Гал'а 'тол'ко 'мал'ін'ка / ш'е 'мал'ін'ка бу'ла // уж а'ни 'ета / на_ф'ронт уш'ли / і_Г'р'іша і_Кат'а // Г'р'ішу 'ранили / в'ін пр'і'шоў на_касти'л'ах / же'ниўс'а //
- Інф. 2: Це о'цеї Проч'у'хан ко'торий жиў ў_Мар'йаноўк'і? //
- Інф. 1: Да / Г'риша 'ето брат м'їі //
- Інф. 2: Н'е-н'е / йа з'найу // 'Вас'ка / 'Вас'ка це ў'же... //
- Інф. 1: 'Вас'ка 'р'ідний у'же м'і'н'і //
- Інф. 2: В'ін вам па... / ат_тої од_дру'гої 'мат'ер'і буў да? //
- Інф. 1: Да / од_дру'гої 'матер'і //
- Інф. 2: Г'р'ішка? //
- Інф. 1: Да_да //

– Інф. 2: Ёс'о / 'пон'ал //

– Інф. 1: А 'Кат'а ш'ас у Ч'ел'аб'інск'е вот ст'арша сист'ра / йей у'же вос'емд'іс'ат_п'ат' л'ет / от / с'тарше а'на // о'ни а'бойе на_ф'ронт'і бу'ли // 'Кат'а ша'ф'ором на_ф'ронт'і ра'ботала / і вот там позна'комилас' іс^м_Ч'і'л'аб'інска / і_там і_ас'талас'а // Г'ри'ша жи'ниўс'а на_Г'рун'і_же / а_Гал'у 'д'ат'ко... / то'д'і_ш па_м'ногу_же бу'ло // у_па'паши бу'ло с'кол'ко? / ни то п'ат' ни то шес' б'рат':еў бу'ло у_па'паши // от / і 'т'іки два па'гибли на_ф'ронт'і / 'етат / па'паша і ш'е 'етат / д'ад' 'Ван'а // а в_У'ф'і ра'ботаў за'в'едуш'ім 'д'ецкого 'сада 'д'ат'ко 'р'ідний з'нач'іт' 'ета па'паш'і / і а'ни 'ета ўз'а'ли 'Гал'у да_себе // ну 'мама нас ўс'іх не_про'корме // *[заходить невістка]* 'ета сна'ха // па'ка там га'тов / ми паба'лакайем *[звертається до невістки]* // вот / і з'нач'іт' а'ни / 'ета так 'Гал'у заб'раў ў_д'е'дом / там а'на ра'ботала / а_ми тут кара'тали //

– Інф. 2: Поч'е'му йа йі'йі не_з'найу? // во'на ко'ли прійі'ж':ала с'у'да? / ч'і... //

– Інф. 1: А_как_же / прійе'ж':ала // а'на привез'ла нам з'_д'е'дома а'дежу / ми_ж 'гол'і ха'дили // 'гол'і га'лодн'і / 'Тол'а ва_в'рем'а ва'іни 'пухліі ли'жаў с'таршій брат / вот ле'жит' / хто пре'ходе / не_узна'йут' / как бри'ўно // і вот йа ха'дила / то там хто ку'соч'ок х'л'іба дас'т' / то там пр'іношцем кар'мили 'Тол'у / ўс'о_таки в'ін до_с'ем'іс'ат л'ет да'жиў //

– Інф. 2: А ми переі'даіем / пережи'вайем ми до'т'агнем до 'с'ем'д'іс'ат ч'і н'е // а вот т'і ко'торийе на_тра'в'і бу'ли / ко'торийе полуго'лодн'і бу'ли / ўс'і здо'ров'і //

– Інф. 1: Ох і_жи'ли т'рудно! // 'мама і со'с'етка бу'ла / там 'тоже д'войе д'іу'ч'ат бу'ли // а нас / це ўже а'ни рас'казували пр'іу'йажут на_п'і'ч'і / із... //

– Інф. 2: В'і'р'оўкаі 'іл'і на... за пла'ток на'ерна? //

– Інф. 1: Ни_з'найу за'ч'ім / ч'ім ва'ни пр'іу'йазували / но ми на_п'і'ч'і пр'іу'йазан'і бу'ли // і х'л'іба / ой л'е'п'ошок напе'ч'ут' іс_тра'ви / іх не_узна'неш 'ето л'е'п'ошка 'іл'і ч'о // іс_тра'ви / да // і / а 'сам'і о'тош 'пол'ат' сто г'ік'тар 'пол'е / і в_аб'іт 'ет'і д'в'і 'женш'іні / 'мама і са'с'етка / б'е'ж'ат нас пакар'мит'_же / ми же на_п'і'ч'і пр'іу'йазан'і // ч'і'р'іс'пол'е / на на ўс'у / ат Казба'ронскага аз'р'ца [?] / йак рос'казувала ме'не му'рашки по_т'ілу ха'дили //

– Інф. 2: К'і'лометроў ч'і'тир'е п'ат' //

– Інф. 1: Да // да_да // в_аб'ід б'і'ж'ат' / ў_йіх 'фартухи вот_так // гава'р'іт / мнем пше'ниц'у па'ка шоп хот' 'кашу йаку_н'і'бут' сва'рит' // 'тол'ко до_до'роги гава'р'іт до'ходим 'йіде пр'ітс'і'дат'ел' // пр'ітс'і'дат'і'л' 'йіде / Г'ван М'і'хала'в'іч

буў то'д'і // на_таран'тас'і гавар'іт 'йіде // ми ну ч'о / ку'ди
д'івац'а? / ви'ходим с_фартохами / атаб'раў у_йіх пше'ниц'у
'ето // вот і кар'ми ч'ім 'хоч'іш д'ітеі // пр'ішли п'лач'ут' / а ми_ш
'тоже галодн'і п'лач'емо / ой! / ой не_даі Бох / 'как_ж'е т'рудно
ми жи'ли // на_ф'іrm'і / 'мама на_ф'іrm'і ра'ботала // і / і_Гал'а /
'Гал'а ш'е на_ф'іrm'і / 'авеч'о'к да'йіла // 'ран'ше_ж 'авеч'ки 'ета /
да'йіли / 'етат 'д'елали как йо'го? //

– Інф. 2: Б'ринзу? //

– Інф. 1: Б'ринзу 'д'елали / да // а па'том ваі'на і_ў'с'о // а тут
'д'еда_то ра'ску'лач'ілі / і ў'с'о хто ку'да //

[...]

– Інф. 1: Стра'дали ст'рашно // 'д'едушка буў здо'ровіі /
кра'с'івіі бил д'ет у_нас // ра'ботали ў'с'і / йа ш'е 'помн'у м'н'ала
л'он / 'ета // 'с'йіали ў'с'о / д'ет 'с'йіаў і_ав'ос / ў'с'о // 'Кол'і он д'ет
'помне 'каже нам 'ета / мала'тили / хл'ец // та'к'і / ш'е_і 'дос'і там
'кам'н'і ле'ж'али на_то'му / на_га'родах // 'ет'і 'кам'н'і з_зуб'ц'ами
та'к'і //

– Інф. 3: А те'пер ле'ж'ат' ч'і н'і? //

– Інф. 1: Ну х'то_то / заб'раў / 'е'ге // 'до-оўго [протяжно] /
'може ш'е де і наі'дец'а / но 'доўго ле'жали / і вот 'ета / 'палки кон... /
ко'неі о'так пр'і'в'азуйут' / 'кон'і к'рут'ац'а / мала'тили хл'е'п //
'Госпад'і! / ш'ас жи... //

– Інф. 2: Там_же 'ет'і к'лун'і бу'ли //

– Інф. 1: Да //

– Інф. 2: При'возили сна'пами / скла'д'іровали а_по'том
свабад'н'іше в'рем'а в'род'е 'ето мала'тит' //

– Інф. 1: Как ра'ботали // ну вот д'ет 'тол'ко сво'йей с'ем'йіо' /
но 'йесл'і хл'іп уб'і'рали / нан'і'мали 'ет'іх / ра'боч'іх нан'і'мали //
йа ш'е 'помн'у... //

– Інф. 2: Ра'ш':ітовалис'на'ерно? / да'вали шос'? //

– Інф. 1: Да / да'вали // да'вали / 'ета / кар'мили ра'боч'іх //
ра'боч'іх_же м'ного / хо'а'дили_же галодн'і 'тоже_ж л'уди //

– Інф. 2: 'Ето на'ерно і'ш'е йед'іно'лич'но ко'ли жи'ли //

– Інф. 1: Да-да / да //

– Інф. 2: Йед'іна'лична //

– Інф. 1: Ну / а_ў'же 'мама вот / 'ета / ў_кал'хоз'е ра'ботала //

– Інф. 2: По_с'к'іки пр'і'м'ерно 'сотих іл'і... / зем'л'і бу'ло? //
'жито_ж 'с'йіали //

– Інф. 1: 'С'йіали // а'вес 'с'йіали //

– Інф. 2: Пше'ниц'у 'с'йіали / 'коней дв'і три голо'ви бу'ло //

– Інф. 1: У_д'еда д'в'е'нацет' лаша'д'еі бу'ло // і_в'с'іх
заб'рали ў_кал'хоз' / ў'с'о заб'рали ў_кал'хоз' // 'Тол'а йак

рос'казоваў / гавар'іт / ме'не за'руку 'держе / 'Тол'іка з'нач'іт' /
і'вод'ат' лаша'д'ей на_ка'н'ушн'у // п'лач'е д'ет 'каже ст'рашно //
ўс'іх ат'в'іў гавар'іт / і'ўс'о // ўс'о заб'рали // ка'к'і гавар'іт / ка'ка
зб'руйа бу'ла д'ет 'каже / как 'йіде / 'ето 'ужас //

– Інф. 2: Із_б'л'ахамі 'чорнімі //

15. – Е.: *Як вас звати?*

– Інф. 1: Ал'ік'сандра //

– Е.: *А по батькові?*

– Інф. 1: Ва'с'іл'йівна / а фа... фа'м'іл'ея мо'йа 'д'ев'іч'йа
Бара'н'енко / а у'же 'замуж 'вийшла за_Кураса / пона'равіўс'а /
ха'хол [смі'ється] // пона'равіўс'а / і'вийшла за_його / на_д'ев'ят'
гот с'тарше / ну_ладно шо_ш 'так_і ж'из'н' с'ложила'с'а / нажи'ли
д'і'тэй 'ч'етверо // Ана'тол'іі / На'таша // і'Л'удоч'ка бу'ла / ну
во'но ў'мерло те // так от і_жи'ли // ха'ти ви'ходили... 'б'едно жи'ли /
'оч'е'н' 'б'едно но во_в'рем'а... во'і'на / не'ч'о не_бу'ло // ви'ходили /
с'тар'і 'хати бу'ли / а_по'том у'же с'тали с_ха'з'айіном жит' / дак
нач'а'ли 'эта / нач'а'ли / ну / соб'і'рат' там йа'к'і 'д'енешкі / де шо
прода'мо / нач'а'ли 'хати ст'роіт' / не_т'і'л'ко ми / а_вот 'как_то
вот п'ід'рад вот_ета_вот // а_то во_в'с'іх бу'ли со'ломоі к'рит'і /
ну_так а'б'і_как / вот // ну_і_с'і'час_то ми не_бол'но же'вем /
так у'же не_так 'бол'но ба'гато / так йа'к от жи... / ну_ладно ш'ас
поі'д'от / ш'ас і йес'т' / у'се 'кушат' йес'т' / а_ранше_ж во'но
с'у'да_ту'да ш'е п'ат' л'ет 'т'і'л'ко ми'н'і бу'ло нач'а'лас'а во'і'на /
'мама а'с'талас'а / нас три ос'талос'а / 'Л'іда с_т'риц'іт'_п'ервого
'года / йа с_т'риц'іт'_с'ід'мого / 'Зойа с_т'риц'іт'_д'ев'ятого //
ва'і'на / п'ат' л'ет продал'жалас' / не'де неч'е'во 'не_было^а /
не'де неч'е'во // хо'дили у_Н'іко'лайеўку за_ку'соч'ком х'л'іба /
про'сили шоб да'ли // со'баки напа'дут' т'і'каймо // а_от... //
н'і'ч'о / да ш'е_і буў неўро'жаі'н'і гот / неч'е'во вот не_бу'ло /
неч'е'во / ма'ма по'ал'ізла ў_погр'іп / ну_і'йа с_нейу по'л'ізла //
а_во'на 'каже «доч'і'чка шо 'будемо йі'сті?» / а'га / о'це_і ўс'а
кар'тошич'ка / накоп'али в'і'дер 'дес'ет ўс'о'го вот_та'коі вот как
го'рох / і_в'с'о / а_йа йіі і_отв'і'чайу / йа_і с'і'ч'ас 'помн'у / «мам
а_йа йі'сті не_буду про'сит' // 'кушат' не_буду про'сит'» //
же'ли / а_со'с'ед'і же'ли 'луч'ше // 'йіхн'іі ха'з'айі'н 'доўго на_х'рон'т
не_ў'ходиў / ч'о по_б'рон'і ш'то_л'і / Ва'сил' 'Минович' Йу'нак /
ўот // т'і 'луч'е же'ли / ну в'ін дво'й'уродніі брат 'мамін // ну то
претс'і'д'атил'ом ра'ботаў / то_і'эта // і_вот пч'ол дер'жали / а'га /
і_ми вот к_н'ім хо'дили / о'ні нас на'кормл'ат' / жа'л'ілі / вот // так
'ми о'то і_етаі... // а_то шч'а'вел' р'вали / л'і'п'ошки іш_шч'ав'л'а

пек'ли / 'вопш'ем 'жизн'а 'наша не'мудра / 'оч'ін' т'ажола 'жиз'н'а
бу'ла // а_по'том у'же повзрос'л'іла / ш'колу 'кон'ч'іла / посту'пат' /
посту'пат' / 'йіхат' посту'пат' / і_по'йіхала і_зда'ла йа в_музи'калі не
у'ч'іл'іш'ч'е / ну_о'то / н'равилос'а шо висту'пайут' / вот 'ета
па_радіу сп'івайут' // а 'эта / на_до'рогу 'д'ен'ех 'мама да'ла там
ко'п'йіки / по_д'вацет' ка'п'ейек ш'то_л'і на_до'рогу ту'да / ну
і_в'с'о / йа рос'ходуwała / а_кушат' мн'е н'е... 'н'е'зашо 'било // зда-
ла / да'ли м'ін'і вот_ета вот у'се / екзам'іци'он:ий лист да'ли_ш /
вот_ета вс'і а'ценки все // преіш'ла / пре'йіхала до'дому / йа в'іт:іл'а
с_У'фи / а_йіхат' 'н'ізашо у'ч'іц':а / і_так как осталас'а йа 'тутеч'-
ко / і_в'с'о / вот / не_у'ч'ілас'а не'де не'ч'ого // ну йа / йак йа
не_у'ч'ілас'а а_ра'ботали ў'с'о_таки ми 'йак_то... // а_то_д'і 'замуж
'вийшла 'рано / 'тут_же / де в'ін у'з'аўс'а цеі 'Курас / о'це_ш 'хата
його // у'з'аўс'а де в'ін / на_вос'ім гот с'тарше ч'і на_дев'іт'
од_мене / 'мама 'каже «іди 'доч'ка в'ін ба'гатий // і'ди / 'будеж
жит' хот' ти хот' най'ісис' у_вол'у а_то 'шо_ж_ми сиди'мо / так
ми стра'даймо» // і_п'іш'ла // і_п'іш'ла // ну п'іш'ла / ну н'і'ч'о /
ха'з'айін труд'аш'іі 'дуже буў і_о'це ми з_ним наже'ли / о'це /
вот_ета вот // у'з'аў у'мер у'же д'вацет'_ч'і'тир'і 'года 'пом'ер в'ін
жи'ву те'пер са'ма // са'ма жи'ву / о'то се'нок прек'расний // 'умний
та'кий у_мене син / ха'роший // йо'му ў_же п'йатдес'ат_шес'тиі
го'д / а_в'ін на_мене 'ход'_би коли_н'ібу'т' ска'заў с'лово / а'бо
ска'зав_би / «'мам ти / замоўч'і» там вот 'не'котор'і вот йа_ж
вот_тут 'в'ідно_вот / а'га // а_в'ін на_мене не_с'лова / н'іко'гда
не_с'каже / 'т'іл'ко 'каже «мам / ну ви непра'ві» // і_в'с'о / і_йа
за'моўкну с'разу / сво'йі 'р'еч'і все не_ка'жу // о'це та'ке / о'це
так_і_жи'ву //

[...]

– Е.: *А як вас батьки виховували? Сварили?*

– Інф. 1: От йа не_поі'му... [*не розуміє окремих слів*].

– Е.: *Ругали чи ні?*

– Інф. 1: А / нас ш'то_л'і? // да... // ну 'папку_щ заб'рали
на_ф'ронт йа_щ і'ш'е ма'ла_ж бу'ла / ма'лен'ка / 'даже вот йа йак
вам ска'зат'? / і / 'т'іл'ко йа 'помн'у од'ни... од'но 'т'іл'ко йа 'помн'у /
йак в'ін буў од'ітиі ув_ету / 'папка / од'ітиі у та... / не_толуп
а_ч'а'пан буў / о'то та'кий йа'кийс' ко'рич'н'евий / і_эта і_ме'не н'іс
на_йолку / о'це йа 'т'іл'ко 'помн'у / і_йак з'_олки ми ішли / о'це
о'дин мо'м'ент 'помн'у / біл'ш йа 'папку не_помн'у // і сн'іх сн'іх
буў / і_в'ін ме'не не'се за'кутаў о'так у_тої ч'а'пан у_тої / йа'кий
ворот'ник та'кий / і_в'с'о / 'б'іл'ше не_тої // 'мама нас не_аб'і'жала /
'оч'ін' жа'л'іла / 'мама 'ласкава 'оч'ін' бу'ла // ко'н'ешно жиз'н' бу'ла
'оч'ен' т'ажола / ну во'на нас 'оч'ен' 'ета / вс'іг'да уга'вар'увала

нас / «'ладно 'д'еточ'ки / с'іч'ас йа затоп'л'у 'п'іч'ку / нава'р'у вам
'йісточ'ки / ук'рійтес' па'ка хара'шо» / а_холодно ў_хат'і / так
'холодно / шо ви по'в'ірите на_д'ва 'пал'ц'а 'окна позамер'зали //
позамер'зали / д'вер'і не_зач'і'н'айуц'а / ну_шо тут? / а_йак'рас
'перед во'їнойу / йак'рас перед / о'це во'їна / а_ми пого'р'іли ўс'і /
вос'ім'нацет' до'моў ізго'р'іло / і по'пала 'наша 'хата / і_с'іни
зго'р'іли / і сви'н'а с_поро'с'атами зго'р'іла / і_в'се пого'р'іло /
і_в'с'о / а_тут во'їна / і ми вот за то / за то ми так у_же 'бол'но
'б'єдно ос'талис'а жит' // не 'т'іл'ко ми / а_вот_ет'і_вот вс'а /
у_с'і_вот же'ли ми о'тут за... оту'ди_от // о'то 'такеч'ки //

– Е.: *А під час війни до вас привозили людей? Чи приїжджали люди з інших місць? [Не розуміє]. Люди до вас приїжджали, коли була війна? Евакуйовані?*

– Інф. 2: Прийі'ж':али // 'помн'іш а_баба / 'баба 'Н'урка_же
вам 'помните_ш ка'зала? / і_йеў'р'ейіу до_йіх посе'лили / да//

– Інф. 1: Перес'є'л'єн'ц'і?

– Е.: *Да.*

– Інф. 1: А перес'є'л'єн'ц'і да / вот_та'к'і_вот // ну йа... /
йак во'ни ў_нас там ни_були пото'му_шо ми 'мал'єн'к'і / вот ми
на_Зє'леном Клі'ну тут жи'ли вот // у_йіх_то тут о'ни бу'ли / а_ми
'т'іл'ко ч'і'тир'і'домика вот / дак_ето там / ку'ди_там нам! / ми са'ми
там стра'дали йак / вот // а_так перес'і'л'єн'ці бу'ли 'мама ка'зала /
свек'руха це ў_же ка'зала / преї'ж':али в_йіх же'ли // ой [зітхає] /
і_з_д'і'т'ами 'так_же 'тоже з_Ук'раїни т'і'кали во'ни і_как...

– Інф. 2: 'Баба 'Н'урка ка'зали шо у_йіх же'ли йєв'р'єїс'ка
с'ім'йа // му'жик / д'єт ра'ботаў у_йіх 'бат'ко кузне'ц'ом /
поч'і'му_то от_йеў'р'ейі_же во'ни о'бич'но_же то бугалте'ра то
там і'ш'є_де / а_ето куз'нец' 'кажут' / 'руки бу'ли зо'ло'т'і у_його //
а_син 'каже йа 'жар'у блє'ни / а_в'ін «бабушка дай бр'ін» / с_печ'і
там / во'на 'каже «йа йо'му дам» //

– Інф. 1: 'Герман! //

– Інф. 2: Йа не_помн'у йак йо'го з'вали //

– Інф. 1: 'Наша 'мама ка'зала 'Герман йа'киїс' о'це 'каже / «дай
брин» / «бабушка даї брин» 'каже //

– Інф. 2: А_во'на 'каже «йа йо'му дам о'дин» / в'ін з'йіс'т'
і_ш'є / «бабушка даї і'ш'о» // в'ін / 'каже / «ну_шо_ж_йа то'б'і си'нок
йа_ш то'б'і да'ла / ш'ас і тв'їй 'бат'ко п'риїде с_ра'боти / і_наш'і_ж
у_же вс'і п'риїдут' / йа_ш 'каже ш'ас то'б'і ўсе роз'дам / а_остал'н'і
шо_ж 'будут' 'йісти?» // у_нас 'тоже 'бол'но_то не_бу'ло //

– Інф. 1: 'Н'іч'ого 'йісти бу'ло / р'вали ш'ч'а'вел' / вот
рос'те ш'ч'а'вел' вот / ши'рокіі та'кий вот / з'нач'іт' нази'вайєц'а
'кон'с'кий ш'ч'а'вел' у_нас в'ін // так_о'то_о'так йо'го 'і_эта / і

в_чугу'н'і 'парили / і л'і'п'ошки 'мама пек'ла / вот / у_п'іч'к'і /
перева'рач'уймо шоб хара'шо за'сохло / і благода'р'а шо 'мама
ш'е ко'роўку дер'жала в_нас / дак молоч'ко ў_нас ус'ігда бу'ло /
'мама ўже йак_йак шо / уже йак не_т'рудно бу'ло / і_нас се'б'і
но'сили вот 'ету / 'с'іно заготов'л'али / і_нас вос'ку во'зили / 'мам'і
пома'гали ми 'сами 'мал'ін'к'і / ну 'мам'і т'рудно бу'ло шо ми
'мал'ін'к'іе // ну шо_ж 'Зойі два 'года / м'і'н'і ч'о'тир'і / а_Л'іда
с_триц'ет'_первого 'года / ну йі'йі де'с'атий о'так_от бу'ло / о'це
та'к'і ми // л'і'п'ошки пек'ла 'мама // так'і во'ни зе'лен'і_зе'лен'і
с_тра'ви // перева'рач'уйе / і_о'то с_молоч'ком // т'рудно / т'рудно
жи'ли / ни_даі_Бох так // воп'іш'е вс'а де'ре... вс'і жи'ли 'такеч'ки //
'р'етко тут хто вот хара'шо 'так_вот / не хара'шо а... //

– Е.: *Після війни голод був?*

– Інф. 1: 'Посл'і вої'ни? // ну / 'посл'і вої'ни вот о'но ко'н'ешно
не_с'разу_же // у'се_ж роз'рушене 'п'ісл'а вої'ни // 'шутки с'к'іл'ко
год вої'на бу'ла // у'се роз'рушене / все 'это... // вот йа так 'дуже_ї /
то'д'і ўже ў'род'е / т'рошки 'луч':е нач'а'ли жит' / пата'му_шо / ну
ми са'ми пид'б'іл'шали / у'же 'дес'ат' л'ет у'же о'динац'ат' / нас
у'же паси'лайут' там ку'да_то там / 'вар'ат' 'кушат' / кат'ли / 'вар'ат'
там 'кушат' вот нам 'эта там му'кої засе'пайут' там і_кушан':а
та'ке ўже / ну_ўс'о раў'но_же нам ха'роше а'но пото'му_шо н'іч'о
'н'е_било // так нам 'ета / о'те_ж о'б'ет там / ми с'іда'єм 'кушайем /
о'то 'такеч'ки //

– Е.: *Це в колгоспі? Чи де це вас годували?*

– Інф. 2: Ў_кол'хоз'і // ну кол'хоз_же_ж у вас на
ро'боту_же_ж виз'вав_же? [*звертається до матері*] // мам //

– Е.: *Де вас годували? Де, ви кажете, котли стояли?*

– Інф. 1: А_таме'ч'ки // а! кот'ли? / кат'ли сто'йали і_ета /
'тутеч'ко 'возл'е 'р'іч'ки / о'це де бре'гада бу'ла / у_нас / так вот
'возл'е 'р'іч'ки 'тутеч'ко / і_ўже пова'ра 'вар'ат' // ну не пова'ра /
та'к'і_ж вот... / ну пова'ра_щ раз 'вар'ат' то_о'ни пова'ра // там
кат'ли вот // 'мисоч'ки / ми... / 'мама іде с'_с'іно'косу / 'косу не'се
бос'і'ком // у'с'і / не_т'іл'ко 'мама / у'с'і 'бос'і / 'н'е_в_шо о'буц':а /
'н'іза'шо ку'пит' не'ч'о / ро'с'а ко... 'колец':а вот 'ноги / у'с'і с'колен'і
вс'і в_ранах // і_во'на іде за_ето'йу ту'ди_же до_кат'ла у'же
на_аб'ід / а_ми з_Зойейу седе'мо і_жде'мо / а'га ўже аб'ід 'мама
коса'р'і і'дут' 'коси не'суть / а_ми 'ета із_Зойейу жде'мо / а'га 'мама
по... по'луч'е ту 'мисоч'ку / 'мисоч'ку по'луч'е / і ми 'тутеч'ко_щ
коло_нейі // о'на нам дас'ц' ту 'мисоч'ку / із_Зойой / ми понес'ли
до'дому / йі'ду / вот // а... і_с'танем о'тож там коло_миски / «мам /
с'іда'іте 'йісти» / а_во'на 'каже / «да_йа 'д'етки не_хоч'у / йа там
'йаготки 'йіла» [*плаче*] // а_ми йі'мо //

– Е.: *А ви, як вирости, ким у колгосп пішли працювати?*

– Інф. 1: *Як? //*

– Е.: *У колгосп ким пішли працювати? У колхоз? У колхозі де робили?*

– Інф. 1: *Яа де ро'била? //* ну йа 'эта... // у кол'хоз'і ра'ботали ми / це_ж йа с'уди йак до поро'с'їу оце 'вийшла с'уда_ос / ну ў_кол'хоз'і ра'ботали на_разних ра'ботах / поси'лали вот нач'али то'д'і і_св'іклу са'дит' нач'али / і_по'том хо'дили_вот зер'но на_бу'гор от 'тут_вот / на_зерно'ток // те... 'это... 'в'їйали / ну 'в'їйали ко'н'ешно т'рудно 'оч'ен' було пото'му_шо 'нада кру'тит' са'мим_вот 'в'їйалку / і_насе'пат' / 'в'їдра_же т'а'жол'і в'с'о_таки / і_о'це ми вс'ут'а'жолу ро'боту / скирду'вали / лоша'д'єї за'пр'а'гали / со'лому о'ц'у скерду'вали / 'с'іно / на_с'іно'кос наз га'н'али / це ў_же / ну це ў_же йа йақ 'замуж 'вийшла ў_же / йақ 'зам... / ну йа замуж 'вийшла 'рано м'і'н'і було с'ім'нац'а'тий гот шо йа 'вийшла //

– Е.: *А як вас сватали?*

– Інф. 1: *Яак с'ватали? //* о-о-ох! / с'ватали / це проб'л'ема // праб'л'ема ме'не йак с'ватали / йа... / ми хо'дили ш'е ў_ш'колу / і_йа позна'комилас' з_од'ним_же д'ругом / іс_т'риц'ат'_с'ід'мого 'года // ну йа / йа до_його не_бол'но_то 'такеч'ки / ну в'ін йак увй'а'заўс'а до_мене / йак увй'а'заўс'а вот / поч'і'му не_з'найу йа // і_ото_так ми 'б'єдно живе'мо / ў_нас н'іде н'іч'о не'ма / а_во'ни с'єм' к'ілом'ітр'їу Ми'хайлоўка жиў ба'гато // в'ін ба'гато / ў_його 'д'ад'а А'в'єр'а був в'ін 'єт'ім / пр'єтс'єдател'ом кол'хоза буў / а'га // на_ф'ронт'і в'ін не_буў ш'то_л'і 'д'ад'а А'в'єр'а / ў_його о'дин глас //

– Інф. 2: *Брон' у_його а'йакже / одног'лаз'іх ку'да_ж? / йіх не_бра'ли_же //*

– Інф. 1: *І в'ін 'єто... / а йо'го_ж брат / а_це_ж йо'го 'р'ідний 'д'ад'а // вот / во'ни ба'гат'і були // а_йа йо'му пона'равилас' 'тутеч'ко ў_ш'кол'і_ш 'ходимо пона'равилас'а // ну і_шо? / ну_нач'али ми дру'жит' із_ним / ха'рош пар'н'ага / гармо'нист 'оч'ін' ха'роший / граў на_гармошк'і хара'шо // у'с'о / у_ш'колу іде'мо в'ін ме'не прова'жа / а_сам у_Ми'хайлоўк'і жи'ве / а_сам на_ква'тир'і там / у_З'інушки [?] був // ме'не про'воде до'дому / вер'тайец':а до_З'інушки // о'це 'портф'іл' ч'і там 'сумку дере'в'ан:у м'і'н'є не'се ту там / 'портф'іл' йа'кий тої там 'портф'іл' буў // не'се ц'у ту 'сумку дере'в'іан:у м'і'н'є / а'га // і о'це ми з_ним продру'жили три 'года / а'га // ну в'ін то'д'і ну_шо? же'ниц':а / от же'ниц':а до_арм'єйі / 'жениц':а вот / а'га // «а_на 'б'єднайа» 'д'ада_В'єр'а 'каже / «ку'ди ми жер'іб'ца пр'ів'ажем до_єта'ї 'н'іш'ч'єнк'і / і / у_н'єйо н'є_за'бора 'н'єту / н'іч'єво» / а_м'і'н'є*

так о'б'ідно / ну_шо_ж йа вину'вата шо ў_мене 'папки не'ма?
його ў'били / не'йак не_рож:е'вемс'а / ми_ж не_вину'ват'і шо
та'ка 'жиз'н'а су'рова // ну // і_в'с'о / і_так ми... / а_цеї з_арм'ейі
преїшоў / о'це шо...

– Інф. 3: 'Бат'ко наш //

– Інф. 1: О'цеї 'бат'ко м'її / 'Ван'а / Г'ван Ов'ір'йанов'іч
преїшоў з_арм'ейі / цеї на_вос'ім год с'тарше о'_мене //
ну_преїшоў / і_тої 'ходе / і_ц'ому йа пона'равилас'а / от // шо
'д'елат'? / шо 'д'елат'? / і_в'с'о // ну 'цеї_же бага'т'їшій ў'род'і
'кажут' / 'буў_же там / йа'кіі там бага'т'їшій ў_же в'ін і_ним... /
ну_в'с'о роў'но т'рохи... / во'ні 'луч':е жи'ли ч'ім / ч'ім... // ми так
сов'с'ім_уж п'лохо // а_тої і_ш'е моло'дїї // ну_моло'дїї моло'дїї /
ну_і_у'с'о / і_так тої йа_і за_ц'ого 'виїшла 'зам'іш // 'виїшла 'за-
м'іш / йак йа не_виїшла / а_того / а_тої м'ін'е в'ін_же на'равиц':а /
'ето_ж 'перва л'убов // 'перва л'убов н'іког'да не_забу'вайец':а /
'от // 'м'ежду 'нами з_ним неч'і'во не_бу'ло / неч'і'во / по'сидимо
і_п'ідемо / ми йак голу'б'ята бу'ли / йак голу'б'ата // о'так_вот /
йак о'це брат_і_сест'ра / о'це по'сидимо / про'воде до'дому і_вст'р'і-
не ми'не і_у'с'о / а_сам_аж на_кватир'і / тут на_кватир'і / а_жи'ве
тош 'там_ащ // преї'ж':айе на_л'ісо'п'ет'і а'бо 'п'ішки пре'ходе
йак бу'ран // ну 'Ван'а / вс'о // в'ін кладовш'іком 'Ван'а стаў цеї
з_арм'ейі преїшоў / о'цеї_же шо 'виїшла / ба'гатїї // ба'гатїї /
кладовш'ік х'л'іба м'ного / пре'в'із 'мам'і х'л'іба / а'га // 'мам'і /
і_тутеч'ко і_т'отка 'р'ідна же'ла / ма'маша // і_ета / «ўот / доч'ка
да'ваї_же / і_хл'іб у_нас те'пер йе / от і_змо'лола» / в'ін і_му'ки
пре'в'із / і_в'с'о / ку'да 'тамеч'ке? // ну йа йак ка'зат'? / йак вам
ска'зат'? / і_с'тидно і_ска'зат' / ну не_мо'гу ну / ну_і_дух не_тої //

– Інф. 3: Не_ле'жала ду'ша //

– Інф. 1: Н'е-е-ет! [*протяжно*] // а_по'том у_же пре'викла /
'п'атеро д'ітеї од_його / од'но ў'мерло ў_мене / 'п'атеро д'ітеї о'це
його // і_ў'с'о / і_по'том у_же / ну по'том у_же ўс'о пре'викла ў_же
і_так його / у_же пре'викла пре'викла / і_в'с'о 'луч':е його н'ікого /
в'ін труд'аш'іі буў / ха'рошій буў / вот // ну там / ко'лі 'вип'іе так
і_замат'ук'не / ну це_ж б'із_того_ж не_бу'вайе // йак? / з'і'ма
б'із_бур'і не_бу'вайе / так_і_в'ін // 'ла-адно [*протяжно*] / то'д'і
'каже «'ладно Шур / б'іл'ш не_буду» // ну_нап'йец':а ап'йат'_же
дес' тої даї замат'ук'не / ну 'ладно // о'це так //

– Е.: А свати приходили до вас, як заміж ішли?

– Інф. 3: Йак свати при'ходили?

– Інф. 1: Ну йак / пре'ходили / о'це...

– Інф. 3: Йак с'ватат' вас преш'ли? // ім 'нада ш'е а'бичайі
наш'і трошки знат' //

– Інф. 1: А-а... / 'эта... / ну_йак? / в'ін / от п'риїдемо / аїда тої //
йа ка'жу «да йа_ї не_п'їду і 'ета» / ну преїш'ли то_д'ї // ну преїш'ли /
рас преїш'ли вже ну // а_мама 'каже «'д'етка ўже при... п'рийдут'
так не_ат'казуїс'а // бо от'кажец'а цеї / і_будеш 'д'еточ'ка о_п'ат'
ос'танес'а / ч'ї ш'е наїдец'а йа_кий ч'ї н'е / о_но_ж и_так_вот» //

– Е.: *А що казали?*

– Інф. 3: А шо ва'ни... Йак сва'ти ве'дудут' разго^авор ко'ли
с'ватайут'? // ви пом'ните вот_ета? //

– Інф. 1: Ну йак? // 'добрий 'веч'ір_же / ў_вас 'д'їўка йе / а
в_наж_же... / о_це_ж йак? //

– Інф. 3: Х'лопец' //

– Інф. 1: Х'лопец'_же // от / о_так 'йак_то / ну... //

– Е.: *А що приносять із собою? Сва'ти що приносять?*

– Інф. 3: Шо_н'їбуд' пре'нос'ут' сва'ти с_со'бойу / хл'їп
на'ерно да? //

– Інф. 1: Хл'ї'бидну //

– Інф. 3: Да // 'іл'ї шо? / 'іл'ї бу'тилку? //

– Інф. 1: Хл'ї'бину // і'дудут'_же с_хл'ї'бин... / хл'їб_і_-'сол' //

– Інф. 2: І_-'вотку //

– Інф. 1: Хл'їб_-'і... / о_так і_-'сол' //

– Інф. 2: І_-'вотку с_сур'гуч'ної пе'ч'ат':у //

– Інф. 1: А 'вотку то_ч'етверт' у'же / [...] / ну пре'воз'ат'
сва'ти ўже 'тут_же куди за_с'т'їл_же моло'дих са'жайут' / сва'ти_ш
по'ка ц'ї'луйуц':а_же / 'дружн'ї по'ка / с'ватайуц'а 'поки 'д'їти
тої / то_д'ї йак нач'ї'нають 'д'їти д'рац'а і_сва'ти 'м'їжду_со'бої
мат'у'кайуц'а_ж / ру'гайуц'а / «а тв'її син та'кий / в'ін об'ї'жайе
мо'їу доч'ку» / ну во'но_ш 'каждий за_сво'їе засту'пайец':а //

– Е.: *А рушниками пов'язували?*

– Інф. 1: Пов'язували / йак о_це_ш прийіж'з'айе 'пойіст //
'пойіст прийіж'з'айе так 'Господи! // тут бо'йари_ж / друж'ки да
с'тарш'ї / і_так попере'в'язу'ють так / а_наш'ї ўже так наўпере-
х'рес'т'а пере'в'азу'ють // преши'вайут' к'в'їтки_ж о_то // пре'шийу
'з'ат'у к'вітку / за_сво'їу сест'ру 'д'їўку / за_-'д'ївку... / за_к'в'їтку
'нову'ю / за_-'д'ївку ч'ерноб'рову // преше'вайут'_же 'з'ат'у //
'мама_ж 'з'ат'у пода'їе / 'теш'ч'а / 'р'умку_ж / по'жалуста все //

– Е.: *Це в перший день свадьби?*

– Інф. 1: Да 'первий ден' / а_на_-'д'ругий ден' / на_-'д'ругий
ден' то_д'ї ўже_ж заб'ї'райут' ме'не ту'ди / 'так_же гу'л'айут'
продол'жайут' у'же та род'н'а там / а_-'ц'а тут / у_жени'ха ўже /
йа_ж_у'же раз_у'же 'йїхн'а / у'же ўс'о йа не_-'дома / а_-'тут_же
ўже / ўот // тут у'же гу'л'айут' а_-'там 'наш'ї 'родич'ї / там гу'л'айут'
у'же в_себе / у_на_с 'дома_ж //

- Інф. 3: 'Пойїзд_же соб'і'райут' с_при'даним //
- Інф. 1: Ну_да 'дар'ат'_же хто шо // ну хто шо 'ранше йак? / шо бу'ло / рушнич'ки по_півта'ра 'м'етра да'рили / хто 'ч'улоч'ки 'даре / хто / ну шо? хто в_кого воз'можнос'^m йака йе / м'етр ма'тер'ійі 'дар'ат' / ну жиз'н' / жиз'н' та'ка // ^yот //
- Е.: *А гільце наряджали? Деревце якесь наряджали на весілля?*
- Інф. 1: 'Ето / це... // да / с'тавили на_с'т'іл / хл'і'бина / і в_хл'і'бину о'то встром'л'али / 'эта / 'йолку 'іл'і та'ке 'даже_ш...
- Інф. 3: Хл'і'бину_ж 'д'елали / 'шишки 'д'елали //
- Інф. 1: 'Шишки 'д'елали //
- Інф. 3: А 'йолку кра'са 'д'іўч'іни_ж бу'ла / нар'а'жали //
- Інф. 1: Кра'са то / да // і_бу'кетами о'то_ж цв'і'точ'ки 'д'елали / і_о'то ур'а'жали те / і / а_р'адом іс_то'го 'шишки 'д'елали та'к'і йак / пл'і'т'оноч'ки //
- Інф. 3: П'тички / да //
- Інф. 1: Кора'ваї // кара'ваї назива'юс'а //
- Інф. 3: А'га / кара'ваї //
- Інф. 1: А'га / кара'ваї // от / о'то так //
- Е.: *А як називали це деревце?*
- Інф. 3: От йа не_з'найу йак йо'го називали//
- Інф. 1: Ну кра'са / кра'са називалоc' 'іл'і...
- Інф. 3: Ну ми 'так_то йі'її називали кра'сої / а_воп'ше во'на_ш не_кра'са назива'йец'а //
- Інф. 1: А не_з'найу йак називали //
- Інф. 3: 'Бабушка 'йак_та називала / а йа за'була //
- Інф. 1: Кра'са / а'га / 'таже і_називали по_мо'єму На'таша //
- Інф. 3: У 'етої сест'ра / хто там прийі'жайе? / с_м'і'ч'ом / со_св'і'ч'ами і_с_цв'і'тами да? //
- Інф. 1: Ну да / ну то ўже та / то ўже та йак йі'її?
- Інф. 3: Же'них с_н'і'в'естої / йак вику'пайе...
- Інф. 1: Св'і'тилка //
- Інф. 3: Св'і'тилка да //
- Інф. 1: Тож св'і'тилка //
- Інф. 3: Св'і'тилка / во'на со_св'е'ч'ами і_с_цв'і'тами //
- Інф. 1: Ну да / вику'пайут' н'і'в'есту вику'пайут' / 'тут_же п'рос'ат' 'тої_же / с_ка'ч'алкойу брат сидит' / 'тут_же же'них_же сто'їт' вику'пайут'_же / н'і'в'есту шоп_с'і'сти_ж да_н'і'в'е-сти_ж / 'д'ен'іх хот' с'к'іл'ко да'ваї / ну 'р'ад'ац':а 'р'адец':а там ко'п'їіки / там руб'л'і там да'йут' ч'і там шо / а'га / ну ў'с'о_так'і за_д'ен'г'і / от_с'к'іл'ко од:а'ваї там п'ад:е'с'ат руб'л'іў / ч'і п'ат'

'ранше руб'л'іу / пощ'і'та йак да'ли ўже тої он вс'о ви'лазе / а ўже
моло'дий за'лазе_ж / і'ш'є ц'ілу'ват' обмн'і'ма_ж / да ц'ілуйє_ж
н'і'в'есту //

– Інф. 3: Х'лопц'і_ж з'д'ів'ч'атами / друж'ки та з'ними
пере_ета / пере'ругуйуц'а / ч'ас'тушки друг_другу сп'і'вайут' //

йак там сп'і'вали шо 'етат... // а-а! [протяжно] хто там? / св'і'тилка
ма'лен'ка йак 'жаба р'а'бен'ка // по_сто'лу пли'гає / бо'йар'іу
л'а'кає //

– Інф. 1: Бо'йари зл'а'калис' / піт_с'т'іл поxo'валис'а /
а'га // а_бу'ло_п то'б'і друж'ко таї не_друшку'вати // було_п
то'б'і друж'ко та'бун 'пасти // з'_доўгої.. / з_великої соба'ц'угої та
з'_доўгої лома'ц'угойу / це лома'ц'уга це йак та 'палка //

СПИСОК ЕКСПЛОРАТОРІВ

- 1) Кобиринка Г. С.: тексти 1.1; 1.2; 1.4; 1.5; 2; 3; 4.1; 5; 6; 7.1; 7.2; 8.1–8.4; 9.1–9.4
- 2) Ткачук М. М.: тексти 1.2–1.5; 2; 3; 4.1; 6; 7.1; 7.2; 8.1–8.5; 9.1–9.4; 10.1; 10.2; 11.1–11.3; 12.1; 12.2; 13.1–13.10; 14; 15.
- 3) Пилипак М. А.: 4.1; 4.2; 7.1; 7.2; 8.1–8.5; 9.1–9.4; 10.1; 10.2; 11.1–11.3; 12.1; 12.2; 14; 15.
- 4) Сіренко Ю. В.: 4.1; 4.2; 5; 6; 7.1; 7.2; 8.1–8.5; 9.1–9.4.

СПИСОК ІНФОРМАНТІВ

С. Золотоношка, Стерлітамацький район

Дем'яненко Ольга Семенівна, 1943 р. н., 7 кл. освіти.; предки — переселенці із с. Безпальче Драбівського р-ну Черкаської обл.

Дем'яненко Володимир Зиновійович, 1940 р. н.

Карюгіна Зінаїда Олександрівна, 1961 р. н., завідувачка ІКЦ «Золотоношка»; народилася в с. Тюрюшля Стерлітамацького р-ну.

Хижниченко Марія (у дівоцтві — Карнаущенко), 1934 р. н., 6 кл. осв.

Скрипник Григорій Павлович, 1953 р. н., 9 кл. осв.; сім'я матері — переселенці з Полтавської губернії.

Скрипник Тетяна Григорівна, 1956 р. н.; освіта — сільськогосподарський технікум, за фахом — зоотехнік.

Сморщек Валентина Павлівна.

Сморщек Петро Федорович.

Гречко Ольга Петрівна, директор школи.

Тесленко Олена Анатоліївна, вчителька української мови.

Карпуніна Галина Федорівна (у дівоцтві — Гречко, сестра Гречка Миколи Федоровича), 1954 р.н., середня освіта.

Гречко Микола Федорович, 1958 р. н., 8 кл. ос. та курси тракториста.

Слюсар Пелагея Акимівна, 1927 р. н.

Яценко Наталія Дмитрівна, (у дівоцтві — Слюсар), 1956 р. н., освіта — технікум.

Драцький Олександр Федорович, 1954 р. н., освіта — технікум.

Драцька Галина Миколаївна (у дівоцтві — Гречко), 1958 р. н.

Гречко Антоніна Іванівна, 1952 р. н.

С. Степанівка, Аургазинський район

Юнак Олександр Іванович, 1969 р. н., освіта вища, вчитель історії; батько – українець (предки — переселенці із с. Степанівка Сумського повіту Харківської губернії), мати — росіянка; дружина — також росіянка.

Юнак Микола Олександрович, 1993 р. н.; студент залізничного технікуму.

Калітаєва Зінаїда Гнатівна (у дівоцтві — Сахненко), 1925 р. н.; 5 кл. поч. освіти.

Єремєнко Анатолій Миколайович, 1947 р. н., 9 кл. шкільної освіти.

Бережна Валентина Миколаївна (дівоче — Єременко), 1953 р. н., 10 кл. шкільної освіти.

Харченко Раїса Тимофіївна (у дівоцтві — Прочухан), 1937 р. н., 9 кл. шкільної освіти. Була головою колгоспу.

Шевченко Олексій Матвійович, 1952 р. н. Дід переїхав з України, батько — українець, мати — росіянка. Чинний голова сільської ради Степанівки.

Курас Олександра Василівна (у дівоцтві — Бараненко), 1937 р. н., 10 кл. шкільної освіти.

Курас Анатолій Іванович (син Курас О. В.), 1956 р. н., 10 кл. шкільної освіти, 2 роки служив у міліції, 25 років жив на Півночі поблизу Норильська.

Курас Наталія.

ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТЕКСТІВ

Текст 1.1, 1.3, 1.4, 1.5: інф. — Дем'яненко О. С.

Текст 1.2.: інф. 1 — Дем'яненко О. С., інф. 2 — Дем'яненко В. З., інф. 2 — Карюгіна З. О.

Текст 2: інф. 1 — Хижниченко М.; інф. 2 — Скрипник Г. П.; інф. 3 — Скрипник Т. Г.

Текст 3: інф. 1 — Скрипник Г. П., інф. 2 — Скрипник Т. Г., інф. 3 — Карюгіна З. О.

Текст 4.1: інф. 1 — Сморщек В. П.; інф. 2 — Сморщек П. Ф.

Текст 4.2: інф. — Сморщек В. П.

Текст 5: інф. 1 — Гречко О. П., інф. 2 — Карюгіна З. О., інф. 3 — Тесленко О. А.

Текст 6: інф. — Карюгіна З. О.

Текст 7.1: інф. 1 — Слюсар П. А., інф. 2 — Яценко Н. Д., інф. 3 — Карюгіна З. О.; інф. 4 — Галина Дмитрівна [?].

Текст 7.2.: інф. 1 — Яценко Н. Д., інф. 2 — Карюгіна З. О.;

Текст 8.1: інф. 1 — Карпуніна Г. Ф., інф. 2 — Карюгіна З. О.

Текст 8.2: інф. 1 — Карпуніна Г. Ф.

Текст 8.3: інф. 1 — Карпуніна Г. Ф., інф. 2 — Карюгіна З. О.; інф. 3 — Гречко М. Ф.; інф. 4 — [?].

Текст 8.4: інф. 1 — Карпуніна Г. Ф., інф. 2 — Гречко А. І.

Текст 8.5: інф. 1 — Гречко М. Ф., інф. 2 — Карпуніна Г. Ф., 1954 р. н., середня освіта, інф. 3 — [?]; інф. 4 — Карюгіна З. О.

Текст 9.1: інф. 1 — Драцький О. Ф., інф. 2 — Драцька Г. М., інф. 3 — Карюгіна З. О.

Текст 9.2, 9.4: інф. 1 — Гречко А. І., інф. 2 — Драцька Г. М., інф. 3 — Драцький О. Ф., інф. 4 — Карюгіна З. О.

Текст 9.3: інф. 1 — Гречко А. І., інф. 2 — Драцький О. Ф., інф. 3 — Драцька Г. М.

Текст 10.1, 10.2: інф. — Юнак О. І.

Текст 11.1: інф. — Юнак М. О.

Тексти 11.2, 11.3: інф. 1 — Юнак М. О., інф. 2 — Юнак О. І.

Текст 12.1.: інф. 1 — Калітаєва З. Г., інф. 2 — Юнак О. І., інф. 3 — Калітаєв В.

Текст 12.2.: інф. 1 — Калітаєва З. Г., інф. 2 — Калітаєв В.

Тексти 13.1, 13.2, 13.5, 13.10: інф. 1 — Єрем'єнко А. М., інф. 2 — Бережна В. М.

Тексти 13.3, 13.6, 13.8: інф. 1 — Єремєнко А. М., інф. 2 — Бережна В. М., інф. 3 — [зразки російського мовлення]

Тексти 13.4, 13.7: інф. 1 — Єремєнко А. М., інф. 2 — Бережна В. М., інф. 3 — [?]; інф. 4 — [зразки російського мовлення]

Текст 13.9: інф. 1 — Єремєнко А. М., інф. 3 — [зразки російського мовлення]

Текст 14: інф. 1 — Харченко Р. Т.; інф. 2 — Шевченко О. М., інф. 3 — Юнак О. І.

Текст 15: інф. — Курас О. В., інф. 2 — Курас Н., інф. 3 — Курас А. І.

ТЕМАТИКА ТРАНСКРИБОВАНИХ ТЕКСТІВ

Людина та її життя

– автобіографія, родина 69–70, 74, 78–81, 84–85, 89, 92–93, 95, 97–99, 103–104, 109, 112–114, 118–121, 123–125, 129–130, 135, 139, 142–144, 151–152, 156–162, 179–183, 185, 188–189, 202, 211–213, 215–217, 219–220

– життєві історії, спогади про минуле 70–74, 77–78, 80, 83–85, 91, 95–97, 99, 104–108, 111, 115, 130, 136, 146, 183–187, 191–193, 199–201, 204, 207, 209, 213, 217–218

Село

– історія села 79–80, 86–87, 96–97, 100, 118, 140, 154, 159, 186
– історія переселення 69–70, 79, 98–99, 103, 119, 123–124, 130, 139–140, 143–144, 151, 159–160, 180, 182

– національний склад, інші національності, міжнаціональні стосунки 81–84, 86, 118, 124, 149–150, 153, 158–159, 181, 183, 185–186

Подорожі до України та історії про життя і рідню в Україні 80, 87, 103–104, 120, 123, 140–144, 152, 157, 179–181, 184, 187

Українська національна та мовна ідентичність 81, 88, 150, 152–153, 156–158, 178, 181, 186

Діалектоносії про мову 80–81, 85–86, 88, 96, 112, 142, 152–153, 170, 178–181, 187–188

Радянська влада, колективізація, розкуркулення 71, 82–83, 98, 100–103, 124, 144–145, 154–156, 161–162, 212–215

Війна, життя у війну 104–107, 121, 162, 213, 215, 217

Голод в Україні та Башкортостані 70–75, 81–82, 105–106, 130–131, 135, 143, 155, 162, 182–183, 213, 215, 217–218

Діти: народження, виховання, догляд за дітьми, дитинство 92–93, 100, 110–111, 113, 126–127, 145–146, 216

Освіта 115–118, 153, 181

Сільське господарство

– робота на полі, обробіток землі, городництво 72, 105, 109, 121, 125–126, 131, 198, 200–201, 207–209

– жнива 200–201

– тваринництво 122, 189

– вівчарство 73, 121–122, 163

– сільськогосподарський реманент 201–202, 207–208

Колгосп 74, 83, 122–123, 154–155, 161–163, 178, 189–190, 200–201, 209, 218–219
 Риболовля 203
 Заготівля лісу 209
 Хата та сільськогосподарські споруди 72–73, 76–77, 103, 121, 131, 135–139, 146, 184–185, 204
 Домашнє господарство, побут 75–78, 82, 94, 98–99, 109, 114, 125–126, 134, 161, 170–172, 184, 191–192, 194, 197, 211
 Кулінарія (їжа, посуд) 91–96, 132–134, 142, 171–178, 190–191, 211
 Традиційний одяг, взуття та прикраси 88–91, 98–99, 114–115, 165–170
 Транспортні засоби 91, 198–199, 202, 204–207
 Рослини та гриби 78, 96, 110, 210–211
 Природа, рельєф 75–76, 96, 210
 Народні прикмети 131
 Народна медицина і лікувальна магія 110, 127–129
 Ремесла
 – вишивка 75, 88, 166, 196
 – обробка конопель 77, 163–164, 196–197
 – ткацтво, в'язання 75, 77, 163–166, 196, 198
 – лозоплетіння 139, 202–204
 – чинбарство 168–169
 Календарна обрядовість 132, 193–196
 Церква 79, 124, 186–187
 Родинна обрядовість
 – родильний обряд, народження дітей 108–110
 – пострижини 121–122
 – сватання і весілля 89–91, 147–149, 204, 220–223
 – поховання 112, 114
 Народна мораль 107, 127, 208
 Свята 131–132, 158
 Розваги 134–135, 139, 146, 193–194

УКРАЇНЦІ НА ПІВДЕННОМУ ПЕРЕДУРАЛЛІ: КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахатова Ф. Г. Восточнославянские песни в Башкортостане: фольклорные процессы в многоэтничном регионе. Москва: Наука, 2006. 286 с.
2. Ахатова Ф. Г. Украинские песни в Башкортостане (историко-этнографическое исследование). Уфа: Гилем, 2000. 146 с.
3. Бабенко В., Пилипак М., Чернієнко Д. Українці в Башкортостані: історико-культурний досвід малої етнічної групи. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 5. С. 26–43.
4. Бабенко В. Українці Башкортостану за чотири століття. *Українці Башкирії : у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи*. Київ; Уфа: ІМФЕ НАН України, 2011. С. 9–45.
5. Бабенко В. Я. Быт и культура как фактор сохранения этнической идентификации украинцев Башкортостана. *Трансформация этнической идентичности в России и в Украине в постсоветский период*. Москва, 2013. С. 150–196.
6. Бабенко В. Я. Весільний обряд українських переселенців у Башкирії. *Народна творчість та етнографія*. 1978. № 4. С. 98–100.
7. Бабенко В. Я. Етнодемографічна характеристика українців Башкортостану на зламі тисячоліть. *II Кирилло-Методиевские чтения : матер. науч.-практ. конф.* Уфа, 2009. С. 11–15.
8. Бабенко В. Я. Етнокультурні процеси в середовищі українських переселенців у Башкирії (кінець XIX–XX в.). *Народна творчість та етнографія*. 1989. № 1. С. 10–16.
9. Бабенко В. Я. Жилище украинских переселенцев в Башкирии (по материалам полевых поездок 1974–1981 гг.). *Источники и источниковедение истории и культуры Башкирии*. Уфа, 1984. С. 49–56.
10. Бабенко В. Я. Календарные праздники и обряды украинцев Башкортостана: традиции и современность. *VI Кирилло-Методиевские чтения : матер. Междунар. науч.-практ. конф. 26 мая 2012 года*. Уфа, 2012. С. 7–14.
11. Бабенко В. Я. Материальная культура украинцев Башкирии: Историко-этнографическое исследование : автореф. дис. ... канд. ист. наук. Ленинград, 1985. 19 с.

12. Бабенко В. Я. Научная школа украиноведения в Башкортостане: становление и развитие. *IV Кирилло-Мефодиевские чтения : матер. Всеросс. науч.-практ. конф.* Уфа, 2010. С. 12–23.
13. Бабенко В. Я. Некоторые традиционные и современные черты системы питания украинцев Башкирии (к вопросу о поведении малых этнических групп). *Социальные и этнические аспекты истории Башкирии.* Уфа, 1988. С. 55–65.
14. Бабенко В. Я. Опыт картографирования расселения украинских переселенцев в Башкирской АССР (конец XIX–XX в.). *Ареальные исследования в языкознании и этнографии : тез. 5-й конф. на тему: «Проблемы атласной картографии».* Уфа, 28–30 янв. 1985 г. Уфа, 1985. С. 13–14.
15. Бабенко В. Я. Пища украинского населения Башкирии. *Советская этнография.* 1989. № 2. С. 94–104.
16. Бабенко В. Я. Проблемы этнонационального развития украинцев Башкортостана на современном этапе и опыт их решения. *Взаимодействие культур народов Урала.* Уфа, 1999. С. 186–196.
17. Бабенко В. Я. Республиканское товарищество почитателей украинской культуры «Кобзарь». *Информационный бюллетень.* 1990. № 2. С. 29–31.
18. Бабенко В. Я. Семья и семейные отношения украинских переселенцев в Башкирии. *Всесоюзная сессия по итогам полевых этнографических и антропологических исследований. 1978–1979 : тез. докл.* Уфа, 1980. С. 125–126.
19. Бабенко В. Я. Сім'я і рідинні стосунки українських переселенців у Башкирії (кінець XIX — поч. XX ст.). *Народна творчість та етнографія.* 1983. № 1. С. 48–50.
20. Бабенко В. Я. Тенденции в этнических процессах у украинцев Башкирии. *Всесоюзная сессия по итогам полевых этнографических и антропологических исследований 1982–1983 годов : тез. докл. Ч. 1. Секция 2.* Черновцы, 1984. С. 54–55.
21. Бабенко В. Я. Традиційні форми господарства та побуту українців Башкирії. *Традиційна культура діаспори : матер. міжнар. наук. конф. «Одеські етнографічні читання».* Одеса, 2012. С. 15–26.
22. Бабенко В. Я. Традиции и новации в хозяйственных постройках украинцев БАССР (конец XIX–XX в.). *Всесоюзная сессия по итогам полевых этнографических и антропологических исследований 1984–1985 годов : тез. докл.* Йошкар-Ола, 1986.
23. Бабенко В. Я. Традиции украинского национального костюма в Башкортостане и его рецепции в современной культуре.

Калейдоскоп культур в национальных костюмах народов Башкортостана, Урала и Поволжья. Материалы Межрегион. научно-практ. конф. (г. Уфа, 8 июня 2018 г.). Уфа, 2018. С. 80–84.

24. Бабенко В. Я. Традиционное и новое в свадебной обрядности украинских переселенцев в Башкирии. *Всесоюзная сессия по итогам полевых этнографических исследований 1980–1981 гг., посвященных 60-летию образования СССР : тез. докл.* Нальчик, 1982. С. 78–79.
25. Бабенко В. Я. Традиції та іновачії у житлі українських переселенців у Башкирії. *Народна творчість та етнографія.* 1985. № 4. С. 30–36.
26. Бабенко В. Я. Украинская вышивка в Башкирии. *Культурные традиции : ежегодник.* Уфа, 1992.
27. Бабенко В. Я. Украинская свадьба в Башкирии: традиции и новации. *Организаторам досуга : ежекварт. сб.* Уфа, 1992. Вып. 1. С. 9–22.
28. Бабенко В. Я. Украинские поселения в Башкирской АССР. *Исследования по башкирской диалектологии и ономастике.* Уфа, 1986. С. 100–108.
29. Бабенко В. Я. Украинцы Башкирии как маргинальная группа украинского этноса. *Ареальные исследования в языкознании и этнографии. Язык и этнос : сб. науч. тр.* Ленинград, 1983. С. 121–129.
30. Бабенко В. Я. Украинцы Башкирской ССР: Поведение малой этнической группы в полиэтничной среде. Уфа, 1992. 260 с.
31. Бабенко В. Я. Украинцы Башкортостана: основные тенденции этнокультурного развития (конец XIX — начало XXI в.). *Третьи Большаковские чтения. Культура Оренбургского края: история и современность : науч.-образ. и культ.-просвет. альманах.* Оренбург, 2007. С. 118–128.
32. Бабенко В. Я. Україністика в Башкортостані: досвід — проблеми — перспективи. *Наукові записки Міжнародної асоціації українців.* Вип. 1. Київ, 2012. С. 35–47.
33. Бабенко В. Я. Українці в Башкортостані. *Дивослово.* 1994. № 3.
34. Бабенко В. Я. Этнические процессы у украинских переселенцев в Башкирии (конец XIX–XX в.). *Исследования по исторической этнографии Башкирии.* Уфа, 1984. С. 137–143.
35. Бабенко В. Я. Этнокультурные процессы в среде городского украинского населения России на современном этапе. *X конгресс этнографов и антропологов России : тез. докл.* Москва, 2–5 июля 2013. Москва, 2013. С. 98.

36. Бабенко В. Я., Бабенко С. В. Украинцы в Башкирии. *Гуманитарные и социально-экономические науки : науч.-образ. и прикл. журнал*. 2006. № 9 (28). С. 164–170.
37. Бабенко В. Я., Ковязин С. А. Этнические и этнографические группы восточнославянского населения в Башкирии и их демографическая характеристика. *Этнические и этнографические группы в СССР и их роль в современных этнокультурных процессах : тез. докл.* Уфа, 1989. С. 102–105.
38. Бабенко В. Я., Сіренко Ю. В. Із історії української освіти в Башкортостані. *Український вимір : зб. мат. IV Міжнар. наук. конф. «Українська діаспора: погляд із XXI століття»*. Вип. 3 (8). Ніжин, 2010. С. 54–58.
39. Бабенко В. Я., Черниенко Д. А. Украинистика в Башкортостане: опыт — проблемы — перспективы. *Украинистика в России: история, состояние, тенденции развития : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 11–12 ноября 2009 г.)*. Киев; Москва; Уфа: Изд-во Уфимского филиала МГГУ им. М. А. Шолохова, 2010. С. 50–58.
40. Бабенко В. Я., Чернієнко Д. А. З історії розвитку україністики в Башкортостані. *Український вимір : зб. мат. IV Міжнар. наук. конф. «Українська діаспора: погляд із XXI століття»*. Вип. 3 (8). Ніжин, 2010. С. 13–19.
41. Бабенко В., Бабенко С. Українці Башкортостану: основні тенденції етнокультурного розвитку (кінець XIX — початок XXI століття). *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 4. С. 39–47.
42. Бабенко В., Пилипак М., Чернієнко Д. Українці в Башкортостані: історико-культурний досвід малої етнічної групи. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 5. С. 26–43.
43. Баранова Н. А. Экономические и культурно-духовные связи Башкортостана и Украины, XX век : дис. ... канд. ист. н. Уфа, 2003. 201 с.
44. Башкортостан — Украина: наука, образование, культура в годы Великой Отечественной войны : Материалы Междунар. науч. конф. (г. Уфа, 22 сентября 2011 г.) / Под общ. ред. В. Я. Бабенко. Уфа: Изд-во Уфимского филиала МГГУ им. М. А. Шолохова, 2011. 192 с.
45. Бушин М. І., Чубіна Т. Д. Особливості збереження етнічної самосвідомості українцями Республіки Башкортостан у 90-х роках XX століття. *Історичний архів. Наукові студії*. 2010. №4. С. 43–48.
46. Вирський Д. С. Башкири в Україні [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В* / Редкол.: В. А. Смолій

- (голова) та ін. НАН України; Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2003. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Bashkyry_Ukraini; останній перегляд: 26.06.2019.
47. Гриценко П. Ю. Уфимський період в історії інститутів гуманітарного профілю НАН України. *Вісник НАН України*. 2011. № 12. С. 87–93.
48. Дзюба І. М. Башкортостан. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 2. Б — Біо. Київ, 2003. С. 343–350.
49. Завези од мене поклон в Україну... Фольклор українців Башкортостану. Уфа, 1999. 168 с.
50. Кобирина Г. С., Ткачук М. М. У мовному діалозі Агідель і Дніпра. *Jahrbuch der IV. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik. "Dialog der Sprachen — Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht"*. München; Berlin, 2014. Р. 79–90.
51. Кобирина Г. С., Ткачук М. Н. Украинские говоры в этнокультурном и этноязыковом пространстве Башкортостана. *VII Кирилло-Медовские чтения : сб. мат. Междунар. науч.-практ. конф. ИЦ Уфимского филиала МГУ им. М. А. Шолохова*. Уфа, 2013. С. 173–181.
52. Кобирина Г., Ткачук М. Українське слово під звуки курая. *Літературна Україна*. 2013. № 1. С. 15.
53. Крамарчук Т. Д. До питання збереження етнічної самосвідомості українців у Республіці Башкортостан. *Український історичний журнал*. 2000. № 1. С. 109–114.
54. Кузеев Р. Г., Бабенко В. Я. Малые этнические группы: основные этапы этнокультурного развития: по материалам СССР. *Советская этнография*. 1985. № 4. С. 13–22.
55. Кузеев Р. Г., Моисеева Н. Н., Бабенко В. Я. Этнографические и этнические группы в новое и новейшее время. *Этнические процессы в Башкирии в новое и новейшее время*. Уфа, 1987. С. 11–34.
56. Молощенков А. Н. Миграция украинского населения на Южный Урал в первой четверти XX века. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2009. № 23 (161). История. Вып. 33. С. 26–32.
57. Молощенков А. Н. Переселение украинцев на Южный Урал. *Этнокультурное наследие народов Южного Урала: история, этнография, религиоведение. Материалы Всеросс. науч.-практ. конф.* Оренбург, 2014. С. 12–21.
58. Песенный фольклор украинских переселенцев в Башкирии / Бабенко В. Я., Ахатова Ф. Г. (сост.). Київ: Музична Україна; Уфа, 1995. 240 с.

59. Пилипак М. А. Весільна обрядовість українців у контексті етнічної культури народів Республіки Башкортостан. *Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини. Зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Чернівці, 11–12 жовтня 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 160–162.
60. Пилипак М. Локальні особливості весільної обрядовості українців Республіки Башкортостан (наприкладі Альшеївського та Аургазинського районів). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія. 2018. Вип. 26. С. 213–217.
61. Пилипак М. Традиційна культура українців Республіки Башкортостан (за матеріалами експедицій 2016 р.), URL: http://теплик-лайф.рф/news/tradicijna_kultura_ukrajinciv_respubliki_bashkortostan_za_materialami_ekspedicij_2016_r/2017-05-31-708; останній перегляд: 11.06.2020.
62. Пилипак М. А. Весільна обрядовість українців Альшеївського району Республіки Башкортостан. *Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства*. Рівне, 2014. Вип. 14. С. 21–26.
63. Пилипак М. А. Весільна обрядовість українців Башкортостану. *Традиційна культура діаспори. Матеріали міжнар. конф. «Одеські етнічні читання»*. Одеса, 2012. С. 324–333.
64. Пилипак М. А. Свадебная обрядность украинцев Республики Башкортостан: традиции и трансформация. *I Сибирский форум фольклористов 7–11 ноября 2016 года : тез. докл.* Новосибирск, 2016. С. 106–108.
65. Пилипак М. А. Свадебная обрядность украинцев Республики Башкортостан как элемент сохранения этнокультурной идентичности (на примере Миякинского района). *Историко-культурное наследие народов Урало-Поволжья*. 2018. Вип. 4. С. 50–53.
66. Пилипак М. А. Свадебная обрядность украинцев Республики Башкортостан: народная традиция в иноэтнической среде. *XII Конгресс антропологов и этнологов России : сб. материалов. Ижевск, 3–6 июля 2017 г.* Москва; Ижевск, 2017. С. 367.
67. Пилипак М. А. Свадебная обрядность украинцев Республики Башкортостан (по материалам экспедиций 2012–2016 гг.). *Вестник Академии наук Республики Башкортостан*. 2018. Т. 27. № 2 (90). С. 25–32.
68. Пилипак М. А. Свадебный венок невесты как элемент этнокультурной самоидентичности (на примере украинцев

Республики Башкортостан). *Калейдоскоп культур в национальных костюмах народов Башкортостана, Урала и Поволжья. Материалы Межрегион. науч.-практ. конф. 8 июня 2018 г.* Уфа, 2018. С. 130–134.

69. Пилипак М. А. Традиційна культура українців Республіки Башкортостан (за матеріалами експедицій 2016 р.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія.* 2017. Вип. 25. С. 238–241.
70. Пилипак М. А. Трансформация традиционной свадебной обрядности украинцев Башкортостана. *Многонациональный регион как культурно-исторический феномен: VI Бусыгинские чтения. Материалы Международной научно-практической конференции посвященной 100-летию со дня рождения профессора Евгения Прокопьевича Бусыгина и 125-летию кафедры этнологии в Казанском университете.* Казань, 2013. С. 215–219.
71. Пилипак М. А. Этнокультурная идентичность украинцев села Просвет Миякинского района Республики Башкортостан (на примере свадебной обрядности). *Этнос. Общество. Цивилизация: Пятые Кузеевские чтения. Материалы Всероссийской научно-практической конференции (Уфа, 27–28 сентября 2018 г.).* Уфа, 2018. С. 257–262.
72. Пилипак М. А., Черниенко Д. А. Свадебная лексика украинцев Башкортостана (на примере села Золотоношка Стерлитамакского района). *Славянские чтения — 2017 : сб. мат. Междунар. науч.-практ. конф., Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 16–18 мая 2017 г.* Стерлитамак, 2017. С. 71–73.
73. Сіренко Ю. (2008). *Українська освіта в Башкортостані.* URL: <http://kobza.com.ua/52-informacija-analityka/osvita/2541-ukrajinska-osvita-v-bashkortostani.html>. Останній перегляд: 10.06.2019.
74. Сіренко Ю. *Українська вища освіта в Башкортостані // Україністика в Росії: історія, стан, тенденції розвитку : матеріали Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 11–12 листопада 2009 г.).* Київ — Москва — Уфа. С. 186 — 189.
75. Ткачук М. М. Переселенська говірка с. Золотоношка в полідіалектному та полікультурному середовищі (фонетичні особливості). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки».* Ізмаїл, 2018. Вип. 38. С. 32–38.

76. Ткачук М. М. Типи міжмовної інтерференції в українських говорах Башкортостану. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : збірник наукових праць*. Вип. 24. Київ, 2014. С. 192–199.
77. Ткачук М. Н. Интерференция в лексике украинских говоров Башкортостана. *VII Кирилло-Мефодиевские чтения : сб. мат. Междунар. науч.-практ. конф. ИЦ Уфимского филиала МГГУ им. М. А. Шолохова*. Уфа, 2013. С. 234–242.
78. Украина — Башкортостан: годы испытаний и сотрудничества : сб. статей. Уфа, 1993.
79. Украина — Башкортостан: связь времен : сб. ст. Уфа, 2001. 215 с.
80. Українці Башкирії: у 2 т. Т. 1: Дослідження і документи. ІМФЕ НАН України. Київ; Уфа, 2011.
81. Федорова А. В. Украинцы в Оренбуржье. *Украинистика в России: история, состояние, тенденции развития : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 11–12 ноября 2009 г.)*. Киев; Москва; Уфа, 2010. С. 50–58.
82. Черниенко Д. А. Песенный фольклор украинских переселенцев в Башкортостане как фактор этнокультурной идентичности. *Языковая политика и социально-правовые аспекты адаптации мигрантов: проблемы, реализация, перспективы : мат. III междунар. науч.-практич. конф.* Тюмень, 2010. С. 165–168.
83. Черниенко Д. А. Изучение украинского населения Южного Приуралья в 1920–1930-е гг. *Славяне в этнокультурном пространстве Южно-Уральского региона : мат. межрегион. науч.-практич. конф.* Оренбург, 2013. С. 20–31.
84. Черниенко Д. А. К проблеме сохранения национальной культуры в полиэтничной среде (украинцы Башкортостана). *Финно-угры — славяне — тюрки: опыт взаимодействия (традиции и новации) : сб. мат. всеросс. науч. конф.* Ижевск, 2009. С. 160–166.
85. Черниенко Д. А. Украинистика в Уфе: традиции региональной истории. *Сообщество историков высшей школы России: научная практика и образовательная миссия : мат-лы Всеросс. науч. конф.* Москва, 2009. С. 211–214.
86. Черниенко Д. А. Украинистика Южного Приуралья : монография. Ижевск, 2013. 308 с.
87. Черниенко Д. А. Украинистика Южного Приуралья на современном этапе (1990–2010-е гг.): опыт формирования региональной научной школы. *Этнопанорама*. 2013. № 1–2. С. 62–70.

88. Черниенко Д. А. Украинцы на Южном Урале: история и современные этнокультурные процессы. *Трансформация этнической идентичности в России и Украине в постсоветский период*. Москва, 2013. С. 175–203.
89. Черниенко Д. А. Украинцы Оренбургского края в краеведческих исследованиях С. А. Попова. *Этнокультурное наследие народов Южного Урала: история, этнография, религиоведение. Материалы Всеросс. науч.-практ. конф.* Оренбург, ООО ИПК «Университет», 2014. С. 21–30.
90. Черниенко Д. А. Украинцы Южного Приуралья в научной литературе второй половины XVIII — начала XX века. *Вестник Удмуртского университета*. 2012. Вып. 3. С. 39–46.
91. Черниенко Д. А. Экспедиционные исследования украинцев Башкортостана: история и современное состояние. *Вестник экономико-юридической гуманитарной академии (ВЭГУ)*. 2013. № 5 (67).
92. Черниенко Д. А. Этнодемографическая ситуация и проблемы идентичности украинцев Южного Урала во второй половине XX — начале XXI в. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 6. URL: <http://www.science-education.ru/120-15360>; последний просмотр: 14.10.2020.
93. Черниенко Д. А. Этноязыковые процессы в среде украинского населения Приуралья. *Вестник Удмуртского университета*. 2013. Вып. 3. С. 99–104.
94. [Чернієнко Д., Пилипак М.]. Республіка Башкортостан. *Етнографічний образ українців зарубіжжя. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Ч. 1. Культура життєзабезпечення та традиційні соціонормативні практики*. Київ, 2019. С. 242–272.
95. Черниенко Д. А., Пилипак М. А. Село Казанка и украинцы Альшеевского района. К 120-летию села Казанка, 30-летию народного украинского фольклорного ансамбля «Чаровницы» / Общ. ред. В. Я. Бабенко. Уфа: ИЦ Уфимского филиала МГГУ им. М.А. Шолохова, 2012. 134 с.
96. Черниенко Д. А., Пилипак М. А., Украинский язык в Башкортостане: социальная практика и научный дискурс. *Славянские чтения – 2017 : сб. мат. Междунар. науч.-практ. конф., Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 16–18 мая 2017 г.* Стерлитамак, 2017. С. 112–115.
97. Черниенко И. Б. Украинцы Башкортостана по материалам местной периодической печати 1990–2000-х гг. *Украинистика в России: история, состояние, тенденции развития : материалы*

Международ. науч.-практ. конф. (г. Москва, 11–12 ноября 2009 г.). Киев — Москва — Уфа, 2010. С. 202–207.

98. Черниенко И. Б., Черниенко Д. А. Вклад украинцев Башкортостана в развитие культурного потенциала региона. *Современное развитие регионов России: политико-трансформационные и культурные аспекты : мат. Всеросс. науч.-практич. конф.* Уфа, 2010. С. 408–416.
99. Чернієнко Д. Внесок С. О. Попова у вивчення українського населення Південного Уралу. *Українознавство*. 2012. Вип. 4.
100. Чернієнко Д. Історія формування анклавів та сучасний стан українського населення Башкортостану. *Анклавістика*. Горлівка, 2010.
101. Чернієнко Д. Музейні колекції як форма збереження та презентації української традиційної культури: досвід Південного Приуралля. *Локальна та регіональна специфіка традиційної культури. Зб. наук. праць*. Одеса, 2013. С. 537–543.
102. Чернієнко Д. Українські селяни у Південному Приураллі: основні етапи переселення та особливості матеріальної культури. *Історична пам'ять*. Вип. 4. Полтава, 2011. С. 28–37.
103. Чернієнко Д. З історії розвитку експедиційного українознавства в Башкортостані. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Зб. наук. праць*. Вип. 21. Серія: Історія. Вінниця, 2013. С. 93–97.
104. Чернієнко Д. Розвиток українознавства в Башкортостані: досвід та сучасний стан. *Українознавство*. 2010. Вип. 4. С. 68–73.
105. Чернієнко Д. А. Мовні процеси в середовищі українського населення Приуралля. *Українська мова у світі*. Львів, 2012. С. 287–296.
106. Чернієнко Д. А. Розвиток українознавства в Башкортостані: досвід та сучасний стан. URL: <http://archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=2201>; останній перегляд: 11.06.2020.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

відм. — відміна

Д. в. — давальний відмінок

дієвідм. — дієвідміна

Е. — експлоратор

жін. р. — жіночий рід

З. — с. Золотоношка, Стерлітамацький р-н, Республіка Башкортостан, РФ

зам. — замість

ЗЛА — Загальнослов'янський лінгвістичний атлас

Зн. в. — знахідний відмінок

Інф. — інформант

Кл. в. — кличний відмінок

М. в. — місцевий відмінок

майб. ч. — майбутній час

мин. ч. — минулий час

мн. — множина

Н. в. — називний відмінок

напр. — наприклад

одн. — однина

Ор. в. — орудний відмінок

ос. — особа

Р. в. — родовий відмінок

рос. — російський

С. — с. Степанівка, Аургазинський р-н, Республіка Башкортостан, РФ

сер. р. — середній рід

тепер. ч. — теперішній час

чол. р. — чоловічий рід

ЗМІСТ

Українські говірки в іншодіалектному оточенні: збереження й розвиток чи редукція? (П. Ю. Гриценко).....	3
Українські переселенські говірки в Башкортостані як об'єкт мовознавчого вивчення.....	19
Історія дослідження етномовного українського анклаву на Передураллі.....	19
Формування українських етномовних анклавів у Башкортостані.....	21
Із прийомів дослідження українських говірок у Башкирії.....	25
Соціолінгвальне тло функціонування українських говірок у Башкортостані.....	27
Етнічна ідентичність українців Башкортостану.....	27
Становище української мови в Башкортостані.....	28
Мовна самоідентифікація носіїв українських говірок Башкирії.....	32
Мовна характеристика українських говірок сіл Золотоношка і Степанівка.....	35
Фонетичні особливості.....	35
Словотвірні особливості.....	41
Зауваги про граматичну систему говірок.....	43
Лексико-словотвірні особливості.....	49
Література.....	57
Джерела.....	63
Структура текстової частини.....	65
Загальні принципи.....	65
Транскрипція.....	66
Тексти із говірки с. Золотоношка.....	69
Тексти із говірки с. Степанівка.....	151
Список експлораторів.....	224
Список інформантів.....	225
Паспортизація текстів.....	227
Тематика транскрибованих текстів.....	229
Українці на Південному Передураллі: коротка бібліографія.....	231
Список скорочень.....	241

УДК 811.161.2'282.4
ББК 81.2 Ук
Т 48

Ткачук М. М. Українські говірки Башкортостану: Золотоношка і Степанівка / Відп. ред. та авт. передм. П. Ю. Гриценко. Київ: Національна академія наук України; Інститут української мови, 2020. 246 с. (електронне видання). ISBN 978-966-02-9394-6

Відповідальний редактор:

П. Ю. Гриценко, д. філол. н., проф.

Рецензенти:

Г. І. Мартинова, д. філол. н., проф., завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Г. С. Кобиринка, к. філол. н., с. н. с. відділу діалектології Інституту української мови НАН України

М. А. Пилипак, к. іст. н., с. н. с. Центру соціокультурного аналізу Інституту стратегічних досліджень Республіки Башкортостан Академії наук Республіки Башкортостан, РФ

Затверджено до друку вченою радою

Інституту української мови НАН України (протокол №7 від 2.07.2020 р.)

Видання репрезентує дві українські переселенські острівні говірки — с. Золотоношка Стерлітамацького р-ну та с. Степанівка Аургазінського р-ну Республіки Башкортостан, РФ.

Дослідження складається з кількох частин — дескриптивної і текстової. У першій проаналізовано соціолінгвальні аспекти функціонування українських діалектів на території Башкортостану та власне мовні особливості цих говірок на різних мовних рівнях — фонетичному, граматичному, лексичному. Мовний матеріал досліджено в зіставленні з ширшим діалектним тлом (контактними мовами) та материнською основою переселенських говірок.

Друга частина книги — добірка транскрибованих діалектних текстів, які максимально точно відбивають особливості мовлення мешканців Золотоношки і Степанівки та охоплюють різну тематику (переселення людей з України, історія села, культура і побут, народні звичаї тощо).

Книга буде корисною не лише мовознавцям, а й фольклористам, етнографам, історикам, викладачам та студентам.

The book represents two Ukrainian resettled insular dialects — Zolotonoshka village of Sterlitamak district and Stepanivka village of Aurgazinsky district of the Republic of Bashkortostan, Russian Federation.

The study consists of several parts – descriptive and textual. The first one describes in detail the sociolinguistic aspects of the functioning of the Ukrainian dialects in Bashkortostan and also analyzes the linguistic features of these dialects at the different language levels: phonetic, grammatical, lexical. The linguistic material is studied in comparison with a broader dialectal background (the contact languages) and the native basis of the resettled dialects.

The second part of the book is the selection of the transcribed dialectal texts that most accurately reflect the peculiarities of a speech of the inhabitants of Zolotonoshka and Stepanivka and cover various topics (resettlement of people from Ukraine, village history, culture and daily routine, folk customs, etc.).

The book will be helpful not only for linguists, but also for folklorists, ethnographers, historians, teachers and students.

© М.М.Ткачук, 2020

ISBN 978-966-02-9394-6

© Інститут української мови НАН України, 2020

Наукове видання

Національна академія наук України
Інститут української мови

Ткачук М. М.

УКРАЇНСЬКІ ГОВІРКИ БАШКОРТОСТАНУ:
Золотоношка і Степанівка

Відповідальний редактор: П. Ю. Гриценко

Комп'ютерна верстка: М. М. Ткачук

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту української мови НАН України,
протокол №7 від 2.07.2020

Формат 60x90/16.
Ум. др. аркушів 13,7.